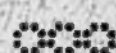
Anul VIII 1927

Analele Dobrogei

Revista Societății Culturale Dobrogene

Director: C. BRĂTESCU

SUMARUL:

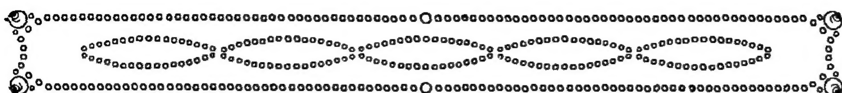

Cernăuţi 1927

Institutul de Arte Grafice şi Editură „Glasul Bucovinei".

Manuscrisele se trimit d-lui **C. Brătescu**, *profesor universitar, Cernăuţi.*

Redacţia nu ia sub a sa răspundere nici una din opiniunile emise de autorii articolelor publicate.

SENTIMENTUL RELIGIOS CREȘTIN IN SUFLETUL OMENESC

Iubiţi fii duhovniceşti,

Cu ocazia celei dintăi vizite canonice, pe care o fac judeţului Ialomiţa, începând cu oraşul de reşedinţă, acum când, din graţia lui Dumnezeu, am urcat treptele scaunului episcopal al Constanţei, propunându-mi-se să vă întreţiu câteva clipe cu o conferinţă, m'am gândit că cel mai potrivit subiect, despre care trebue să vă vorbesc este: *sentimentul religios şi creştin.* Şi vreau să vă dovedesc că acest sentiment aparţine fiecărui individ, fie el credincios sau indiferent din punct de vedere religios şi creştin, sau chiar necredincios; fiindcă nimeni n'a putut vreodată decât din ignoranţă ori rea credinţă să tăgăduiască, că omul este creat din *trup*, care este materie, cu toate proprietăţile ei şi din *suflet*, cu toate însuşirile lui mai presus de materie, care marchează personalitatea individului — recte a omului; şi, din moment ce existenţa sufletului este o axiomă, apoi acest suflet este sediul sentimentului religios şi creştin, despre care ni este vorba.

Doamnelor şi domnilor,

Intr'o zi, pe când în templul din Ierusalim voci entuziaste aclamau pe Iisus Christos, Fariseii, neliniştiţi, se apropiară de El şi-i ziseră *„Invăţătorule, ceartă-ţi ucenicii şi spune-li să tacă“ !* Dar Iisus le răspunse cu tărie: *„Zic vouă că, de vor tăcea aceştia, pietrele vor striga“ !*

In vremea noastră, când în ore nefaste — fariseismul gelos, cu cortegiul lui de necredincioşi sau, cel puţin, indiferenţi, impune tăcere predicatorilor Evangheliei, nu se cade oare ca însăşi pietrele să se însufleţească şi să strige? Căci oricât ar banaliza, ori ar împiedeca necredinţa de azi pe apostolii Domnului de a vorbi, oricât sunt ei de neluaţi în seamă, oricât ar fi ei de nesocotiţi şi chiar duşmăniţi, cuvântul lui Dumnezeu rămâne totuşi liber: „*Cuvântul lui Dumnezeu nu se leagă*“[1]) cum spune marele apostol al neamurilor, care a fost pus în lanţuri, bătut, chinuit în atâtea rânduri, decapitat, dar al cărui cuvânt de propoveduire a Evangheliei lui Christos s'a lăţit peste tot pământul.

In ciuda oricăror piedici, învăţătura evanghelică îşi urmăreşte mersul său şi nu încetează de a răspândi lumina. Și chiar atunci, când n'ar mai fi nici o buză sacerdotală ca s'o exprime şi s'o întindă în toate părţile lumii, ea nu ar rămâne fără mărturie; căci ea ar răsuna, încă, în fundul conştiinţelor omeneşti; atât de puternic şi invincibil este avântul lăuntric, care împinge sufletele către Dumnezeu şi către Christos.

Vreau astăzi, iubiților, să mă fac în fața Dv., ecoul acestei puteri lăuntrice.

Cu călduroasă dorinţă şi cu toată puterea mea sufletească, vă invit să vă pogorâţi, împreună cu mine, în inimele Dv., ca să auziţi acolo mărturie divină, ca să surprindeți acolo, la origina sa, avântul religios şi creştin, de care unii sunt siguri, pe care alţii îl bănuesc numai, dar de care mulţi nu au nici o cunoştinţă că există în chip firesc, fără vrerea cuiva, în sufletul omului.

Dacă problema religioasă se pune, din fericire de multe ori, într'un chip acut în politică şi în istorie, aceasta e, fiindcă ea frământă şi sbate, cu adâncă nelinişte, fundul oricărei inimi omeneşti.

Dar este, oare, cu putinţă să dăm noi ascultare inimii noastre? Şi ca s'o putem asculta, cum să dăm de ea, cum să ne pogorâm până la ea, ca să vedem ce ni spune?

[1]) Timot. II, 9

Da, Domnilor, este cu putinţă; căci nimic nu este cu neputinţă credinciosului.

Negreşit, la rasele simple, la popoarele încă în stare de copilărie, inima este la suprafaţă şi stă gata să ţâşnească din ea forţa, care zace aici, de când e omul. Este destul să pui mâna pe pieptul unui astfel de om, ca să poţi înţelege, uşor, *cum* bate inima în el şi *ce* ni spune ea.

Nu la fel stau lucrurile cu rasele îmbătrânite, cu popoarele civilizate. Aci inima este mai înăuntru; ea se ascunde sub învelişuri dese; bătăile şi spusele sale abia pot să străbată prin atâtea pături suprapuse în jurul ei, și, dacă nu luaţi bine seama, atribuiţi inimii răspunsuri, care nu au nimic comun cu conştiinţa omenească. Pentru ca să pătrundeţi pe om în adâncurile fiinţei sale; pentru a prinde — la izvorul lor şi înainte de orice schimbare, sentimentele şi cugetele ei, smulgeți masca aceasta care-i acopere sufletul, străbateţi pătura prejudecăților şi a patimilor şi, atunci, ascultaţi ceeace spune inima voastră.

Primul înveliş, care trebuie sfâşiat, este acela al atitudinei pe care o impune situaţia fiecăruia. Să mărturisim, Domnilor, că noi avem, în acest caz, puțină spontaneitate: se traduce adică, în afară, nu adevărata noastră fire, ci un personagiu străin, împrumutat; căci după cum aparţine magistraturii sau armatei, marilor industriaşi sau lucrătorilor, condiţiunea socială îi ordonă ideile sale, îi impune un anumit limbagiu, îi inspiră anumite hotărîri. Pentru fiecare mediu în parte se poate vedea, dinainte, cum va vorbi individul, cum se va orienta în viaţă. Marile personalități, destul de puternice ca să scape de aceste influenţe ale ambianţei, sunt atât de rari! Nu-i aşa, Domnilor, că nu pe însuşi *omul* îl vedeţi, îl auziţi, ci pe *magistrat*, sau pe *soldat*, pe *patron* sau pe *lucrător?* Smulgeţi, deci, această uniformă, scoateţi acest vestmânt împrumutat şi căutaţi să daţi de inimă; ea este mai în fund!

Totuşi, D-voastră încă n'o veţi găsi, căci veţi întâlni, îndată, pe omul *rasei* sale, al *mediului* în care trăeşte, al *momentului* în care se găseşte. Nu-i nimeni

pe lume, care să scape de acțiunea a trei factori: 1. noi purtăm în sângele nostru tendinţi ereditare; 2. mediul în care am crescut, a pus asupra noastră pecetea sa; 3. atmosfera intelectuală şi morală a momentului actual pătrunde până 'n măduva fiinţei noastre. Din toate aceste elemente variabile în timp şi spaţiu, se formează o pătură groasă de prejudecăţi, sub care se ascunde *omul*. Mergeți, deci, *dincolo* de această scoarţă, dacă vreţi să daţi peste inimă. Veţi ajunge, atunci, la însăşi firea omului, la omul adevărat. Dar, şi aici, veţi ajunge mai întăi la ceeace are ea material, josnic, sensibil şi trupesc. Veţi auzi miile de patimi, cari turbură inima. Ce zgomot fac de pildă în suflet chemările ambiţioase ale gloriei zadarnice şi ale interesului! Da, nu este nici o inimă omenească să nu fie bântuită de aceste furtuni. Dar nu este oare adevărat că, sub aceste mişcări de la suprafaţă, sunt adâncuri liniştite unde domneşte pacea? Negreşit că da. Aci *sub toate acele învelişuri* se află sanctuarul inimii omeneşti. In acest loc retras, după ce s'au supus tăcerii sugestiile zgomotoase ale relelor deprinderi, inima face să se audă cuvântul său.

Intoarceţi urechea, onorat auditoriu, spre acest cuvânt lăuntric, care răsună întotdeauna acelaş, în toate conştiinţele. Ce vă anunţă el? El vă propovăduieşte pe Dumnezeu şi pe Christos. Inima voastră vă înştiinţează, vă îndeamnă, vă spune să fiţi înţelepţi şi să cedaţi avântului *religios şi creştin*, care vă poartă către Dumnezeu şi către Iisus Christos, Mântuitorul lumei.

I

Domnilor, nu pierdeţi din vedere că noi am stabilit punctul nostru de observaţie în centrul inimii omeneşti! Pentru a prinde, la origină, instinctul nostru religios, pentru a experimenta vivacitatea impulsiunii sale irezistibile, noi avem mai puţin nevoie de erudiţie decât de reculegere. Inainte de a întreba pe alţi oameni, să începem prin a ne întreba pe noi înşi-ne.

Primul răspuns, pe care-l dă, dintr'odată, inima

omenească este *insuficienţa vieţei prezente.* Viaţa actuală nu este de ajuns să mulţumească inima omului: ea este prea necăjită de nedreptăţile ce se fac aici pe pământ. Fiecare dintre noi repetă plângerea patriarchului Iacov: „*Zilele anilor mei au fost puţine şi rele*“! Abia s'a aprins în noi flacăra vieţii şi ea se va şi stinge. Deabia ni dăm seama de preţul vieţii şi simţim că ea s'a şi scurs; dorinţa arzătoare de a trăi, care este în noi, nu pare să aibă altă urmare, decât aceea de a crea, în noi înşi-ne, un vis dureros.

Fericită sau nefericită, fiind însă prea scurtă, sfârşindu-se prea iute, viaţa nu-mi aduce decât grozavă neliniştе în inimă; căci, dacă eu mă bucur acum de fericire, gândul că fericirea mea se va sfârşi odată, otrăveşte toate bucuriile mele; iar, dacă eu şi beau din paharul amar al nenorocirii, durerea mea se îndoieşte, adăogându-se la ea desnădejdea. In fundul fiinţei mele, eu aspir să dăinuesc, eu vreau să trăesc întotdeauna; tocmai scurtimea zilelor actuale mă fac, deci, să chiem zile care să nu mai aibă sfârşit!

Tot aşa, ca şi dorinţa mea de a trăi pentru totdeauna, îmi place să fiu fericit. Toate facultăţile mele aspiră la bucurie; nu însă la bucuria care degradează, ci la o bucurie care înalţă toată natura mea, desăvârşind-o. Şi totuşi văd că aici pe pământ, în vremea acestor zile, care se vestejesc ca un vis zadarnic, eu am ca hrană crude decepţiuni.

Din toate părţile, suferinţa mă cotropeşte şi mă pustieşte: corpul meu, după ce a înflorit câteva zile, devine prada infirmităţilor; legea muncii îmi impune un jug apăsător; loviturile soartei şi umilinţe de tot soiul mă aşteaptă la orice pas; inima mea este sfâşiată de crude infidelităţi sau de pierderi ireparabile; însfârşit, spiritul meu atât de curios de a-şi însuşi cunoştinţe, este fărâmiţat de amară nesiguranţă şi de întunecimi neliniştitoare: Când vor fi satisfăcute aspiraţiunile mele spre lumină şi iubire? Când vor fi potolite aceste chemări ale fericirei, care izvorăsc, ca un strigăt al naturii, din adâncul fiinţei mele? Dar ştiu că, pe acest pământ,

omul, în toate timpurile, n'a avut parte decât să geamă şi să suspine spre o viaţă mai bună. Cât de adevărat este cuvântul marelui apostol că, în viaţa prezentă, *„toată zidirea împreună suspină şi împreună are durere“ !* (Rom. VIII 22). Şi nimenea nu este scutit de această nevoie imperioasă de ceva de *dincolo* de noi, pentrucă nimeni nu scapă de această senzaţie a suferinţii.

Voi, iubiţii mei fii duhovniceşti, aveţi avere, renume, influenţă, o familie în pace, copii ajunşi la situaţii strălucite; dar, oare, nu simţiţi nici un gol în inimele voastre? Dorinţa voastră de fericire este satisfăcută? Nu-mi vine a crede; căci, atunci, cum se face că, deşi lumea vă socoteşte ca fericiţi, totuşi voi sunteţi — de multe ori — trişti? Totul vă surâde aici pe pământ şi voi priviţi *dincolo* de el; voi aspiraţi la ceeace este măreţ, durabil şi veşnic. Cât de adevărat este, că viaţa prezentă nu mulţămeşte pe nici o fiinţă omenească! căci, deşi eu vreau şi, demulteori, se pare că am fericirea aici pe pământ, totuşi vreau să veşnicesc *dincolo* de prezent!

Din toate mizeriile, care mâhnesc pe om, aici pe pământ, nu-i nici una care să-l revolte în măsura în care-l mâhneşte nedreptatea. Nedreptatea, neegalitatea însăşi! iată cine stăpâneşte astăzi pe pământ. Lumea pare prada forţii brutale, care triumfează pretutindeni şi virtutea morală pare lipsită de drepturi. Va dura această dezordine pentru totdeauna?

Generaţiile omeneşti chiamă, rând pe rând, dreptatea, fără s'o cucerească definitiv vreodată. Conştiinţa omenească nu se resemnează faţă de această opresiune a dreptului şi a virtuţei. Pentru a cuceri dreptatea, pentru a avea fericirea, ca şi pentru a dobândi veşnicia, conştiinţa omenească îşi înalţă privirile în sus; ea priveşte *dincolo* de prezent, ea se uită *dincolo* de orizonturile mărginite ale pământului. Ea declară că viaţa prezentă nu este deajuns, că este neînţeleasă, contradictorie, înşelătoare, că ea trebuie să se rezolve într'o viaţă viitoare.

Chemarea instinctivă a acestei vieţi viitoare este al doilea sentiment, pe care noi îl prindem din inima omenească. Noi ne lipim, ne prindem de credinţa în

ceva, care este *dincolo* de noi, cum se prinde un naufragiat de scândura, de la care îşi aşteaptă salvarea. Susţinuţi de aceasta, noi străbatem viaţa şi înfruntăm încercările şi loviturile ei, resemnaţi şi curagioşi.

La lumina înţelegerii vieţii de *dincolo*, noi începem să rezolvim enigma vieţii prezente; înţelegem lumea şi ne înţelegem şi pe noi înşi-ne. Viaţa prezentă este un câmp de încercare; trăim această viaţă, ca să pregătim viitorul. Noi exercităm, aici pe pământ, facultăţile şi puterile noastre în luptă; ele vor găsi plina lor dezvoltare în activitatea triumfătoare a vieții ce va urma. Ni place să trăim, vom trăi întotdeauna.

Aici, pe pământ, dreptatea este călcată în picioare; dincolo, ordinea va fi restabilită și fiecare va primi după faptele sale. Deoparte, deci, insuficienţa vieții prezente, de alta, nevoia invincibilă a unei vieți viitoare, simțită de sufletele noastre, stăpânitoare a întregei noastre fiinţi. Din aceste două sentimente *se naşte, Domnilor, religiunea.*

Iată deci, cum aceste două elemente esenţiale ale religiunii derivă din sentimentele care constitue fondul ființei umane.

Pentru ca eu să supravieţuiesc prezentului, pentru ca noi să nu coborîm cu totul în mormânt, trebuie ca *ceva* din noi, cea mai bună parte din noi înşine — principiul vieții noastre — să fie deasupra loviturilor morţii. Acest *ceva*, care trăieşte în prezent, care va supravieţui în viitor, nu este materie palpabilă, nimic din ce se strică ori se risipeşte, ci o realitate intangibilă și, să spunem cuvântul adevărat — o realitate spirituală — *sufletul.*

Oricât de puțin cunoaştem noi sufletul nostru, din instinct ştim — cel puţin – că el există; el este acela prin care trăim, el este acela, care nu va pieri niciodată. Iată cum, fără multă filozofie, bunul simţ popular, vag la unii, lămurit la alții, dar în chip real la toți, ia cunoştinţă despre suflet.

Această cunoaştere a sufletului ne duce — de-a dreptul— la cunoaşterea lui Dumnezeu.

Din instinct, din bunul simţ cel puţin, noi înţelegem că universul nu se explică prin el însuşi. Pretutindeni natura afirmă că ea este opera unei inteligenţe supreme, fiindcă ea poartă pecetea ordinei şi a premeditării, de la ordinea care rânduieşte forțele puternice fizice, până la arta, care a prezidat la plăsmuirea corpului omenesc. *Este*, deci, la originea lucrurilor, o Fiinţă suverană, care a făcut totul, care ne-a făcut pe noi înşine, care ne-a încredinţat viaţa ca pe un depozit sacru.

Prin descoperirea ființei noastre lăuntrice, ajungem noi, deci, la cunoaşterea noţiunei de suflet; pe aceeaşi cale dobândim şi cunoaşterea noţiunei de Dumnezeu. *„Tu ne-ai făcut pe noi, după chipul Tău şi neliniştită va fi inima noastră până ce se va odihni întru Tine* [1]*"*, a strigat Fericitul Augustin, iluminat de conştiinţa sa firească de om.

Onorat Auditor,

Deşi cu multă trudă, dar şi cu multă atenţiune în pătrunderea forului Domniei-voastre lăuntric, cred că, în cele mai bune momente ale vieţii, mulţi dintre Dv. aţi ajuns să cunoaşteţi avântul religios din fiinţa umană, avânt care are năzuința către aceea ce este mare, către ceea ce este nobil, către ceeace este virtute, adică, către Dumnezeu însuşi.

Dar vă întreb: Când aţi cedat acestei impulsiuni instinctive, făcut-aţi Dv. un act raţional? N'aţi fost cumva jucăria unei iluzii amăgitoare? N'aţi fi fost mai înţelepţi, dac'aţi fi luptat contra acestei credinţe, contra acestei tendinţe? N'aţi fi avut tot dreptul să fi căutat să risipiţi această idee despre Dumnezeu şi să distrugeţi prejudecata datoriei religioase? Intr'un cuvânt, mişcarea religioasă, care izvoreşte din întreaga fiinţă umană, este ea o mişcare legitimă?

După cele enunţiate, răspunsul e uşor şi hotărît: *negreşit că este legitimă, dacă ea este o nevoie a naturii*

---

[1]) „Fecisti nos ad te, Deus, et irrequietum est cor nostrum, donec requiescat in te".

noastre. Şi ea nu poate fi altfel decât o nevoie a naturii noastre; căci, un avânt instinctiv, anterior oricărei filosofii, acelaş la toţi oamenii, de toate rasele şi din toate timpurile, trebuie să fie socotit, *numaidecât,* ca o necesitate firească a omului.

Domnia-voastră, onoraţi ascultători, sunteţi din clase sociale diferite, de ranguri diferite, aţi căpătat educaţie negală şi adesea contradictorie, aduceţi aci diferite prejudecăţi împrumutate din mediul în care aţi trăit şi, totuşi, o spunem cu toată convingerea, toţi, uneori chiar fără să vă daţi seama, aveţi sufletele şi toată fiinţa Dv. pătrunsă de sentimentul religios; iar inimele Dv. bat, cu aceiaşi iubire, pentru Dumnezeu: este Dumnezeul necunoscut pentru unii, este Dumnezeu revelat pentru alţii; dar este acelaş Dumnezeu, dorit şi iubit de toţi.

Să nu roşiţi, iubiţii mei ascultători, de sentimentul de care vă daţi seamă, fie chiar acum pentru prima dată, când vă adânciţi sufletele cu toată luarea aminte, când constataţi că acest sentiment fermentează în inimile Dv.: la vecinul Dv. fermentează acelaş sentiment, aceeaşi iubire pentru Dumnezeu.

Reprezentanţi ai claselor sociale de sus, reprezentanţi ai claselor sociale de jos, oameni luminaţi prin studii, oameni rămaşi în simplitatea nativă, Domniavoastră *toţi* aspiraţi către Dumnezeu, *toţi* năzuiţi către Dumnezeu, *toţi* sunteţi mereu însetaţi după Dumnezeu. Savanţi mari ca Kepler, Newton şi, aproape, toţi ceilalţi de talia lor, exprimă, în termeni geniali, sentimentul lor faţă de Divinitate. Oamenii de rând, chiar când nu pot să se exprime, nu simt mai puţin iubirea lor faţă de Divinitate, care le covârşeşte inima. Rasele civilizate, rase sălbatice, *toate* au aceeaşi pornire. Popoarele izolate, de secole, în insulele minuscule ale oceanului Pacific, triburile ascunse în cele mai retrase locuri ale Africei, *toate* au vorbit despre Dumnezeul lor, exploratorilor europeni, toate au arătat acestora instrumentele cultului lor; pretutindeni omul crede în spiritul nemuritor, pretutindeni el se teme, adecă imploră prin sacrificii divinitatea atotputernică.

Fie că sunt în stare de sălbătăcie, fie că se găsesc

în cea mai rafinată civilizaţie, popoarele cunosc şi invoacă pe Dumnezeu. Cu toţii ştim ce rol ţineau misterele religioase în viaţa popoarelor vechi. Despre ce ni vorbesc scriitorii Indiei şi Chaldeei, ai Egiptului şi ai Iudeii, ai Greciei şi ai Romei, dacă nu despre Divinitate? Rămăşiţele preistorice, ele însăşi, aduc mărturia lor despre universalitatea faptului religios! Desigur, sentimentul religios îmbracă, după timpuri şi după locuri, diferite forme, dar aceste forme diferite sunt accidentale; ele nu alterează fondul comun de unde izvorăşte religiunea. Păgânul *exploatează* pe Dumnezeul său, Iudeul se *teme* de Dumnezeul său, Creştinul *iubeşte* pe Dumnezeul său; dar toţi au pe Dumnezeu şi aspiră spre Dumnezeul lor. Budistul nu tinde decât spre Nirvana, această existenţă vagă şi inactivă, în care facultăţile sale vor fi legate printr'o veşnică letargie; mahomedanul vede în paradisul său un loc de plăceri sensuale, unde visurile pornite spre desfrâu ale caldului său temperament vor fi satisfăcute; creştinul, dimpotrivă, aşteaptă o nemurire activă şi spirituală în Dumnezeu, unde facultăţile sale sufleteşti vor primi dezvoltare desăvârşită, unde cele mai nobile şi mai spirituale plăceri se vor îndeplini; dar pentru toţi va fi un *dincolo;* pentru toţi viaţa se continuă îndărătul mormântului; pentru toţi viitorul va fi o dreaptă răsplată a prezentului.

Imi veţi obiecta, însă, Domnilor că nu toţi sunt credincioşi, că sentimentul religios nu este universal, căci sunt atei. Da, sunt unii oameni, cari se socotesc nereligioşi; dar, să luăm seama: nu cumva se înşeală ei pe sine înşişi? Noi, dimpotrivă, socotim că adevăraţi necredincioşi nu există! Veţi găsi, Domnilor, oameni cari au abdicat de la un *credo*, cari au renunţat la un cult determinat, cari chiar se abţin de la orice practică religioasă; totuşi, ei n'au smuls din sufletele lor nevoia de divinitate, avântul către ideal, nădejdea de a supravieţui. Pe câţi oameni nu se răzbună Dumnezeu pentru dispreţul lor faţă de formele cultului, printr'o turburare religioasă mai acută şi prin chiemările mai adânci ale divinităţei!

Sentimentul religios ni se prezintă, deci, Domnilor,

cu toate semnele unei legi fireşti; el este vechiu ca şi omenirea, el este universal în omenire, el nu poate fi desrădăcinat din inima omenirii, el va trăi pururea în sufletul omenirii.

II

Dar, Domnilor, noi n'am explorat încă întreaga noastră inimă, n'am auzit toate chiemările conştiinţei noastre. Noi avem ceva, ca şi o a doua natură, ale cărei aspiraţii se cuvine să le cercetăm.

Scriitorul creştin Tertulian (sec. III) a spus, cu atâtea veacuri înainte, că *„sufletul este din fire creştin“* [1].

Şi într'adevăr: din fire religioşi, noi suntem tot din fire creştini. Creştinismul est *forma* cu care se îmbracă, sau mai de grabă *sufletul* din care trăeşte simţirea noastră religioasă.

Peste instinctul religios al firii noastre s'a suprapus o pătură creştină, care l-a pătruns încet şi s'a confundat în chip desăvârşit cu el.

Noi, Românii, luminaţi şi transformaţi prin Christos chiar dela închiegarea neamului nostru, indentificăm religia cu creştinismul; noi suntem creştini, pentru a fi religioşi.

Aducându-ne aminte că Christos a zis: „Eu sunt calea, adevărul şi viaţa“ [2], şi „nimene nu merge la Tatăl meu, decât prin mine“ [3], noi nu vrem să năzuim la Dumnezeu decât prin Christos, noi căutăm şi găsim pe Dumnezeu în Christos, noi comunicăm cu adevărul şi cu viaţa prin Christos. Deasemenea, dragostea lui Iisus Christos este ca şi înăscută în sufletele noastre; numele său ne farmecă, ne mişcă, ne îndeamnă la rugăciune; El ni aminteşte dragostea, bunătatea, mila, iertarea. Christos are asupra noastră, a tuturor, putere seducătoare. Cum ar putea fi altfel? căci El este, pentru noi, Dumnezeu întrupat; El este tovarăşul şi prietenul vieţii noastre şi

---

[1]) Anima naturaliter christiana.

[2]) Ioan XIV, 6.

[3]) Ioan XIV, 6.

cu El noi trăim în chip familiar; El este Dumnezeu care ne-a luminat şi ni-a descoperit tainele veşniciei; El este Dumnezeu care s'a sacrificat pe Calvar pentru răscumpărarea noastră, care ne-a salvat din robia celui rău, pentru a ne introduce întru Impărăţia Cerurilor.

Pentru noi, cari credem în El, Christos este orice. Dar şi asupra acelor, cari nu se socotesc printre discipolii săi, chiar şi asupra acelora cari-L defaimă, El *încă* exercită o putere seducătoare!

Nimeni n'a pus mai mult la îndoială divinitatea lui Christos, decât Renan, în cartea sa: *„Viaţa lui Iisus"*; şi totuşi, într'un moment de reculegere sufletească, în aceiaşi carte [1]), tratând despre răstignirea sa, încheie cu cuvintele: „Acum odihneşte-Te în gloria Ta, nobile iniţiator. Opera Ta este sfârşită; *Divinitatea ta, întemeiată.* Nu te mai teme că vei vedea surpându-se, prin vre-o greşeală, edificiul sforţărilor Tale. De acum, mai presus de atingerile fragilităţii, Tu vei asista, din înălţimea păcii divine, la consecinţele infinite ale actelor Tale. Cu preţul câtorva ore de suferinţă, care nici măcar n'au atins marele Tău suflet, Tu ai răscumpărat cea mai desăvârşită nemurire. Mii şi mii de ani, lumea va atârna de Tine. Drapel al contrazicerilor noastre, Tu vei fi semnul în jurul căruia se va da cea mai arzătoare luptă. De o mie de ori mai viu, de o mie de ori mai iubit după moarte, decât în zilele trecerii Tale pe pământ, Tu vei deveni până într'atâta piatra unghiulară a umanităţii, încât a smulge numele Tău din această lume, ar fi a o prăbuşi din temelii.

Intre Tine şi între Dumnezeu, nu va mai fi deosebire.

„Pe deplin biruitor asupra morţii, intră în stăpânirea împărăţiei Tale unde te vor urma, pe calea regală ce ai tras-o, secole de adoratori".

Ce altceva se poate zice după acestea, decât că însuşi Renan a fost sedus şi captivat de fizionomia lui Iisus, de splendoarea învăţăturii lui?

Un critic raţionalist al creştinismului, germanul Harnack, a zis: „Un om, după ce a primit o rază din lu-

[1]) Cap. XXV.

mina sa, nu rămâne niciodată ca mai înainte. In sufletul său va rămâne întotdeauna *ceva din Iisus Christos, îndată ce a cunoscut învăţătura Lui*" [1]).

Generaţia actuală, Domnilor, oricât de sceptică ar fi în unele privinţi, nu-i batjocuritoare şi nici indiferentă faţă de Christos. Ea citeşte tot felul de opere; dar, nici una n'o impresionează în aceeaşi măsură ca Evanghelia. Ea ascultă cu bucurie parabolele pline de făgăduinţa iertării. Strigătul lui Christos: *„mi-e milă de popor*" [2]) găseşte în sufletul ei mişcat un ecou de simpatie şi de admiraţie.

Ea iubeşte pe acest caracter mare, independent, lipsit de mândrie, care biciuia pe fariseii ipocriţi şi pe vânzătorii din templu, dar care aduna pe copii în jurul său, se îndupleca spre săraci şi vindeca pe bolnavi. Istoria universală este plină de numele Său. Intr'o foarte mare măsură, în deosebi în apus, ştiinţa nu are un obiect mai nobil, decât persoana Sa sfântă. Ştiinţa, critica mai ales, rece şi rezervată în avânturile sale, mândră de succesele sale, s'a ataşat de această augustă figură; ea a verificat şi a cântărit cuvintele lui Iisus; ea a comparat ideile Sale şi caracterul Său cu mediul în care a trăit; ea a făcut mărturisirea că, El depăşeşte epoca Sa, că El depăşeşte toate timpurile, că El străluceşte cu o strălucire fără samăn, mai presus de toţi oamenii şi de toate popoarele; şi când ştiinţa, critica, n'au putut să îngenunchie înaintea Lui, spre a-l mărturisi ca Dumnezeu, cel puţin, prin Renan, de care a fost vorba, au creeat termenul de *supra-om*, pentru a exprima incomparabila sa superioritate.

Ori-ce am crede noi despre El, fie că-L adorăm ca Dumnezeu, fie că-L onorăm ca pe primul dintre oameni, ca pe un supra-om, El este cheia istoriei. Lumea se explică fără Socrate; ea n'ar putea fi înţeleasă, însă, fără Iisus Christos.

Astfel, Domnilor, credincioşi sau necredincioşi, noi ne ocupăm de Christos. Toate privirile noastre se în-

---

[1]) L'essence du christianisme.
Marcu VIII, 2.

dreaptă spre această Fiinţă superioară, care are un loc aşa de precis şi aşa de strălucit în istorie. Sub stăpânirea misterioasă a Fiinţei Lui, ochii noştrii rămân fixaţi asupra Lui. El a cucerit suflete; El a cucerit popoare întregi. Puterea Sa cuceritoare, departe de a se epuiza, creşte în cursul secolelor. El a sedus şi a cucerit întreaga lume. Domnia-Voastră înşi-vă, onoraţi ascultători, sunteţi cuceriţi de El. Iisus Christos este un învingător, care nu face sclavi; dimpotrivă, El scapă pe cei ce intră sub stăpânirea Sa. Renovator incomparabil al cugetării, al moralei şi al vieţii sociale, El va mântui sufletele tuturor de prejudecăţi, inimile de patimi josnice. El scapă oricăror influenţe, la care sunt supuşi toţi oamenii; singur Iisus Christos nu este: nici din neamul Său, nici din ţara Sa, nici din timpul Său; El aparţine întregei omeniri; El este al tuturor secolelor şi cuvântul Său este gustat sub toate latitudinile. Admiraţia pentru Iisus Christos tresare din sufletul omenirii întregi şi se îndreaptă spre Fiinţa Lui. E locul să spun şi acum, ca şi mai nainte că, *noi toţi*, fiecare dintre Domnia-Voastră, iubiţi ascultători, precum toţi purtăm în conştiinţele noastre impulsiunea religioasă către Dumnezeu, tot astfel purtăm şi îndemnul firesc spre Christos. Dacă-i aşa, pentru ce acest îndemn al firii noastre nu este cu totul victorios? Dacă Dumnezeu atrage pe toţi spre Sine, dacă Christos atrage, deci, sufletele noastre spre Sine, pentru ce unii dintre noi nu sunt nici cu Dumnezeu, nici cu Christos? Cine împiedică pe aceştia să nu fie între noi? Ce barieră se opune avântului firesc? Intr'un cuvânt: cum se explică faptul că mişcarea religioasă şi creştină n'a reuşit să se impună multora dintre noi?!

Răspunsul s'a dat mai sus: Inima noastră este împiedecată de păturile dese, care s'au suprapus în jurul ei şi-i înăbuşe manifestarea firească; sunt păturile formate din prejudecăţile ce ni le creează prea puţina ştiinţă ce poate să-şi însuşiască mintea omului; din patimile cărora ne supunem în viaţa zilnică; din condiţiunile pe care ni le creează preocupările noastre sociale. Toate

acestea subjugă fiinţa noastră adevărată, înăbuşă năzuinţile fireşti ale vieţii noastre şi creează, *în locul nostru*, dar *în noi*, un personagiu străin, împrumutat.

Domnilor, în cuvântarea mea am dorit să dovedesc că firea noastră este *atât religioasă, cât şi creştină* şi că, chiar la aceia care se socotesc necredincioşi şi necreştini, este sădită, în natura lor, ideia religioasă şi sentimentul creştin, pe cari numai împrejurările externe le-au acoperit şi au creat omului un aspect nefiresc.

Singurul îndemn, pe care-l socotesc folositor să vi-l fac, este ca fiecare dintre Dv. să lupte, ca să se elibereze de eroarea în care trăieşte, de iluziile înşelătoare ale minţii, de farmecul deşert al simţurilor, de plăceri, de dorinţi, de griji fără de rost şi să devină din nou ceea ce este conform firii.

Filosoful Platon, încă în vremea lui, a vorbit despre nenorocita îndepărtare a omului de adevăratul său destin. Ni-a caracterizat atât acest fapt, cât şi greutăţile de a ne debarasa de noua noastră fiinţă, printr'o admirabilă imagine a zeului Glaukos, izgonit din adâncimile Oceanului: In acest loc de exil — zice el — zeul nu poate fi recunoscut. Mânile şi picioarele sale au fost sucite de acţiunea puternică a valurilor; specii de moluşte şi alge marine şi chiar depozite de piatră s'au prins de corpul său şi aproape s'au incrustat în carnea sa, încât el a pierdut forma sa primitivă şi a luat aspectul unui monstru înfricoşător. Tot aşa s'a întâmplat şi cu sufletul nostru, care a devenit, sub suprapunerile puterilor duşmane, a căror jucărie este, un adevărat monstru înfricoşetor. Noi nu regăsim adevărata noastră figură, decât dacă ajungem să părăsim aceste adâncimi periculoase şi să ne debarasăm de încrustările stâncoase, de care suntem înăbuşiţi [1]).

Oricât de greu este, fiecare dintre noi trebuie — şi este capabil — să facă o sforţare, să îndepărteze din viaţă ceea ce este străin şi apăsător, să-şi purifice con-

---

1) Foerster: Le Christ et la vie humaine, pag. 20, 21.

ştiinţa de amestecuri nefireşti, să ajungă a-şi pipăi adâncurile inimii — adevăratul sanctuar al Divinităţii şi al năzuinţelor creştineşti şi să permită naturii sale sufleteşti de a se manifesta şi a se desvolta conform legilor dăruite de Dumnezeu omenirii.

Gherontie Nicolau
Episcopul Constanţei

CONTRIBUŢII LA O BIOGRAFIE A LUI IOAN BĂNESCU

Pentru a dovedì, cu fapta, că administraţia românească, nici acum 50 de ani, când se înfiripa din funcţionari evacuaţi din Basarabia, nu era compusă din oameni de „strânsură“ (ein wahres Gesindel), precum ne calomniază d. Paul Traeger şi câţiva scriitori germani, publicăm în cele următoare preţioasa scrisoare de amintiri asupra regretatului revisor şcolar, mai apoi director de şcoală normală şi de gimnaziu, iar în cele din urmă primar al oraşului Constanţa, Ioan Bănescu, pe care d. *Eugène Pittard*, savantul antropolog al universităţii din Geneva (Şviţera) a avut amabilitatea s'o scrie, la rugămintea noastră. (I. G.)

Genève, le 23 mai 1927

Monsieur,

Vous me demandez quelques souvenirs sur Mr. Banesco, ancien reviseur scolaire à Constantza, ancien maire de cette ville, avec qui j'ai été en relation personelle et en correspondance, jadis, à l'époque où je parcourais la province que vous habitez.

A plusieurs reprises lors de mes recherches scientifiques dans la Dobroudja, surtout lors de mon premier voyage, j'ai eu la plaisir de recontrer à Constantza Mr. Banesco. Il s'était intéressé vivement à mon travail et m'a rendu dès mon arrivée — lui qui connaissait bien la nouvelle province roumaine — le service de m'orienter dans le dédale des groupes ethniques que j'allais trouver. Je me rappelle avec reconnaissance de longues heures passées avec lui devant la carte de la Dobroudja, soulignant, sous sa direction, les noms des villages dans lesquels je devais rencontrer ou des Roumains, ou des Turcs, ou des Bulgars, ou des Tatars, ou des Lipovans etc. Grâce à lui je ne me suis pas engagé à l'aveuglette dans mon voyage.

Intéressé lui-même par la variété des types ethniques qu' il avait eu sous les yeux dès le début de l'occupation roumaine, et aussi par les conceptions diverses qu' apportaient chaque peuple dans la construction des maisons, dans l'arrangement de son costume, dans la manière de travailler la terre, etc., il avait fait de nombreuses observations. Il est regrettable qu'elles n'aient jamais été publiées — car je crois que rien de Mr. Banesco n'a été publié. Un semblable regret est d'autant plus vif que de tels états ethnographiques se modifient rapidement à notre époque, au contact des habitudes occidentales de plus en plus pénétrantes, et l'on arrive, trop vite, à un nivellement dépourvu de saveur.

Mr. Banesco ne négligeait pas — lui qui était de culture littéraire — les questions scientifiques concernant son pays. Voici une preuve de cette attention:

Quelques années après mon premier voyage en Dobrudja Mr. Banesco fut nommé maire de Constantza. Il entreprit des travaux d'utilité publique; il créa, entre autres, un jardin dans le nord de la ville. Au cours de cette construction les ouvriers rencontrèrent sous terre un tombeau collectif renfermant des crânes déformés. Mr. Banesco en envoya quelques exemplaires à Mr. Istrati, alors Ministre de l'Instruction publique de Roumanie, qui me demanda de les examiner; c'étaient des spécimens de la déformation macrocéphalique décrite jadis par Hippocrate. J'ai publié là-dessus une note dans le Bulletin de la Société des Sciences de Bucarest.

A plusieurs reprises, surtout au cours de mes premiers voyages, j'avais pris Constantza comme point de départ de mes recherches. Après chaque raid au nord ou au sud de la ligne de Tchernavoda, je revoyais Banesco et je le mettais au courant de ce que j'avais observé.

Je crois qu'il avait lui-même beaucoup voyagé dans la Dobroudja. N'avait-il pas été chargé, dès les premiers temps de l'occupation de cette province par la Roumanie, d'en organiser les écoles? C'est sans doute grâce à l'obligation qu'il avait eue de parcourir tous les villages, qu'il connaissait si bien la physionomie ethnologique et ethnographique de chacun d'eux.

Ce n'est pas sans un sentiment de mélancolie que je me reporte à ces soirées où, dans un coin de café à Constantza, devant la carte dépliée, nous causions avec Banesco de nos randonnées, des habitants, des cultures, de l'élevage, de l'avenir de la

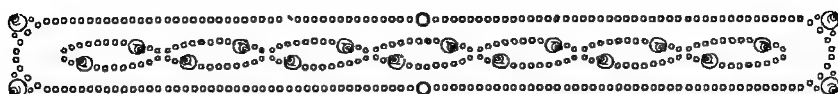
Dobroudja, des difficultés politiques que rencontrait parfois le gouvernement roumain.

Banesco aimait cette province dont le rôle actif dans l'Economie générale du Royaume peut être si grand ; il a certainement aidé à la faire connaître. Son pays lui en doit quelque reconnaissance. N'oublions pas qu'à l'époque dont j'évoque le souvenir, peu de Roumains de l'autre côté du Danube connaissaient la Dobroudja. On allait à Constantza parce qu'il y avait un chemin de fer, de là à Tikirghiol parce qu'il y avait des bains et un hôtel, mais au delà ? dans les steppes du sud ou dans les territoires vallonés et forestiers du nord ? La, il n'y avait plus d'hôtels et plus de moyens de communication autres que la carroutza ! Moi qui ai parcouru la Dobroudja dans tous le sens, je sais, comme on dit, „quelque chose“ de la difficulté de tels voyages à cette époque. Aujourd' hui quels changements !

... Veuillez trouver ici, Monsieur, en même temps que les souvenirs émus que je conserve pour la Dobroudja — j'y ai tant vécu que j'ai bien le droit de l'aimer — l'expression de mes meilleurs sentiments.

Eugène Pittard,
professeur d'Anthropologie à l'Université
de Genève.

DOR

Mi-i dor de roata morii și de-un apus roșcat,
De drumul care duce cotind la noi în sat,
De apele prin care treceam înnot odată,
Având în spate luna de foc încercănată,
De casele pitite în văile adânci,
De dealurile aspre, sălbatice, de stânci,
De zarea cenușie, de munții roși de ploaie,
De-o noapte 'ntunecoasă și-o vatră de văpaie,
De-o noapte de tăciune, de-o albă zi de cridă,
De-apusuri lungi scăldate în roș de cărămidă,

De-apusuri ferecate cu fășii lungi de aur,
De-apusuri sfâșiate de mugete de taur,
De-apusuri legănate în clinchet de tălăngi,
De-apusuri lungi de sânge ce picură din crăngi,

Cu șire lungi de care și liniște prelungă,
Și clopotul ce bate tăcerea într'o dungă,
Cu murmur de vecernii, cu șoapte de litanii,
Cu văduve ce 'n umbra odăii bat mătanii,

Cu luna ce tresare ca 'n scăpărări de-amnar,
Cu întâlniri ascunse în umbră de artar . . .

Grigore Sălceanu

O, MELANCOLIA . . .

O, melancolia
Soarelui apus!
Toamna vine rece
Dragostea s'a dus . . .

Zarea e deşartă . . .
Singur pe alei . . .
Ce puteri mă poartă
Către casa ei?

Ore 'ntârziate
Clopotele bat . . .
Clipe spulberate
De un vânt turbat.

Clopotele sună
Pe aripi de vânt.
Toamna le îngroapă
Tainic în pământ . . .

A sfârşit de lume
Vânturile gem . . .
In zadar, prin noapte,
Dragoste, te chem!

Şi mă 'ntorc spre casă . . .
Crângurile plâng.
Sfâşiat la sânu-mi,
Amintiri vă strâng.

Clopote de-atuncea,
Clopote de-acum!
O, melancolia
Ultimului drum . . .

Toamna vine rece,
Dragostea s'a dus . . .
O, melancolia
Soarelui apus!

Grigore Sălceanu

FLORIAN

— PICTORUL CONSTANŢEI —

— Aşa dar, ne-am înţeles; întâlnirea la şease dimineaţa; camioneta ne aşteaptă la Grand Hotel.

— Cum, la şease dimineaţa?...

— Altfel n'am făcut nimic; numai la ceasul ăsta ghiolul are o coloraţiune de albastru cobalt cum n'ai văzut nici odată... e de necrezut!

Totuşi, plecarea spre Satul Mamaia nu s'a putut face de cât la ceasul opt, cu trenul local.

Chipul lui Florian, pictorul litoralului Constănţean, arată o adâncă mâhnire de a fi perdut prilejul unei privelişti rare.

Dar ceasul şease de astă vară se potrivea cam cu ceasul opt din toamnă şi, abia ieşiţi din Constanţa, statura voluminoasă a lui Florian se ridică deodată triumfătoare, sorbind cu sete vibraţiunile albastre ale lacului Mamaia.

Nu ştiam ce să privesc mai întâi ... minunea de culori ce se desfăşura înaintea ochilor mei, sau fericirea extatică ce se citea pe chipul lui Florian, inbujorat de o veselie de copil nevinovat.

Inainte de amiazi mă găseam în faţa căsuţei lui, înfiptă pe o mică ridicătură a terenului, în inima satului şi, totuşi, isolată prin poziţia ei dominantă şi îndreptată spre priveliştea mărei.

O căsuţă joasă şi lunguiaţă, strivită de greutatea olanelor de pe acoperişul şoldui, sprijinit de stâlpii gârliciului văruiţi în alb ca şi casa toată, ale cărei ferestre mici ne râd vesel ca şi ochii mici ai stăpânului.

In faţa casei o grădinuţă împrejmuită de gard de stuf şi o curte curată plină de soare şi de pui de curcă crescuţi, buni de frigare.

Vre-o şase porci ai casei, necăjiţi că nu pot sbura peste

gard ca puii de curcă, ce-şi ciugulesc nesupăraţi boabele, înjură de mama focului, înboldind de zor poarta şubredă mai-mai să iasă din ţâţâni.

— Cam veche casa, îmi afirmă Florian; am s'o mai schimb eu. O am şi de vară şi de iarnă, mulţumit cu atâta că aci *„eu sunt mare şi tare“*.

Şi silueta dreaptă şi spătoasă a unui Porthos muşchetar, sprijinită pe un baston noduros ca bâta lui Hercules şi înfiptă pe o pereche de picioare ca stâlpii podului de la Cerna-Voda, arunca în juru-i o privire de *stăpân* din ochii lui mititei şi blajini, ascunşi în umbra unei coame dese de păr sur.

— Şi nu ţi-e teamă?

— Mie?... dar ia uite-te colea, zice el arătându-mi bâta,.. şi mai am câteva prin casă şi mai noduroase, rezimate lângă fiecare uşe, tovarăşi siguri şi oricând la îndemână.

— Dar cu vecinii cum o duci?

— Bine!... Altfel nu se poate... eu nu prea ştiu de glumă!

— Bre!, îmi zic eu, straşnic român.

Dar viaţa, oricât de tihnită, are şi ea sâcâelile ei.

Şi straşnicul Florian îmi povesteşte că locul ce se vede spre dreapta şi pe care-l lucrează singur cu braţul lui, fusese mai drept, dar i l-a cam cotropit un vecin rău, rupându-i o bună bucată.

Inginerul rânduit să dreagă lucrul, în loc să bată ţăruşul în prelungirea dreaptă a hotarului, a cârmit-o de pe la jumătate într'un unghiu obtus, tot în folosul vecinului.

In lipsa lui mai lungă i s'a jefuit casa ce dăinuia pe numitul loc. Se văd mormanele păreţilor de cârpici. Ferestre, uşi şi alte lucruri s'au răspândit prin vecini.

Casa locuită, cu terenul ei, o tot râvneşte un vecin.

— Dar nu mă las eu!

Un nour de gâşte, cu strigăte de invazie barbară, s'a ridicat din vatra satului şi trece în sbor pe deasupra capetelor noastre, coborându-se în vale, spre luciul ghiolului.

— Dar gâşte n'ai?

— Nu mai ţin... ele pleacă câte două săptămâni pe lac şi, de multe ori, în loc să se întoarcă acasă, întră în curtea boerului... şi de acolo, amin, nu mai ies. Am păţit-o.

In acest timp curcile, sătule, se odihnesc pe prispă, pe

pragul casei de care n'au nici un respect, altele pe garduri şi coama casei.

— Se mai duc ele şi curcile, nu-i vorba, dar seara vin; şi apoi, oricum, din vre-o şeaizeci câte vor fi, trei sferturi din ele tot eu le mânânc.

— Cum văd eu, vecinii îţi cam fac necazuri, cu toată colecţia de bâte noduroase.

Un râs tare şi îngăduitor întâmpină observaţia mea.

— E!.. dă-i dracului şi haide la masă. Am o ciorbă pescărească şi un pui de curcă la frigare cum se mănâncă pe la noi.

Acesta-i Florian, pictorul ţărmurilor Mărei Negre, pustnicul ce şi-a scuturat picioarele de praful capitalei şi care şi-a făcut cuib liniştit între *mare* şi *lac*.

Natura lui bună şi ertătoare trece cu vederea neajunsurile vecinilor, mari şi mici, care pot să-i fure din când în când câte un petec de pământ, dar nu-i vor fura niciodată *marea nesfârşită* şi *lacul strălucitor* ce-i aparţin lui şi poate că numai lui.

Numai lui îi este dat prin meleagurile acestea să stea de vorbă cu marea şi numai el înţelege povestea pe care o tot frământă valurile străvezii ce se rostogolesc spre ţărm, purtând printre spume raze furate din soare şi aduse sub ochii lui din depărtările nesfârşitului.

Iată de ce socotesc eu pe Florian om fericit în adevăratul înţeles al cuvântului.

Pe el nu-l frământă certurile şi clevetirile cafenelelor Bucureştene, unde se profanează atâtea lucruri sfinte.

El nu vrea să ştie nici de doctrine învechite de artă, nici de rătăciri moderniste în care se bălăcesc atâtea trude.

Pentru el nu există nici principii, nici noţiuni scoase la modă de curente efemere.

El nu vrea să ştie de cât de marea şi lacul lui, aci la doi paşi, cu miile lor de aspecte.

In preajma lor îşi petrece el zile întregi de contemplaţie şi lucru.

Fericit, când emoţiunea simţită în clipa schimbătoare a unei fericite privelişti o poate prinde şi aşterne pe pânză, şi mai fericit când asemeni emoţiuni le zăreşte ochiul celui ce-i priveşte lucrarea, copilul sufletului său.

De aceea marea în răsărit de soare, ori în apus, pe senin

sau vijelie, în linişte sau frământare, marea în nesfârşitele ei înfăţişeri este a lui, care á ştiut să se singularizeze în coliba-i de anachoret.

Iar eu, care mi-am petrecut o bună parte din vară privind capriciile nesfârşitei ape, am regăsit cu adevarată plăcere în pânzele lui o mulţime de momente pline de adevăr şi redate cu sinceritatea caracteristică a temperamentului său.

Nu voesc să întru în analiza operei lui Florian, nici să fac vre-un discernământ între opera prinsă sub imperiul inconştient şi naiv al momentului, şi lucrarea refăcută în atelier pe baza documentelor şi atâtor schiţe prinse în fugă, une ori peste putinţă de refăcut.

Am voit să schiţez existenţa, ciudată în vremile noastre, a unui om fericit care, în strâmta încăpere a casei lui isolate, trăeşte largul nesfârşit al orizonturilor; sărac în coprinsul gospodăriei lui, dar bogat în mijlocul unei naturi pline de minunile binecuvântărei.

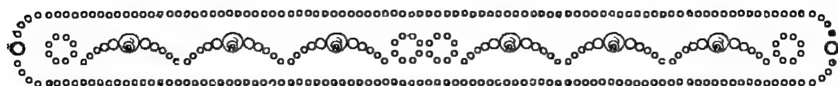
Şi vinovat ar fi cel ce, otrăvit de esteticele unor anumite clanuri, s'ar atinge de curăţenia unui suflet ce se hrăneşte şi se încălzeşte astfel la razele binefăcătoare ale Artei intangibile.

Şi acum, de departe, gândindu-mă la Constanţa de astă vară, o văd confundându-se cu personalitatea originală a acestui artist singuratic, care-şi poartă, vrednic şi liniştit, sarcina ca şi primii creştini, ce-şi cântau imnul lor în umbra catacombelor, nepăsători de sgomotul Romei păgâne.

Costin Petrescu

Sinaia 25 Sept. 1927.

ROATA VIEŢEI

Acum un veac şi jumătate, domnea în Turcia Sultanul Mamut. Om, mai presus de toate, el era un adevărat părinte pentru toţi cei vrednici, harnici şi cinstiţi.

Pe vremea acestui Sultan, cei mai bogaţi negustori din toată împărăţia erau Veli Memet şi Gelil Macsud. Acesta din urmă locuia în Angora, strângea toate grânele din lăuntrul ţării şi le trimetea la Smirna lui Veli Memet care, la rândul său, le ducea acolo unde erau mai de trebuinţă şi unde aveau preţ mai bun. Cu banii strânşi cumpăra alte mărfuri, pe care le aducea în Ţară şi din care, o mare parte, le da lui Macsud.

Afacerile le mergeau bine şi oamenii se 'mbogăţeau mereu. Dar, cu toate acestea, aceşti doi negustori nu se văzuseră la faţă nici odată şi, ca atare, nu se cunoşteau de loc.

Odată Veli Memet încărcă grâne multe şi porni cu ele ca de obiceiu. Dar când fu în largul mării, se iscă o groaznică furtună şi toate corăbiile se înecară. Scăpat ca prin minune de la moarte, negustorul se 'ntoarse la Smirna. Aici vându totul pentru ca să-şi plătească datoriile. Rămase lipit pământului ca cel din urmă golan din port.

Un timp trăi cum putu din mila altora. Dar curând toţi prietenii se făcură că nu-l mai cunosc. Cu haine sdrenţuite, nemâncat de zile întregi, omul fu cuprins de desperare şi gândi să-şi facă seama. Şi cum din toată averea îi mai rămăsese un pistol, îl luă cu sine şi se duse într'o pădurice cu gândul să se împuşte acolo.

Dar, în umbra copacilor, aerul răcoros şi plin de mirodenii îi hrăni sufletul ca un balsam. Intră adânc înăuntru, privi ici un covor de flori, mai încolo o pajişte cu mii şi mii de culori, dincolo se 'ntoarse la dreapta ca să se minuneze de luminişul unei poeni, apoi coti la stânga şi 'nţepeni locului ca să poată asculta cântecul unei privighetori...

Obosit, adormi în umbră. Şi-odată cu el adormiră şi gândurile acelea negre.

— „Când Alah dă atâtea bunătăţi oamenilor, când atâtea fiinţe îşi găsesc adăpost şi hrană în lumea asta, oare nu păcătuese eu dacă-mi ridic viaţa?“

Şi se 'ntoarse liniştit şi 'nviorat acasă. Câine-câineşte mai trăi cât-va timp. Dar multele nevoi îi scoaseră 'n faţa minţei iarăşi vechile gânduri.

— „Să mă duc la mare! Ea mi-a mâncat averea, ea trebuie să răspundă şi de viaţa mea înaintea lui Alah!“ Şi se duse pe dig, departe, unde nu era lume multă şi unde apa era destul de adâncă. Ingenunche pe dig şi, ridicându-şi privirile către cer, rugă pe Dumnezeu să-i ierte păcatul. Apoi se apropie de margine şi hotărît îşi plecă fruntea către apă.

Dar nu văzu apă, ci peste tot era numai cer, sus şi jos, cer albastru, nouraşi mici şi lumina de argint a sfântului soare. Şi cu groază fugi departe de marginea prăpăstiei.

— „Alah nu vrea să mă primească!“ Cu ochii plini de lacrămi se 'ntoarse în oraşul plin de suferinţă.

Dar la Smirna el nu mai putea să rămâie. Muncind din greu pe o corabie, ajunse într'o zi la Stambul. Aici începù să facă din nou negustorie. Mergea prin sate şi cumpăra ouă şi păsări pentru ca să le vândă mai scump la oraş. Cu multă trudă câştiga în felul acesta o pâine.

Mai târziu află că se poate câştiga mulţi bani vânzând alimente la curtea Sultanului. Cu toate că nu avea stăruinţa nimănui, îşi luă coşul cu ouă şi merse la palat. In fie care dimineaţă ieşea intendentul şi cumpăra alimente de la oamenii cari aveau această voie. După ce luă în primire toată marfa, ceilalţi negustori plecară. Rămăsese doar singur Veli Memet.

— „D-ta ce doreşti?“ îl întrebă marele demnitar.

— „Efendi, am fost odată cel mai mare angrosist al ţării, dar acum, cu voia lui Alah, sunt aproape muritor de foame. Dar vreau să trăesc şi eu pe lumea asta. De asta m'aş ruga să cumpăraţi şi de la mine câte ceva!“

Intendentul îl cercetă cu privirea. Faţa lui albă şi bine îngrijită nu se potrivea cu hainele petecite.

— „Câte ouă ai acolo?“

— „Două sute, Efendi!“

— „In fiecare zi ai să-mi aduci tot câte atât!“

Şi 'n fiecare dimineaţă aducea ouăle, dar nu îndrăznea să le deie cu preţuri mari. Intendentul, care vedea totul, căuta să-l ajute.

— „D-ta ai să-mi aduci şi câte douăzeci de pui!“, îi spuse el într'o zi.

Dar tot nu putea să scape de sărăcie.

Sultanul Mamut ţinea mult cu oamenii nevoiaşi. El se scula în zori de zi, nevăzut de nimeni, cutreera oraşul şi se interesa de toate. Apoi se 'ntorcea la palat şi de pe balcon privea la mişcarea de pe stradă. Şi cum nu se putea suferi să stea de geaba, scotea din buzunar un teanc de hârtii, scria pe ele tot ce-i trecea prin minte, iscălea, iar când intra 'n palat, le arunca pe stradă.

Intr'o dimineaţă Veli Memet tocmai îşi dăduse în primire marfa. Eşind de la palat, el trecu pe sub balconul Sultanului, când îi căzu la picioare o hârtie. O ridică repede. Pe ea erau scrise aceste cuvinte:

„Viaţa omului este o roată, suie pe unii, coboară pe alţii! Fericit cine ştie să 'nfrunte totul cu resemnare, pentru ca la timp potrivit s'o 'ntoarcă de partea lui. — Sultan Mamut“.

Veli Memet citi şi reciti această înţelepciune. Şi toată ziua aceia gândi.

— „Are dreptate Sultanul! Trebuie să prind roata şi s'o 'ntorc de partea mea. Altfel pier ca un ticălos!“

Şi-şi puse ceva în gând. Işi luă registrele şi pecetea lui de negustor şi plecă la Angora, unde încă mai trăia angrosistul Gelil Macsud.

Acesta ajunsese aşa de bogat, încât mai degrabă ai fi putut ajunge la Sultan decât la el. De cum ajunse la uşa prăvăliei, oamenii lui Macsud îi aruncară un piastru şi-l luară la goană ca pe un cerşetor.

— „Vreau să vorbesc cu stăpânul vostru care îmi e prieten. Şi voi mă cunoaşteţi! Eu sunt Veli Memet din Smirna! Iată, aici e ştampila, aici sunt registrele negoţului meu!“

Dar nimeni nu voia să-l creadă. Târziu se 'ndură contabilul să-i cerceteze registrele. El se încredinţă că cele ce spunea cerşetorul sunt adevărate. Atunci îl duse în faţa stăpânului său.

— „Gelil Macsud, eu sunt vechiul tău prieten Veli Memet

din Smirna. Mi s'au înecat corăbiile cu marfă şi-am rămas sărac precum vezi. Am muncit peste măsură de mult, dar n'am putut lega două 'n tei. Şi pentru că pe munca braţelor nu mai mă pot întemeia, te rog să-mi împrumuţi 1000 lire ca să-mi pot închega iarăşi un negoţ. Dacă voiu câştiga, ţi le dau înapoi, dacă voiu pierde, Alah îţi va răsplăti însutit!"

Macsud însă era zgârcit. El stătu multă vreme la îndoială. Apoi numără o sută de lire.

— „Nu pot mai mult!"

— „Gândeşte-te, Gelil Macsud, la cât ai câştigat tu de pe urma mea!"

După multă stăruinţă îi dete mia de lire. Pe acele vremuri aceasta era o sumă colosală.

Cu aceşti bani Veli Memet se 'ntoarse la Smirna, unde nimeni nu-şi mai amintea de el. Merse la o cafenea din port unde se adunau hamalii fără de lucru. Chemă pe unul care era mai chipeş.

— „Cât câştigi tu pe săptămână?"

— „Până la 50 piaştri, dacă am de lucru zi de zi!"

— „Eu îţi dau o liră dacă intri în slujbă la mine".

Hamalul îl privi cu dispreţ.

— „Slugă la tine?... La un golan?...

Veli Memet scoase un pumn de lire.

— „Sunt om bogat! Imi trebuiesc douăzeci ca tine! Mi-i poţi găsi?"

— „Efendi, într'o jumătate de ceas ţi-i aduc aici! Şi porni. Peste puţin timp el se 'ntoarse cu o ceată de tineri înalţi, spătoşi, de te 'nfiorai privindu-i.

După ce făcu învoiala, îi îmbrăcă pe toţi cu uniforme de jandarmi. Pe cel dintăi l-a făcut căpitan, iar Veli Memet însuşi îşi puse galoane de general.

Luă drumul Damascului. Cum ajunse acolo, se 'nfăţişă guvernatorului Ali Cadâr.

— „Sunt trimis din partea Sultanului să te înlocuiesc!"

Guvernatorul era un om foarte moale, şi 'n cariera lui nu se purtase tocmai cinstit. La vederea jandarmilor el se'ngălbeni şi-i tremurau picioarele.

— „Dac' au aflat despre ... atunci sunt pierdut!" gândi el

— „D-ta eşti acum liber să mergi unde vrei!" îi spuse Veli Memet.

Lui Ali Cadâr îi veni inima la loc. Işi luă catrafusele şi pe loc plecă.

Gelil chemă pe marii demnitari şi le puse în vedere să se poarte cinstit cu populaţia. Apoi destitui pe Prefectul poliţiei şi pe Comandantul garnizoanei şi puse în locul lor oameni credincioşi lui.

Şi numai decât cercetă nevoile orăşenilor. Puse preţuri omeneşti la piaţă, pedepsi pe negustorii hrăpăreţi, ascultă plângerile tuturor şi făcu la toţi dreptate.

Şi 'ntreg ţinutul îl îndumnezei.

După un timp, Ali Cadâr şi prietenii lui se dezmeticiră.

— „Cum se poate, vorbi unul; cum se poate să fie înlocuit cu atâta uşurinţă un guvernator?... Prea ai fost slab!..."

Ali Cadâr sări 'n sus.

— „Stai frate, eu n'am văzut nici un ordin!... Mă duc să-i cer socoteală!"

Şi se duse. Dar Gelil îl primi aspru:

— „Ce, crezi că sunt un înşelător?... N'ai văzut că m'au adus oamenii stăpânirei? Iată, aici este ordinul!" Şi-i băgă în ochi o hârtie.

Ali Cadâr recunoscu iscălitura Sultanului. El plecă plouat la tovarăşii săi.

— „Am văzut cu adevărat iscălitura Sultanului. Dar era pusă pe un petecuţ de hârtie, fără pecetea ţării, fără număr... Ştiu eu?... Poate era o scrisorică...„

— „Nu-i lucru curat!" exclamă altul.

— „Trebuie să scrii Marelui Vizir!"

Şi numai decât îi scrise. Acesta se strădănui în zadar să afle pricina pentru care fusese dat afară Ali Cadâr Paşa. Nicăeri nu se ştia nimic. Atunci merse la palat şi se plânse la Sultan.

Sultanul fu încă şi mai surprins.

— „Ordin?... Dar n'am dat nici un ordin! E un înşelător! Să meargă un regiment, să-l prindă şi să-l aducă aici împreună cu toţi oamenii lui.

Vizirul făcu întocmai. El vesti şi pe Ali Cadâr despre aceasta.

Când regimentul se apropie, Veli Memet strânse cinci regimente, bătu pe trimişii Sultanului, le luă armele şi-i băgă la închisoare. Apoi vorbi comandantului lor:

— Mergi înapoi şi spune Sultanului că de acum într'o lună, voiu veni eu singur la palat.

Dar Sultanul Mamut se 'furie.

— „Să meargă cinci regimente!"

Veli Memet însă avea pregătite 25 de regimente. El îi bătu şi pe aceştia.

— „Prea înălţate Padişah! Să mă duc eu cu un corp de armată, că altfel nu-i chip să-l prindem!" vorbi Vizirul.

— „Cu aşa om nu-i de glumit bre!" îi răspunse Sultanul. Asta e 'n stare să-mi bată toată armata şi să-mi ia şi tronul! E mai cuminte lucru s'aşteptăm până vine el singur!"

Şi aşteptară. In acest timp Ali Cadâr veni şi el la Stambul.

In ziua hotărâtă, Veli Memet şi ceata lui se înfăţişară Sultanului. Ostaşii îmbrăcaţi frumos, bine pregătiţi pentru meseria lor, voinici şi înalţi ca nişte chiparoşi, făcură o impresie plăcută Sultanului.

Totuşi, vorbi foarte aspru.

— „Cine te-a trimis pe D-ta guvernator la Damasc?"

— „ Chiar Măria Ta!"

— „Omule!... Sau eu sunt uituc, sau tu eşti nebun!"

— „Nici una, nici alta! Am făcut precum mi s'a poruncit. Acum două luni, trecând pe sub balconul palatului, Măria Ta mi-a aruncat de sus acest ordin!" Şi-i întinse hârtia.

Sultanul o luă şi o citi cu glas tare:

„Viaţa omului este o roată, suie pe unii, coboară pe alţii! Fericit cine ştie să 'nfrunte totul cu resemnare pentru ca la timp potrivit s'o 'ntoarcă de partea lui."

Sultanul zâmbi cu mulţumire.

— „Măria Ta, am prins roata norocului şi-am întors-o de partea mea!"

— „Bine ai făcut, Veli Memet Paşa, guvernator al Damascului!"

Marele Vizir însă se făcu negru la faţă.

— „Cum, Măria Ta?... Nu-l trimeţi la temniţă pe acest uzurpator?...

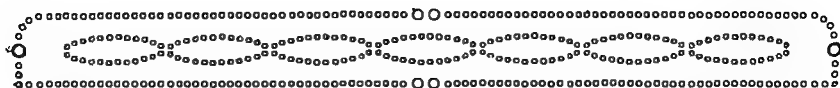
— „Omul vrednic trebuie ridicat!"

— „Dar cu Ali Cadâr..."

— „Ali Cadâr?... Ali Cadâr s'aştepte până se va ivi un loc vacant!..."

Mihail I. Pricopie

SEMĂNĂTORUL

S'a deşteptat în zorii de aur. Dimineaţa
Ii poleia sumanul pe-un umăr asvârlit.
Alăturea, soţia, urmându-l liniştit,
Cu albele-i picioare de nea păta verdeaţa.

Şi cum mergeau cu ochii în zări nelămurite,
Ca două umbre, 'n colbul de soare amândoi,
Vârtej de patimi surde i-a fost cuprins şi-apoi,
In crânguri se pierdură, în pajişti tăinuite.

In zare cerul negru ameninţă a ploaie,
Prin frunze bate vântul şi ei plutesc în vis,
Şi'n clipa următoare tot cerul s'a închis,
Cernând o bură fină prin pomii ce se 'ndoaie.

Pe gura ei frumoasă mijeşte-o sărutare
Şi cade-o ploaie lină pe trupul desmerdat,
Şi'n clipa asta plină de farmec şi uitare,
Puternic se 'nfioară pământul fecundat.

Elveţia, 17 August 1927. **Grigore Sălceanu**

NOROCUL.

Erau prieteni buni negustorii Iusein Cadâr şi Memet Derviş. După o zi întreagă de tropăială în prăvălii, odată cu revărsarea aerului rece al serii, ei au venit la cafeneaua care strălucea de curăţenie, şi-au aşezat trupurile obosite pe scaunele de gratii şi şi-au comandat cafele. Intr'o clipă filigianele sunt puse pe un alt scaun în faţa lor.

Cu gesturi domoale, oamenii muşcă din bucăţelele de zahăr ce stăteau alături de ceşti, şi sorb cu o plăcere sgomotoasă din lichidul negru şi strălucitor.

Şi vorbesc.

— „Eu nu 'nţeleg" spune Derviş. „Am marfă bună. O dau mai eftin decât alţi negustori. Şi totuşi, treburile merg mai prost ca'n anii de secetă".

Iusein Cadâr îşi lasă ceaşca pe scaun, îşi şterge musteţele şi barba, care se pătaseră de cafea, apoi îşi scoate din brâu pipa şi punga cu tutun.

— „Aşa a vrut Alah! El dă omului noroc. Ori ce-am face ori ce-am drege nu vom putea să schimbăm faţa zilelor noastre".

— „Dar, Iusein Cadâr, norocul e cum şi-l face omul! Munceşti cu cinste şi pricepere, câştigi mult şi te poţi ridica. Nu faci aşa, poţi s'aştepţi mult şi bine să-ţi trimeată Alah saci cu aur".

Şi cum vorbeau ei aşa, iată că un călător sărac se abătu din drum ca să stea în faţa lor pe un scaun.

— „Derviş, vezi tu pe acest om? El este tot fiinţă ca şi noi. Are minte care judecă, are braţe care pot munci, are picioare ce pot alerga, dar toată strădania lui este zădarnică; priveşte numai cât este de flămând. Alah încă nu i-a dat noroc!."

— „Eu cred că e un leneş şi un nepriceput!"

— „Din contra! Il cunosc foarte bine. Rar mi s'a'ntâmpla să văd un om mai harnic şi mai priceput la tot felul de trebi! Dar dacă cerul nu i-a dat să fie bogat...."

— „Atunci am să-l fac eu să fie bogat! De-acum cel mult într'un an, am să-i schimb viaţa. Am să-ţi dovedesc eu că norocul şi-l poate face şi omul!"

Şi-l chemă pe sărac.

— „Omule!... Vrei se te faci bogat? Iată, am să te-ajut eu. Iţi dau 1000 de lire. Du-te, ia-ţi pământ, fă un negoţ oarecare, iar când vei fi bogat, să vii atunci la mine şi să-mi spui!

Ii întinse apoi o pungă cu monezi de aur.

Săracului nu-i venea să creadă. Dar, pentru că mâna bogatului stătea mereu întinsă, o luă, o puse la brâu şi, după ce mulţumi, porni încet pe stradă, şi se uita mereu înapoi. Se temea par'că să nu fie o glumă. Când ajunse însă în dreptul unui colţ, făcu la dreapta şi grăbi cât mai mult pasul.

Pipăindu-şi mereu brâul, se opri la piaţă de-şi cumpără puţină carne.

— „Cel puţin măcar cu atât să m'aleg în seara asta!" gândi el când ieşi din oraş, ca să se'ndrepte spre căsuţa lui dintr'un sătuleţ apropiat.

Şi, pentrucă încă mai era lumină, mergând culegea de pe drum beţişoare şi bucăţele de lemn, pe care întâmplarea i le scotea în cale. Când sarcina fu destul de mărişoară, omul se opri, puse jos basmaua în care legase banii şi'nvăluise carnea şi cătă să-şi strângă mai bine lemnele.

Dar tocmai atunci, din înălţimile cerului se repezi un vultur, care luă basmaua cu carnea şi cu banii şi dispăru.

Desnădăjduit se'ntoarse omul acasă doar cu putregaele de lemne.

— „Nevastă, n'am câştigat nimic astăzi, dar am adunat lemne pentru mâine!

Şi se culcă flămând.

Au trecut ani. Omul cel sărac trecea iarăşi odată prin faţa cafenelei. Şi cei doi negustori bogaţi erau tot acolo. Ei îl văzură şi-şi aduseră aminte. Il chemară.

— „Mi-a mers rău. Am pierdut banii chiar din prima zi. Dacă nu mi-i dat mie să fiu bogat, ce să fac!" Şi cu desnădejde dădu să plece.

Derviş însă îl întoarse.

— „A fost o'ntâmplare numai!" vorbi el către Iusein Cadâr; apoi grăi săracului:

— „Omule, nu dispera. Mai încearcă odată. Mai na-ţi încă 4000 de lire!“

Cerşetorul luă banii, îi puse în sân şi plecă. Dela piaţă cumpără un peşte.

— „Nu mai cumpăr eu carne. Ea a fost atunci cu ghinion!“

Mergând către casă, el se abătu lângă un râu adânc pentru ca să-şi cureţe peştele. Il spintecă, dar când să-l spele, punga cu bani îi alunecă în apa cea adâncă. Se desbrăcă el omul, se dete la fund, căută până târziu, dar banii par'că intraseră în pământ.

Se'ntoarse acasă.

— „Nevastă, am câştigat doar peştele ăsta!“

— „Slavă lui Dumnezeu şi pentru atât!“

Şi iarăşi trecură ani. Săracul continuă să trăiască cu aceiaş greutate. Ba încă mai greu, pentru că puterile i se slăbiră.

Odată, cutreerând oraşul, fu oprit de un negustor.

— „D-ta mi se pare eşti omul căruia eu i-am dat 5000 de lire! De ce n'ai mai trecut pe la cafenea să-mi spui şi mie ce-ai făcut cu banii?“

— „De asta mi-a fost ruşine să mai dau ochi cu D-ta“.

Celălalt negustor veni şi el.

— „Nu ţi-am spus eu că nu banii fac norocul omului? Eu am să cerc altfel“.

Apoi se adresă omului sărac.

— „Iată zece lire. Du-te şi-ţi cumpără mâncare să ai pentru mâine. Cu ce-ţi rămâne, cumpără-ţi un ferăstrău, un topor şi o capră de tăiat lemne. Poate că prin bani munciţi cu greutate te vei face bogat!“

Săracul făcu tocmai aşa. In zorii zilei următoare, el striga cât îl ţinea gura:

— „Baltagi!.. Baltagi!..

O cocoană somnoroasă deschise geamul şi-l chemă.

— „Iţi dau două lire, să-mi cureţi grădina de uscături“.

Se'nvoi şi'ncepù lucrul. Copacii uscaţi îi tăia, pe ceilalţi îi curăţa numai de uscături. In vârful unui prun stufos văzu însă o adunătură de beţe.

— „E un cuib! Ia să-l dau jos!“ Şi suindu-se, tăie cu ferăstrăul craca. Dar când să ridice beţele de unde căzuseră, puse mâna pe o cârpă, care la un colţ avea un nod mare. Uitându-se mai cu băgare de seamă, văzu că era tocmai cârpa în care

învelise banii şi carnea şi pe care vulturul, furând-o, o adusese în cuibul puilor lui.

Fericit peste măsură, o băgă în sân, apoi dădu zor de termină lucrul şi porni acasă. Cu banii regăsiţi cumpără un loc pe care îl lucră cu mult folos.

Curând scăpă de sărăcie. Nu mai era nevoit să se obosească zile întregi, ci găsea timp destul ca să mai stea la cafenea, să se plimbe prin oraş şi chiar să-şi piardă vremea pescuind cu undiţa într'un râu adânc din apropiere.

Odată, într'o asemenea împrejurare, undiţa i se agăţă de ceva greu pe fund. Trase, o suci, o'nvârti, dar zădarnic. Şi pentru că amintirea vremurilor vechi îl făcea să fie zgârcit, se desbrăcă şi se dete la fund ca să-şi scoată cârligul. Dar în apă cuprinse cu mâna ceva rotund şi greu. Când ieşi la suprafaţă, văzu că strângea cu putere chiar punga cu cele 4000 lire pe care o pierduse cu mulţi ani înapoi.

Şi faţa zilelor omului se schimbă şi mai mult. In curând avu moşii întinse şi case mari, iar gospodăria îi creştea din zi în zi.

Iar când fu cu adevărat bogat, încărcă pe un cal o desagă cu daruri scumpe şi porni la Stambul.

Cei doi binefăcători îl uitaseră.

— „Iată, sunt om bogat. Dar tot norocul meu vine de la cele 10 lire ce mi le-a dat Iusein Cadâr. Cu ele am câştigat totul.

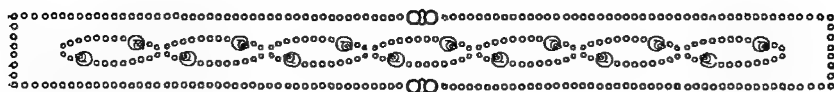
Şi le povesti pe larg şirul întâmplărilor.

Faţa lui Iusein Cadâr se'nsenină.

— „Memet Derviş, tu te-ai pus contra voinţei lui Dumnezeu şi de-aceia cerul n'a ajutat bietului om. Ai vrut ca tot norocul să vie numai de la tine. Eu însă am vrut ca norocul să vie de la cel Atotputernic, nu dela banii mei. Domnul a ascultat gândul meu!"

Mihail Pricopie

IN NOAPTE

In noapte, linia ferată sclipește-o clipă și se stânge.
Un șuerat prelung, haotic, se pierde trist în vânt și-apoi,
La o răspântie apare o pată roșie de sânge
Și trenul trece ca un monstru spăimântător pe lângă noi.

S'a dus, s'a șters în ceață trenul cu sutele de călători.
Se vor împrăștia chiar mâine la răsărit și la apus;
Dar azi acelaș drum îi poartă, acelaș tren fulgerător
Și laolaltă călătorii atâtea taine și-or fi spus . . .

Și'n clipa asta, cine știe, perechi de ochi s'or fi cătând;
S'or fi-aprinzând iubiri eterne din fulgerarea unui gând;
Pornite 'n zări deosebite, în goana trenului nebună,
Atâtea inimi, azi streine, porni-vor mâine împreună.

Dealungul liniei deșarte, pășim cu ochii în pământ.
In depărtări plutim cu gândul și hainele ne sboară 'n vânt
Și ochii tăi clipesc în noapte ca două pietre de cercei
Și mâna ta, pe-a mea o strânge mai tare ca de obicei.

Era o noapte ca și asta și trenul alerga sălbatec.
Șuerături clocotitoare brăzdau pădurile, — și noi
Ne căutam pe întuneric, m'ardea privirea-ți de jăratec . . .
O, clipa, clipa sfântă 'n care pornit-am singuri amândoi!
Era o noapte ca și asta și trenul alerga sălbatec . . .

Grigore Sălceanu

TIPURI DOBROGENE.

1. DOMNUL FRANCISC DOJA.

Domnul Francisc Doja din Strada Bogdan Vodă No. 48 Constanţa, e o figură din cele mai caracteristice, nu numai în municipiul acesta, ci în întreaga provincie dobrogeană.

De statură mijlocie, drept, bine legat la mijloc, cu părul şi mustăţile încă negre, abia cănite puţin cu alb pe de margini, el face impresia unui om viguros şi robust încă şi la vârsta de 70 de ani.

Născut în Sulina la 1857, când încă nu se pomenia de stăpânirea românească, el ştia să povestească atâtea lucruri interesante dintr'o lume de mult apusă.

Tatăl său, fiind botanistul Comisiunii Europene a Dunării din Sulina, a ţinut să-i dea o educaţie aleasă.

De aceea l-a trimis, de mic copil, întâiu la şcoala ungurească de pe lângă biserica reformată (calvină) din Galaţi, pe urmă la şcoala italiană şi germană de acolo.

In copilărie, jucându-se cu copiii pescarilor români, lipoveni, greci şi bulgari, a învăţat, fără carte, şi aceste limbi. Pe cea turcească a fost nevoit s'o înveţe, fiind limba stăpânirii de atunci din Dobrogea şi, iată-l, deci, poliglot sadea pe tânărul Doja, ca oricare Dobrogean vechiu de altfel.

E interesant ce povesteşte D-sa despre întâiul său profesor, preotul calvin din Galaţi.

— „Ce suflet de creştin bun era acest preot", lămureşte domnul Doja. „Nu trecea o Duminecă sau o sărbătoare, să nu dea credincioşilor săi, sau tuturor oamenilor necăjiţi, cari se abăteau pe la biserica lui, o bucăţică de pâine, spunându-i cu blândeţe cuvintele: Luaţi, mâncaţi; acesta este trupul Domnului!

„Un singur lucru îl supăra pe acest evlavios creştin, dacă vedea pe copii, sau cu atât mai mult pe oamenii mari, jucându-se la masă cu pâinea, făcând din ea gloanţe de lovit sau de aruncat, curăţând cu miezul ei uneltele întrebuinţate. Atunci izbucnia cu mânie:

— Cum îţi poţi bate joc astfel de prea sfântul trup al Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Dar amintirile D-sale despre locul naşterii sale Sulina !

— „Ce mică era Sulina pe vremea aceea“, reia D-sa firul amintirilor.

„In toamna anului 1878, când a venit stăpânirea românească, ţin minte foarte bine, nu erau decât trei străzi, care au şi primit botezul cuvenit împrejurărilor politice schimbate: cea dintâiu, stradă principală, s'a numit Carol I; cea de-a doua s'a numit Elisabeta; iar cea de-a treia Victoria, — numiri care se păstrează şi astăzi.

„Atunci abia erau 48 de case în toată Sulina; prăvălii nu se găseau decât în strada Carol.

„Oraşul nu putea să aibă lăţime mai mare de 285 metri.

„Ce bucurie mare era la Sulina şi în întreaga Dobroge, când cu schimbarea stăpânirii turceşti !

„Toţi aveau convingerea că au scăpat de cea mai mare nenorocire, care i-a ţinut atâtea sute de ani în robie, în sărăcie, în neştiinţă, în primejdia neîncetată a vieţii şi a avutului lor.

„De aceea vedeai, pe lângă steagul alb al păcii, arborate şi steguleţele diferitelor naţionalităţi şi peste toate steagul cel mare al noilor stăpânitori: steagul românesc.

„Personalul internaţional al Comisiunii Europene a Dunării nu-şi putea ascunde nici el bucuria şi, odată cu strigătele de bucurie ale băştinaşilor, se auziau şi sonorele aclamaţii: „Vive la Roumanie!“; „Evviva la Rumania!“.

„Până şi preşedinţi flegmatici, cum sunt de obiceiu Englejii, ca Mistru Hakler, Meyer Stock, Brinzipis şi Atirimburg, pe cari i-am apucat eu la Sulina, au eşit din rezerva lor obicinuită şi vedeai că se simt, vorbesc şi se poartă altfel decât înainte, atât e de mare puterea libertăţii asupra sufletelor omeneşti !

Şi bucuria noastră n'a fost deşartă.

Ea s'a dovedit deplin întemeiată.

Noua stăpânire românească s'a apucat îndată de lucru.

Aducea mereu cu vapoare şi corăbii salaură şi umplea bălţile pentru a obţine teren mai mult pentru desvoltarea oraşului.

Aşa se face că şi Sulina s'a întins şi lărgit în 50 de ani, încât cine n'a mai văzut-o de atunci, astăzi n'o mai recunoaşte.

Tot stăpânirea românească a întărit, apoi, şi cele două diguri dela braţul Cătârleţ, astăzi Sf. Gheorghe, al Dunării, făcându-le trainice de ciment.

Astăzi s'a abandonat acest sistem de diguri de ciment, fiind prea costisitor.

Ca şi la gurile fluviului Mississippi, astăzi digurile se fac din saltele împletite din nuele mai groase de sălcii, peste care se aruncă, apoi, câte un rând de bolovani, aduşi din munţii Măcinului, apoi iarăş câte o saltea şi iarăş un rând de bolovani, până ce ajunge la înălţimea cerută.

La capul canalului sunt două faruri: unul roşu, altul verde.

Pe lângă cel roşu trec vasele care ies din port, iar pe lângă cel verde vasele care intră.

Oricât de mult îmi plăcea delta, care vedeam cum se clădeşte an de an din plaur-ii (insulele plutitoare) Dunării, totuşi a trebuit s'o părăsesc şi, în 1886, am trecut, în calitate de subcomisar de poliţie la Tulcea, după ce fusesem şi la Sulina timp de trei ani, în serviciul Statului român, ca agent la percepţia fiscală Sulina.

Comisar era unul Emil Sevastos.

La Tulcea am dus-o greu.

Aveam de a face mult cu Lipovenii, buni pescari, oameni cari câştigă mulţi bani, dar băutori şi scandalagii, cum nu se mai dovedeşte.

Zi de zi aveam anchete şi trebuia să-i „luăm în mai de aproape cercetare", lucru de care nu se prea sinchisiau ei, fiind cam cărpănoşi şi groşi de piele.

Şi acum îmi aduc aminte de un lipovan, mare cât un grind de Dunăre, care în loc să se vaiete şi să se roage de iertare, făgăduind că nu va mai face scandalul pe care-l făcuse, ne îndemna într'una:

— Mai daţi! Mai daţi! Daţi cât puteţi! Eu rabd.

Plictisindu-mă cu slujba de subcomisar, unde aveam de a face cu toţi răii şi stricaţii unui oraş de port, m'am hotărât să mă duc cât mai departe de oameni, în mijlocul naturii, şi am primit postul de brigadier silvic la punctul Caugagia, lângă Hamangia, în codrii Babadagului.

N'am scăpat de ei, însă, nici aici.

Aici am avut de a face cu banditul Simion Licinschi, unul din hoţii de care a vorbit pe vremuri nu numai ţărişoara Dobrogei, ci toată vecinătatea".

Dornic de a afla ceva despre acest bandit, rog pe domnul Doja să ne istorisească ce ştie despre el.

— „Dragul meu, aceasta e o istorie lungă şi ciudată. Fiindcă însă insişti, iat-o pe scurt:

Simion Licinschi în 1887 era încă argat la primarul din Tulcea, Vasile Sotirescu, om foarte bogat, care mai avea la curte o mulţime de argaţi.

Având într'o zi să încarce în car nişte grinzi grele de stejar cu un alt argat, mai slab şi neputincios — nu voinic şi lat de 2 m. în spate cum era el — văzând cum se necăjeşte tovarăşul să ridice grinda, fără ca să poată, el îi zice cu nerăbdare:

— La o parte, becisnicule! Nu aşa se încarcă grinzile!

Şi punând el mâna pe ea, a ridicat-o în slavă ca pe o aşchie; dându-i apoi drumul, praf s'au făcut amândouă osiile carului.

Acesta a fost nenorocul vieţii sale.

Venind acasă stăpânul său, Sotirescu, şi văzând ce pagubă i-a făcut (carul era nou!), i-a spus numai decât:

— Băete, de la mine să pleci! Du-te unde vei vedea cu ochii, dar în faţa mea să nu te mai găsesc.

Lui Licinschi atât i-a trebuit.

A aşteptat până când a plecat stăpânul iar la primărie, apoi intrând în casă, i-a luat puşca, sub cuvânt că pleacă la vânătoare şi de atunci se cheamă că a fost bun plecat.

De atunci nimeni nu l-a mai văzut decât în văgăunile munţilor, la curmăturile dealurilor, la răspântiile drumurilor depărtate, prin vii, pe malurile ghiolurilor, la târguri şi în adunări, unde se putea da vre-o lovitură.

Când am luat eu în primire postul de brigadier silvic din Caugagia, Licinschi era tocmai în toiul loviturilor sale.

Intr'o zi îmi spune mama:

— Nu mai avem ceaiu, cafea şi zahăr; du-te la Babadag şi cumpără câteva kilograme.

Incalec pe murgul meu, un cal tânăr, foarte bun, cumpărat atunci cu 300 lei dela un bulgar din Ciamurlia de sus şi plec prin Slava Rusă spre Babadag.

Când era să intru în Slava şi mă găsiam tocmai în înfundătura aceea cu maluri înalte şi de o parte şi de alta, şi îngustă, încât două care nu se pot strecura alături, ci trebue să se aştepte până ce ese sau unul sau altul din înfundătură, iată că zăresc sus pe mal un coşcogeamite bărbat, bărbos, fioros, cu privirea cruntă, scânteitoare, având două arme în mâini şi braţul garnisit de revolvere şi cuţite.

Era Licinschi.

L-am bănuit numai decât.

Văzându-mă în uniformă de brigadier silvic, el mă întreabă, dacă are voie să se ducă la vânat în codru.

— Voie, dela mine, câtă pofteşti! răspunsei eu.

Cum i s'o fi părut răspunsul meu, cum nu, nu pot să-mi dau seama; destul că mă pofteşte numai decât să-l urmez.

Ce era să fac?

Să te împotriveşti namilei de voinic, înarmat din creştet până în tălpi, în mijlocul codrului?

Leg calul de rădăcina unui copac şi mă duc după el.

La câţiva paşi intrăm într'o peşteră, unde îmi dă să beau ţuică şi vin.

— Dacă umbli prin Slava Rusă şi Babadag, ia gustă din ţuica şi vinul acesta şi-mi spune dela cine sunt?

Luai, gustai întâiu din ţuică şi o cunoscui numai decât că era dela Sandu Munteanu zis şi Ciubotă, al cărui ginere a ajuns mai apoi prefect de judeţ aici în Constanţa.

Vinul însă nu l-am cunoscut.

Dupăce mi-a spus el dela cine e, m'a pus să-i sărut armele şi să-i făgăduesc solemn că mai bine mă las omorât de el sau de oricine, decât să spun cuiva că l-am văzut sau ştiu unde petrece.

I-am sărutat armele şi i-am făgăduit, deşi în gândul meu îmi dam bine seama, ce valorează asemenea jurăminte şi care e, de obiceiu, sfârşitul lor.

In adevăr, eu nu l-am descoperit, precum se va vedea îndată, dar l-au trădat ei alţii.

Ajuns în Babadag, trag la hanul lui Neculai Verzea, unde, dupăce târguii cele de trebuinţă, luai masa cu un coleg, brigadier silvic şi el, anume Gheorghiu.

La întoarcere, mă gândii să nu mai trec prin văgăuna dela Slava Rusă şi s'o iau mai bine peste câmp, că-i loc deschis şi, poate, eşti mai la adăpostul unor întâmplări neprevăzute.

Când colo ce să vezi?

Mergând eu în trapul obişnuit al calului, iată că în urma mea vine o căruţă cu doi cai dobrogeni buni, răscolind un praf şi învârtejându-se, de parcă ar fi fost urgie a cerului.

Ajunşi în dreptul meu, ei se opresc.

Cine erau în trăsură?

Era învăţătoarea română din Camena şi cărăuşul ei bulgar Ivan Găgăuţu.

De emoţionaţi ce erau, nu putea vorbi nici unul. Abia îngăimau câteva silabe: „Hoţi, jaf, 75 lei, bătaie, ameninţare cu moarte“, — era tot ce am putut auzi, când din gura unuia, când din a celeilalte.

Abia într'un târziu, când m'au văzut pe mine că mă dau jos de pe cal liniştit şi că mă ofer să-i însoţesc până acasă, le-a mai venit inima la loc, povestindu-mi pe îndelete toată nenorocirea, cum s'a întâmplat.

Noroc că mama fetei de acasă era mai curagioasă şi cuminte, aşa încât s'a potolit numai decât.

Când m'am întors acasă la Caugagia, mă aşteptau doi pădurari să mă încunoştiinţeze despre isprăvile cele mai nouă ale lui Licinschi.

Ce era să fac?

Le-am spus că am să raportez celor de sus să ia măsurile cuvenite pentru siguranţa cetăţenilor.

Şi în adevăr, s'au luat.

S'a pus un premiu de 10.000 lei pe capul lui; bani mulţi pe vremea aceea.

S'a pus un premiu atât de mare, fiindcă populaţia nevoiaşă din partea locului ţinea cu el şi-i lua apărarea. Mai ales lipovencile muriau după el.

Făcea şi bine.

Văzând pe un bulgar că a prins la jug un bou şi o vacă şi că aceasta din urmă se căzneşte mult, neavând puterea celui dintâiu, i-a dat 600 lei spunându-i:

— Na, şi-ţi cumpără o pereche de boi, ca un gospodar vrednic, şi nu mai chinui biata vacă aşa cum o chinueşti.

Fiind banul ochiul dracului, un prieten al său, vier, l-a trădat sergentului major dela o companie a Regimentului 33 din Tulcea, pusă în urmărirea lui.

Prietenul era unul Ion, vierul proprietarului Volohati din Tulcea.

Când l-a înconjurat compania de soldaţi, el era în pat.

Sergentul major a dat ordin să-l împuşte pe giam.

In loc să-l lovească în piept sau în burtă, l-au nemerit în picior.

Sărind banditul din pat, a pus mâna şi el pe arme şi s'a apărat cu străşnicie, ca o fiară apucată la strâmtoare.

A ochit aşa de bine, încât imediat a răsturnat pentru vecie pe un caporal şi a rănit grav pe mai mulţi soldaţi, dar în cele din urmă a căzut şi el.

Nu mult după această întâmplare, casa vierului Ioan a ars.

Mâini necunoscute i-au dat foc într'un tăinuit miez de noapte şi au izbutit să rămână până astăzi în întunerec.

Se bănueşte că făptuitorii ar fi unii din cei ce au fost ajutaţi mai mult de Simion Licinschi.

Aceasta e istoria faimosului bandit din codrii Babadagului.

Ca brigadier silvic am mai făcut şi o plantaţie de pomi şi copaci pe teritoriul comunei Casimcea, plantaţie ce există şi astăzi.

Şi fiindcă Dobrogea şi atunci era secetoasă, cum e şi acum, am oprit cu nişte zăgazuri apa dela o derea ce curgea pe acolo şi am revărsat-o asupra plantaţiei, ca să aibă umezeală de ajuns.

Morarii, supăraţi că le-am luat apa dela moară, m'au reclamat la primarul din Casimcea, Radu Duţu, care ce era să-mi facă?

Eu aveam ordin mai înalt să procedez aşa.

Când a venit subinspectorul silvic Codreanu, a rămas uimit de plantaţia mea, care creştea de minune.

M'a propus să fiu răsplătit, ca un „botanist" ce eram, cu 1 % din preţul lemnelor tăiate şi vândute. Acest procent mi-a prins foarte bine pe vremuri.

El mi-a rotunjit lefşoara de brigadier silvic dela 62 lei, cât aveam pe lună, la 100 lei, — un spor considerabil.

Am mai fost şi cassier comunal şi agent fiscal cu 3 % din incassări în Toxof, lângă Cogealac, până în anul critic 1899, când din cauza foametei şi a pelagrei ce bântuia în ţară, am fost nevoit să demisionez şi să vin la Constanţa.

Nu-i vorbă, mai fusesem eu în Constanţa şi până atunci.

Astfel în 1887, când perceptor era Sofian, iar Dinescu, cassier general la Administraţia financiară.

Amândoi m'au rugat atunci să rămân aici şi să-mi cumpăr loc de casă, fiindcă aici e foarte eftin.

Metrul pătrat se vindea cu 25 bani, iar cu 1 leu era în strada Mangaliei şi în locurile de frunte ale oraşului.

Aveam bani la mine, ca la vre-o 2000 lei.

Am refuzat, cu toate acestea, şi m'am întors la Tulcea, fiindcă atunci, aşa ni se părea, oraşul şi judeţul Tulcea sunt mai de viitor.

Realitatea a dovedit contrarul.

O mai pot schimba eu de acum ?

Astfel iată-mă în 1901 contabil la biuroul fiscal din Techirghiol.

Ce era Techirghiolul atunci ?

Lacul, neapărat, era atunci ca şi acum; încolo însă numai câmp pustiu şi bordee tătăreşti.

Unde să fi pomenit vile, palate şi sanatorii pompoase, vestite şi peste hotare, cum sunt acum ?

Din 1904 sunt la Constanţa.

In acest an eram supraveghetorul primăriei la accizul comunal.

Dacă regret ceva, e că războiul mi-a distrus toată gospodăria şi Statul şi Comuna, cărora le-am făcut servicii timp de 28 de ani, nu-mi mai au grija şi mă lasă peritor de foame, avizat să trăiesc din liste de subscripţie.

O rază de speranţă încă mă mai mângâie, aflând că s'a instituit un oficiu aici, în Constanţa, anume cu menirea, să cerceteze cazurile foştilor funcţionari de Stat, cum este şi al meu, şi să le vină cât mai degrabă în ajutor.

Acolo mi-e toată nădejdea, îşi curmă vorba, cu glasul înnecat de un suspin, domnul Francisc Doja.

2. MOŞ VASILE GEORGESCU.

In strada Dumbrava Roşie No. 40 din Constanţa trăeşte încă moş Vasile Georgescu.

Slab şi spânatec, cum e, vremea parcă trece fără să lase urme mai vădite pe faţa lui.

Abia cine-l priveşte mai de aproape, îşi dă seama că sbârciturile cele mai numeroase ale feţei trebuie să fie pricinuite de vreme îndelungată.

Tot vremea i-a slăbit şi vederea.

Nu mai cunoaşte oamenii decât după glas. De aceea le spune cunoscuţilor:

— Ertaţi-mă, dragii mei, că nu v'am recunoscut. Dar eu văd acum abia ca printr'un ciur, chiar ziua la amiază. Seara nu mai văd nimic. Atunci mă slujesc numai de auz şi de pipăit.

Aşa cum e, însă, e o plăcere să-l asculţi cum povesteşte de vremurile de altă dată.

— Eu am apucat alte vremuri, cum astăzi nu mai sunt, — începe el de obiceiu.

M'am născut la Vălenii de Munte din părinţi mocani săceleni, aşezaţi acolo pentru nevoile lor gospodăreşti.

Dar n'am trăit mult acolo. Abia vre-o zece ani. Până când a murit mama. După moartea ei m'am înstrăinat şi eu de casa părintească şi am trăit pe unde am putut.

Biata mamă! par'că acum o văd, deşi am rămas mic de tot la moartea ei: înaltă, bine făcută, cu molotea de cele fără mâneci, cum purtau mai de mult săcelencele, cu maramă frumoasă în cap, — o podoabă de femee.

Pe vremea aceea lumea era rară: unde şi unde câte o aşezare de om; încolo păşune, cât vezi cu ochii.

Când, după zile întregi de călătorie, dai de vre-o stână ori de vre-o târlă de oi, bacii şi ciobanii te ţineau la ei două trei zile, iar la plecare te umpleau de toate bunătăţile, să ai la drum: brânză, caş, jintiţă, urdă şi zăr cât ai fi vrut să duci.

Era şi belşug mare, cum astăzi nu se mai pomeneşte.

Poate tocmai fiindcă lumea era mai rară ca acum.

Vezi D-ta, — te lămureşte moşul — şi în locul cu păpuşoiu nu cresc firele bine, dacă sunt prea dese; rămân pipernicite; dacă nu se chiar ofilesc cu totul.

Şi atunci era loc destul.

Unde şi unde vedeai numai câte un fir de păpuşoiu. Dar ce păpuşoiu! Inalt de doi metri şi gros ca un braţ de voinic, încât cu greu îl tăiai şi cu secerea şi pe fiecare fir erau câte patru cinci stiuleţi.

Şi fiindcă eu îi dovedeam că bogăţia cea mai mare a unei ţări e populaţia, el ţinea să mă convingă despre contrarul, aducând şi această pildă: am un persic în curte; când face persici multe, rămân mărunte; când sunt rare, se fac mari, drept cât păharul acesta, — observă el, arătând păharul de vin pe care-l avea dinainte.

Şi banii toţi erau de aur şi de argint. Numai gologanii erau de aramă.

Mi-aduc aminte de întâmplarea lui Gheorghe Bucurenciu, un mocan din Cârtişoara, prieten cu părinţii mei, care a trăit mult timp pe aici, prin Dobrogea.

El venise cu o turmă mare de oi atunci, pe vremea turcilor şi, prinzându-se prieten şi tovarăş cu un turc, a avut păşune destulă pentru turmele de oi,

Apucându-l dorul de casă, a vândut cu ajutorul prietenului şi tovarăşului său turc o mare parte din oi şi, cu două perechi de desagi, plini cu bani de aur şi de argint, a plecat cu măgarul acasă, la Cârtişoara.

Aici, însă, mare nenorocire.

Chiar în noaptea când a sosit el, cum, cum nu, prinde foc şira de paie şi de aici focul se întinde şi la casa, acoperită cu pâşi de paie, ca pe vremea aceea,

Fiind uscăciune mare, cum e toamna de obiceiu după arşiţele verii, a ars casa din temelie, ca un chibrit şi în zăpăceala cea mare bietul mocan n'a putut să-şi scoată mai nimic din casă.

N'a scos nici desagii cu banii de aur şi de argint, cari, de jăratecul straşnic în care au căzut, s'au topit, făcându-se bulgări mari de aur şi de argint.

Ducându-se mai pe urmă să schimbe aurul şi argintul acesta la Sibiiu, abia s'a ales cu ceva din o avere întreagă.

Unde se mai pomeneşte astăzi atâta aur şi argint?

Am apucat şi zile grele.

Am văzut şi lăcuste. Era pe timpul domniei lui Cuza. Aşa erau de multe, încât se întunecase şi soarele de mulţimea lor şi sâsâiau prin văzduh de te umpleau de groază.

Altfel, pe vremea lui Cuza era mai bună rânduială decât acum.

Nu erau biruri aşa de grele ca acum.

Multe lucruri care astăzi se fac cu atâta cheltuială de către comună sau Stat, atunci le făceau cetăţenii, de pildă, curăţatul străzilor în sate şi oraşe. Fiecare proprietar avea să se îngrijească de curăţenia străzii până la jumătatea ei, pe toată întinderea proprietăţii.

Cine nu făcea, pedeapsă.

Erau pedepsite şi femeile care nu-şi vedeau de treabă, ci stau şi tolocăniau pe la poartă sau prin ferestre. Şi, Doamne, bine era! Cum nu-i dă în gând şi stăpânirii de acum să facă la fel?

Rămas fără mamă, ce era să mai fac la Văleni?

Am plecat la Brăila, unde m'am aciuat şi eu pe lângă fraţii mei mai mari, atunci magazineri cari încărcau şi descărcau corăbiile.

Aici am apucat o holeră.

Era greu de tot. Muriau oamenii pe capete, ca muştele toamna târziu. Curţi întregi rămâneau pustii. Mulţi nici nu mai săpau morminte, ci luau pe morţi şi noaptea, când nu-i vedea nimeni, făceau zup! cu ei în Dunăre. Pe apele ei turburi nu vedeai decât cadavre de holerici. Atunci au avut peştii ospăţ bogat.

Mi-aduc aminte şi acum că mă duceam cu caicul pe Dunăre şi prindeam peştii — mai mult numai de distracţie — unul după altul, dar, cum îi prindeam, îi şi lăsam; nu îndrăzniam să-i mâncăm, să nu se ia holera şi la noi.

Când m'am întors într'un târziu, după câteva săptămâni de hoinăreală prin deltă şi prin baltă, înapoi la Brăila, era să n'o mai cunosc.

Mi se părea pustie si moartă, ca un ţintirim,

In multe curţi n'auziai decât urlete de câini, rămaşi fără stăpâni, şi vaiete de cucuvele.

Era o jale.

Astăzi, în această privinţă, e mai bine. Doctorii au dat în cap boalelor; molime, ca holerele şi ciumele de pe vremuri, nu se mai pomenesc.

Dacă s'ar găsi leac împotriva lăcomiei — rădăcina tuturor relelor — astăzi ar fi chiar bine de trăit. Dar mi se pare că lumea, din ce se deşteaptă — vorba vie! — se face tot mai lacomă şi mai rea.

Căci uite d-ta, înainte vreme închiriam casa cu 50 de lei pe lună şi trăiam bine numai din chirie. Astăzi am 2000 de lei pe lună venit din chirie şi nu ştiu cum să-l împart, ca să-mi ajungă.

Inainte vreme, cu 10 lei te îmbrăcai boereşte; cu 100 te negustoriai; cu 1000 erai procopsit. Astăzi? Se spune că preţurile au crescut numai de 40 de ori mai mult. Dar sunt lucruri pe care nici cu preţuri de 400 de ori mai mari nu le mai găseşti. Poftim şi te mai îmbracă boereşte cu 4000 de lei, când cu atâta nu-ţi faci nici un costum de haine.

Inainte vreme ştiam că a munci nu-i ruşine şi bătăturile din palmă şi feţele arse de soare şi brăzdate de sudorile muncii sunt adevărate titluri de nobleţă. Astăzi? Toţi caută să speculeze puţinele produse câte există şi să se îmbogăţească peste noapte printr'o lovitură, dar nu vor să pună osul şi să munciască din greu, sporind producţia, care este adevărata bogăţie.

Aşa, cum să nu se scumpiască vieaţa din ce în ce şi cum să nu apese greu pe cel nevoiaş?! Vorba celuia: cinci câştig, şapte mânânc.

Dar să lăsăm aceste.

Din Brăila, am venit la Constanţa, unde mă chema un băiat al meu, mai mare, aşezat aici în cei dintâi ani de stăpânire românească.

El îmi spunea mereu:

— Vino, tată, la Constanța, că aici e de trăit.

Și, în adevăr, era bine, dar era multă lume străină: turci, tătari, greci, armeni, bulgari, găgăuți, țigani — o adevărată babilonie, mai ales în mahalaua țigănească — pe atunci în dosul cercului militar de astăzi — unde locuiam eu.

Multă vreme am stat în cumpănă și mă gândiam, să rămân ori să plec?

Cimbru, polițaiul orașului, tatăl țiganilor și al tuturor oamenilor necăjiți, om foarte de treabă, m'a îndemnat să rămân.

El avea pe atunci viile, unde e astăzi Tataia.

Dela el a cumpărat-o căpitanul Șteflea care, aud că, avea mare noroc la jocul de cărți, de aceea a lăsat să-i facă la poarta băilor dela Tataia „berlicul de pică“, o carte cu care câștiga el totdeauna la joc.

Erau și primari vrednici pe vremea aceea: Panait Holban, Mihail Coiciu, Ioan Bănescu, Cristea Georgescu și ceilalți.

Dar mai ales Bănescu, Dumnezeu să-l odihniască: bun suflet de om mai era!

In fiecare zi se scula dimineața la ora 4 și într'un ceas da ocol întregului oraș, trecând mai ales pe la halele de vânzare pentru a stabili prețurile.

El nu admitea specula care se face astăzi cu atâta nerușinare.

Când găsia câte o liftă străină — căci mai ales aceștia se negustoriau pe socoteala bieților funcționari — Bănescu îi scutura fără milă și-i amenința cu strășnicie:

— Te leg cobză și cu cel dintâiu vas te expediez la Grecia, ca acolo să faci negoț cum vrei tu, — dar nu aici, la noi.

Tot el împroprietăria cu deasila pe români. Când vedea vre unul pripășit pe aici, îl și întreba numai decât:

— Ai pământ, drăguță? Dacă nu, vino să-ți dau. De care vrei? Unde vrei? Cât vrei? Am cu 50 de bani metrul pătrat, cu 1 leu, cu 2 și chiar cu 5 lei. Alege-ți! Dacă n'ai bani acum, te așteptăm. Nu-i nevoie să plătești, odată, întreg prețul. Poți să plătești și pe rând, după cum îți dă mâna. Numai haide și ia! Vouă Vă dau, căci a voastră, a românilor, e țara și mai ales al vostru trebue să fie și plămânul ei: orașul Constanța, care are să fie cel mai de seamă port al României.

Cum nu mi-am dat seamă atunci — zice moș Vasile, lovindu-se cu mâna peste cap—de adevărul cuvintelor lui Bănescu?!

Cu banii pe cari îi aveam atunci, dacă-i băgam toți în pământ, așa cum mă povățuia el, puteam fi unul din cei mai bogați oameni din Dobrogea. Tot cartierul acesta românesc, dela biserica Sf. Gheorghe și până la linia Mamaia, putea fi al meu, pentru nimica toată. Atunci era pădure de oțetari. Eu am implântat mai întâiu țărușul aici. Așa s'au ales alții cu averi mari de sute și mii de hectare. Așa s'a ales albanezul Anton Radu

cu 20—30 proprietăţi. Dar, aşa se vede, că nu mi-a fost dat să am atâta. Vorba celuia: Fă-mă prooroc, să te fac cu noroc!

Dar să nu cârtim. Noi tot avem: o casă, o curte cu puţină grădiniţă, nişte acareturi gospodăreşti; putem trăi. Dar alţii cari n'au nici atât? Şi apoi mai e o vorbă: nemulţumitului i se ia darul, — de ceea ce să mă ferească Dumnezeu pe mine şi pe neam de neamul meu.

Când îl auzi cum îşi povesteşte viaţa şi ce învăţături morale frumoase ştie să desprindă la tot pasul pentru tineretul de astăzi care, pripit şi nerăbdător, nu-l prea ascultă şi cu atât mai puţin îl ţine în seamă, moş Vasile ţi se pare că se transfigurează cu totul şi, slab şi spânatec cum este, el are aerul unui sfânt coborât de pe cine ştie ce zid de biserică veche.

3. LA MOŞ GHEORGHE SPÂNU.

din Seimenii Mari, plasa Cernavodă, judeţul Constanţa.

In Seimenii Mari, comună românească, situată pe malul drept al Dunării, cam la 12 km. depărtare spre Nord dela Cernavodă, trăeşte încă moş Gheorghe Spânu.

Dacă l-ai privi mai de departe şi ai observa numai privirea lui focoasă, faţa şi fruntea prea puţin brăzdate de cute sau părul lui cea mai mare parte negru, n'ai bănui că ai în faţă un nonagenar.

Abia când stai de vorbă cu el şi începe să-ţi desgroape trecutul, îţi dai seama ce bătrân venerabil ai în faţă şi câte lucruri minunate ştie din vremurile de altă dată.

Dornici de a afla cât mai multe ştiri din cele trecute vremi, ne ducem la dânsul acasă mai mulţi cărturari, cari toţi îl asaltăm cu diferite întrebări.

Fiind vară şi căldură mare, omul nu stă în casă, ci ese afară la umbra dudului, unde mai adie câte o suflare de vânt răcoritor.

— Care sate sunt mai vechi în această parte de loc? întreabă unul.

Ascultând cu luare aminte, moşul Gheorghe răspunde cu bunătate:

— Sate mai vechi ca Seimenii Mari ai noştri nu sunt decât Dăenii, Mârleanul, Oltina, şi Cernavoda, fireşte, fiindcă Medgidia şi toate satele, câte sunt astăzi înşirate dealungul liniei ferate Cernavoda — Constanţa, înainte cu 90—100 de ani nu se pomeniau.

Nici Seimenii Mici nu erau.

In Seimenii Mici, înainte de bozgunul (războiul) dela 1877 locuiau Cazaci Zaporojani, cari au fost isgoniţi de aici, în acest an, de vechii lor vrăjmaşi : Ruşii.

Sate vechi mai sunt Boascicul şi Chiorcişmeaua cu locuitori tatari şi români, iar Băltăgeştii cu români şi turci.

Curat româneşti erau, însă, Seimenii Mari şi Topalu.

— Dar de clădirea căii ferate Cernavoda—Constanţă îţi aduci aminte? întreabă altul.

— Cum să nu! intervine moş Gheorghe. Am şi lucrat la ea. In buzgunul de la 1853, fiind băeţandru de 15 ani, mă temeam să nu mă ducă turcii de corvoadă; de aceea am fugit la Borduşani, unde am stat mai bine de un an la gospodarul Marin Baba.

Intre timp, am fi dorit să ne întoarcem la vatra părăsită, dar grăniţerii, aşezaţi de strajă de-alungul Dunării, nu ne-au mai lăsat, până când s'a pus pace.

La început era vorba să facă franţujii linia ferată, fiindcă ei se aşezaseră mai cu nădejde în această parte, cosind toate fâneţele dela Tulcea şi până la Carasuia.

Când fânul era uscat şi gata să fie strâns la Taşpunar, nu ştiu cum s'a făcut că s'a aprins şi focul s'a întins, ca potopul, mistuind tot ce a găsit în cale până la Carasuia, unde s'a oprit.

Franţujii n'au avut noroc în ţara noastră. Fânul, uscat gata, li l-a ars focul; iar armata, gata de luptă, a fost secerată de holeră la Constanţa.

După ce au plecat ei au venit Englezii, cari au început să clădească linia ferată amintită.

Plătiau bine: 2 franci, adică 10 lei turceşti pe zi, dar erau oameni aspri, necruţători.

Ca să nu aducă piatra trebuincioasă pentru terasament din depărtare, ei au dărâmat partea cea mai mare din Valul lui Traian, de care până atunci nimeni nu se atinsese; luau chiar pietrele din cimitir şi tăiau orice lemn bun de traverse.

Vedeai cât de colo că nu li-e gândul decât la câştig, la îmbogăţire.

Şi fiindcă aici transportul de cereale era cel mai căutat, e de înţeles că aproape toate vagoanele nouei căi ferate engleze erau vagoane de marfă.

De persoane abia dacă aveau unul sau două.

Şi nici acelea nu erau acătărea.

Inainte vreme, se umbla pe aici numai cu luntrile pe prival, care lega lacul dela Megidia cu Dunărea. Când veniau apele mari, intrau chiar corăbii, care se încărcau cu bucate: grâu, orz sau ovăs, adus acolo din toate părţile Dobrogei.

In 1861, mi se pare, când a venit Domnul Cuza şi a trecut Dunărea cu o corabie românească să se ducă pe aici la Ţarigrad (Constantinopol), abia s'a găsit un vagon de persoane pentru domn şi suita lui.

Parcă acum îl văd pe Cuza: înalt, voinic, spătos, cu barbişon, ca pe vremea aceea, şi cu chipiu de ofiţer în cap.

Când a plecat corabia de la malul românesc, grăniţerii români strigau toţi într'un glas: „Ura! trăiască Domnul Cuza!"

Când a sosit pe malul drept la Cernavoda, grăniţerii turci l-au întâmpinat cu aceleaşi urale în turceşte.

* * *

— Dar de „bozgunul" dela 1877 ce ştii, moşule? îl întreabă altul.

— Ştiu şi de acesta, fiindcă e mai apropiat de noi. Atunci am fugit la Hârşova de groaza cerchejilor şi m'am întors acasă odată cu ruşii.

Aceştia erau oameni buni şi omenoşi, nu supărau pe creştini.

Au stat la noi, în Seimenii Mari, toată toamna şi iarna anului 1877, până după căderea Plevnei.

Şi astăzi se văd urmele săpăturilor ruseşti pe hotarul comunei noastre în locul numit „bordee".

In toamna următoare (1878) apoi a dat Dumnezeu şi a venit stăpânirea noastră românească.

Când era mai bine — îi taie vorba nerăbdător unul dintre noi — sub turci sau sub români?

Sub turci era bine că, afară de dijmă, nu te întreba nimeni de nimic.

Stuful era fără bani, peştele fără bani, păşunea fără bani, lemnul fără bani, — iar pământ puteai lucra cât aveai voie, că nu te opria nimeni.

Numai siguranţă lipsia. Nu ştiai în care zi trebue să iei lumea în cap şi să-ţi laşi tot ce ai.

Dacă ar fi fost şi siguranţă, am fi trăit sub turci ca în raiul lui Dumnezeu.

Dar cum să fie siguranţă câtă vreme armată nu făcea nimeni, ci plătiai numai 2 lei pe an pe timpul cât trebuia să serveşti şi nu te mai întreba nimeni de nimic.

Dacă a venit stăpânirea noastră, s'au schimbat socotelile.

In cei dintâi ani n'am plătit dări nici stăpânirei româneşti, dar pe urmă au început să le strângă, tot mai multe şi tot mai grele.

Nu-i vorbă, se şi văd înbunătăţirile nu numai la Cernavodă, unde s'a durat un pod, cum nu cred să mai fie altul în lume, dar chiar şi aici la noi.

Pe când înainte vreme nu era nici şcoală nici biserică, şi noi, cu totă îndestularea în care ne aflam, trăiam ca nişte păgâni şi

nu aveam pentru luminarea sufletului decât un bordeiu, la care se pripăşia din vreme în vreme câte un călugăr şi ne învăţa slova cea veche bisericească, la patru ani după stăpânirea românească s'a şi ridicat şcoala românească de acum, în care dela 1883 şi până astăzi au învăţat carte bună atâţia dintre copiii noştri, dela dascăli ca Rozoleanu Dumitru, care a fost cel dintâiu şi sfârşind cu Solomon, care a fost cel din urmă, mort ca un erou în războiul pentru întregirea neamului.

Deşi eram bătrân acum, îmi sălta inima de bucurie când vedeam ce însufleţire românească frumoasă ştie să trezească un dascăl vrednic, ca cel din urmă, cu cântări, poezii, jocuri şi petreceri frumoase, la serbări naţionale şi cu alte ocazii.

Când începea el să ne arate ce poate face cu copilaşii noştri, tot satul se strângea cu uimire în jurul lui şi într'un gând şi cu o inimă, parcă zicea: „Doamne, ţine-l pentru luminarea şi îndreptarea copiilor noştri întru lungimi de zile, că bun suflet de om mai este!“

Dacă ar înţelege stăpânitorii noştri de astăzi să ne ajute să zidim o altă şcoală, mai mare, mai potrivită nevoilor de astăzi, am răsufla mai uşuraţi.

Prin şcoală, suntem încredinţaţi că se deschid izvoare nouă de câştig şi de vieaţă.

Nu în zadar se spune la carte că omul învăţat va stăpâni, iar cel neînvăţat rob va fi.

După ce-l liniştirăm pe moş Gheorghe că aceeace doreşte atât de mult poate să vadă în curând înfăptuit, îl mai întrebăm:

— Dar care sunt casele şi familiile cele mai vechi aici în Seimenii Mari şi de unde au venit?

Bun şi îndatoritor, ca întotdeauna, moşul ne răspunde.

— Casele cele mai vechi din sat au fost ale Ciorbăreştilor şi a lui Moş Stan Grecu, case vechi din nuiele izbite cu lut, astăzi dărâmate cu totul; abia le-a mai rămas urma.

Când eram copil, nu erau mai mult de 15 familii.

Ciorbăreştii veniseră din Feteşti; moş Zistache şi Vâja din Borduşani: Spâneştii noştri din Stelnica; Şerbăneştii dela Voila din ţara Făgăraşului.

Aceştia din urmă au fost întâiu trei fraţi: Vasile, Ilie, şi Gheorghe Şerban, mai apoi au venit fraţii David şi Gheorghe, în sfârşit alt Vasile, Toma şi Nicolae Şerban, toţi ciobani pe la al de Luca Oancea şi alţi proprietari mari.

Tot de la Voila snnt şi Foarcăş Ion şi Ilie.

Venind pe aici, ca băeţi tineri, au îndrăgit locurile şi oamenii de la noi şi s'au aşezat aici, uitând aproape cu totul locul lor de obârşie.

Cei dintâi Şerbăneşti au venit aici în timpul răsmiriţii dela 1848, când bântuia ciuma.

Atunci se înbolnăviră şi muriră mulţi.

De spaimă s'au mai dumnezeit oamenii. Puteai să laşi punga cu bani în mijlocul drumului, căci nu se atingea nimeni de ea, de teamă să nu fie ciumaţi.

Dar astăzi, când oameni sunt aşa de lacomi, s'ar mai întâmpla aşa ceva ?

Atunci a izbutit să se tămăduiască din boala cea grea unul Vasile căruia, fiindcă înmormânta pe toţi ciumaţii, oamenii i-au zis Cioclu.

Fiul lui a trăit până bine de curând şi se lăuda la chefuri sau cu alte prilejuri când se îmbăta :

— Tăceţi măi, că eu vă îngrop pe toţi ; tatăl meu a fost cioclul satului.

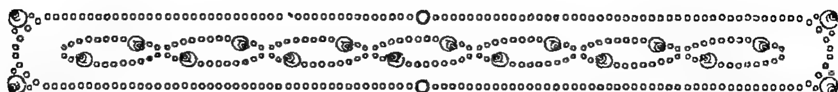
Şi iată că el a murit înaintea atâtora de seama lui, necum să îngroape şi pe cei mai tineri decât el.

Să nu ispitim pe Dumnezeu — încheie cu tâlc istorisirea sa moş Gheorghe — căci nu ştim ziua şi ceasul când suntem chemaţi la judecată şi atunci nu e bine să ne înfăţişăm ca nebunul din evanghelie, care zicea : Suflete al meu, bea, mănâncă şi te înveseleşte, căci acuma ai de toate !

Cucernici, pătrunşi adânc în suflete de adevărul acestor cuvinte ale Scripturii, pe care moş Gheorghe le tălmăceşte aşa de minunat şi cu atâta autoritate de om încercat şi priceput în toate, ne luăm rămas bun deocamdată dela d-sa, cu gândul de a reveni, eventual, şi a mai afla şi alte ştiri interesante din trecutul nostru aşa de nedrept uitat.

I. G. Mocanu

INTOARCEREA

Dar nici nu putea să se stingă o dragoste-atâta de mare!
Cum poate să stingă un nour eterna lumină de soare? . . .

Cântarea oprită o clipă, s'o'ncepem ! A plânsului rouă
Din dragostea veche va face să crească o dragoste nouă.

Privirile noastre de flăcări din nou ni se sorb cu nesaţ,
O, cine-ar putea să mai spună c'am fost noi cândva supăraţi ?

Să mergem în cramă la via cu roşii ciorchine de aur.
Pe văi şi pe deal, pretutindeni, sclipeşte al toamnei tezaur.

Şi vântul, ce ieri îmi păruse că stinge al dragostei jar,
Aprinde în mine acuma un dor de viaţă barbar.

Cum spumegă mustu'n pahare, iar oamenii râd şi ciocnesc,
Pe-un cal ce mănâncă jăratec cu tine-aş voi să pornesc,

Şi ne mai rotindu-mi privirea pe şesul ce sboară'mprejur,
Din goana sălbatecă, oarbă, săruturi aprinse să-ţi fur.

Hai, uită c'ai plâns până astăzi! O, vesela lumii beţie
Şi râsul şi gluma sânt toate din lacrima viţei de vie . . .

Grigore Sălceanu

DOI RUŞI

Un codru fără de margini şi-a 'ntins mantia de brocat peste umerii dealurilor. Printre ele se 'ncolăceşte o vale cu aer şi lumină multă, cu văzduh îmbălsămat şi cu o făşioară de cer albastru. Prin mijlocul ei, sub maluri pe-alocurea prăpăstioase, rătăceşte firul de-argint al unui râuleţ. El merge la vale murmurând mereu acelaş cânt monoton şi se varsă departe, în inima Moldovei, într'un râu pe care soarta l-a făcut erou.

Albia râuleţului întretae mereu drumul care se vede nevoit să treacă prin vaduri mici. De o parte şi alta a drumului, pantele sunt repezi şi apropiate. Şi în umbra fagilor de pe coaste de abia se văd bordeele... Săpate în pământ umed, fără geamuri, fără uşi, ele vor adăposti şi vor reface, sufleteşte şi trupeşte, pe cei sdruncinaţi pe front.

Un vânt cald înviorează ca o emoţie mantia primitorului codru, când o nouă ceată coboară spre mijlocul văii. Sunt ostaşi dobrogeni, cari în grelele lupte din faţa Panciului şi-au cucerit dreptul la odihnă. Ei vin în şir lung pe cărăruie, dau în drumeagul de lângă râuleţ şi se opresc, pentru a alcătui rânduiala lor ostăşească. In aşteptarea camarazilor rămaşi în urmă, pun sacii jos şi privesc minunaţi luminoasa privelişte.

Cu hainele mototolite, căci două săptămâni au dormit îmbrăcaţi, stropiţi cu lut până şi după urechi, cu feţe scofâlcite şi galbene, cu ochii obosiţi de veghere, ei vin dintr'o lume subpământeană, fără soare şi aer, cu veşnică strâmtoare şi 'ntuneric.

Dar în această vale... Ce schimbare!... Pasul obosit capătă noi puteri, nările se umflă în faţa aerului care năvăleşte cu îmbelşugare, ochii caută să prindă cât mai mult din smalţul văii, şi, iată, se simt alţi oameni. De-aceia poate, pornind mai departe, prind a cânta un cântec popular dobrogean, din care lămurit se aude numai refrenul:

„...sina rodila!"

In cadenţa rară a cântecului ostaşii dispar în sus şi se răspândesc prin bordeile de pe coaste. Dar cântarea lipovenilor din deltă a răsunat adânc în interiorul pădurei şi-a răscolit până şi cele mai tainice bordee ruseşti.

Şi altfel de ostaşi prind a ieşi în lumina poienei. Priviri pline de somn se 'ndreaptă către oastea care se 'ndepărtează. Braţele se 'ntind mult înapoi, feţele se contractă într'un imens căscat, ciolanele trosnesc din încheituri, şi... simţul practic al rusului e treaz!

Ostaşi ce vin de pe front... Dar aceştia sunt români, cu toată cântarea lor rusească! Şi dacă vin de acolo, ei duc lipsă de lucruri pe care le au cu prisosinţă ruşii. E rost de câştig! Işi pun dar sacii grei în spinare şi se iau pe urma lor!

Aceştia nu s'au aşezat cum trebue şi mosafirii curg. Fiecare poartă în spinare un magazin, dela ştergarele gospodinelor, până la cele mai bune lucruri ale magaziilor ruseşti. Ţigări şi mahorcă, cârnaţi, cisme şi scrumbii, pesmeţi, haine, pâini mari ca ţara şi negre ca sufletele lor, totul este scos, tocmit bine şi vândut cu iscusinţa unor negustori deprinşi.

— *„Zimleat!* vinzi foaia de cort?" Şi Gavril Perijoc măsură câţiva din marii lui paşi spre drum. Rusul se opri o clipă şi-l privi, ca şi când ar fi vrut printr'o ochire repede şi pătrunzătoare, să-şi dea seama de seriozitatea cumpărătorului. Apoi se abătu fluturând foaia de cort care foşnăia ca şi mătasea.

— „E nouă! Şi ia te uită cât e de lungă!"

Perijoc o luă, o cercetă pe faţă şi pe dos, şi-o puse 'n spinare şi se răsuci să vadă cum îi stă, apoi stătu pe-o cioată şi gândi la cât folos i-ar aduce în vremuri de pace. In cuprinsul unei clipe îşi aminti de toate greutăţile vieţei lui de pescar: vânturi veşnic umede şi reci, ploi... ploi nesfârşite de toamnă, când picurii mărunţi îţi pătrund temeinic toate mădularele... Dar cu o asemenea foaie de cort în spinare, nu mai avea teamă de nimic!

— „Cât?"

Rusul îşi scoase braţele de sub băerile sacului, care căzu jos cu un zgomot înăbuşit. Apoi stătu pe el, pornit pe tocmeală.

Unul privea pe celălalt! Aceiaşi rasă, acelaş popor, aceiaşi limbă, aceiaşi credinţă arzătoare în piepturile lor. Intre casele

acestor doi, numai lăţimea tulbure a Dunărei, dar totuşi, ce 'ndepărtate arătau sufletele.

Perijoc, deprins de mic la meseria de pescar, a crescut în aerul cel limpede al apei peste măsură de lung, sub stăruinţa unei puteri care ar fi vrut să-l facă mai înalt decât cea mai adâncă baltă. Mâinile lui aveau bătături de multă lopătare, faţa îi era neagră de cât soare îndurase. Tovarăşul care sta pe sac, era mărunt, rotund şi plin ca un fag. Faţa, mâinile şi gâtul lui erau de o potrivă de albe, ochii albaştri, părul bălan, subţire şi rar, iar îmbrăcămintea strălucitor de nouă. Celălalt, de abea mai aducea a fi ostaş cu mantaua lui nemţească şi cu bocanci şi haine răspetecite.

Dar mai deosebite le erau privirile. A rusului era veşnic dusă departe, rătăcitoare, atentă numai atunci când era vorba de marfa din sac. Lipoveanul din deltă însă, care nu avusese în faţa ochilor niciodată orizonturile fără de margini ale stepelor, cerceta cu privirea numai apropierea lui. In deltă, la fie ce pas îl ameninţa un ochiu de apă, sau o groapă astupată cu stuf verde, o cioată, iar împrejur, ori unde ar fi privit, da cu ochii de perdele de stuf şi sălcii. Privirea lui era dar precisă, pe când a celuilalt vagă ca şi toate vedeniile stepelor.

Şi se priviră multă vreme cei doi fraţi. Se 'ntunecase. Soarele scoborâse pe creasta dealului despre apus şi trimetea cele din urmă şi cele mai slabe raze ale sale. O clipă mai târziu, privirile lui arzătoare se 'ntorceau mai cu stăruinţă către ţara ocupată de duşman.

— „Ce mai nou? Aveţi de gând să 'ncepeţi iar lupta?“ întrebă rusul.

Era vremea *svobodnei* şi nebunia era 'n toiu. Perijoc ştia câtă durere erau pe capul unui rus greutăţile răsboiului. Deaceia răspunse mândru:

— „Se 'nţelege!“

Răspunsul acesta hotărât nu plăcu. Rusul se mişcă pe sac şi încruntă din sprincene. De la un timp svonuri ciudate umblau printre ei. Vedeau de departe pregătirile ce se făceau pe front, priveau zilnic la ofiţerii cehi ce, pâlcuri-pâlcuri, veneau să vadă frontul...

— „Tot nu v'aţi săturat?.. Las!.. Au să vă arăte ei nemţii!“

— „Hei, frăţioare! Noi i-am bătut în atâtea locuri! O să-i mai batem odată şi-o să-i alungăm din ţara noastră. Nouă nu ni-i frică de ei, pentru că... pentru că... Hei! pentru că noi nu suntem ruşi!"

Rusul sări 'n sus de pe sac. Cu faţa roşie şi glasul ridicat, el sbucni:

— „Dar ce suntem noi de vină dacă ofiţerii ne-au trădat? Dar lasă!.. Şi-au luat ei astăzi plata!" Şi pentru că celălalt stătea gânditor şi nu mai întreba nimic, rusul continuă cu o nemăsurată mândrie: „Azi le-am luat gradele şi i-am făcut pe toţi soldaţi!"

Perijoc aflase vestea încă de dimineaţă. El nu se miră.

— „Rău aţi făcut!", vorbi el încet după câtva timp de tăcere... Ei sunt oameni învăţaţi... ştiu multe... pe când voi... Dracu să vă ia!.. Nu ştiţi nici măcar ce vreţi să faceţi.." Şi iarăşi tăcu. „Să vă bateţi voi joc de ofiţeri.... de părinţii voştri... Omul poate lua aceia ce dă! Dar gradele... învăţătura... deşteptăciunea... voi le-aţi dat?" Perijoc Gavril îşi aminti de gândurile lui de altă dată. Privea la turlele verzi ale bisericilor de peste Dunăre, se minuna de mândra înfăţişare a grănicerilor ruşi şi toate i se păreau acolo bune. Pământul pe care-l locuia i se arăta demn de dispreţ, ţara care-i adăpostea haină. Când auzea de România, în minte i se înfăţişa revizorul care-i dijmuia peştele, jandarmul, perceptorul... De aceia poate îi venea de multe ori gândul să treacă şi el Dunărea şi să se peardă în ţara pe care Dumnezeu părea că o binecuvântase din belşug.

Dar acum, ce bine făcuse. Faţa lui luminată de siguranţa sufletului, domina, pe când vecinul, se simţea stăpânit, căci ochii lui cătau mereu în jos.

— „Cel care a fost toată viaţa slugă, nu poate fi stăpân bun! Iar voi aţi fost mai rău decât slugi... Şi voi vreţi să fiţi tari şi mari în ţară?.. spuse Perijoc cu un nemărginit dispreţ,

— „Altă dată au fost ei tari, dar acuma..." şi făcând cu mâinile un gest de crâncenă gâtuire, scrâşni cu dinţii lui puternici de fiară sălbatecă.

— „Dumnezeu a hotărât ca 'n fiecare casă să fie un tată! Dar la voi?.."

— „La noi comitetul e tata nostru! Numai de el ascultăm!"

— „Ascultaţi de dracu! Dacă nu vă convine, puneţi mâna în gâtul comitetului şi-alegeţi altul".

— „Păi este *svobodna!* Noi suntem trimişii lui Dumnezeu ca să dăm lumei întregi libertate. Nu vor mai fi legi, nu vor fi judecăţi! Ele vor dispare odată cu *burjuii* cari le-au făcut. Noi vom aduce pe pământ libertatea lui Dumnezeu! Şi zicând acestea, rusul învălui pe lipovean într'o privire care părea că spune: Vezi câte ştiu eu?

Celălalt se simţi pentru câteva clipe încurcat. Apoi reluă.

— „Frate, eu sunt pescar. Cunosc lumea care a rămas departe de oameni şi aproape de Dumnezeu. Şi cât de mult am umblat eu, n'am văzut nicăeri libertate. De către cer scoboară vulturul şi toate păsărelele s'ascund tremurând. In grămada de scrumbii se repede morunul cu gura căscată şi sute-i alunecă'n stomac, unde sunt mistuite. Dacă mai târziu scrumbia ar ajunge mai mare ca morunul, ar face la fel cu el. Dacă vulturul şi morunul ar putea vorbi şi dacă ar fi întrebaţi dece fac aşa, ar spune: „Păi este *svobodna*, este libertate!" Voiţi libertate, dar nu pentru alţii!"

— „Tu nu'nţelegi că este revoluţie?.. Nu mai sunt vremurile lui Nicolai!.. Acum tot soldatul este un ţar!"

— „De ce să vă omorâţi între voi? Eu cat să-l împuşc pe neamţ pentrucă şi-a pus în gând să cucerească până şi stufărişul în care mi s'au ascuns copiii... Lacrămi adevărate se rostogolesc pe obrajii arşi de soare.

Rusul se simte'nvins. El se desvinovăţeşte.

— „Nici noi nu suntem criminali de rând — nu omorâm pe ori cine!.. Pe boeri... pe fabricanţi... pe ofiţeri... pe negustori..."

— „Adică pe toată lumea!" întrerupse Perijoc.

Discuţia se'nteţeşte. Glasurile se 'mputernicesc, muşchii se strâng şi execută mişcări fierbinţi. Lipoveanul Perijoc nu înţelege pentruce nu e lăsată toată lumea să trăiască în linişte.

— „Pe boeri mai ales, dacă le-aţi luat averile, lăsaţi-i să trăiască prin sudoarea frunţei lor: astfel se vor face mai buni de cât au fost".

— „Nu!.. Trebue să moară!.. Ei sunt mai deştepţi de cât noi, din nimic fac iarăşi bogăţii! Şi omul bogat e tare! De

aceia îi omorâm! Nu ne trebuesc boeri şi fabricanţi, ci moşii şi fabrici!“

— „Şi pe lângă astea, v'ar mai trebui şi glagolie bre!..

Şi cu degetul arătător se bătu cu degetul pe frunte.

Infuriat peste măsură, rusul îşi smunci foaia de cort.

— „Ti, niet rus!.. Ti rumin... moldovan...“

Lipovanul îşi scoase din sân o basma cu bani.

— „Stai să ne tocmim!.. Uite, ţi-o plătesc!..“

— „Ţie-ţi trebuesc boeri... ofiţeri... jug pe capul tău... rumin... moldovan!..“

Şi-a plecat.

Se'nserase. Soarele coborâse pe partea cealaltă a dealului. Umbra lui enormă s'aşternuse peste milioanele de frunze. Vântul răcoros măsura lungul văii *Caregna*. Departe răsuna un corn piţigăiat. Sosise mâncarea ruşilor şi negustorii se'ntorceau grăbiţi. Era vremea libertăţei şi fiecare se credea în drept să ia nu câtă mâncare îi trebuia, ci câtă încăpea în vasul lui cel mai mare. Intârziaţii rămâneau flămânzi.

Gavril Perijoc, pescarul cel lung şi slab din sătuleţul *Pardina*, se'ntoarse nedumerit la bordei. Privi după cel plecat, îşi roti ochii împrejur, dădu din umeri şi se uită spre cer. Aştepta să-i vie de-acolo deslegarea tainei care-l chinuia.

— „Cum de s'au tulburat, aşa dintr'odată, minţile atâtor oameni?..“

Mihail I. Pricopie

SOARTA OMULUI.

Intr'un sat dintr'un ţinut îndepărtat al Asiei-mici, a bântui mulţi ani la şir secetă. Şi oameni şi vieţuitoare muriau de foame In aşa vremuri grele, trei flăcăi voinici se hotărâră să plece pentru a-şi căuta norocul la Stambul. Erau trei tineri desgheţaţi, unul Isleam de 30 de ani, înalt şi bine făcut, al doilea Derviş, de 28 de ani şi puţin mai mărunt de cât cel dintâi şi al treilea, Regep, numai de 24 ani şi care era ca statură mai mic de cât toţi.

Odată hotărâţi la aşa lucru, îşi pregătesc cele de trebuinţă şi fără zăbavă se pun pe drum. Muncind când într'un sat, când într'altul, după multe luni de mers ajung la margina marelui oraş împărătesc.

Aici Isleam le vorbi:

— „Măi fraţilor, toţi trei suntem oameni proşti. Ca să putem face şi noi ceva pe-aici trebuie să fim uniţi. Să nu ne despărţim nici odată şi peste tot să umblăm cu regulă: eu, ca cel mai înalt la dreapta, lângă mine Derviş, apoi la urmă Regep. Aşa se cuvine!"

Rânduiţi soldăţeşte, mergând într'un pas, intrară în Stambul. Acolo, pe străzi, lume foarte multă, dar nu prea deşteaptă. Oameni domoi, cu ţigarete lungi, cu mătănii, umblau agale parcă ar fi fost de sticlă. Ei se opreau unde le plăcea lor, nu unde trebuia. Pentru acest lucru era peste tot zăpăceală".

Iată pentru ce în lumea aceasta adormită şi bleagă, mersul vioi al celor trei tineri stârni admiraţia tuturor. Peste puţin timp toată lumea îi cunoştea. Faima rânduielei şi vredniciei lor ajunse şi la urechile Sultanului. El porunci să i se înfăţişeze oamenii cu pricina.

Aceştia veniră cum le era obiceiul lor şi salutară pe Sultan ca nişti militari bătrâni.

— „De unde sunteţi voi şi ce vânt v'a mânat aici?"

Flăcăii stăteau drepţi şi nemişcaţi ca trei chiparoşi. Isleam tare şi apăsat:

— Inălţate Padişah, noi venim din ţinutul Damascului. Acolo ne-a răsplătit Alah răutăţile cu cinci ani de secetă unul după altul. Am sărăcit ca nişte golani şi, ca să nu murim de foame, am venit aici ca să muncim şi să trăim prin rodul muncei noastre cinstite.

Sultanul se bucură văzând că are aşa oameni desgheţaţi.

— „Cât ţi-ar trebui ţie ca să trăeşti liniştit la casa ta?"

— „Dacă Alah mi-ar da sănătate şi dacă prin muncă, sau prin norocul meu aş căpăta o baniţă cu lire de aur, atunci aş putea să trăesc fericit".

— „Deşertaţi într'un sac o baniţă de lire şi aduceţi-l aici!"

Slujbaşii făcură întocmai. Sacul fu pus la picioarele lui Isleam.

— „Ia-l şi dute la casa ta! Spune alor tăi că aşa răsplăteşte Sultanul pe oamenii vrednici!"

Dar Isleam zâmbi cu amărăciune.

— „Prea Inălţate Stăpânitor al lumei! Eu am spus că voiu fi fericit numai dacă Alah îmi dă pentru munca mea sau pentru norocul meu bani! Dar banii unui muritor ca şi mine mi-ar face mai multă silă!" Şi nici nu se uită la bani.

Sultanul încremeni. Era pentru întâia oară când un om nu voia să primească bani de la el. De aceia se înfurie şi-l dete la oparte. Apoi puse celui de-al doilea aceiaşi întrebare.

Derviş răspunse:

— „Dacă Prea-puternicul Sultan mi-ar da mie banii, eu cred că numai cu ei aş putea să trăesc fericit pe lume.

Sultanul îi puse'n spinare sacul şi-l împinse lângă Isleam.

Veni rândul celui de al treilea.

— „Banii ca banii", răspunse Regep, „sunt rotunzi şi se duc uşor. Fericirea lor ţine cât îi ai în sac. Cred însă că fericirea mi-ar aduce-o numai o femeie frumoasă care m'ar iubi!"

— „Să-l duceţi în harem să-şi aleagă nevastă dintre fetele cadânelor mele!"

Regep îşi alese pe Chiamile, care ca statură era şi mai mică decât el. O luă de mână şi se aşeză în rândul celor doi.

— „Ei, acum sunteţi fericiţi cu toţii?"

— „Da!" răspunseră ei.

— „Atunci plecaţi la casele voastre“.

Şi ei plecară. Sultanul citi pe feţele lor şi văzu că toţi sunt veseli, cel mai mare mai mult decât ceilalţi. Şi lucrul acesta răscoli iarăşi supărarea lui.

— „Să nu-i primească darul... Dar numai un duşman putea face una ca asta! Şi dacă-i duşman, atunci să piară!“

Chemă numai decât trei gelaţi.

— „Mergeţi pe acest drum până veţi da de trei tineri; Băgaţi de seamă că unul are un sac în spinare, altul duce de mână o fată, iar altul, care e la dreapta acestora, nu are nimic. Să-mi aduceţi capul acestuia.

Gelaţii porniră călări.

In timpul acesta oamenii ieşiseră din oraş. Ei mergeau pe acelaş drum pe care veniseră. La o vreme Derviş întinse lui Isleam sacul cu bani.

— „Ia ţine-l frate puţin! Mergeţi mai încet, ca numai decât să vă pot ajunge!“

Şi omul rămase mai în urmă pentru ca să-şi descingă pentru un moment brâul. Când Derviş îşi lua locul, tocmai îi ajunseră din urmă gelaţii. Ei văzură pe Isleam ducând sacul, pe Regep ducându-şi de mână logodnica, iar pe Derviş, care era cel mai de la dreapta, fără nimic. Lui îi tăiară dar capul.

Cei rămaşi sfătuiră.

— „Regep, gelaţi, au greşit. Sultanul a vrut să-mi tae mie capul, pentru că eu n'am vrut să primesc banii lui. Acum va vedea greşeala şi va trimete iarăşi gelaţii. Iar dacă eu pier, tu vei rămânea singur şi nu-ţi va fi bine. Hai mai degrabă să luăm câmpii ăştia de-alungul. Poate aşa ne pierdem urma şi scăpăm cu viaţă!“

Şi aşa făcură. Au mers toată ziua prin pustietăţi, iar seara s'au oprit în faţa unui râu mare şi adânc.

Era noapte şi vântul bătea rece. Nu se puteau hotărâ să-l treacă, pentru că se temeau de înec. De altfel nici nu puteau cunoaşte vadul. Chibzuiră mult şi'n cele din urmă hotărâră să doarmă acolo. Dimineaţa, pe lumină, aveau să vadă ce este de făcut.

Isleam îşi puse la căpătâi sacul cu bani şi, obosit cum era, adormi buştean. Pe Regep însă îl apucă nişte dureri lăuntrice. El se svârcoli până spre miezul nopţii, apoi înţepeni în somnul cel de veşnică odihnă.

Dimineaţa îl îngropară acolo pe malul râului.

— „Chiamile, Dumnezeu a vrut aşa ! Acum, dacă vrei să te întorc la părinţii tăi, eu te duc !

Dar fata se'mpotrivi.

— „La harem nu mai mă'ntorc. Dacă cerul nu mi-a făcut parte de cel care m'a plăcut şi m'a ales, socotesc ca e mai bine să te urmez pe tine, decât să mai stau la o'nchisoare."

Trecură numaidecât apa, iar pe la vecernie ajunseră într'un sat. Oamenii erau adunaţi la geamie.

— „Oameni buni ! Suntem călători cu frică de Dumnezeu ! Suntem obosiţi şi-am dori să ne odihnim aici până mâine. Vă rugăm dar să ne omeniţi şi pe noi!"

Dar satul acela fusese de multe ori călcat de hoţi. Statura înaltă a bărbatului, sacul care la fie ce mişcare zornăia ciudat, le da lor de bănuit.

— „Cine ştie ce bandit o mai fi şi ăsta ! Şi cine ştie ce farmece o mai şti fetişoara ceia !"

De-aceia îi răspunseră.

— „Suntem săraci. N'avem unde te primi şi nici cu ce te ospeţi. Alah să-ţi îndrepte paşii către bine. Ia colea, câţiva paşi doar, se află un sat mai mare şi mai bogat!"

— „Dar nu cer de cât un adăpost ! Un colţ într'un grajd măcar !"

Unul dintre săteni avu o idee.

— „Să-l ducem la casa blestemată. Acolo are să moară, iar mâine, banii lui or să ne rămână nouă !

In adevăr, rămăsese o casă fără stăpân. Câteva familii, care cercaseră să locuiască în ea, fură găsite moarte. De-atunci îi merse numele că e blestemată şi nimeni nu mai îndrăzni s'o locuiască.

Acolo îl duseră sătenii pe Isleam. El cumpără din sat toate cele de trebuinţă, Chiamile făcù focul şi pregăti mâncarea, apoi, obosiţi de drum, se culcară.

Pe la miezul nopţii cineva bătu cu putere în geam.

— „Isleam !"

Chiamile se trezi şi la lumina lunei văzu faţa groaznică a unui harap.

— „Isleam, tu eşti ?

— „Nevastă, să ştii că sunt oamenii Sultanului !"

— „Isleam, scoală-te bre şi vino numai decât afară!"
Isleam se'mbrăcă.

— „Cu stăpânirea nu-i de glumit! Mă duc cu ei şi, mare e Dumnezeu, mă'ntorc eu sănătos. Tu aşteaptă aici!

— „Isleam, nu te duce..."

Dar cel de-afară zorea mereu.

— „Hai bre Isleam odată!"

Şi Isleam ieşi. Un harap voinic îl întâmpină cu bucurie.

— „Sunteţi oamenii Sultanului?"

— „Ce Sultan bre! Sunt blestemat să te-aştept aici ca să-ţi dau în primire şase baniţi cu aur. De zeci de ani întreb de tine, în fiecare noapte.!. Dar bine că ai venit. Hai că banii sunt colea într'o peşteră de la margina satului!"

— „Chiamile, strigă Isleam nevesti-sa, linişteşte-te! Nu e nimic rău! Mă'ntorc numaidecât!"

Şi se duse după harap. La margina satului intrară adânc într'o peşteră. Acolo dădură la o parte o lespede de piatră, se opintiră şi scoaseră la iveală un burduf de viţel plin cu lire de aur.

— „Al tău este! Unchiul tău Said Ali ţi l-a lăsat cu limbă de moarte. Acum ia-l! Slavă lui Dumnezeu că sunt liber!"

Ii ajută să târâie burduful cu bani acasă. Apoi se făcu nevăzut.

A doua zi oamenii din sat veniră la casa blestemată. Ei îl credau mort pe Isleam şi se bucurau de banii pe cari aveau să-i găsească.

Dar călătorii erau teferi amândoi. Cu părere de rău se înapoiară.

— „Dacă n'au murit acum, vor muri ei în altă noapte" se sfătuiră ei. „Cel mai bun lucru e să-i dăruim lui casa!"

Şi aşa făcură. Trei dintre săteni merseră iarăşi la casa blestemată.

— „Noi te-am trimis aici crezând că vei muri la fel cu alţi călători, cari au mai intrat aici. Dar dacă nu s'a'ntâmplat cum am voit noi, ne-am gândit cu toţii să-ţi dăruim D-tale casa".

Isleam voi să o cumpere, dar sătenii ţineau morţiş la vorba lor.

— „Atunci, le spuse Isleam, eu voiu dărui câte o pereche

de boi la toţi oamenii săraci din sat şi câte o vacă la fie care vădană".

Şi s'a ţinut de cuvânt. Vestea bine-facerilor lui a ajuns până la Sultan. El se prefăcu simplu drumeţ şi, trecând prin sat, întrebă de casa lui Isleam şi-i bătu la poartă.

Călătorul fu primit bine.

— „Poţi sta la mine timp de trei zile." Şi-l pofti în camera de musafiri.

Chiamile, curioasă ca ori ce femee, prin colţul perdelei spionă pe musafir. Ea recunoscu foarte uşor pe tatăl ei, pe Sultanul. Aţinù calea bărbatului şi-i vorbi.

— „Bagă de seamă că este Sultanul. Să nu scapi vr'o vorbă rea şi să-l superi".

Amândoi se uitară prin gaura cheiei şi văzură că aşa este.

— „De unde ai D-ta aşa de mari bogăţii?"

Isleam făcu pe supăratu.

— „Ce-ţi pasă D-tale? Iţi dau casă şi masă timp de trei zile. Nu eşti mulţumit cu atâta?"

— „Dar vreau să ştiu!"

— „Dacă ai fi hoge, m'aş spovedi ţie, dacă ai fi Sultanul, ţi-aş spune toată taina mea. Dar nu eşti nici unul, nici altul!"

Sultanul îşi desfăcu haina.

— „Eu sunt chiar Sultanul! Priveşte!

— „Atunci, Măria Ta, am să-ţi aduc aminte de-o'ntâmplare. Şi povesti totul.

— „Acum, Măria Ta poate să-mi ia şi capul!"

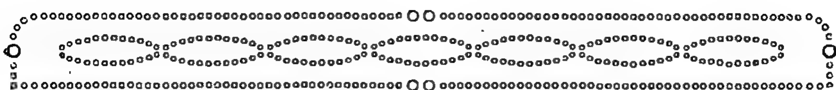
— „Ba nici prin gând nu-mi trece!"

Şi după ce petrecu trei zile în casa ficei sale, plecă. Când îşi luă rămas bun, Isleam îi spuse:

— „Măria Ta, să ştii că nu-i cum vrea omul, ci cum dă Domnul".

M. Pricopie.

DESPRE CORAN

Introducere

Dimitrie Cantemir a fost, de bună seamă, cel mai mare cărturar român.

Vorbia limbile: turcească, persană, arabă, greacă modernă, latină, italiană, rusească şi română şi înţelegea foarte bine limba greacă antică, slavonă şi franceză.

Faima lui, datorită acestor uimitoare cunoştinţe, a trecut şi pe timpurile de anevoioasă comunicaţiune internaţională, de acum 200 de ani şi mai bine, hotarele înguste ale ţării de obârşie.

Academia de ştiinţe din Berlin l-a ales îndată, dela început, membru (1714), iar împăratul Germaniei i-a acordat titlul de principe al imperiului roman-german.

Numele lui figurează alături de cei mai mari învăţaţi ai lumii, pe păreţii bibliotecii Sainte Geneviève din Paris. Despre el a scris Voltaire în celebra istorie a lui Carol XII, regele Suediei, că unia talentele Grecilor antici cu ştiinţa literelor şi a armelor.

A armelor mai puţin — Cantemir însuşi îşi recunoaşte slăbiciunea în această privinţă — a literelor, însă, da.

Prin limbile şi literaturile ce le cunoştea, el a stăpânit, ca nimeni înainte de el şi într'o măsură chiar şi după el, cele trei civilizaţii mari ce le cunoaşte omenirea: antică, occidentală şi orientală.

In atâtea domenii el este un precursor.

Lucrarea sa din tinereţe: „Divanul, sau gâlceava înţeleptului cu lumea, sau giudeţul sufletului cu trupul“ e una din cele dintâi lucrări filosofice în limba română. Prin „istoria“ sa „ieroglifică“ ne dă un roman istoric-social, foarte ciudat conceput, în formă alegorică, însă cel dintâiu în literatura noastră. Prin „hronicul“ său, creiază cadrele istoriei Românilor şi devine întâiul mare latinist al nostru. Şi dacă această lucrare n'a revoluţionat spiritele româneşti la timpul său, aceasta se datoreşte faptului că ea a rămas îngropată în arhivele ministerului de externe rusesc dela Moscova, de unde, găsind-o şi copiind-o mai târziu (la 1783) mitropolitul Veniamin, a tipărit-o ceva şi mai

târziu (la 1835) Săulescu, şi într'o formă latinizată, aşa că nu mai era actuală, fiind întrecută de marile lucrări istorice ale unui Petru Maior şi Gheorghe Şincai. Şi o operă „fără păreche" pentru timpul său fusese „Istoria măririi şi decăderii imperiului otoman", scrisă de autor în limba ştiinţifică de atunci, care era latina medievală, dar tradusă numai decât în principalele limbi europene (engleză, franceză şi germană). Ea revela o lume nouă şi până atunci aproape necunoscută sau cunoscută numai superficial şi din auzite: lumea mohamedană.

Monumental ni se prezintă şi în lucrările sale de geo- şi etno-grafie. „Descrierea Moldovei", după o nemerită caracterisare a d-lui N. Iorga, este „o întreagă enciclopedie naţională". Iar harta Moldovei, desemnată de D. Cantemir, înseamnă „un enorm progres faţă de toate hărţile făcute mai înainte asupra Moldovei" şi e „de aceeaş valoare cu textul descrierii", precum dovedeşte d. G. Vâlsan (Opera geografică a principelui D. Cantemir în „Lucrările institutului de geografie al universităţii din Cluj". Vol. II 1924—5. Cluj „Ardealul" 1926 p. 9 şi urm.).

Tot atât de mare şi de însemnat este D. Cantemir şi ca etnograf.

Era bine înzestrat pentru aceasta. Ştia atâtea limbi, desemna frumos, avea o cultură muzicală extraordinară, se interesa de folklor în orice formă i se arăta, culegându-l dela puţinii iniţiaţi cu aceeaş pasiune nobilă ca şi din cercurile largi ale poporului de rând şi, când nu era orbit şi el de patimi politice şi religioase, păstra seninătatea şi obiectivitatea, atât de necesare unei opere ştiinţifice.

Am avut, ce e drept, mai târziu, câteva spirite enciclopedice cu cunoştinţe uimitoare: I. Eliade-Rădulescu, M. Kogălniceanu, B. Petriceicu-Haşdeu ş. a. Dar toţi aceştia au rămas la mijloacele de informaţiune europene. Singurul, care a depăşit cercul acesta restrâns de cercetări, a fost părintele filologiei române: Timoteiu Cipariu. Preocupările sale filologice l-au condus nu numai la studiul istoric al limbii „depe dialecte şi monumente", ci şi la acela al tablelor cerate — lucru pentru care a fost cercetat de însuşi Theodor Mommsen — apoi la colecţiuni de folklor şi la studiul limbilor orientale. (In Biblioteca lui Cipariu, aflătoare în Biblioteca Centrală din Blaj, se păstrează şi astăzi o mulţime de cărţi şi manuscrise, în toate aceste limbi, strânse de marele învăţat cu o rară osârdie).

Nu e locul să insistăm, aici, mai de aproape, asupra întregei activităţi de etnograf a lui D. Cantemir, deşi o asemenea lucrare ar fi de interes deosebit. Ne mulţumim să spunem, de data aceasta, numai câteva cuvinte despre „Coranul Principelui Dimitrie Cantemir", lucrare care acum se tălmăceşte şi tipăreşte întâia dată în limba română.

Când traducea şi tipăria la Cernăuţi în 1912 „după originalul arabic“ şi însoţia şi cu un studiu introductiv Coranul, învăţatul docent al facultăţii de teologie de acolo, Dr. Silvestru Octavian Isopescul, nu ştia că a avut, în acest studiu, un mare precursor român: pe principele Dimitrie Cantemir. El aminteşte numai de Fr. Eberhard Boysen, de Dr. L. Ullmann şi mai cu seamă de Max Henning, pe cari îşi întemeiază întreaga sa introducere. „Sistemul religiei mohamedane“, monumentala operă tipărită în ruseşte la Petrograd în 1722 şi descrisă de *I. Bianu — N. Hodoş*, Bibliografia românească veche, vol. II p. 4—19 i-a rămas cu totul necunoscută, deşi asupra acestor preocupări ale marelui învăţat român atrăsese foarte serios atenţia d. *O. Densusianu* (Notiţe asupra lui D. Cantemir în „Rev. crit.-lit.“ 1894 No. 2) şi d. *N. Iorga* (Int. lit. rom. în sec. XVIII vol. I p. 402).

Au trebuit să vie cercetătorii mai noi ai vieţii şi activităţii lui D. Cantemir, domnii *I. Minea* (Despre D. Cantemir. Omul-scriitorul-domnitorul. Iaşi, Viaţa Românească, 1926 p. 290 şi urm.) şi *Şt. Ciobanu*, ca să apară mai lămurit valoarea acestei lucrări.

In deosebi d. Ciobanu (Dimitrie Cantemir în Rusia. Bucureşti 1925, Memoriile secţ. lit. seria III, tom II, mem. 5) insistă cu multe amănunte interesante asupra ei. Inainte de a compara aceste două lucrări, să spunem câteva cuvinte de introducere generală asupra islamului.

I. *Intemeietorul Islamului* (Islam = resignare în voia lui Dumnezeu) este *Mohammed*. Născut pe la anul 570 al erei creştine în Mecca, el veni de timpuriu, atât acasă, cât şi în călătoriile comerciale, făcute în serviciul Hadigei, viitoarea sa soţie, în contact cu creştini şi evrei. Sub influenţa acestora şi al altor secte religioase, mai ales a Hanifilor din Arabia, îşi dădu seama de deşertăciunea religiunii păgâne naţionale. In 612 afirmativ i s'ar fi arătat arhanghelul Gavril, care l-a determinat să înceapă misiunea de profet. In ce priveşte caracterul misiunii sale profetice, părerile sunt diferite, mai ales la cercetătorii mai noi. Margoliouth (Mohammed and the Rise of Islam, London 1905) spune că e înşelător; Muir (Mohammed. London[3] 1894, I—IV vol.) că e obsedat de diavol; Sprenger (Leben und Lehre des M. 3 Bde 1861—5) că e isteric; Weil, unul din cei dintâi biografi ai săi, că e epileptic; iar Th. Carlyle şi Houtsma, că e om de puternice convingeri şi profet din mila lui Dumnezeu. La începutul activităţii sale (perioada I-a dela Mecca 612—7), el cerea recunoaşterea unui singur Dumnezeu Allah şi fapte de milostivire pentru cei sărmani şi orfani; pe cei bogaţi îi ameninţa cu ziua judecăţii care se apropie. Emigrând unii dintre aderenţii săi în Abisinia şi ne mai voind el să recunoască de

fiice ale lui Dumnezeu pe Manat, al-Laf şi al-Uzza, şi-a făcut mulţi vrăjmaşi cari l-au şi exilat din ţară 617—9. In acest timp (perioada a II-a dela Mecca 617—22) se formează sistemul de credinţă şi morală al lui Mohammed cu eliminarea revelaţiilor de mai înainte, care ar fi fost sugestiile satanei. Urmând invitării mai multor locuitori din Iatrib, se duse M. acolo (hijra = părăsirea legăturii de seminţie, nu fugă; ea s'a întâmplat la 16 Iulie 622 şi se consideră ca începutul erei musulmane). De atunci Iatrib se numeşte Medina şi devine centrul organisării musulmane. Grija cea dintâi a profetului a fost fixarea legilor morale, civile şi religioase de cult. Aici s'a emancipat de sub influenţa judaică (Kibla). Altă problemă, aceasta în afară, a fost lupta împotriva celor din Mecca, unde era sanctuarul cel vechiu al Arabilor, Kaaba. După mai multe lupte, înfrângeri şi tratative, izbuti, în cele din urmă, la 630, prin surpriză să se înstăpânească asupra Meccăi, să distrugă acolo idolii şi să introducă întâia dată dreapta credinţă musulmană. După aceea, iarăş se întoarce la Medina pentru a începe de astă dată lupta contra bizantinilor. Dar fără succes. Intorcându-se dintr'o călătorie făcută la Mecca, el moare la Medina în 8 Iunie 632.

II. *Doctrina.* A. Ortodocşii sau Sunniţii recunosc, ca izvor de credinţă, pe lângă Coran, cartea sfântă a descoperirilor dumnezeeşti dată lui Mohammed, şi tradiţia (hadit), adică ştirile privitoare la vieaţa profetului, a contimporanilor şi urmaşilor săi. Sunna = normă, regulă. Tradiţiile musulmane au fost culese mai cu seamă de Bohari, Ibn Madşah, Abu Dawud, Tirmidsi, Muslim şi Nasai şi cu timpul ele au fost înlocuite cu instrucţiuni pentru practica religioasă a islamului = fikh. In secolul al 8-lea şi 9-lea se ivesc patru şcoale deosebite în ce priveşte concepţiile juridice ale tradiţiilor (Abu Hanifa, Malic, Şafei şi Ahmed ibn Hanbal). Clădirea unui sistem teologic s'a făcut mai târziu de către aşa numiţii Mutaţiliţi, pe timpul Abasizilor, cari respingeau predestinaţiunea şi eternitatea atributelor divine şi s'au încercat să introducă un sistem de credinţă raţional, ştiinţific. Mutaţilitul al- Aşari (874—935) şi misticul Algazel (1059—1111) sunt adevăraţii creatori ai sistemului de credinţă sunnitic. Acesta cuprinde următoarele şase articole: 1⁰ Dumnezeu, absolut unul, care nu poate fi înfăţişat în formă văzută, are aceste şapte atribute: vieaţă, atotştiinţă, atotputinţă, voinţă, auz, vedere şi vorbire. 2⁰ Doctrina despre creaţiune şi despre îngeri e împrumutată dela Evrei, iar credinţa în spirite bune şi rele (gin) derivă din păgânismul arab. 3⁰ Cartea cea sfântă, coranul, nu e creată, ci scrisă din veşnicie şi păstrată la Dumnezeu, care a revelat-o profetului, parte de parte, prin îngerul Gavril. 4⁰ Profeţii se deosebesc: a) în *nabi*, cari sunt fără de păcate, au puterea de a face minuni, văd pe Dumnezeu încă în vieaţă şi au dreptul de a interveni pentru credincioşi la judecată; b) *rasul*

sunt profeţii cari primesc revelaţii dumnezeeşti scrise (Adam, Noe, Avram, Moise, Isa (Isus) şi Muhammed, anunţat, precum cred ei, la evanghelistul Ioan XIV, 16 ca mângâietor. 5° Ziua judecăţii aduce, după învierea morţilor, verdictul final asupra tuturor oamenilor, potrivit cu vieaţa şi vrednicia lor. 6° De altcum totul: bine şi rău, credinţă şi necredinţă, fericire şi nefericire, e determinat de voinţa dumnezeiască (predestinaţiune), căreia avem să ne supunem orbeşte. — Cultul şi vieaţa religioasă e reglementată prin cinci porunci principale: 1° Crezul: Nu este Dumnezeu afară de Allah şi Muhammed profetul său. 2° Rugăciunea (salat) se face de cinci ori pe zi, după o prealabilă spălare rituală, cu faţa către Mecca. Rugăciunea cea mai obişnuită este întâiul verset din coran. 3° Milostenia e: a) obligatorie către Stat (zakat) şi b) benevolă, la sfârşitul postului (sadaqat). 4° Postul e în luna Ramadan şi se încheie cu un praznic: bairam. Bolnavii, călătorii şi ostaşii în luptă nu trebue să postească. Carnea de porc, de câine şi de animale care nu sunt tăiate bine, apoi vinul şi jocurile de hazard (maisir) sunt oprite. 5° Fiecare credincios cu ceva stare e dator să pelerineze cel puţin odată în viaţă la Mecca (hagi). — Vieaţa casnică e reglementată în cărţile Adab. Se îngădue căsătoria cu 4 femei (Muhammed însuşi, după moartea Hadigei, se căsători cu 11 femei) şi concubine în număr nelimitat, care însă, dacă nasc un copil, nu mai pot fi vândute şi, la moartea stăpânului lor, devin libere. Sensualitatea şi degradarea femeii, introdusă de M., e unul din cele mai mari rele sociale aduse pe lume de religiunea islamului. Sclavii sunt în general destul de uman trataţi; eliberarea lor e un merit. Iubirea aproapelui nu e poruncă generală; ea se referă numai la muslimi (credincioşi). Războiul sfânt (gihad), care nu are de scop convertirea, ci supunerea politică a necredincioşilor, nu e datorie individuală, ci obştească. — Cu timpul islamul a primit influenţe străine, de ex. cultul sfinţilor (în Africa chiar cultul sfinţilor vii, marbut), ordine cerşetoare, călugări ş. a. Impotriva acestor inovaţiuni se ridică la sfârşitul secolului al 18-lea în Arabia Abd-al-Wahhab. Mişcarea a fost înnăbuşită în 1818 de Ibrahim Paşa.

B. *Şiiţii.* Deoarece coranul şi tradiţia nu prevăd nimic privitor la urmaşii lui M. (chalif), cei dintâi califi au fost aleşi de comunitate, cu care ocaziune haridşiţii voiau să limiteze alegerea la coreişiţi. Când însă a isbucnit războiul civil între Ali, ginerele lui M., al patrulea calif, şi între vrăjmaşii săi, aderenţii lui Ali proclamară principiul eredităţii, străin Arabilor, şi făcură partid (şia). Şiiţii stăpânîră în Persia, devenind religiune de Stat sub dinastia sasanida (1499—1736). In Persia, islamul a primit şi elemente arice. M., Ali şi urmaşii săi sunt priviţi ca incarnaţiuni ale dumnezeirii. Atributele dumnezeeşti nu sunt vecinice, coranul e creat şi trebue înţeles alegoric, tradiţia, dacă nu e

întemeiată pe date istorice, e respinsă. Predestinaţie absolută nu există. Se admite însă un fel de purgator şi un fel de metempsihosă. Locurile mai însemnate de pelerinaj sunt: Kerbela (mormântul lui Husain † 689) şi Negef (mormântul lui Ali). Persecuţia aderenţilor lui Ali, afară de hotarele Persiei, făcu să se nască credinţa într'un imam nevăzut, care se va naşte din familia lui Ali, va trăi ascuns, dar el are să judece odată lumea. Din această credinţă apăru reprezentarea lui Mahdi în Africa de nord, unde un anume Obaidaallah, pretinzându-se singur de Mahdi, întemeie dinastia Fatimidă; această dinastie mai târziu se uni cu suniţii, afară de califul Hakim (996—1021), care, socotindu-se iarăş drept o incarnaţiune divină, e venerat de secta Druzilor ca cel din urmă dintre profeţi. Intre aceste secte e şi ordinul Assassinilor. Starea religioasă a Şiiţilor în Persia şi India de astăzi e foarte rea. Reforma iniţiată de Mirza Ali Muhammed († 1870), numită Bat, n'a izbutit.

III. *Mistica.* Sub influenţa judecăţii din urmă, aşa cum e descrisă de coran, precum şi sub influenţa filosofiei indice şi a ascezei creştine, se născu în Persia o direcţiune mistică, numită după haina de lână groasă (sufa) a aderenţilor ei, cari potrivit surei 10, 63 se intitulau prietenii lui Dumnezeu, sufismus. Cei dintâi mistici au fost: femeia Rabia (sec. VII), Hassan din Basra († 728) şi Hakîk din Balk. Adevăratul întemeietor al sufismului e, însă, Abu Said ibn Abi-l-Hair († 1049), care a întemeiat cea dintâi mânăstire musulmană. Sufismul degeneră, însă în panteism. Panteişti sunt: Bestani † 875, Giunnaid, Hallagi † 922, apoi marii preoţi persici Farîd ed-dîn Attâr şi Gialal ed-dîn Rumi. Alţi sufişti ca Algazel încercară să infuenţeze asupra bisericei ortodoxe. Mistica a pătruns şi la Turci, la Arabi mai puţin, mai cu seamă la poeţii Omar ibn al Farid şi la teosofi ca Sohrawardi † 1191, Ibn al-Arabi †1240. Dervişii, a căror origine datează din secolele XII şi XIII, vor să obţină adâncirea mistică în dumnezeire prin mijloace exterioare. Ei au costum special, au ceva meserie şi se întrunesc, în mânăstirile lor (tekkie), odată sau de mai multe ori pe săptămână, pentru a-şi face exerciţiile lor. Sunt dervişi cari urlă; dervişi cari se învârtesc şi dervişi cari joacă; sunt însă dervişi cerşetori. In Turcia toate aceste ordine stau sub conducerea lui Şeihu'l-islam, care supraveghează doctrina şi practica lor religioasă.

IV. *Răspândirea.* Prin puterea armelor, islamul a cucerit în scurt timp Persia, Siria, Egiptul şi ţările vecine, apoi la începutul secolului al 8-lea Africa de nord şi Spania, Transoceania şi părţi din India; în secolul al 11-lea Asia mică; la 1356 trece Bosforul, iar în 1453 cade însuşi Constantinopolul în stăpânirea muslimilor. In interiorul Africei se răspândeşte şi astăzi islamul. După statistica lui Krose din 1903 în total sunt 202,048.240 de musulimi, dintre cari 16,200.000 în Turcia, 13,885.944 în Rusia,

1,287.879 în celelalte state balcanice, 13,500.000 în Persia şi Afganistan, 62,458.061 în India Britaniei, 30,000.000 în celelalte Indii, 20,000.000 în China, 18,000.000 în Egipt şi Africa de Nord, 25,000.000 în Sudan.

Statisticieni mai noi ca Zwemer ş. a. (in „The Moh. World of To-Day", London 1906) cifrează în total numărul musulmanilor la 233 de milioane.

Comparând lucrarea rusească, foarte vastă, de aproape 400 de pagini tipărite, aşa cum o cunoaştem din analiza sumară ce face d. Ciobanu (p. 414 şi urm.), trebue să mărturisim dela început că cea de faţă e cu mult mai redusă.

Mai mult! Lucrarea de faţă nu e terminată, ceea ce se vede lămurit nu numai din capitolul început, dar încă neisprăvit „Despre Araf" (purgatoriul mohammedan), ci şi din capitolul „Despre sfârşitul lumii", unde, îndată la început, făgădueşte că va vorbi deosebit despre sistemul fizic şi teologic al lumii în cartea despre disciplină, carte care n'am găsit-o între manuscrisele sale dela Academie.

De altfel, asemănând mai de aproape aceste două lucrări, trebue să semnalăm, pe lângă unele potriviri, şi o mulţime de deosebiri, care ne îndreptăţesc să credem că aceasta e o lucrare cu totul independentă şi are, în mare parte, alt caracter, decât cea apărută în ruseşte la 1722.

In ce priveşte data scrierii de faţă, avem un indiciu sigur. Ea s'a scris în 1719, anul al optulea al exilului său în Rusia lui Petru cel Mare. Aceasta se vede lămurit din capitolul „Despre zidirea lumilor", unde se spune, între altele, că anul „acesta" al mântuirii, adică anul în care scria autorul, este 1719, al 7227-lea dela zidirea ei, socotind şi musulmanii anii aceştia tot după cronologia bizantină. Acelaş an şi anume şi ziua de 10 Ianuarie, ora întâia după amiază e dată ca exemplu pentru o caracteristică minune turcească în capitolul „Despre Dumnezeu", la subdiviziunea „ştiinţa numelor".

Tot pe vremea aceea scrisese şi „Sistemul religiei mohammedane", care pe la sfârşitul anului următor (1720) fusese terminată.

Dar sunt şi deosebiri.

Cartea rusească, spune d. Ciobanu, e scrisă „obiectiv" şi păstrează seninătatea ştiinţifică necesară, având numai „ici colea... câte o ieşire violentă".

Cea de faţă nu e aşa; ea are hotărât caracter polemic. Aceasta se vede limpede nu numai din capitolul introductiv întitulat: „Dimitrie Cantemir: Iubitului cetitor sănătate!", ci şi din alte capitole.

Astfel, în numitul capitol defineşte coranul ca: „un şir de glume, o culegere de poveşti, o grămadă de istorioare care de care mai ridicole" şi tot pentru caracterizarea nefavorabilă a

acestei religiuni citează el faimosul cuvânt al filosofului peripatetic păgân Porphyrius, după care mohammedanismul ar fi „religiunea porcilor".

Mai exagerat ni se pare, apoi, acolo, unde, vorbind despre răspândirea acestei religii la Arabi, Perşi, Turci şi Tatari, nu găseşte altă pricină, decât că ea îngădue „viţiile în locul virtuţilor, greşelile în locul adevărurilor şi pentrucă socotesc că adevărata fericire nu se găseşte decât în cele trupeşti . . . în putinţa de a păcătui nepedepsit.

Capitolele următoare sunt scrise, e adevărat, cu mai multă obiectivitate şi seninătate.

In acestea nu mai e nevoit să laude p. M. Sa, ţarul tuturor Ruşilor, nici să îndemne pe pravoslanicul său popor „să sdrobiască, înainte de a fi muşcat, capul viperei", ci se mulţumeşte să insinueze, tălmăcind semnele ce vor premerge sfârşitului lumii, că neamul galben sau roşu, numit „Sicalub", despre care Mohammedanii cred că acesta singur poate să-i înfrângă şi să-i goniască dela Roma până la Damasc, nu poate fi altul decât marele şi puternicul popor rusesc.

Oricât de ciudate i se par unele poveşti auzite în legătură cu unul sau altul din personagiile sau evenimentele religioase mai de seamă ale Mohammedanilor, ele nu-i displac. Astfel găseşte povestea despre corabia lui Noe că „nu e neplăcută."

Altă dată, vorbind despre ospitalitatea patriarhului Avraam, spune că dela el ar fi învăţat Mohammedanii să primească gratuit şi să cinstească pe pelerinii din toată lumea, fără deosebire de neam şi de lege.

Notă frumoasă, care face cinste iubirii de adevăr a marelui nostru învăţat.

Pornirea pătimaşă din capitolul întroductiv, precum şi măgulirile aduse ţarului şi poporului rusesc, trebue aduse neapărat în legătură cu resentimentele fireşti ale unui Domn care şi-a pierdut tronul din cauza politicei sale antiturceşti şi a devenit un simplu curtezan al pravoslavnicului împărat.

Caracterul de lucrare independentă al scrierii de faţă, în deosebire de cea tipărită în ruseşte şi analizată de d. Ciobanu mai rezultă din o serie întreagă de amănunte.

Astfel în cea rusească e vorba de patru ajutoare pe care le-ar fi avut Mohammed: două în ceriu (arhanghelii Mihail şi Gavril) şi două pe pământ (Abubekyr şi Omer).

In lucrarea de faţă, Mohammed apare numai în legătură cu Gavril, nu şi cu Mihail. Despre acesta din urmă, nu e vorba aproape de loc în întreaga lucrare, decât o singură dată, în capitolul „Despre învierea morţilor şi judecata de apoi", unde se spune că el va aduce cumpăna dreptăţii dumnezeeşti, ca să se deosebească cei drepţi de cei nedrepţi.

Fiind vorba apoi de sfetnicii profetului, lucrarea de faţă numeşte pe următorii patru: Ashabe, Ebubekyr, Ali Omer şi Othman.

Ceeace — cred eu — ne îndreptăţeşte mai mult să afirmăm caracterul de lucrare independentă a celei de faţă, sunt mai cu seamă povestirile şi întâmplările cu caracter personal, aflătoare într'însa şi care sunt cu totul altele decât cele amintite de d. Ciobanu (la p. 421 şi urm.).

Iată care sunt acestea: discuţia despre frângerea lunii avută de autor cu profesorul său turc Isaad Efendi la Constantinopol; încercarea neizbutită a aceluiaş de a pătrunde în vistieria Sultanului şi de a vedea toga şi dintele profetului; întâmplarea cu apa sfinţită şi cu turcul Mola din Brata, despre care a auzit că ar avea ştiinţa numelor şi puterea de a face minuni.

Şi acum un cuvânt despre modul superficial în care s'au făcut copiile aflătoare la Academia Română după originalele păstrate 'n arhiva ministerului de externe rusesc din Moscova.

Ele bâjbâie de greşeli dela început până la sfârşit şi trădează neglijenţa condamnabilă cu care s'au făcut lucrări, de o importanţă aşa de mare.

Asupra inexactităţii cu care s'au copiat desemnurile geografice ale lui Cantemir pentru Academia Română a atras atenţia în de ajuns d. G. Vâlsan (loc. cit. p. 11 nota 1).

Şi dacă ar fi numai greşeli de acorduri (forme masculine pentru feminine) de ex. — citez chiar din întâiul capitol — „ad humanos (sic!) inventiones pentru „ad humanas inventiones" sau „ex deo spiritu" pentru „ex dei spiritu" şi alte greşeli de declinări şi de conjugări de ex. „amplectunt" pentru „amplectuntur", — n'am avea nimic de zis. Un latinist bun le observă şi îndreptează cu uşurinţă. S'au strecurat, însă, şi alte greşeli mai grave de natură de a schimba cu totul înţelesul fraselor şi al propoziţiunilor. Câteva exemple: „qui duae naturae lege" pentru „qui duce naturae lege" sau „ex equo" pentru „ex aequo" ş. a. Punctele şi virgulele încă sau nu sunt de loc puse, sau nu sunt puse unde trebue. Ar fi de dorit, deci, ca, la cel dintâiu prilej bine venit, Academia noastră să-şi procure, dacă nu înseşi originalele latineşti ale operelor marelui nostru scriitor, cel puţin nişte copii făcute cu îngrijire.

In asemenea condiţiuni, fireşte, nu putem avea pretenţia de a înfăţişa cu toată exactitatea, tratatul despre coran al Principelui D. Cantemir, ci numai cu oarecare aproximaţie, deşi el ar merita această onoare, fiind nu numai o contribuţie însemnată pentru studiul comparativ al religiunilor, ci şi una din cele mai de seamă lucrări de etnografie, în particular de turcologie.

Pe noi, ca Dobrogeni, — şi Cantemir atestă şi în această lucrare prezenţa şi superioritatea sufletească a elementului ro-

mânesc din această parte, în stare să-şi impună serbătorile sale (ca pe aceea a Sf. Foca) chiar cuceritorilor musulmani — ne interesează în mod deosebit asemenea scrieri, fiindcă avem, în această provincie, o considerabilă minoritate turcă şi tatară, cu care am trăit şi până acum, în aceşti 50 de ani de stăpânire românească, şi dorim mai ales de aici înainte să trăim în cele mai bune raporturi.

Cred că exprim dorinţa tuturor Românilor şi mai ales a Dobrogenilor de bine când doresc să vedem cât mai curând tradusă şi tipărită în româneşte şi monumentala lucrare „Sistemul religiei mohammedane“ tipărită până acum numai în ruseşte, în anul şi locul amintit mai sus.

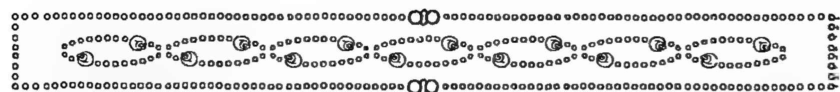
Ea ar contribui, într'o măsură şi mai mare, la cunoaşterea orientului, de care suntem aşa de apropiaţi şi în conducerea destinelor căruia putem avea şi noi din ce în ce-mai mult cuvânt hotărâtor.

Până atunci cetitorul e rugat să se mulţumiască cu aceste câteva pagini „Despre coran“.

Iar acum să dăm cuvântul princiarului lor autor.

Ioan Georgescu,
profesor la liceul „Mircea cel Bătrân“, Constanţa

DIMITRIE CANTEMIR: IUBITULUI CETITOR SĂNĂTATE!

David, fiul lui Iese, om după inima lui Dumnezeu, împărat puternic şi profet vestit, dupăce a meditat ziua şi noaptea la poruncile lui Sabaoth şi, ajutat de harul ceresc, a aflat atâtea taine negrăite ale înţelepciunii şi bunătăţii dnmnezeeşti, în sfârşit îşi îndreaptă luarea aminte spre cele omeneşti, zicând: „Fiori cuprinsu-m'au pentru cei nelegiuiţi, cari părăsesc legea Ta" şi „Cei mândri foarte şi-au râs de mine: de legea Ta nu m'am depărtat". (Psalm 119, vers 53 şi 51).

Tălmăcind aceste stihuri, sfinţii părinţi spun că profetul ar fi făcut aceasta din îndemn dumnezeesc, pentruca să poată cunoaşte cu atât mai bine adevărul de minciună, lumina de întunerec, glumele şi poveştile ridicole de faptele întemeiate.

Acelaş lucru îl spune şi sfântul apostol şi evanghelist Ioan în întâia sa epistolă sobornicească, să nu credem pe tot duhul (IV1), ci să deosebim între cele bune şi cele rele, între ale lui Dumnezeu şi ale mamonei; pe cele dintâi să le primim şi să le urmăm, pe cele din urmă să le respingem şi să le urgisim.

Toată legea şi învăţătura, care nu se întemeiază pe adevărul dumnezeesc, e potrivnică atât minţii, cât şi fericirii omeneşti. Lucrurile acestea le ştiu bine nu numai cei înregimentaţi sub steagul Mântuitorului Hristos, ci şi păgânii cei luminaţi numai de mintea lor sănătoasă.

Astfel Aristoteles, conducătorul pripateticilor, dupăce a cercetat cu multă luare aminte lumea din afară, îndreptându-şi privirea spre cea din lăuntru a omului, zice că omul e curios din fire, adică el vrea să ştie tot ce se poate şti, în urma unei tainice porunci a firii, fiindcă e mai aducător de fericire a şti decât a fi lipsit de ştiinţă.

E, deci, poruncă firească şi dumnezeească să cercetăm, să căutăm, să aflăm, să ştim.

Ştiinţa e, însă, din auzit. Şi cum vor auzi, dacă nu li se va spune? Ba, după mărturia sfântului apostol Pavel, însăşi credinţa e din auzit.

Prin cunoaşterea legilor, însă, se îndreptează moravurile, înconjurându-se viţiile şi îmbrăţişându-se virtuţile. Şi e fericit,

precum spune acelaş psalmist profet, bărbatul care nu intră în sfatul celor fără de lege, ci se gândeşte ziua şi noaptea la legea Domnului.

Şi fiindcă legea şi învăţătura dumnezeească e ca un felinar, care ne luminează calea să nu cădem în gropi şi prăpăstii, chiar dacă aude cel mai simplu dintre credincioşii creştini de numele lui Anticrist, de al lui Arie, de al lui Nestorie şi al lui Mohammed, nu-i consideră altfel decât înşelători, prooroci mincinoşi, sfinţi închipuiţi, oameni fără de lege, ucigaşi de suflete. Şi chiar dacă ar ceti cartea vre-unui heresiarh faimos, creştinul şi-ar da seama numai decât de greşelile ei, aducându-şi aminte de cuvântul sfântului Pavel care zice: Măcar înger din ceriu de v'ar vesti altceva, decât cele ce eu v'am spus vouă, să fie anatema.

Luând, deci, creştinul coranul în mână, îl găseşte potrivnic adevărului dumnezeesc şi omenesc şi mai mult numai ca un şir de glume, o culegere de poveşti, o grămadă de istorioare, care de care mai ridicole. Iar, în cele din urmă, el va fi nevoit să exclame cu Scriptura: Povestitu-mi-au cei fără de lege glume, dar acestea nu sunt ca legea ta, Doamne.

Cetitorul trebue să-şi dea seama, însă, de stratagema proastă şi josnică a religiei mohamedane. Voind să-şi ţină ascunse credinţele înaintea altor naţiuni, mai ales a celor creştine, sub pedeapsa afuriseniei a oprit, anume, să nu se traducă Coranul în altă limbă, ba nici să nu se scrie cu alte litere decât cu cele arabice. Aceasta, pentruca învăţaţii neamurilor străine, mai cu seamă grecii şi latinii (cari sunt aşa de departe de cunoaşterea limbei arabe) să nu cunoască inepţiile şi înşelăciunile lui.

Cu toate acestea n'au lipsit bărbaţi învăţaţi, atât creştini, cât şi păgâni, cari au frânt nervii tari ai limbei arabe şi au descoperit şarpele ce sta ascuns în iarbă. Nu voiu aminti de Samocates Georgius Cedrenus şi alţii, cari au vorbit numai în treacăt şi superficial despre această stratagemă mahomedană. Nu vorbesc nici de împăratul Ioan Cantacuzenul, care batjocoreşte şi combate erudit şi cucernic glumele şi prostiile Coranului. Voiu aduce numai părerea lui Porphyrius, filosof peripatetic păgân, despre legea lui Moisi, despre sfânta evanghelie şi despre coran.

Numitul filosof, după ce a cetit cu mare băgare de seamă cărţile celor trei întemeietori de religii şi după ce a observat mai de aproape legile şi moravurile lor, a spus următoarea părere despre aceste religii: Religiunea mosaică este religiunea copiilor; cea creştină este a lucrurilor peste putinţa omenească; iar cea mohamedană este a porcilor.

Iar pentru ca cetitorul să nu se simtă jignit de această părere, vom arăta în câteva cuvinte, cum şi ce a voit să înţeleagă prin aceasta numitul filosof.

Dacă a preţuit aşa de puţin religia Evreilor, aceasta e pentru că el s'a cugetat la atâtea rituri şi ceremonii care, dacă nu sunt privite în mod simbolic, nu au nici un rost. De exemplu, mielul Paştilor, azima, salata pe care Evreii trebuie să o mânânce stând în picioare, pregătiţi ca de drum, cu toiagul în mână şi foarte grăbiţi, ca din mâncările de astăzi să nu rămână nimic pe mâine; iar oaşele şi alte părţi, care nu se pot consuma, trebuie arse. E sigur că, dacă se face abstracţie de caracterul istoric şi simbolic al acestor rituri şi ceremonii, care vor să reamintească credincioşilor că odinioară se aflau în Egipt, că gemeau în lunga şi crâncena robie a Faraonilor, din care au fost scoşi prin braţul liberator al lui Moise şi, sub conducerea acestuia şi a fratelui său Aron, au trecut în cele din urmă în pământul făgăduinţei. Pasca evreeşte înseamnă trecere sau pribegire. Văzând păgânul acestea şi alte lucruri asemănătoare în vechiul testament, al căror sens nu l-a priceput, a spus că religia aceasta este a copiilor.

Când a cetit apoi capul întâiu al evangheliei sfântului Ioan: La început era cuvântul şi celelalte, a zis: barbarul are graiu înalt. Iar însăşi religia creştină pentru aceea a numit-o a lucrurilor mai presus de puterea omenească, fiindcă a observat că evangheliile dau unele sfaturi care se par că întrec puterile omeneşti. Aşa sunt de exemplu: Cine vrea să-şi mântuiască sufletul şi-l perde; dacă eşti hulit, tu să vorbeşti de bine! dacă cineva îţi răpeşte haina, dă-i şi cămaşa de pe tine; dacă-ţi dă cineva o palmă pe un obraz, să-i întinzi şi cellalt obraz să te lovească; să iertăm greşelile aproapelui nostru de 70 de ori câte şapte în fiecare zi, pentruca apusul soarelui să nu ne găsească mânioşi; şi, în sfârşit, dacă vrei să fii desăvârşit, să vinzi tot ce ai, să dai săracilor, păstrând pe seama ta numai crucea cu răbdarea, îngăduirea, ascultarea, dispreţul, grăirea de rău şi prigonirile de care ea totdeauna are parte; iar mai departe, că trebuie să-ţi dai şi sufletul pentru mântuirea fratelui tău. Văzând greutatea acestor porunci şi sfaturi, prin o argumentaţie sofistică, concludând dela particular la universal, filosoful păgân s'a grăbit să declare creştinismul religia lucrurilor peste puterile omeneşti.

De altfel să nu ne mirăm că un păgân n'a putut să înţeleagă din primul moment rostul acestor sfaturi şi porunci dumnezeeşti, când ele n'au fost înţelese nici de apostoli decât numai după primirea Duhului sfânt. Abia luminaţi de acesta au văzut că ceeace la oameni e cu neputinţă, la Dumnezeu e cu putinţă. Dar asupra acestora nu mai stăruim.

Să vedem numai, ce l-a putut determina pe Porphyrius să spună că mohamedanismul este religia porcilor, adică a dobitoacelor celor mai proaste şi mai murdare. Amintim din numeroasele cauze următoarele două: Coranul permite multe lucruri

brutale, lipsite de sens şi de raţiune, de care s'ar îngrozi chiar şi dobitoacele, dacă ar avea graiu şi judecată. Astfel îngăduie jaful, apoi nu numai că permite, dar chiar porunceşte omorul. Dreptul natural şi al ginţilor spun că trebuie să dăm fiecăruia ce este al său, pecând coranul, din potrivă, susţine că nimeni n'are nici un drept în lume afară de credincioşii lui. Această parte a coranului, lipsită de orice sens şi raţiune, e ca o stâncă ruptă ce se prăvăleşte în abisul ignoranţei.

A doua cauză, pentru care numitul filosof a caracterizat astfel mohamedanismul, a trebuit să fie faptul că în această religie fericirea supremă, ca şi la dobitoace, se pune în bunuri materiale şi externe şi astfel dă frâu liber tuturor poftelor şi patimilor trupeşti, în desmierdările iubirii, în lupte şi biruinţe sângeroase, în beţii, în gâdilirea tuturor simţurilor, ca la porcii ce se bălăcesc în băltoacele cele mai murdare.

Din aceste puţine cuvinte, cetitorul poate să vadă cel puţin coada balaurului, rămânând să-i priviască mai de aproape capetele sale înfiorătoare din cele câteva pagini ale lucrării de faţă.

Şi acum, iată pentru ce s'a întreprins această lucrare.

Maiestatea Sa Ţarul, după ce cu atâta osteneală a învăţat pe supuşii sfintei sale împărăţii tot felul de ştiinţe şi meşteşuguri folositoare, vrând să conducă la însăşi rădăcinile virtuţilor şi la roadele lor cele dulci, precum şi la tot ce alcătueşte desăvârşirea omului, s'a cugetat, şi cu bună dreptate, că nu sunt de ajuns numai cele ce privesc partea politică, ci mai cu seamă cele ce se ţin de cultul dumnezeesc şi de credinţa pravoslavnică. Deaceea, după ce a îndreptat întâiu atât ocârmuirea politică cât şi cea bisericească prin legi, constituţii, apoi diferite rânduieli şi încercări costisitoare, el nu stăpâneşte numai ca împărat pe supuşii săi, ca general pe ostaşii săi, sau ca învăţător pe învăţăceii săi, ci, ca părinte pe fiii săi, el îi iubeşte, îi învaţă, îi sileşte, îi îndreaptă, îi apropie mai mult de omenie. Iar pentru ca să-şi facă datoria de păstor neadormit şi de paznic grijuliv, şi-a pus de gând şi a făcut să se arate nu numai cele ce trebuiesc săvârşite, ci şi cele ce trebuiesc încunjurate: grozăviile viţiilor, rătăcirile credinţelor păgâneşti, părerile neîntemeiate ale falşilor legiuitori, aiurările tăinuite ale celor fără de lege, mărturiile rele şi aducătoare de peire ale Anticriştilor şi duhurilor rele.

Mai cu seamă se va fi gândit Maiestatea Sa, că, de şi religiunea mohamedană nu are nici un temeiu raţional, totuşi, odată cu stăpânirea mohammedană, ea s'a întins în scurt timp atât de mult, încât a umplut cu veninul ei aproape întreaga Asie, o mare parte a Africei şi una chiar tot aşa de mare din Europa.

Cu timpul s'a răspândit atât de mult, încât râurile Indus, Volga, Tanais, Tyras (Nistrul), Danubius (Dunărea) şi Savus

(Sava) (Ungaria acum au curăţit-o de turci armatele imperiale), Marea Mediterană, Nistrul, deşertul Arabiei, Petrea şi malurile Eufratului se închină legii coranului.

Să nu creadă cineva că, la răspândirea acestei religii, şi-ar avea partea sa şi misterul sau asentimentul necredincioşilor şi al barbarilor. Nu! (Pentrucă Dumnezeu nu vrea decât binele şi nu face decât ceea ce e foarte bine). De aceea a binevoit Maiestatea Sa să mă însărcineze pe mine, om mai puţin chemat pentru lucruri grele, fie cu condeiul, fie cu sabia, să înfăţişez în graiu simplu, pe înţelesul tuturor, religiunea mohamedană, stăpânirea politică a Muslimilor, fără prescurtări, adăogiri şi schimbări, ca să înţeleagă poporul credincios al pravoslavnicei împărăţii, că, dacă naţiunile: arabă, persică, turcească, tătărească şi altele s'au lăsat robite de această lege potrivnică bunului simţ, aceasta e din pricina că ele slăvesc viţiile în locul virtuţilor, greşelile în locul adevărurilor, şi pentrucă socotesc că adevărata fericire nu se găseşte decât în cele trupeşti, în desmierdări, în pofte neînfrânate, în putinţa de a păcătui nepedepsit.

Mohammedanismul s'a mai întărit, fiindcă la neamurile creştine: Români, Greci, Bulgari şi alţii, au scăzut virtuţile, a pierit disciplina militară şi buna înţelegere creştinească, s'a dărâmat adevărata stăpânire politică şi stăpânitorii atâtor regate şi împărăţii fericite au îngăduit să fie învinşi de propriile viţii, pentruca apoi duşmanul întregei lumi creştine să învingă pe cei învinşi, să lege pe cei legaţi, să târască şi înjosiască pe prisonieri sub jugul cruntei tiranii.

Cunoscând acestea poporul rusesc, să-şi aducă aminte de vorba poetului: fericit, cel ce învaţă din păţania altuia; să se feriască de păcatele şi moleşeala regatelor şi regilor de mai înainte, să sdrobiască, înainte de a fi muşcat, capul viperei, să doboare bărbăteşte la pământ pe leul care răcneşte şi caută pe cine să înghită, să-şi impună pocăinţă pentru păcate şi îndemn pentru virtute. In sfârşit, revenind la împăratul-profet David, să repete adeseori: cei fără de lege mi-au spus glume, dar acestea nu sunt ca legea ta, Doamne!

Cetitorul, apoi, să mulţumiască lui Dumnezeu, să slujiască cu credinţă pe împăratul, iar autorului să-i întindă o mână de ajutor. Sănătate.

Numele Coranului.

Coranul, cartea sfântă a Musulmanilor, are trei nume deosebite: Curan, Furcan şi Kelamullah.

„Curan", sau cu articol „Elcuran", însemnează cetire, sau carte care singură trebue citită de Musulmani ca dată de Dumnezeu.

„Furcan“, a distinge, a separa. Musulmanii, prin credinţa, ascultarea şi practica acestei cărţi, se disting şi se separă de celelalte religiuni.

„Kelamullah“, cuvânt dumnezeesc. O parte a acestui cuvânt se crede a fi scrisă de logofătul sau secretarul lui Dumnezeu, iar altă parte a fost vestită de arhanghelul Gavril.

Numele se crede a-i fi comun cu Pentateuhul şi Psaltirea, care încă e cuvântul lui Dumnezeu dat profeţilor din diferite timpuri. Astfel Dumnezeu a trimis mai întâiu Evreilor „Tenrat“ sau Pentateuhul (Tora) prin Moise, ca să afle chiar de sus cum trebue cinstit Dumnezeu.

„Zebur“ (Psaltirea) s'a dat prin „David“, ca să se înveţe poporul a slăvi pe Dumnezeu. Dar, din cauza superstiţiei şi încăpăţinării Evreilor, pe timpul lui *Isa Mesih* (Isus Hristos), religia mosaică a fost înlocuită prin „Indzil“ (Evangelie), iar pe timpul lui Mohammed, profetul Musulmanilor, s'a dat legea coranului. Astfel, deci, *toţi muritorii*, cari au trăit dela Adam până la Moise sub legea lui Adam, a lui Noe şi a lui Avram, a căror cărţi cred că au perit cu voia lui Dumnezeu, au trăit în sfinţenie şi s'au mântuit. Asemenea s'au mântuit şi cei ce au crezut lui Moise şi au ţinut poruncile torei, apoi credincioşii lui Hristos şi ai Evangeliei până la sosirea lui Mohammed şi coborârea coranului. Impăraţi creştini, cum sunt Constantin cel Mare şi Iustinian, întemeietorul Sfintei Sofia, precum şi ceilalţi împăraţi creştini înainte de Mohammed, se crede că s'au mântuit şi sunt sfinţi.

După apariţia legii coranului şi a profeţiei lui Mohammed, toate cărţile profetice vechi, despre care cred că sunt vreo cinci mii, sunt oprite, practica lor religioasă desfiinţată, iar cei ce vor să se mântuiască nu se pot mântui decât prin credinţa coranului.

De altfel, întreg coranul s'ar fi scris în 25, după unii în 23 de ani. Afară de porunci, care s'au scris de secretarul lui Dumnezeu în Arsa (aşa se numeşte ceriul cel mai de sus şi tronul dumnezeesc), Mohammed, când s'a suit la ceriu, a mai primit şi alte porunci care se numesc „Hadis“, adică vestire sau înştiinţare nouă şi i-au fost împărtăşite, cu diferite prilejuri, de arhanghelul Gavriil. De exemplu, dacă poporul credincios al lui Mohammed avea vre-o nedumerire, acesta se făcea că el însuşi nu ştia cum să-l sfătuiască, dar făgăduia că va mijloci la Dumnezeu să-i descopere voinţa. A doua sau a treia zi apoi, el împărtăşia poporului cum l-a luminat Dumnezeu. Toate aceste împărtăşiri se adăogau la textul coranului şi astfel, în 25 de ani, s'a încheiat cartea sfântă a Mohammedanilor, fiindcă tot atâţia ani ar fi dăinuit şi apostolia profetului.

Stilul. Coranul e scris în limba arabă, în stil ritmic, metric, elegant şi neaoş, încât se socoteşte cu desăvârşire ne-

imitabil, ba chiar dumnezeesc. El nu e rodul înţelepciunii omeneşti, ci al celei dumnezeeşti. Despre scrierea lui se povestesc următoarele:

Pe timpul când Mohammed a început să-şi răspândiască religiunea sa, la arabi erau mai mulţi învăţaţi şi filosofi vestiţi, între cari şi un doctor cu numele Lokman, al căruia nume şi meşteşug doctoricesc e amintit cu laudă în mai multe părţi ale coranului, precum şi la unii poeţi. Şi la arabi erau serbări naţionale, Lusna, tot la trei ani, ca jocurile olimpice la greci. Atunci se adunau toţi învăţaţii Arabiei la Medina şi, dacă au scris ceva, expuneau o parte din scrisul lor pe un stâlp ce se afla în mijlocul oraşului şi unde rămânea expus timp de 40 de zile, ca să poată fi cetit de toţi. Dacă avea cineva ceva de observat, scria şi expunea în acelaş loc, ceea ce se numia „Nazite", adică asemănător, — iar după trei zile se adunau toţi învăţaţii şi oamenii de ştiinţă la un loc şi discutau despre vorbele şi faptele autorilor, rostindu-se, în scris, într'un fel sau altul. Cel ce biruia în aceste discuţii se numia „Piri", adică mai mare şi mai învăţat (doctor).

Când a scris Mohammed cel dintâiu „sarre" (surre?) sau cap al coranului şi l-a expus, după obiceiu, în public, învăţaţii artei retorice şi poetice şi-ar fi încordat toate puterile să imite stilul şi figurile sale poetice („Nazm"). In zădar. Mohammed, deşi anonim, a fost declarat biruitor şi doctor în poesie şi în graiul ales. Fiindcă el a rămas anonim şi la concursul al doilea şi al treilea, când a expus capetele următoare ale coranului, a spus că nu el este autorul, ci Dumnezeu şi atunci mulţi oameni, atât dintre cei învăţaţi, cât şi mai cu seamă dintre cei neînvăţaţi s'ar fi declarat ucenicii lui.

Dar despre acestea se mai povestesc următoarele:

Ebubekyr era pe timpul acela cel mai iscusit în limba arabă şi în alte ştiinţe. Acesta şi l-a făcut pe Mohammed rudă, dându-i în căsătorie pe sora sa. Vrând apoi să stăpâniască poporul arab, un popor foarte superstiţios, el şi-a dat seama că acesta nu poate fi stăpânit decât tot cu ajutorul unei superstiţii. Din diferite dialecte ale limbii arabe, precum şi din deosebite cărţi sfinte a compus apoi coranul, pe care cumnatul său, înzestrat cu minte şi memorie uimitoare, l-a învăţat pe din afară. Astfel Ebubekyr spunea despre cumnatul său, care recita capete întregi pe din afară din coran, că e răpit de extaz dumnezeesc şi că învăţăturile lui întrec puterile omului şi se coboară deadreptul dela Dumnezeu. Aşa a strâns omul acesta, prin eleganţa stilului său arab şi prin misticismul, ajutat de o prodigioasă memorie a cumnatului său, o mulţime de credincioşi cari se închinau lui Mohammed, ca unui prooroc dumnezeesc.

Dacă poporul îi cerea vre un cap („serre", surre?) nou din coran, proorocul se ducea la Ebubekyr care i-l scria, iar după

ce el îl învăţa de rost, după câteva zile se arătă mulţimii şi spunea că Dumnezeu l-a luminat, sau arhanghelul Gavriil i-a descoperit ceea ce avea să spună.

Din faptul că în limba arabă fiecare cuvânt are câte zece înţelesuri, afară de cele metaforice, trebue să atragem atenţia asupra greutăţii interpretării coranului. Sunt cuvinte cu 100, cu 500 şi chiar cu 1000 de înţelesuri, uneori cu totul deosebite şi chiar contrarii. Aşa se face că chiar învăţaţii poporului arab se vedeau nevoiţi a apela la Ebubekyr pentru a le lămuri înţelesul unor capete mai grele din coran.

Cartea aceasta e scrisă cu litere arabe numite Nesch, fiind mai elegante şi mai uşoare, deoarece notează şi vocalele, şi nu e voie să o scrii cu literele numite Talik, întrebuinţate de Perşi, cari sunt socotiţi eretici, precum se va arăta deosebit la locul său.

Pentruca cetitorul să vadă mai limpede cele de până acum, să dăm câteva exemple:

„*Farz*“ înseamnă a tăia, a scobi, mai cu seamă în creastă sau gaură de lemn de foc, care arăbeşte se spune „zend“. Mai înseamnă: a defini, a sancţiona, a porunci cele ce trebue păstrate, a arăta cele hotărâte de Dumnezeu, ce e datorit prin lege, de drept sau numai în chip moral într'un loc sau o împrejurare oarecare. La plural „firaz“ înseamnă creasta din cornul arcului, de care atârnă arcul. Apoi hotărâre luată şi dată de Dumnezeu, care nu se poate schimba. Sau: ce se datoreşte în mod legal, precum ar fi canon, bursă sau aşa ceva. Mai departe: scut şi săgeată nu de oricare, ci de cele care se întrebuinţează la jocul de noroc, în sfârşit un fel ales de dactil, născut în fericita Arabie şi numit „Oman“. Mai adeseori, însă, prin „farz“ se înţelege o datorie impusă de porunca dumnezeească, obligând sub păcat de moarte.

„*Sanret*“, înseamnă exemplu, regulă şi tot ce a spus şi făcut Mohammed. Apoi: natură, temperament, cale, aşezământ, fel de vieaţă. Mai departe: un fel de dactili din Medina. Apoi iarăş: formă sau suprafaţă, frunte, faţă, chin, pedeapsă. De cele mai multe ori, însă: legea şi aşezământul profetului, un fel de sfat evangelic al lor, vulgar „sunni“, adică circumcisiune; de unde circumcişii sunt Mohammedani ortodocşi.

Expresiunea „farz degildur, sunnet dur“ înseamnă: nu e porunca lui Dumnezeu, ci a profetului, a bisericii ş. a.

Ce învăţături cuprinde coranul?

Coranul arată că Mohammed a fost orfan, om supus greşelilor, idololatru, cu desăvârşire necunoscător de scriptură şi de legea celor săraci, având numai cunoştinţa limbei arabe strămoşeşti. Mai departe că a avut multe neveste, că a dobândit

mila dumnezeească şi bogăţie mare; cunoscător al tainelor lui Dumnezeu, el a devenit învăţătorul poporului arab, atunci idololatru. S'a făcut profet şi apostol, nu prin minuni, ci prin arme şi a propoveduit credinţa dreptului Avram despre un singur Dumnezeu adevărat, făcătorul şi stăpânitorul tuturor văzutelor şi nevăzutelor, dătătorul tuturor bunătăţilor, atotputernic, stăpân peste viaţă şi moarte, înţelept, fără de trup, necuprins şi nemărginit, milostiv şi iertător către toţi cei credincioşi, înviind pe cei morţi cu aceeaş uşurinţă cu care i-a şi creat. Judecata din urmă o va face Dumnezeu cu dreptate, răsplătind pe fiecare după faptele sale: pe cei buni cu fericirea raiului, pe cei răi cu chinurile iadului. Coranul, fiind cuvântul lui Dumnezeu, nu al minţii omeneşti, trebue crezut şi urmat. Cei cari îl cred şi-l urmează sunt Musulmani, adică de credinţă curată, fie oameni, fie îngeri, fie diavoli (pentrucă ei cred că mulţi diavoli au primit legea coranului). Credinţa e necesară pentru toţi cei ce vor să scape de pedepsele iadului şi să dobândiască bucuriile veşnice ale raiului.

Coranul, cred Musulmanii, nu e în contrazicere cu nici unul dintre profeţi, ci e o aprobare şi confirmare a lui Moise, David şi Isus Hristos.

Cei ce cred cele scrise în legea lor şi le practică cinstit, se mântuesc de focul gheenei.

Pe lângă aceea, fiecare naţie şi-a avut profetul său trimis de Dumnezeu, pentruca acestea să nu poată spune la judecata din urmă, că n'au auzit şi n'au înţeles legea Domnului.

Sunt peste 5000 de profeţi de aceştia. Cu numele sunt amintiţi: Adam, Noe, Avram, Ismael, Isac, Iacob, Moise, Isus Hristos şi mulţi alţii.

Acesta e cuprinsul general al Coranului, aşa cum e înţeles şi urmat de credincioşii lui.

In amănunte putem constata următoarele.

Mohammed pseudo-profet.

Naşterea lui. Pe când stăpânia la Constantinopol împăratul Herakles, s'a născut la Medina, în deşertul Arabiei, Mohammed, întemeietorul religiei mohammedane. (Cercetătorii mai noi sunt de acord în ce priveşte locul naşterii profetului. El e Mecca, nu Medina, precum arătarăm noi. Nota editorului). Tatăl său a fost Abdullah, mamă-sa Emine. Murind tatăl său în idololatrie, grija mamei şi a copilului de şase luni a trecut asupra unui frate al răposatului părinte, unchiu al copilului Mohammed, cu numele Ebudzell, care înseamnă tatăl neştiinţei.

Educaţia. Sub îngrijirea acestuia a stat, până când a ajuns mare. Până la vârsta de 40 de ani el a fost cu desăvârşire lipsit de orice ştiinţă de carte şi nici meşteşuguri nu cunoştea,

afară de cărăuşie. Obişnuia şi el să transporte mărfuri, din oraş, în oraş cu cămile şi catâri. Venind odată ostenit de drum şi de lucru, s'a culcat sub un platan umbros, având drept căpătâiu o piatră mare neagră.

Profeţia. Adormind, el a văzut în vis pe arhanghelul Gavriil, al cărui nume în Coran este Dziebrail Emin, purtând prin văzduh lacul sau apa cea mare şi răcoritoare a legii lui Dumnezeu. Luând acesta nişte foarfeci ascuţite, a tăiat pântecele lui Mohammed şi l-a umplut de credinţă şi de ştiinţă dumnezeească. Deşteptându-se din somn, arhanghelul îl numeşte frate şi-i spune, că Dumnezeu l-a ales pe el să fie cel din urmă dintre profeţi, aşa încât, după el, nimeni nu va mai avea darul profeţiei şi că va mai primi descoperiri dumnezeeşti. Să-şi lase, deci, îndeletnicirea de până acum de cărăuş şi să se pregătiască pentru noua însărcinare, în care nu-i va lipsi nici odată ajutorul lui Dumnezeu.

Aici e de notat că e o mare nedumerire în ce priveşte chemarea profetică a lui Mohammed. Dacă uneori se spune că el a fost trimis numai la poporul arab, alteori, ca în cap. 77 al Coranului, se spune că el e povăţuitorul neamurilor, iar în cap. 76 cetim că Dumnezeu i-a spus să arate că el nu e decât un sol şi că grăeşte adevărul.

Când Mohammed s'a îndoit de adevărul cuvintelor arhanghelului, acesta i-a arătat semnul spintecării pântecelui său, în care, când dormia, i-a vărsat apa credinţei şi înţelepciunii dumnezeeşti. Arborele, sub care s'a odihnit, este acelaş care a adăpostit odinioară şi pe Avram; iar piatra dela căpătâiu e adusă din raiu, ca semn, ca la ea să pelerineze, ca oaspeţii lui Dumnezeu, toţi Musulmanii, cari, în această din urmă calitate au să se numiască „preitullah“. In acel loc e lăcaşul Domnului.

Intărit prin acestea, Mohammed a primit harul dumnezeesc şi a început să cerceteze adâncimile tainelor divine.

Propoveduirea. Mai întâiu a căutat pe unchiul său, căruia i-a descoperit cele împărtăşite de arhanghel şi-i propuse să-l urmeze în credinţă.

Ebudzehl îi spuse:

— Minţi, nemernicule! De unde să ai tu ştiinţă? Care Dumnezeu să te facă pe tine profetul său?

Mohammed răspunse:

— Dacă vrei să te încredinţezi că spun numai adevărul, ai voie să ceri dela mine orice semn sau minune şi eu, cu ajutorul Celui ce m'a făcut profetul său, sper să-ţi pot arăta.

— Ridică-ţi piciorul în sus! făcu atunci cu grabă Ebudzehl.

Mohammed îndeplini porunca.

— Ridică-ţi acum în sus şi cellalt picior! Mohammed nu putu şi fu nevoit să-şi lase jos pe pământ piciorul dintâiu.

— Nu aşa, nemernicule! observă cu mânie Ebudzehl. Ridică-le pe amândouă odată!

Iar când Mohammed i-a spus că aceasta nu se poate, Ebudzehl, i-a răspuns:

— Dacă tu nu poţi face un lucru uşor ca acesta, cum vei putea săvârşi altele mai grele, cu care te lauzi?!

Şi în indignarea lui, îl lovi peste obraz.

Fuga. Isgonit din oraş ca nebun, mincinos şi ventriloc, el fugi. Această fugă a lui Mohammed din Mecca este începutul erei musulmane, se numeşte „hidzret“ = fugă şi s'a întâmplat la 16 Iulie 622 al erei creştine.

Din Mecca el fuge la Medina, unde arhanghelul îl îndeamnă să se ducă la Ierusalim, ca să primiască acolo nouă descoperiri dumnezeeşti.

La porunca arhanghelului, Mohammed, fără să ştie cineva, iese noaptea din Medina şi, până când s'a luminat de ziuă, el a făcut, cu ajutorul arhanghelului, tot drumul până la Ierusalim, un drum de aproape 30 de zile.

Burak. Ajutorul de drum al arhanghelului a fost un animal, mai mare decât un măgar, însă mai mic decât un cal, cu numele de „Burak“, cu care avea să se urce Mohammed şi în ceriu. Unde arunca acesta privirea, acolo punea „Burak“ copita.

Despre aceasta încă sunt o mulţime de poveşti interesante.

Astfel se spune că într'o zi, dupăce şi-a făcut rugăciunile de dimineaţă, Mohammed ar fi zis:

— Oameni buni, eri dupăce am plecat acasă, vine la mine Gavril şi-mi spune: „Mohammed, Dumnezeu îţi porunceşte să-l cercetezi după ultima rugăciune de seară!“ Dar unde-l voiu visita? întrebai eu. Mi-a răspuns: „In locul unde se găseşte“. Şi mi-a adus pe Burak. Când, însă, am voit să-l încalec, el a fugit. Atunci arhanghelul i-a spus să stea, că pentru mine a fost adus. Animalul a răspuns că nu-mi va da voie să-l încalec, până când nu mă voiu ruga lui Dumnezeu pentru el. Şi m'am rugat la Dumnezeul meu. Incălecând apoi pe el, mergeam încet, căci el păşia tot din orizont în orizont. In timp mai scurt decât clipirea ochilor, am ajuns în locul sfânt. Gavril m'a dus în casa sfântă pe stânca Hiersalem şi mi-a spus: „Coboară-te, fiind-că de pe piatra aceasta te vei urca la ceriu!“ Şi m'am coborât. Gavril a legat animalul, cu brâul său, de stâncă şi apoi m'a ridicat în slava ceriului. Acolo am văzut mulţime de îngeri, pentru cari, îngenunchind de două ori, am rugat pe Dumnezeu. Aşa am făcut până în ceriul al şaptelea. Fiecare ceriu era mai mare decât lumea aceasta şi avea câte 70 de mii de guri şi în fiecare gură câte 70 de mii de limbi, lăudând pe Dumnezeu în tot atâtea graiuri. Şi-am văzut pe un înger plângând şi l-am întrebat, pentru ce plânge? El mi-a spus că e păcatul. Eu m-am rugat pentru el. Gavril m'a înfăţişat altui înger şi acesta iarăş

altuia, până când m'am văzut înaintea lui Dumnezeu şi a scaunului său de judecată. Dumnezeu m'a atins cu mâna între umeri şi receala mânei Lui mi-a pătruns şira spinării. Intorcându-mă la Burak, m'am dus acasă călare până la Mecca. Toate acestea s'au petrecut abia în a zecea parte a nopţii.

Povestind acestea poporului, Mohammed observă cu mirare, că îl părăsesc mai bine de o mie de credincioşi spunându-i: „Ridică-te la ceriu ziua să vedem şi noi, cum ţi se închină îngerii!“

Mohammed a răspuns: „Slavă Domnului, ce sunt eu, altceva, decât om şi apostol. Precum cei de mai înainte n'au crezut minunilor făcute de profeţi, nici voi nu veţi crede decât prin sabie!“

Incălecând Mohammed pe calul său năzdrăvan, întră cu arhanghelul în biserica Hieron din Ierusalim, cea zidită de Constantin cel Mare, restaurată de Iustinian pe acelaş loc, unde şi-a zidit Solomon, fiul lui David, templul său cu ajutorul uriaşilor.

Stând astfel călăreţul cu calul pe o piatră mare şi, nefiind nimeni împrejur, se coboară din ceriu arhanghelul şi-i spune că Cel prea înalt i-a poruncit să se ducă la tronul său, Arsz, cum îl numesc ei, sau Empireu la greci, unde va primi din mâna lui Dumnezeu cuvântul Lui: coranul.

Cât ce a auzit porunca dumnezeească, Mohammed a căzut în extaz şi a plecat cu Burak în văzduh.

De copitele calului s'a prins şi piatra pe care au stat în biserică.

Intorcându-se arhanghelul şi văzând că şi piatra vine cu ei în ceriu, a zis că el are poruncă să ducă numai pe Mohammed şi Burak, nu însă şi piatra.

Atunci Mohammed, agrăind piatra, aceasta s'a desprins de pe copitele calului şi a rămas atârnată în slava ceriului.

Astfel ajunge la poarta întâiului ceriu, pe care o găseşte închisă şi păzită de 70.000 de îngeri.

Arhanghelul Gavril bate, însă, la uşă şi le spune că a sosit Mohammed, robul şi prietenul lui Dumnezeu, fratele lor.

Deschid porţile şi salută cu mare cinste pe noul sosit şi sunt resalutaţi de acesta cu cuvintele obişnuite la Mohammedani: „Pace ţie!“ („Selamum aleikum“).

Intrând în ceriul dintâiu, află pe toţi drepţii dela Adam până la Noe.

Văzându-l Adam, a zis: „Iată, după atâtea mii de ani şi după nenumăraţi fii, pe cari i-am născut, vine unul desăvârşit, frumos, înţelept, drept, evlavios, ascultător de poruncile dumnezeeşti, în care nu este minciună şi păcat.

Apoi s'a suit la ceriul al doilea.

Ceriul al doilea se află de ceriul întâiu la o depărtare de 500 de ani pământeşti.

Aici găseşte alţi 70.000 de îngeri, de cari e primit în acelaş fel, ca şi mai înainte.

In lăcaşul acesta se găseşte dreptul Noe şi familia lui: Avram, Moise, David, Solomon şi ceilalţi profeţi.

Cel dintâiu îl numeşte fratele şi tovarăşul său şi-l întreabă, pentru ce îl chiamă Dumnezeu?

Mohammed răspunde că nu ştie nici el.

Moise spune, că nici el nu ştie; bănueşte însă, că el are chemare de profet şi e trimis pentru îndreptarea muritorilor. L-a mai rugat ca, la întoarcere, să se opriască din nou pe la el şi să-i spună, ce însărcinare a primit dela Dumnezeu?

Făgăduind Mohammed aceasta, îşi ia drumul spre ceriul următor.

In ceriul al treilea e primit totaşa de îngerii străjeri şi găseşte pe Isus Hristos, precum era când vieţuia cu trupul pe pământ.

Fiind întâmpinat şi îmbrăţişat frăţeşte şi de acesta, se desparte făgăduind că-l va cerceta din nou, la întoarcere, când îi va spune ce porunci a primit dela Dumnezeu.

In ceriul al patrulea, al cincilea, al şaselea, al şaptelea şi al optulea n'a găsit nimic, afară de nemărginit număr de îngeri.

In ceriul al noulea, ajung la porţile palatului lui Dumnezeu, unde păziau de nouă ori câte 70 de mii de îngeri, cu mare străşnicie, încât n'au lăsat nici pe arhanghelul Gavril şi pe profetul Mohammed să bată la poartă.

Aflând, însă, îngerii cei dintâi vestea despre întoarcerea arhanghelului şi sosirea lui Mohammed, au dat-o la o parte, până ce au ajuns la lăcaşul Domnului.

De aici îndată a venit răspunsul, să le dea drumul fără întârziere şi au fost mustraţi, pentru ce au plictisit pe profet cu aşteptarea?

Prin mijlocirea lui Mohammed, îngerii au fost iertaţi de Dumnezeu.

Deschizându-i, deci, porţile, toată curtea lui Dumnezeu l-a întâmpinat cu mare cinste, numindu-l frate şi urându-i bun sosit.

Dumnezeu poruncise secretarului său mistic să scrie coranul, dar acesta nu l-à terminat.

Până ce-l va termina, arhanghelul Gavril a primit poruncă dela Dumnezeu să-l conducă pe Mohammed, să-i arate palatele, încăperile şi grădinile.

Grădinile cereşti. Mohammed a văzut aici palate făcute dintr'o singură bucată de diamant, de smaragd, de rubin şi un perete întreg dintr'un singur mărgăritar foarte strălucitor, precum şi altele pe care se vede că le-a cetit în Apocalipsa Sf. Ioan.

A admirat apoi pomii grădinilor. Verdeaţa, belşugul şi frumuseţea lor nu se poate spune. Fructele lor sunt mai mari decât butoaiele şi poloboacele.

Cercetând acestea şi terminând secretarul cu scrisul coranului, Mohammed a fost chemat înaintea lui Dumnezeu.

Când a intrat în însuşi lăcaşul dumnezeesc, a fost covârşit de lumina dumnezeească, încât n'a putut să mai vadă nimic; a auzit, însă, glasul Domnului zicând: „Bine ai venit, iubitul meu!“

Auzind acest glas, Mohammed s'a închinat cucernic şi a zis: „O, Doamne, Ziditorul tuturor lumilor, iată robul tău, gata să împlinească poruncile tale!“

Atunci secretarul i-a adus şi predat coranul, scris cu litere de o lumină şi strălucire dumnezeească, apoi însuşi Dumnezeu i-a poruncit să înveţe toate popoarele şi să le îndemne ca, lepădând legile cărţilor vechi, precum şi orânduelile profeţilor de până atunci, să asculte numai de poruncile coranului, dacă vor să se mântuiască.

Luând coranul, a rugat pe Dumnezeu să i se arate, ca nu cumva să-l întrebe oamenii, cum şi ce fel este Ziditorul şi apoi, neştiind, să fie socotit drept mincinos şi născocitor de basme, ca alţi profeţi dinaintea lui.

Dumnezeu i-a răspuns că este cu neputinţă să-I vadă fiinţa, fiindcă aceasta întrece puterea simţurilor şi a minţii omului. Totuşi îi va arăta puterea mânei sale şi cele ce sunt împrejurul Său.

Apropiindu-se Mohammed mai tare de Dumnezeu, acesta şi-a pus mâna deasupra capului lui (un fel de imitare a hirotonisirii creştine) şi a simţit-o mai rece decât ghiaţa şi mai grea decât plumbul.

Luându-şi apoi Dumnezeu mâna de pe capul lui, a văzut scaunul Lui şi strălucirea dumnezeească, precum şi trei râuri ce curgeau de acolo: unul de lapte, al doilea de miere şi al treilea de vin.

Dumnezeu i-a poruncit să bea din care râu îi va plăcea, până când se va sătura. El, însă, primind dela arhanghel două cupe, cu una a luat miere, iar cu cealaltă lapte.

Fiind întrebat, de ce n'a băut şi din al treilea râu de vin, Mohammed a răspuns că are numai două mâni, de aceea a luat şi el numai din două râuri. Atunci Dumnezeu i-a spus ca, de aici înainte, să nu aibă voie să bea nici el, nici credincioşii lui altfel de vin decât vinul ce va curge prin câmpiile cereşti.

Primind apoi voie să se întoarcă acasă, însoţit de acelaş arhanghel şi, slăvit în cântece minunate de toţi îngerii, Mohammed se coboară până în ceriul al treilea, unde potrivit cuvântului dat, a arătat lui Isus coranul, şi i-a spus că a primit poruncă să-l vestească lumii. Isus a aprobat tot ce se afla în coran, afară de numărul rugăciunilor zilnice, fiindcă se cereau 50 de rugăciuni pe zi. De aceea l-a rugat ca să se întoarcă la Dumnezeu şi să-L roage să schimbe legea aceasta plictisitoare

şi pentru oameni aproape cu neputinţă, încuviinţând să facă rugăciuni mai scurte şi mai puţine. Altmintrelea, el prea bine ştie că toate silinţele-i vor fi zadarnice şi că, prin neascultarea de asemenea lege, oamenii neîncetat vor aţâţa mânia şi răsbunarea dumnezeească. El însuşi s'a încredinţat, deşi s'a trudit până la moarte, să impună legea şi poruncile evangheliei şi totuşi n'a izbutit de loc sau numai prea puţin.

Instituirea rugăciunilor. Mişcat de sfatul lui Isus, Mohammed se întoarce la Dumnezeu şi-l roagă cu stăruinţă, iar acesta împuţinează cu zece numărul rugăciunilor.

La reîntoarcere, Isus Hristos şi acest număr de rugăciuni l-a găsit prea mare şi, la îndemnul lui, profetul s'a mai întors la Dumnezeu de două ori, până când, în cele din urmă, acesta s'a milostivit să încuviinţeze numai cinci rugăciuni („Namaz“) pe zi.

Când s'a întors pentru cea din urmă dată, Hristos a spus că şi acest număr redus de rugăciuni e prea mare pentru lenea şi laşitatea omenească.

Mohammed a răspuns că mai mult n'are voie să se întoarcă la Dumnezeu şi să-l plictisească cu noui cereri.

Hristos l-a întrebat, ce va hotărî judecata dumnezeească despre cei bătrâni, despre cei bolnavi, despre cei nebuni şi despre cei robiţi de cei necredincioşi, cari nu-şi vor putea face numărul de rugăciuni cuvenit?

Mohammed a răspuns: în ce priveşte bolnavii, dacă nu pot să stea în picioare şi să ridice braţele, ajunge să ridice ochii; iar, dacă nu pot vorbi, ajunge să gândească ceea ce ar dori să spună. Pentru cei robi, pentru cei nebuni, sau cei maniaci, Dumnezeu a poruncit îngerilor să se roage dimpreună cu poporul credincios.

(Din această pricină, toţi cei nebuni sunt socotiţi, la Musulmani, ca sfinţi, fiindcă pentru ei se roagă îngerii).

Auzind aceasta, Isus l-ar fi felicitat şi cu sufletul voios i-ar fi spus, că aşteaptă cu mare dorinţă sosirea lui Mohammed şi a cetei lui de credincioşi la ceruri.

Din ceriu, Mohammed s'a coborât nu în Ierusalim, de unde se suise, ci în Damasc pe acoperişul bisericii Sf. Ioan (care a fost lărgită şi împodobită foarte frumos mai târziu de califul Amavia. Aceasta, pentrucă în acest oraş cred Mohammedanii că va fi judecata din urmă. Intrând în biserică, profetul a săvârşit cele dintâi rugăciuni („Namaz“), după forma ce văzuse în ceriu.

Propoveduirea Coranului în Medina. Din Damasc iarăş a venit în Medina şi a predicat coranul şi poruncile lui Dumnezeu mai întâiu poporului arab.

Cu predica a unit sabia, imitând, poate, pe Moise, căruia încă îi poruncise Dumnezeu să nu cruţe vieaţa nici unui străin, a cărui pământ avea să devină moştenirea fiilor lui Israil.

Situaţia lui Mohammed. Ca om politic, Mohammed a hotărât, dacă va crede cineva poruncile coranului, sau dacă cineva va muri pentru coran, sau va ucide pe un duşman declarat al acestei legi, va intra pe poarta cea mare a raiului.

In chipul acesta, Mohammed în scurt timp a strâns în jurul său un mare număr de tovarăşi, nu atât de credinţă, cât mai cu seamă de pradă şi de jaf, încât în cei 25 de ani, cât a mai trăit, a ajuns să stăpânească întreg deşertul Arabiei, o mare parte a Persiei şi multe seminţii arabe. Dar să lăsăm acestea în seama istoricilor.

Mohammedanii cred că profetul lor a săvârşit nenumărate semne şi minuni, deşi Dumnezeu nu i-a dat puterea aceasta, ci aceia a sabiei.

Despre aceasta se află o carte mare „Mohammedia", adică vieaţa lui Mohammed, scrisă în limba arabă şi tradusă mai apoi şi în limbile persană şi turcească.

Dacă am voi să le înşirăm pe toate, ar trebui să traducem şi noi această carte.

Vom aminti aici numai pe cele mai însemnate şi mai cunoscute de popor.

Minuni. Se spune în cartea aceasta („Mohammedia") că, după ce s'a coborât profetul din ceriu şi s'a dus acasă în Medina, a cercetat pe unchiul său Ebudzehl, povestindu-i toate câte văzuse şi auzise în ceriu şi îndemnându-l să primească poruncile coranului. Acesta, însă, robit de idolatrie şi alte credinţe deşerte vechi, n'a voit să creadă, ci l-a certat şi batjocurit în public şi între patru ochi.

Intr'o zi, pe vremea castraveţilor, chemând Ebudzehl la sine mai mulţi oaspeţi, Mohammed l-a rugat să-i dea voie să vină şi el în grădină cu oaspeţii.

Venind în grădină, Mohammed preface castraveţii în pepeni (cari şi astăzi se numesc pepenii sau harbujii lui Ebudzehl).

Oaspeţii s'au supărat pe Ebudzehl, fiindcă şi-a bătut joc de ei. Acesta, însă, se mira şi el, de această schimbare neaşteptată, fiindcă el semănase şi udase castraveţi.

Atunci, Mohammed i-a zis: Aşa se prefac castraveţii necredincioşilor în pepeni, iar pepenii celor credincioşi în castraveţi. Şi îndată a poruncit ca jumătate din pepeni să-şi reia forma de mai înainte.

Văzând aceasta oaspeţii, toţi au crezut în Mohammed şi poruncile coranului. Singur Ebudzehl, ca de obiceiu, îl blestema ca pe un pehlivan (şarlatan).

Scoate pe Ebudzehl din groapă. Voind să-şi răzbune Ebudzehl asupra nepotului său Mohammed, a încercat să-l piarză.

Prefăcându-se că-i e prieten, l-a chemat la o masă de împăcare în cortul său, după ce săpase mai întâiu acolo un puţ,

adânc de 60 de orgii, acoperit deasupra cu ramuri subţiri, iar deasupra acestora cu un covor frumos.

Mohammed, aflând dela arhanghelul Gavril gândul rău ce-l are Ebudzehl, a venit bucuros în ziua şi la ceasul hotărât, dornic să-i arate o minune dumnezeească.

Dumnezeu a făcut ca Ebudzehl să-şi uite de puţul ce săpase şi, ducându-se să întâmpine pe Mohammed, a călcat pe tapetul ce acoperia puţul şi a căzut în adâncimea întunecoasă.

Mulţimea, care însoţia pe Mohammed, întreba curioasă ce este, ce s'a întâmplat?

El răspunse că nu ştie.

Intrebându-l apoi cu toţii, cum a căzut aşa de rău şi pe neaşteptate, Ebudzehl a spus că a căzut însuşi în groapa pe care a săpat-o pentru peirea lui Mohammed.

Atunci Mohammed, făcându-i-se milă de unchiul său nenorocit, l-a întrebat, dacă vrea să creadă.

Ebudzehl a răspuns că va crede, dacă-l va scoate cu mâna sa din puţ.

Atunci Mohammed şi-a întins dreapta până în fundul puţului şi apucând pe unchiul său de brâu, l-a scos teafăr afară.

Ebudzehl, însă, rău şi nerecunoscător, nu numai că n'a crezut, precum făgăduise, dar îi zicea:

— Acum văd şi ştiu că tu eşti cel mai mare înşelător şi căpetenia vrăjitorilor.

Mohammed răbda toate batjocurile şi hulile unchiului său cu suflet blând şi liniştit; ba încă l-a întrebat, ce ar mai trebui să mai facă pentru a se încredinţa despre adevărul coranului.

Ebudzehl i-a spus, dacă el e în adevăr profet şi dacă prin poruncile coranului trebue să se mântuiască toţi muritorii, atunci să cheme mai întâiu sufletul tatălui său din lumea cealaltă şi să mărturisească despre apostolatul său („Prigamberlyk").

Invierea lui Abdullah. Mohammed ştia că unchiul său e idolatru, rău şi necredincios, totuş, pentru întărirea credinţii, el se duse la mormântul tatălui său Abdullah, mort înainte cu 35 de ani şi mai bine, şi scoţându-i oasele, l-a înviat din morţi.

Indată ce a înviat, a zis: „Nu este Dumnezeu afară de Allah, nici profet afară de Mohammed, profetul lui Allah". („Caillahi illa Allah ul Muhammed rasul Allah).

După această mărturisire de credinţă, Abdullah iarăş a murit şi oasele lui moarte au intrat singure în mormânt.

Prin această minune, mulţi au fost aduşi la credinţa coranului.

Ebudzehl, însă, n'a fost convins nici prin minunea aceasta şi a rămas până la moarte vrăjmaşul neînduplecat al lui Mohammed. (De aceea spun teologii musulmani, că nesfârşita bunătate, milostivire şi îndurare dumnezeească poate să scoată pe toţi necredincioşii din toate timpurile, ba chiar şi pe atei din iad şi

să-i aşeze în raiu, iertându-le toate păcatele şi fărădelegile). Ebudzehl, însă, nu poate să se mântuiască nici decum. Aceasta o ştiu ei dintr'o vorbă a lui Mohammed care, fiind întrebat dacă pedepsele necredincioşilor din iad au sfârşit sau nu, ar fi răspuns că, în această privinţă n'are nici o descoperire, — despre cei credincioşi, însă, ştie că chiar dacă au făcut numai odată mărturisire de credinţă în vieaţa lor, petrecând cealaltă parte a vieţii în păcate şi fărădelegi, se vor mântui prin acea unică mărturisire de credinţă, afară de unul care, după părerea teologilor coranici, este Ebudzehl, tatăl neştiinţei, unchiul lui Mohammed.

Frângerea lunei. Una din minunile cele mai slăvite ale profetului este frângerea lunei.

Se spune anume, că nişte învăţaţi evrei ar fi venit la Mohammed să-i ispitească profetismul şi să-i încerce învăţătura.

Văzând că unele învăţături şi porunci sunt la fel ca în legea mosaică, iar altele, mai multe, sunt deosebite, s'au îndoit despre chemarea lui dumnezeească.

De aceea au cerut un semn sau o minune, care să le risipească această nedumerire.

Mohammed le-a dat voie să ceară orice scaun din ceriu sau de pe pământ.

Evreii, cugetând că cer un lucru cu neputinţă, au cerut să frângă luna în două şi s'o coboare pe pământ.

Mohammed a poruncit să se facă. Şi, la porunca lui, luna s'a coborât din ceriu şi s'a aninat de mâneca togei sale. Văzând această minune, toţi evreii aceia au trecut la islam.

Minunea cu mielul şi trandafirii. Altă dată se spune că a înviat un miel ucis sau, după alţii, că ar fi sfătuit pe prieteni să nu mănânce pieptul şi umărul mielului, fiind otrăvit. Iar într'o cruntă luptă cu duşmanii, asudând din greu profetul, unde cădeau picăturile de sudoare de pe faţa sau mâinile lui, creşteau numai decât trandafiri. (Până atunci cred Musulmanii că n'au fost trandafiri pe lume). Aceasta, pentru ca să vadă muritorii că şi sudorile lui Mohammed sunt tot aşa de plăcut mirositoare ca şi trandafirii.

Pierderea dintelui. Intr'o altă luptă cu duşmanii, unul l-a lovit cu o cheie în gură, încât i s'a rupt dintele şi era să cadă jos. Văzând, însă, aceasta Dumnezeu, a poruncit numai decât arhanghelului să grăbiască pe pământ şi să prindă dintele înainte de a cădea din gura profetului şi să i-l dea în mână. Gavril, care, din întâmplare, se afla atunci în ceriul cel mai înnalt, a coborât pe pământ cu atâta iuţeală, încât s'au sguduit ceriul şi pământul şi erau să se prăbuşiască, dacă nu le ţinea Dumnezeu şi înaintea tuturor a mărturisit că, decând l-a zidit puternicul, el n'ar fi fost în primejdie mai mare de viaţă şi de cinste, decât dacă nu sosia la timp să prindă dintele profetului

Scoţând, apoi, sabia, într'o clipită a măcelărit pe toţi duşmanii, gonind sufletele lor la iad.

Şi altele ca acestea în care cred cu tărie cei învăţaţi ca şi cei neînvăţaţi.

Intrebând eu odată pe învăţatul astronom turc Isaad Efendi, pe care l-am avut profesor de turceşte la Constantinopol, cum poate el, astronom desăvârşit să creadă, că luna a fost frântă în două şi că o jumătate din ea ar fi intrat în mâneca lui Mohammed, fiind aceasta numai cu puţin mai mică decât întreg pământul, acesta, întrebuinţând cuvintele evangheliei mi-a răspuns: ceea ce oamenilor şi legilor naturii e cu neputinţă, la Dumnezeu e cu putinţă; de aceea el, ca astronom, ştie că luna nu se poate frânge şi băga în mâneca lui Mohammed; ca musulman, însă, crede că e cu putinţă şi s'a şi întâmplat, fiindcă mai mult crezământ vrednicesc cele dumnezeeşti decât cele lumeşti.

Se mai povestesc şi alte minuni. Astfel că, fiind Mohammed cu oaste împotriva Arabilor răsvrătiţi, ostaşii săi cereau să-i lase acasă să-şi stâmpere dorul de soţii şi de familii. Profetul ştiind că în curând are să învingă, n'a lăsat acasă pe ostaşi, ci le-a stâmpărat dorul, prostituându-se el celor cinci mii de ostaşi ai săi, fără ca să se obosească sau să fie bătut cu pietre. Asemenea se spune despre sora profetului, Fatma, că a primit bani dela toţi soldaţii cu cari a avut legături şi a dăruit pe urmă banii pentru cei săraci. Musulmanii cred că adulteriul e oprit, însă ceea ce se câştigă prin trudă trupească, iartă Dumnezeu. Astfel, dacă vre un pelerin vede vre-o femee pe stradă şi o doreşte, spunându-i să-l asculte pentru iubirea lui Dumnezeu, nu pentru pofta lui trecătoare, aceasta e datoare să-l asculte, fiind de credinţa că face faptă bună.

Cei patru sfetnici. Mohammed a avut patru sfetnici atât pentru treburile religioase, cât şi pentru cele politice. Ei au fost: Ashabe, Ebubekyr, Ali Omer şi Othman. Ali a fost comandantul oştirii, om hotărât, faimos priu luptele şi biruinţele lui. Ebubekyr a fost tălmaciul, sau mai bine zis izvoditorul adevărat al coranului şi al tainelor lui. Ceilalţi doi, ajungând la stăpânire, au întins puterea armelor şi a religiunii musulmane peste multe ţări din Asia. Perşii cred că, pe când Ali se găsia, ca de obiceiu, în giamie („dziami“) şi-şi făcea rugăciunile, aceştia, cu ştirea lui Ebubekyr, l-au ucis, — deaceea ei privesc singur pe Ali ca sfânt şi adevărat urmaş al profetului, iar pe ceilalţi trei ca tâlhari şi ucigaşi, pe cari îi blastămă în rugăciuni publice. Mărturisirea lor de credinţă cuprinde că Mohammed este profetul lui Dumnezeu, iar Ali este sfântul Lui. Nu e erezie pe care Musulmanii „Sunniţi“ adică ortodocşi să nu o atribuie Perşilor „Şiiţi“ sau schismatici şi invers.

Moartea. Mohammed a trăit 62 de ani lunari şi a murit în

Medina, unde a fost şi înmormântat. Mormântul său e loc de pelerinaj pentru toţi Musulmanii.

Moaştele. La Mecca, povestesc Turcii şi toţi credincioşii musulmani, s'ar păstra trupul profetului întreg şi nestricat, alb ca viermele de mătase şi plăcut mirositor ca trandafirul.

Dintele, pe care ştim că l-a pierdut într'o luptă cu vrăjmaşii, s'ar păstra în visteria sultanilor, alături de mâna dreaptă a sf. Ioan, Inainte-Mergătorul.

Toga. Dela Mohammed a rămas mantia sau toga şi steagul. Toga, numită „sfânta togă sau mantie" („Hirakaiszerif") şi dintele n'am izbutit să-l văd nici odată, fiindcă aceasta nu se îngăduie nici chiar curtenilor. Steagul, însă, l-am văzut foarte adeseori.

In răsboaie, când pleacă însuşi Sultanul sau marele vizir cu mare „alai" sau pompă, atunci înaintea Sultanului merge o cămilă care poartă în spate o lădiţă de aur, lungă de un cot şi lată de o jumătate de cot, în care se păstrează coranul, acelaş care a fost adus din ceriu de profet.

Inaintea acestei cămile e purtat steagul înfăşurat din pricina vechimii. Acesta e de mătasă de culoare verde şi are înscrisă cunoscuta mărturisire de credinţă.

Nu are lance, ci semnul semilunei, numit „Alem", care se vede că e făcută în timpul din urmă şi e de forma următoare:

Polonii se făliau că, sub zidurile Vienei, au pus mâna chiar pe steagul acesta. Dar nu e adevărat. Cara Mustafa, marele vizir şi comandantul de atunci, văzând primejdia, a luat însuşi el steagul şi nu l-a dat nimănui, până când n'a ajuns la Strigoniu (Esztergom) în Ungaria, unde l-a dat lui Nakib-Efendi, „Emir", adică principe din însăşi familia profetului.

Toga se spune că ar fi din păr de cămilă natural, nevopsit cu nici o culoare.

Apa sfinţită. Cu trei zile înainte de luna de post („Ramazan") în fiecare an, se adună toţi învăţaţii în palatul Sultanului, şi, după rugăciunile obişnuite, scot toga din ladă şi-i înmoaie poalele într'un vas de argint mare, plin cu apă, pe care

apoi o socot sfântă şi neprihănită. Din vasul acela se umplu apoi mai multe sticle de câte un litru, care se sigilează şi se trimit tuturor fruntaşilor. Când apoi aceştia încheie ajunul, după apusul soarelui, beau mai întâiu apă dintr'un vas, în care au picurat câteva (3) picături de apă sfinţită şi apoi mănâncă. Aşa e obiceiul lor, întâiu să bea, apoi să mănânce.

De câteva ori am primit şi eu sticle cu apă de aceasta şi am păstrat-o timp de un an; însă, după câteva zile, ca şi la apa obişnuită, se vedea un strat verde aşezându-se la fund. După ce se aşeza la fund stratul acela, gustul şi culoarea apei rămâneau neschimbate. Aceasta, mai cu seamă, fiindcă sticlele se astupau cu ceară, să nu poată intra aerul, care aduce toate schimbările şi stricăciunile.

Dintele lui Mohammed se spune că ar fi de două ori mai lung şi mai gros decât ceilalţi dinţi omeneşti.

Se mai spune apoi că, în visteria Sultanului, s'ar păstra un grăunte de grâu, adus de arhanghelul Gavril din câmpia cerească şi dat lui Mohammed ca să-i arate din ce mâncase Adam împotriva opreliştei dumnezeeşti şi astfel, prin neascultarea lui Adam, ar fi intrat moartea în lume. Grăuntele acela ar fi mai mare decât un ou de gâscă.

Teologia. In limba arabă teologia sau ştiinţa dumnezeească, sau despre lucrurile dumnezeeşti se cheamă „ilahiet“ sau „ismiillahi“.

Musulmanii, mai cu seamă Turcii, atât cei din Constantinopol, cât şi din alte oraşe, obişnuiesc să înveţe îndată după alfabet („Elifsupurati“) lucruri de credinţă, deşi nu le prea înţeleg şi, anume, ce trebuie să creadă despre Dumnezeu, despre zidirea lumii, despre judecata din urmă, încât credinţele acestea rămân neşterse în sufletele lor.

Despre Dumnezeu.

Credinţa despre Dumnezeu a Musulmanilor nu se deosebeşte aproape de loc de a Evreilor şi a creştinilor. Cred, anume, că e un singur Dumnezeu, vecinic, atât înainte de Ezeli, cât şi după Ebedi, ziditorul tuturor, fără trup şi nelegat de loc, care cuprinde toate deşi nu e cuprins de nimic ş. a m. d.

Deşi Mohammedanii nu tăgăduiesc libertatea voinţei omeneşti, din coran se vede că atât cei drepţi, cât şi cei nedrepţi sunt predestinaţi de Dumnezeu. In cap. 4 şi 15 se spune, să nu se vorbească nimic rău despre cei necredincioşi, deşi ei mereu hulesc pe Dumnezeu, fiindcă, la judecată, vor fi nevoiţi să recunoască totul. In cap. 19 cetim că popoarele nu trebuie silite să creadă, fiindcă, dacă nu vrea Dumnezeu, nimeni nu va putea să creadă. De aici se vede că toate se întâmplă cu voia lui Dumnezeu.

Atributele dumnezeeşti, numite de ei „sifat“, sunt şapte. Ele corespund persoanelor sau feţelor din dumnezeirea creştinilor. Pe când însă creştinii cred într'un Dumnezeu în trei feţe (troiţă sau treime), Musulmanii cred într'un Dumnezeu cu aceste şapte atribute: Viu, grăitor sau cuminte, atotştiutor, atotputernic, vecinic, milostiv şi drept.

Dumnezeu e viu, fiindcă are în sine însuşi viaţa. Faptele lui le numesc duh („Ruhulah“). Cu acest nume numesc şi pe Isus.

Grăitor sau cuminte, fiindcă lui Dumnezeu i se cuvine mai mult ca ori şi cui puterea de a gândi şi de a grăi. Graiul sau descoperirea dumnezeească o numesc „cuvântul lui Dumnezeu“ („Kielamullah“), nume pe care-l dau sectelor, oraculelor şi mai cu seamă coranului.

Atotştiutor, fiindcă ştie toate lucrurile câte au fost, sunt sau vor fi în toate timpurile. Ştiinţa aceasta dumnezeească o numesc „Ilmilahi“, care se împarte în: ştiinţă ascunsă sau făpturilor necunoscută (numită „Gaib“) şi ştiinţă descoperită sau cunoscută, fiindcă poate fi pricepută şi de mintea omenească (Zakir“, care se mai numeşte şi „illahiet“ sau teologie).

Vecinic, adică existând atât înainte de Ezeli, cât şi după Ebedi.

Atotputernic, fapta lui se cheamă „Sedi Kudret“. Puterea lui Dumnezeu nu are margini. Intrebaţi unii teologi, dacă Dumnezeu poate să facă nefăcute cele făcute odată, răspund: Pentru Dumnezeu nu e mai greu a face nefăcute cele odată făcute decât a face ceva din nimic. Iar dacă cineva ar întreba, dacă Dumnezeu poate să facă alt Dumnezeu asemenea şie-şi, ei răspund că şi numai gândul acesta e blăstăm şi cel ce vine cu asemenea întrebare vinovat este morţii. Astfel la Dumnezeu toate sunt cu putinţă.

Preamilostiv, Dumnezeu poate să mărturisească, fără să ţină socoteală de dreptate, pe toţi păcătoşii, ba chiar şi pe atei, dăruindu-le fericirea cerească întocmai ca şi celor credincioşi. De altfel credincioşii nu pot să spere această fericire, după cum nici necredincioşii nu pot să fie excluşi fără a huli mila dumnezeească. De aceea, dacă întrebi pe un teolog musulman, oare singuri Mohammedanii vor intra în raiu, îţi va răspunde, da! Iar dacă întrebi, oare popoarele care nu cred în coran şi chiar ateii să piară şi să sufere chinurile iadului, ei răspund: Aceasta o ştie singur Dumnezeu; noi trebuie să credem că cei credincioşi se mântuiesc, iar cei necredincioşi se osândesc.

Preadrept, Dumnezeu răsplăteşte pe fiecare după faptele sale: pe cei buni cu bine şi fericire vecinică, pe cei răi cu osândă vecinică. Intrebând pe un teolog musulman, în ce trebuie să speri mai mult: în dreptatea sau în mila lui Dumnezeu, el îţi răspunde în dreptate, fiindcă dreptatea dumnezeească ni s'a

descoperit deplin, mila însă nu. Se ştie că Dumnezeu e preamilostiv şi atotputernic şi astfel, prin mila sa, ar putea să mântuiască, fără vrednicia lor, pe toţi păcătoşii. Tot astfel cred că dreptatea dumnezeească poate să osândească pe veci pe toţi credincioşii şi necredincioşii, fiindcă, precum este drept şi milostiv, tot aşa este şi atotputernic, de aceea poate să osândească pe cei drepţi şi să mântuiască pe cei nedrepţi prin mila sa. De altfel mai mult trebuie să credem şi să sperăm că cei drepţi se mântuiesc decât se osândesc.

Din aceste şapte atribute („sifat") se fac o mie şi unul de nume pentru Dumnezeu ca: Ziditor („Halik"), Preaînalt („Ekber"), Preabun („Kerim"), Preamilostiv („Rahman"), Preaîndurător („Rahim"), Iertător de păcate („Halim"), Dătător de bogăţii şi de acele trebuincioase vieţii („Rizak"), Ajutător („Main"), fără ajutorul căruia nimic nu se poate face, Deschizător („Fettah"), Adevăr („Hac") ş. a.

Ştiinţa numelor dumnezeeşti spun că e nesfârşită şi întrece puterea omenească. Ei o numesc „ilmivsemma". Se mai crede că, cine dobândeşte ştiinţa tainică a acestor nume, acela orice gândeşte sau doreşte poate să îndeplinească. De pildă, dacă el e cu trupul în Constantinopol, cu sufletul poate să fie în Egipt sau în acelaş timp în mai multe locuri. Din care pricină, dacă mohamedanul Ali va spune, de pildă, că în anul 1719 la 10 Ianuarie, ora întâiu după amiază, a văzut pe Ioan ucizând pe Pavel în piaţă, iar acuzatul va aduce alţi martori cari să arate că atunci şi atunci el a fost în Constantinopol şi a luat împreună cu ei masa de amiază sau cafeaua, — cu toate acestea acuzatul poate fi osândit. Spun, anume, că un Musulman adevărat, cunoscător al numelor dumnezeeşti tainice, poate să fie, în acelaş timp, şi la Constantinopol şi în Egipt, deşi după legile fireşti aceasta e cu neputinţă.

Intrebând apoi, cum se poate dobândi ştiinţa acestor nume, ţi se răspunde că, cel ce doreşte aşa ceva, trebuie să recite ziua şi noaptea aceste nume, să cetească neîncetat coranul şi să-şi slăbească, prin ajun, aproape cu totul puterile trupeşti, aşteptând astfel harul dumnezeesc.

Sunt mulţi cari încearcă aceasta, nehrănindu-se săptămâni întregi decât cu câteva măsline, dar prea puţini dobândesc darul.

In zilele noastre am văzut pe un oarecare Mola în oraşul Brata, cu numele Misri, despre care Turcii spuneau că a dobândit ştiinţa numelor şi că ar fi săvârşit multe minuni. Noi am auzit numai de ele, dar nu le-am văzut.

Despre îngeri şi diavoli.

Afară de Dumnezeu, nici o făptură nu este fără de trup sau nematerială, după credinţa musulmană, deşi cu ochii ome-

neşti nu se pot vedea ca: îngerii, diavolii, dzin ş. a. Când îngerul sau diavolul se arată sau trebue să se arate cuiva, atunci nu-şi ia materie şi formă din aer sau din eter, cum cred ai noştri, ci fac numai, cu ajutorul lui Dumnezeu, ca ochiul omenesc să vadă, lămurit şi cum este în sine, ceeace mai înainte nu putea să vadă.

Forma îngerului, spun că ar fi ca şi a omului, dar cu aripi, precum l-au văzut, poate, zugrăvit în pictura creştină şi de o mărime uimioare, încât cu capul atinge ceriul, cu picioarele pământul, cu mâna dreaptă răsăritul şi cu stânga apusul. Aripile spun că nu sunt de pene, ci de pietre scumpe ca: diamante, rubine, iacinturi ş. a.

Puterea îngerilor, chiar şi a celor mai slabi e atât de mare, încât, dacă ar atinge numai cu penele din marginea unei aripi ceriul şi pământul, le-ar face praf şi pulbere. Iuţeala lor e neînchipuită. Arhanghelul Gavril (pe care ei îl numesc Dziebri il Emin), având să ducă pe lumea cealaltă sufletele muribunzilor, atât a celor buni, cât şi a celor răi, deşi sunt mii de suflete în mii de locuri, totuş acestea sunt transportate în acelaş moment în raiu sau în iad, după cum vrea Dumnezeu.

Numărul îngerilor e nesfârşit, nu numai din ziua dintâiu a zidirii, ci el creşte foarte mult şi astăzi.

Ingeri noui, cred Musulmanii, se fac din fiecare picătură de apă, ce spală murdăria împrumutată din legătura trupească a credinciosului cu soţia sau cu servitoarea sa legiuită, pe când din picăturile de apă ce spală murdăria căpătată din altfel de legătură trupească se nasc diavoli. Ingerii aceştia sunt rânduiţi să însoţiască şi păziască pe credincios în toate cărările vieţii până la mormânt. Diavolii aţâţă mereu poftele necurate ale trupului şi-l îndeamnă la păcate. — Sunt şi îngeri mai aleşi, zidiţi de Dumnezeu dela început din pară de foc sau, precum spun unii, din lumina raiului („Nari dziennet“), cari n'au altă chemare decât să laude şi să slujiască pe Dumnezeu.

Alte zeităţi. Despre diavoli spun că sunt făcuţi din fumul iadului, iar unii sunt îngerii, răsvrătiţi în frunte cu Lucifer (pe care ei îl numesc „Ibli“), cari au voit să-şi ridice scaunele lor mai presus de tronul dumnezeesc. — Afară de îngeri cred că mai sunt în raiu şi nişte fecioare frumoase, numite „churi“, pentru desfătarea Musulmanilor de acolo. — Intre diavoli şi îngeri trecerea o fac aşa numiţii „dzin“-i, cari sunt bărbaţi şi femei, se însoară şi se mărită, au copii ş. a. Apoi între aceştia unii sunt credincioşi musulmani, alţii sunt necredincioşi: evrei, creştini, păgâni ş. a.; apoi se răsboesc ca şi oamenii: pe mare, pe uscat, în aer şi fac fel de fel de răutăţi; sunt învinşi şi învingători, stăpâni şi robi ş. a. m. d.

Despre zidirea lumilor.

Lumile vechi. Inainte de toate Dumnezeu a zidit lumea. Inainte de lumea aceasta, Dumnezeu mai zidise optsprezece mii de lumi. Cea de acum e cea din urmă, după care nu va zidi alta. Cât au dăinuit lumile vechi nu se ştie. Se crede, însă, că au avut aceleaşi făpturi, caşi cea de acum. Ceriul adecă „Fesna“, aerul, pământul, mările ş. a. cu profeţii şi legile lor dumnezeeşti. Care a fost credinţa şi legea lor, n'o ştie decât singur Dumnezeu.

Mai spun că Dumnezeu, înainte de zidirea lumii, a făcut condeiul, apoi cartea, în care a scris toate câte avea să zidiască, să săvârşiască şi să ţină dela începutul şi până la sfârşitul lumii. Numele acestei cărţi este: „Leuh Machfuz“.

Zidirea lumii. Inceputul lumii şi al vremii de astăzi, Musulmanii îl socotesc, ca şi biserica grecească, adică anul acesta al mântuirii 1719 este al 7227-lea dela zidirea ei. Toate făpturile văzute şi nevăzute de muritori s'au făcut din nimic prin mâna cea atotputernică a lui Dumnezeu. Lumea, după Aristoteles, spun şi ei că e alcătuită din materie şi din formă, iar corpurile fisice din aceste patru elemente: aer, pământ, apă şi foc. De altfel materia cea dintâiu, pe care ei o numesc „Heinla“ n'a fost zidită înainte, ci odată cu forma lucrurilor. Dar lucrurile acestea spun că se ţin mai mult de filosofie decât de teologie, deşi înţelesul lor este acelaş. Capul 31 povesteşte că Dumnezeu a plăsmuit pe om din lut şi pe urmaşii acestuia din sucuri fragede şi i-a suflat duh de vieaţă din duhul său. In cap 41, Dumnezeu zice îngerilor: „Voiu face om din lut“. Şi făcându-l cât se poate de bine după duhul său, din prea înalta Sa poruncă, înaintea lui se vor închina toţi îngerii, afară de necredinciosul Beelzebub.

Adam. Cap. 79 din coran spune că omul cel dintâiu a fost zidit din lut, caşi în cartea facerii, Eva a fost zidită din coastă, apoi toate vieţuitoarele, sburătoarele, cele cu patru picioare şi târâtoarele sunt făcut din praf. Firea lui Adam, înainte de păcat, a fost nemuritoare şi necoruptibilă şi, dacă ar fi ascultat de porunca dumnezeească, ar fi trăit totdeauna şi ar fi născut fii şi fiice, după rânduiala firii. Despre îngeri şi sufletele omeneşti spun că sunt nemuritoare din darul lui Dumnezeu, nu din fire.

Păcatul strămoşesc e altfel povestit decât în Biblie. Coranul spune că Adam a mâncat nu din pomul, ci din grâul cel oprit, la îndemnul lui Iblis (Lucifer sau diavolul în chip de şarpe din sf. scriptură). Atunci Adam, povestesc Mahommedanii, n'ar fi avut anus. Mâncând însă, din grâul cel oprit, i s'a umflat pântecele şi fiindcă nu se putea deşerta, avea dureri cumplite. Fă-

cându-i-se milă lui Dumnezeu de el, a trimis pe arhanghelul Gavril, care i-a perforat trupul cu degetul arătător şi a deschis loc de uşurare pentru pântecele lui umflat. Eşind murdăria din trupul lui Adam şi umplând tot locul ce strălucia mai înainte de curăţenie dumnezeească, acesta s'a cugetat să nu lase murdăria acolo, ca să supere pe Dumnezeu şi pe îngeri. A luat, deci, murdăria cu mâna şi şi-a uns picioarele şi părţile mai dosite ale corpului. Simţind apoi miros neplăcut, a dus mâna plină cu murdărie şi la nări să se convingă mai deaproape. Din acea materie s'au făcut mustăţile, perii dela subsuori şi din alte părţi ale corpului, pe cari ei îi urgisesc foarte mult şi-i rad sau îi smulg chiar. Mustăţile le tund ca să nu între în mâncare şi băutură.

Barba, însă, o cinstesc şi o cultivă, fiindcă cred că e ceva firesc şi înnăscut bărbatului.

Despre sufletul omului.

Sufletul omului. Despre suflete Mohammedanii au învăţătură asemănătoare ca aceea a lui Platon despre idei. Spun, anume, că sufletele omeneşti toate au fost zidite odată şi sunt tot aşa de vechi ca lumea. Ele, însă, întră în trup, în clipa zămislirii, prin mijlocirea arhanghelului Gavril şi sunt alcătuite din strălucirea raiului. Tâlcuitorii coranului spun că sufletul omului e o părticică din sufletul sau duhul lui Dumnezeu. E nemuritor şi nu poate pieri nici odată.

Despre sufletul lui Mohammed, profetul lor, povestesc că Dumnezeu l-ar fi zidit cu cincizeci de mii de ani înainte de zidirea lumii acesteia. De dragul lui a făcut în acelaş timp şi raiul, plantând acolo un singur arbore, numit tuba. Tot atunci a zidit şi „Taus dziennet“, păunul, în care ar fi ascuns suftetul lui Mohammed, iar pe păun l-a aşezat în acel arbore. — Mai spun apoi că, precum a zidit raiul, arborele acela unic şi păunul, de dragul lui Mohammed, tot astfel de dragul lui a zidit întreaga lume cu toate câte au fost, sunt şi vor fi.

Când s'a zămislit Mohammed în pântecele mamei sale, Adam ar fi simţit acolo, sus, în raiul său, mare bucurie şi ar fi prezis celorlalţi locuitori cereşti că acum se naşte cel mai mare fiu al său, acum răsare soarele ambelor lumi, a celei de faţă şi a celei viitoare. (Aluzie la „Soarele Dreptăţii“ şi la „Răsăritul cel de sus“ al creştinilor).

Noe şi potopul.

După păcatul lui Adam şi gonirea lui din raiu, povestesc mai departe, caşi în Biblie, despre uciderea lui Abel de către fratele său Cain. (Ei îi numesc Abil şi Kabil).

Oamenii înainte de potop şi uriaşii ar fi fost idololatri, de aceea au fost prăpădiţi cu potop.

Noe şi-ar fi zidit corabia cu mulţi ani înainte, din porunca lui Dumnezeu şi el singur ar fi scăpat din potop cu fiii şi nevestele lor. De aici zicătoarea lor: Dacă ai corăbier pe Noe, ce te temi de valul mării?

Despre zidirea corăbiei lui Noe e o poveste ciudată, dar nu neplăcută.

Când a poruncit Dumnezeu lui Noe să-şi facă o corabie aşa de lungă şi aşa de lată, acesta s'a plâns că el n'are de unde să strângă atâta material de lemn.

Toţi oamenii îi erau vrăjmaşi, fiindcă el singur se mai închina lui Dumnezeu, iar ei idolilor.

Dumnezeu i-a spus că a hotărât să trimită potopul şi cine vrea să scape de el, să care lemne pentru zidirea corăbiei:

Toţi l-au luat în râs şi în batjocură şi n'au voit să-i dea nici un ajutor.

In acelaş timp ar fi trăit un uriaş foarte mare, numit Fabetularz.

Era aşa de mare namila aceasta încât, când intra în adâncul mărilor să prindă balene, apa abia-i ajungea până la genunchi, iar peştii cei mari pe cari îi prindea, îi prăjia la soare şi apoi îi mânca.

Uriaşului acestuia, care trăia în părţile Arabiei, i-a poruncit Dumnezeu să cerceteze pe robul său Noe.

Părăsind îndeletnicirea sa de pescar, din porunca lui Dumnezeu el vine la Noe şi-l întreabă, ce nevoie are de dânsul?

Noe i-a răspuns, că nu are altă nevoie decât să tragă cu degetele, cum ar trage cu pieptenul prin barba lui, adică prin păduri.

Şi trăgând acesta astfel, a strâns atâtea lemne, încât au fost de ajuns pentru clădirea corăbiei.

Toţi oamenii şi uriaşii ceilalţi au pierit în potop; numai aceasta a scăpat, fiindcă a ascultat de Dumnezeu. De altfel apele potopului abia s'au ridicat până la brâul lui. Dela el s'ar trage uriaşii de după potop, numiţi „Din".

Clădind corabia şi strângând toate vieţuitoarele într'însa, a intrat în cele din urmă şi Noe cu familia sa, purtat în voie de duhul lui Dumnezeu.

In corabie cu timpul s'au sporit aşa de mult şoarecii, încât, nemulţumindu-se cu hrana lor zilnică, au început să roadă temeliile corăbiei, făcând mai multe găuri.

Noe şi celelalte vieţuitoare erau în primejdia vieţii.

Rugându-se acesta lui Dumnezeu să-l scape de această primejdie, Cel de sus trimite un guturaiu leului. Incepând acesta să strănute, de câte ori strănuta, scotea tot câte o pisică pe nări.

Cu ajutorul acestora s'a curăţit corabia de şoareci şi vieţuitoarele au scăpat de înnec.

De aceea pisicile sunt cinstite în chip deosebit la Mahommedani şi, dintre toate animalele domestice şi sălbatice, numai pisica e ţinută şi hrănită în casă.

Mai mult, se crede că o pisică se găseşte chiar şi în raiu.

Eşind Noe din corabie, ar fi adus jertfă mai întâiu lui Dumnezeu pe vârful muntelui Araf, care nu e departe de Mecca, şi e, caşi aceasta, loc de pelerinaj pentru Mohammedani.

Aici, după obiceiul vechiu, aduc jertfe de berbeci, a căror, carne o dau săracilor.

Jertfele acestea, numite „Curban", le aduc, fiindcă ei cred că pe lumea cealaltă ar fi o punte, numită tot aşa ca şi muntele acesta, pe care au să treacă toate sufletele la raiu, deasupra unui mare râu de foc, având şi acesta acelaş nume (Araf).

Lungimea acestui pod este de 500 de ani de călătorie pământească; lăţimea abia ca a unui fir de păr de cal.

Când ajung Mohammedanii la capul podului, berbecii pe cari i-au jertfit în lumea aceasta şi i-au împărţit celor săraci, vor fi mari şi iuţi ca şi cămilele şi totuş vor putea trece repede şi cu siguranţă peste podul acela îngust ca un fir de păr.

Dacă păcatele călăreţului vor fi mai mari decât puterile berbecului, atunci va cădea în râul de foc Araf, unde va suferi chinurile cele mai îngrozitoare, până când se va fi curăţit de toate păcatele, fiindcă şi ei cred că nimeni cu păcate nu poate să intre acolo.

Beţia lui Noe. Eşind Noe din corabie cu cei trei fii ai săi: Sim, Cham şi Iafet (cari şi la ei au aceleaşi nume), ar fi plantat viţă de vie şi, bând din roada ei, s'ar fi îmbătat. Cham ar fi văzut pe tatăl său gol şi ar fi povestit aceasta râzând fratelui său. Auzind aceasta Iafet, a luat o manta şi cu faţa întoarsă înapoi să nu vadă goliciunea tatălui său, s'a dus şi l-a acoperit. Trezindu-se Noe, a blestemat pe Cham, dorindu-i rele şi să-i fie faţa neagră.

Arabii se cred urmaşii lui Cham, fiind de coloare mai neagră. Iar Turcii şi locuitorii din spre miazănoapte, fiind mai albi la faţă, se cred urmaşii lui Iafet cel binecuvântat.

Idris se chiamă la ei Enoch, despre care cred că a fost răpit de viu cu căruţ şi cai în ceriu, de unde va veni din nou pe pământ înainte de sfârşitul lumii şi, alături de Isus Hristos, va lupta contra lui Tedzial (adică Anticrist), dar amândoi vor fi biruiţi de acesta; de aceea Dumnezeu, în mânia Sa, va prăpădi cu foc pe Tedzial şi pe credincioşii lui.

Despre Avram.

Despre Avram, Isac şi Iacob cred că au fost prorocii lui Dumnezeu şi printr' înşii s'ar fi vestit numele lui Dumnezeu mai întâiu fiilor lui Israil („Beni israil") sau Iehuda, adică Iu-

deilor. Despre Avram cred că a trăit în zilele lui Nimbrod şi istoria celor trei copii din timpul lui Nabuchodonosor ei o aşează pe timpul lui Avram şi a lui Nimbrod, spunând că cel din urmă a prins pe cel dintâiu şi l-a aruncat într'un cuptor cu foc în oraşul Ricca (în Biblie Rages).

Patimile lui Avram sunt povestite astfel.

Predicând Avram numele lui Dumnezeu şi legea circumcisiunii în împărăţia lui Nimbrod, acesta a dat poruncă să-l prindă, fiindcă voia ca el însuşi să fie cinstit şi privit ca Dumnezeu.

Prins şi adus înaintea lui Nimbrod, Avram nu numai că a mărturisit pe Dumnezeu ziditorul tuturor şi dătătorul legii tăierii împrejur, dar a arătat că şi Nimbrod e om muritor, mincinos, închipuit, iar nu Dumnezeu adevărat.

Poruncind acesta să fie aruncat şi ars în foc, Avram ar fi cerut să vină Nimbrod însuşi să-l arunce în văpaie, dacă e Dumnezeu adevărat, nu prin alţii.

Focul era, însă, foarte mare, încât Nimbrod nu se putea apropia de loc de cuptor; de aceea ar fi încercat să-i taie capul cu sabia. Dar nici aceasta n'ar fi putut-o săvârşi, fiind împiedicat de înger.

Atunci Nimbrod l-ar fi aşezat într'o maşină de aruncat săgeţi şi dintr'un turn înalt l-ar fi aruncat în văpaie.

Când a căzut acolo Avram, îndată ar fi izvorât un izvor bogat, care ar fi stins focul şi l-ar fi păstrat neatins. (Izvorul îl arată şi astăzi în Rages).

Scăpat din mânile lui Nimbrod, Avram s'a dus la Mecca cu familia sa, unde a voit să jertfiască pe fiul său Isac (Ishac), din porunca lui Dumnezeu, pe muntele Araf. In cap. 46 al coranului cetim că Avram ar fi zis către Isac:

— Fiul meu, mi s'a spus în vis să-ţi taiu capul; spune-mi ce zici?

Acesta a răspuns:

— Fă ceea ce ţi s'a spus; eu voiu răbda cu tărie toate.

Mai povestesc că Avram era primitor de oaspeţi.

De aceea şi-ar fi aşezat cortul său într'un loc, unde să nu treacă nimeni, fără ca să-l cerceteze mai întâiu pe el. Toate drumurile duceau şi se opriau înaintea cortului său, care era unde este astăzi Mecca.

Dela el ar fi învăţat Mohammedanii să primiască gratuit şi să cinstiască pe pelerinii din toată lumea, fără nici o deosebire de neam şi de lege.

Intâmplându-i-se odată lui Avram să nu aibă nici un oaspe la masă, Dumnezeu i-ar fi trimis pe arhanghelul Gavril în formă de cerşetor murdar, cu unghiile mari, sub care se strânsese nespus de multă murdărie.

Văzându-l aşa, Avram n'a voit să-l primiască la masă.

Supărat, Dumnezeu i-a descoperit prin acelaş arhanghel, că nu trebue privită nici curăţenia, nici murdăria oaspeţilor, ci toţi trebue primiţi cu aceeaş cinste şi omenie.

De aceea au obiceiul să spună că prânzul nu e al tatălui de familie sau al stăpânului casei, ci al lui Dumnezeu şi, în urmare, comun.

Ismail cred că a fost de o potrivă cu Isac în binecuvântarea părintească şi că dela acesta îşi au obârşia Arabii. In cele povestite de Biblie despre Sara, care a gonit dela casă pe Agar şi pruncul ei Ismail, Mohammedanii mai adaogă că Sara voia să ucidă pe Agar şi fiul ei, dar a fost oprită de Dumnezeu. Când Agar, isgonită de acasă, rătăcia cu micul Ismail de mână prin deşertul Arabiei şi era în primejdie să moară de sete, ea că să nu vadă moartea cumplită a fiului ei, ar fi plecat şi l-ar fi lăsat pe acesta singur. Răscolind copilul nisipul cu picioarele, ar fi ţâşnit numai decât bogatul izvor, numit de ei „abzemzem", nu departe de Mecca, în drumul ce duce spre muntele Araf, de unde obişnuesc să bea şi să ducă apă, pentru păstrare, în sticle deosebite, pelerinii acestor locuri.

De altfel chiar coranul spune că trebue privit ca întregirea şi desăvârşirea legii date odinioară de Dumnezeu lui Avram, pe care Moise şi Isus Hristos n'au putut-o întregi şi desăvârşi; de aceea, din noua lege nimic nu se poate lua şi nimic nu se poate adaoge.

Celelalte părţi din istoria lui Iacob şi a celor 12 fii ai săi, vânzarea lui Iosif de către fraţii săi negustorilor din Egipt, robia şi scăparea din robia egipteană, toate sunt povestite ca în istoria biblică.

Moise.

La fel se vorbeşte despre Moise cel lepădat de mamă-sa în apa Nilului, luat şi crescut mai apoi de fiica lui Faraon, pe urmă prigonit. Şi anume:

Când Faraon (numit la ei, firaun) stăpânia asupra neamurilor din acea parte, nemulţumit cu cinstea ce i se arăta ca unui împărat, a voit să i se inchine oamenii, ca unui Dumnezeu; de aceea s'a împodobit cu pietre foarte preţioase, cu haine strălucitoare de aur şi de argint; avea diamante şi pietre scumpe până şi în barbă.

Venind odată fiica sa cu copilul ei adoptiv Moise, atunci abia de trei ani, şi luându-l Faraon în braţe, copilul a început să-l tragă şi să-l smulgă de barbă.

Supărat, Faraon voi să ucidă băiatul.

Dumnezeu a luminat atunci mintea fiicei lui Faraon, să propună tatălui ei următoarele:

Pentru a vedea, dacă băiatul are cunoştinţă de ce e bine şi rău, să i se pună înainte două farfurii: una plină cu aur,

cealaltă cu jăratic. Dacă va lua din cea cu aur, va fi semn că a ajuns la anii priceperii şi ştie să deosebiască lucrurile bune de cele rele. Dacă va lua jăratic, va fi lămurit că încă n'a ajuns la judecată şi, deci, el, caşi nebunii, fiarele, pietrele, lemnele şi fiinţele fără judecată, nu e răspunzător de fapta sa.

Făcând Faraon aşa, cum l-a învăţat fiica sa, Moise ar fi luat jăratic şi, crezând că e de mâncare, l-a dus la gură, arzându-şi limba aşa de tare, încât a rămas gângav toată vieaţa. Aşa a scăpat Moise de moarte în copilărie.

Minunile lui Moise făcute înaintea lui Faraon pentru eliberarea poporului său se povestesc aproape la fel ca în Biblie. Nu intră în planul lucrării de faţă înşirarea lor cu deamănuntul. E de însemnat, însă, că aproape fiecare istorioară biblică e schimbată într'un fel sau altul, mai mult sau mai puţin potrivit cu adevărul.

Astfel, ei cred că Maria, mama lui Isus, e Maria (Miriam), sora lui Moise şi a lui Aron. Mai departe că, fără de toiag, Moise n'ar fi fost în stare să facă nici o minune. Recunosc, însă, că legea mosaică sau Tora („Teurat“) a fost dată din ceriu muritorilor ca o întregire a legii lui Avram şi toţi Israiliţii cari au crezut şi au urmat această lege, până la venirea lui Isus Hristos, s'au mântuit şi la judecata cea de obşte a lumii, vor veni şi ei sub steagul lui Moise.

Pe David îl socotesc legiuitor, iar cartea lui, Psaltirea („Zelfur“), cred că i s'a trimis din ceriu cu scopul de a învăţa pe oameni că Dumnezeu e ziditorul tuturora şi cum trebue să ne rugăm Lui, ca să fie milostiv; cu alte cuvinte Psaltirea ar fi o întregire a Torei sau a Pentateuhului.

Şi pe Solomon îl cred mare profet. Pe lângă alte daruri, acesta ar fi avut pe acela de a porunci demonilor şi giganţilor („dzin“), de a cunoaşte graiul dobitoacelor, păsărilor şi tuturor vieţuitoarelor. Mohammedanii sunt de credinţă că toate vieţuitoarele îşi au felul lor propriu de a vorbi. — Mai povestesc despre el că ar fi avut o nevastă foarte frumoasă cu numele Belchiz, de dragul căreia ar fi zidit el cele mai multe palate în cele mai multe locuri: unele de marmoră, altele de sticlă, altele de aur şi de argint, fiindcă Mohammedanii toate ruinele vechi ale Grecilor cred că au fost palatele lui Solomon. — Biserica din Ierusalim, întemeiată de Constantin cel Mare, restaurată şi mărită de Iustinian şi de mulţi alţi împăraţi creştini, chiar în forma cum există astăzi, ei cred că e clădirea lui Solomon, făcută cu ajutorul demonilor. Despre un stâlp mare şi înalt de 35 de coţi spun că l-ar fi adus o drăcoaică însărcinată care, târâindu-l după ea cu mare greutate, l-a trântit în tinda bisericei, unde stă şi acum. — Mai cred că Solomon poruncia şi vânturilor care îl duceau, pe aripile lor, ca nişte cai năzdrăvani prin văzduh. — In capul numit al muştei se spune că Solomon

ar fi adunat o mare oştire de îngeri, oameni şi dobitoace. Retrăgându-se cele dintâi două oştiri, a văzut cum vine roiul de muşte ca un râu. Atunci ar fi zis Solomon:

— O, muştelor, intraţi în locuinţele voastre, să nu vă strice Solomon şi armata lui.

Muştele au zâmbit.

Nu peste mult, toate păsările sburătoare erau în slujba lui Solomon. Muştele nu. Atunci ar fi întrebat Solomon:

— Cum se face că nu văd musca? O voiu pedepsi şi-i voiu tăia capul, dacă nu-mi dă seama, pentru ce a lipsit atâta?

Musca ar fi răspuns:

Văd că nu ştiţi. Vin din Saba cu veşti adevărate. Acolo am găsit o femee stăpânind (aluzie la regina din Saba, despre care Biblia povesteşte că a venit să vadă mărirea şi înţelepciunea lui Solomon) şi am silit-o pe ea şi poporul ei, să se închine soarelui, nu lui Dumnezeu.

In alt cap se vorbeşte că un vierme ar fi dat de ştire demonilor că Solomon a murit. Acesta, anume, cuprins de mari dureri, s'ar fi rezemat pe băţ şi, deşi a murit, prin o minune dumnezeească, el încă nu s'a prăbuşit cu băţul de care se rezema la pământ. Demonii, văzându-l aşa, credeau că doarme. Născându-se atunci un vierme de pământ, a ros băţul de care se proptia Solomon şi atunci a căzut acesta grămadă. Din aceasta au cunoscut demonii că a murit şi de atunci au văzut că pot face stricăciuni oamenilor.

Despre Mântuitorul Hristos.

Despre Mântuitorul Isus Hristos cred că a fost unul din cei mai mari profeţi şi unul din cei mai buni muritori, născut după chipul şi asemănarea lui Adam, din fecioara Maria şi Duhul Sfânt, dar, cu toate acestea, n'a fost decât un om, muritor din fire, păstrat, însă, până acum nemuritor în ceriul al treilea, unde a fost ridicat şi unde vă rămânea până la venirea lu Tedzial, adică a lui Anticrist. Atunci se va coborî din ceriu, ca să omoare pe Tedzial, dar va fi ucis de acesta. Indată după moartea lui Hristos, îngerul va sufla din trâmbiţa învierii şi Isus va învia odată cu toate făpturile.

Despre naşterea lui Isus povestesc acestea:

Dumnezeu ar fi hotărât să desfiinţeze Vechiul Testament şi să întroducă pe cel Nou, adică Evanghelia lui Hristos în lume. A trimis, deci, pe arhanghelul Gavril la fecioara Maria să-i spună, că ea va naşte un copil, pe Isus Hristos, din Duhul Sfânt (în Coran se zice „din sufletul lui Dumnezeu"), fără să cunoască bărbat. Dumnezeu îl va umplea de înţelepciune şi de ştiinţa evangheliei încă din pântecele mamei sale şi el va fi unul din cei mai mari profeţi şi mai buni oameni.

Şi fiindcă fecioara se îndoia de cuvintele Arhanghelului, acesta i-a răspuns că pentru Dumnezeu nu e mai greu să zămisliască un copil în pântecele fecioarei decât să plămădiască din lut pe omul cel dintâiu.

Venind sorocul, s'a născut Hristos sub un palmier umbros sau, după alţii, sub un smochin.

Auzind, însă, judecătorii Evreilor că o fecioară fără bărbat ar fi născut copil, socotind-o păcătoasă, au întrebat-o cu stricteţă: cum, când şi cu cine ar fi săvârşit păcatul acesta mare şi nemaipomenit în tot poporul lui Israil?

Fecioara răspundea cu statornicie, că ea a născut copilul fără bărbat şi fără păcat trupesc. Cum a fost cu putinţă lucrul acesta, să întrebe de însuşi fiul ei, care le va răspunde toate şi va arăta nevinovăţia ei. Dacă nu va face aceasta, atunci s'o judece şi s'o osândească după vrednicie.

Auzind judecătorii aceasta, au întrebat pe copilaşul din braţele Mariei, cine-i este tată? Isus ar fi răspuns numai decât, că mamă-sa e fecioara Maria, iar tată îi este puterea lui Dumnezeu însuflată în pântecele Mariei prin Gavril, iar el e profetul Dumnezeului celui Preaînnalt, care va avea să-i înveţe mântuirea şi adevărul.

După acestea, judecătorii au dat drumul fecioarei Maria, deşi mai înainte, după legea lui Moise, au osândit-o la moartea cu pietre.

Cred că Dumnezeu ar fi dat lui Isus Hristos puterea să facă orice minuni ar voi, dar mai cu seamă aceea de a învia pe cei morţi. De aici zicătoarea lor că bolnavii trebue să desnădăjduiască neavându-L pe Isus.

Afară de multe învieri de morţi, spun că Isus ar fi zidit din lut rândunelele şi alte păsări. Evanghelia scrisă ar fi primit-o din ceriu. Isus ar fi avut ştiinţa cerească 'a evangheliei înnăscută.

Adevărata evanghelie, însă, a fost falşificată de Paul (ei îl numesc Poles), fiindcă în aceea s'ar fi cuprins şi numele şi sosirea lui Mohammed după Isus Hristos. In cap. 70 al Coranului se spune că va veni după mine un trimis cu numele de Mohammed pe care îl vor numi cu numele mincinos de Mog.

Spun că i se face nedreptate lui Hristos din partea creştinilor, cari îl mărturisesc fiul lui Dumnezeu. De aceea, la judecata din urmă, El cu evanghelia sa se va scuza înaintea lui Dumnezeu, că el n'a spus nici odată că este fiul lui Dumnezeu, ci fiul Mariei, şi că ar fi prezis că, după el, va veni Mohammed, cel din urmă dintre profeţi, căruia toţi trebue să-i creadă, fiindcă altfel nu pot să scape de pedepsele vecinice.

Mai cred că Hristos n'a fost răstignit, nici n'a murit, fiindcă întreabă: Cum ar fi putut omorî Evreii pe un om zidit întru nestricăciune de însuşi Dumnezeu ca să rămâie până la venirea lui Tedzial.

Hristos ar purta chipul tuturor popoarelor, fiindcă ar fi fost zidit după chipul şi asemănarea lui Adam. Astfel, Moise a fost profetul fiilor lui Israil, Mohammed al poporului arab, iar Hristos al tuturor neamurilor.

Deci, toţi muritorii cari, înainte de venirea lui Mohammed şi propovăduirea coranului, ar fi crezut în evanghelie şi în Hristos, s'au mântuit. Cari au fost înşelaţi de evanghelia mincinoasă a lui Paul, vor pieri. De aceştia se va lepăda şi Isus în ziua judecăţii din urmă.

Suirea la ceriu a lui Hristos cu trupul o înfăţişează astfel:

Când ar fi prins Evreii pe Hristos şi l-ar fi dus la judecătorul lor (ei nu ştiu nimic de Caiafa şi de Pilat) şi ar fi fost osândit de acesta la moartea crucii, Isus ar fi întrebat pe Dumnezeu, care e voinţa sa: să fie răstignit de vrăjmaşii săi, sau să fie eliberat? Dumnezeu i-ar fi răspuns prin Gavril că El l-a zidit în chipul tuturor oamenilor, de aceea el trebue să se schimbe în persoana oricăruia din Evreii cari l-au osândit la moarte. Astfel Hristos îndată ar fi luat chipul şi asemănarea judecătorului celui mai mare, pe care apoi Evreii, crezând că e Hristos, l-au legat, biciuit, chinuit şi răstignit pe cruce. Iar când judecătorul acela nenorocit spunea că el nu e Isus, nici profetul lui Dumnezeu şi nici n'ar fi spus vreodată aşa ceva, Evreii, bătându-şi joc de el, îi spuneau că acum tăgădueşte după ce a vestit altfel mai întâiu în întreg poporul. Hristos cel adevărat, pe neobservate, ar fi dispărut din mijlocul lor nevătămat şi s'ar fi ridicat în al treilea ceriu, unde aşteaptă venirea lui Tedzial şi judecata din urmă, precum şi răzbunarea cuvenită asupra necredinciosului popor evreesc.

Despre Domnul nostru Isus Hristos mai povestesc şi alte lucruri mai mult sau mai puţin potrivite cu adevărul, pe care nu le mai amintim, fiindcă nu intră în planul nostru.

Despre Apostolii lui Isus Hristos.

Apostolii Mântuitorului nostru Isus Hristos spun, după evanghelie, că ar fi fost 12 şi-i numesc cu aceleaşi nume. Aceştia ar fi vestit evanghelia în toată lumea, după urcarea la ceriu a lui Hristos şi mulţi ar fi primit credinţa creştină printr'înşii. Aceasta, până când adevărata evanghelie, scrisă chiar de mâna lui Dumnezeu şi încredinţată lui Isus Hristos n'a fost stricată de Poles (Sf. Pavel). (Despre Apostoli se vorbeşte în capul despre Avram al coranului, unde se spune că acesta ar fi fost tatăl lui Moise).

Poles, unul din apostolii lui Hristos, întrebat odată de ucenicii săi, dacă după Hristos va mai veni vre un profet sau nu? ar fi răspuns: Nu! Şi când aceştia ar fi întrebat, ce însemnează atunci numele Mohammed scris în evanghelie, despre

care Hristos spune că va veni după el, ca să-i învețe tot adevărul, atunci Poles ar fi stricat adevărata evanghelie şi în loc de Mohammed ar fi scris „firaclitis“ (care la evanghelistul Ioan se ceteşte Paracletos, adică Mângâietor), adăogând că Isus Hristos, fiul Mariei, ar fi fiul lui Dumnezeu, lucru pe care nici Isus nu l-a spus despre sine, nici nu s'ar cuprinde în adevărata evanghelie, dată din ceriu. Prin Poles şi ucenicii săi s'ar fi răspândit această greşeală în toată lumea creştină.

De altfel adevăratul înţeles al evangheliei se cuprinde, cred ei, în coran; iar ce nu se cuprinde acolo, ar fi adăogiri şi născociri de ale lui Poles.

Despre moartea lui Poles au următoarea poveste:

El s'ar fi lăudat că nu va muri nici odată, ci, ca şi Hristos, se va ridica la ceriul al treilea. Ca să încredinţeze pe ucenici despre aceasta, ar fi pregătit un vas mare de pământ, în care putea să încapă şi el. Acest vas, fără să ştie cineva, l-a umplut cu argint viu sau mercuriu şi l-ar fi aşezat în pământ aşa fel, încât gura vasului era la suprafaţa pământului. Pregătind toate acestea, a vestit pe ucenicii săi că se apropie ziua urcării sale la ceriu, de aceea le-ar fi poruncit să postiască şi să se roage cu el timp de 40 de zile şi nimeni, înainte de acest termen, să nu intre în odaia lui. Pe când ucenicii priveghiau şi se rugau astfel, Poles ar fi intrat în vasul acela plin cu mercuriu, care, se ştie, are proprietatea de a pătrunde şi a roade totul, aşa încât în 40 de zile nici urmă n'a mai rămas din trupul lui. Intrând după acest timp, ucenicii lui Poles în odaia sa şi nevăzând nici o urmă de trup omenesc, au crezut că a fost ridicat în al treilea ceriu şi aşa s'a răspândit acest svon şi între ceilalţi credincioşi şi prin aceasta s'ar fi întins mai uşor învăţăturile mincinoase ale evangheliei lui Poles.

Unii Mohammedani mai simpli cred şi acuma că evanghelia adevărată şi nestricată de Poles s'ar găsi şi astăzi la patriarhii creştini, dar e ţinută în ascuns să nu se vadă numele lui Mohammed scris într'însa. Taina aceasta ar încredinţa-o ei, sub jurământ, urmaşilor lor.

Acestea despre sfântul apostol al neamurilor Pavel.

Despre Sfinţii Creştinilor, cinstiţi, ca atari, şi de Turci.

Inainte de toţi e cinstit ca sfânt şi la Mohammedani Sf. Ioan Inainte-Mergătorul, pe care ei îl numesc „Iohana binzekrie“ (Ioan, fiul lui Zaharie), şi e pomenit în coran cu mare cinste. Din moaştele lui, aflătoare în visteria împăraţilor Constantinopolitani, ar fi găsit cuceritorul sultan Mohammed mâna dreaptă, despre care înşişi Turcii mărturisesc că e întreagă şi nestricată dela cot până la degete şi ar fi având pe ea o brăţară de aur cu următoarea inscripţie grecească: *χεíρ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου προ-*

δρόμου = mâna sfântului Ioan Inainte-Mergătorul. Aceasta se păstrează şi acum cu cinste în visteria secretă a Sultanului şi se crede fără îndoială că e adevărata mână a Inainte-Mergătorului.

Noi, deşi n'am văzut aceste moaşte, am fost cu toate acestea încredinţaţi de cei ce au văzut toate încăperile ascunse ale Sultanului şi de un aurar grec cu numele Eupraiota Rengli că, voind tatăl Sultanului de acum Mohammed să facă cercei pentru urechile sultanei sale, mama Sultanului de astăzi, i-ar fi spus să caute mărgăritarele şi nestimatele, aproape fără număr, aflătoare în visteria sa, şi să aleagă pe cele mai bune pentru o podoabă, cum să nu se mai găsiască alta.

Intrând creştinul în visteria Sultanului şi căutând prin dulapuri, a dat şi de această mână a Sfântului Ioan şi a cetit ceeace am arătat mai înainte. Acelaş lucru ni-l mărturisesc şi arhivele patriarhale, în care sunt documente ce spun că în visteria împărătească, între alte lucruri preţioase, s'ar afla şi mâna Sf. Ioan Inainte-Mergătorul.

Sfânt mai e şi pentru ei Nicolae, pe care-l numesc „Sarisaltyk baba".

Apoi pe Sf. Gheorghe, pe care-l ţin, după rânduiala bisericei greceşti, la 23 Aprilie şi pe Sf. Dumitru la 26 Octombrie. Sf. Gheorghe se numeşte „Hedyrlez" şi în ziua lui e ziua începerii războiului, fiindcă în această zi obişnuesc soldaţii şi armatele să se adune la un loc anumit şi tot în această zi se scot caii la păşune şi iarna se socoteşte sfârşită.

Sfântul Dumitru numit Cassim, ceeace în limba arabă însemnează împărţitor, e ziua încheierii războiului şi a împărţirii celor trebuincioase pentru iarnă. In aceeaşi zi, se aduc caii în grajduri şi se îngrijesc şi de iernatul celorlalte vite.

Sf. Foca e cinstit numai la Turcii Dobrogeni. (Dobrogea e vechia „Mysia interior", (inferior? adică ţinutul cuprins între Dunăre, Marea Neagră şi munţii Balcani). Şi iată pentru ce e cinstit Sf. Foca de Dobrogeni. Locuitorii Mohammedani ai regiunii aveau supuşi creştini, servitori şi Români, cari, potrivit cu rânduiala lor bisericească, au făcut înţelegere cu stăpânii lor, să nu fie siliţi să munciască în Duminici şi sărbători. Odată, într'o zi de Sf. Foca ce se ţine la 22 Iulie, pe timpul seceri-şului, stăpânul i-ar fi silit cu puterea să care recolta de pe câmp şi să o strângă grămadă. Când se aflau carele pe drum, se deslănţui o furtună mare şi, nu se ştie cum (poate de trăsnet), s'au aprins carelè şi au ars dimpreună cu toată recolta câmpului. Intâmplându-i-se această nenorocire pe neaşteptate şi ştiricind despre pricina ei, lucrătorii creştini şi români ai acelui Turc l-ar fi încredinţat că degeaba cercetează, fiindcă ei ştiu de vreme îndelungată că cei ce nu ţin sărbătoarea Sf. Foca sunt pedepsiţi cu foc şi pârjol. De atunci Turcii au început să prăznuiască pe Sf. Foca, poruncind să nu munciască în acea zi

nici ei, nici slujitorii lor. Tot de atunci întreabă mereu pe preoţii creştini, când e sărbătoarea Sf. Foca, să nu supere pe Sfânt prin neştiinţa şi purtarea lor necuviincioasă. Astfel simplicitatea omenească, pe cât e de fericită în bine, pe atât e de nefericită în rău, care a dat naştere la zeci şi sute de credinţe deşerte mai răspândite decât cuvintele evangelice şi apostolice.

Despre sfârşitul lumii.

Despre sistemul fisic şi teologic al lumii vom vorbi deosebit în cartea despre disciplină. Acum să vedem, ce cred Mohamedanii despre sfârşitul lumii şi despre semnele ce vor premerge acestui sfârşit.

Şi ei cred că lumea va pieri prin foc. Anul, ziua şi ceasul, le ştie numai Dumnezeu.

Semnele vor fi acestea:

Intâiu, Musulmanii trebue să suceriască Roma pe care ei în limba turcească vulgară o numesc „Kyzyl alma"=Pomul sau mărul roşu şi au şi o profeţie despre aceasta.

Profeţia Mohamedană: „Padissahùmuz gielùr, Kiafirùn memlekiè alùr. Kyzyl almàij alùr cábzeiler iedi ilamdek. Onlarun Kegligy ider. Cui japàr Bag dikier, Ragozè baglar, ogli Kyzi olùr oniki ilden songra Christianùm Kylydzi czicàr ol Türki giĕri sine Tuskiurè".

Din cuvânt în cuvânt, se tălmăceşte astfel:

„Impăratul nostru va veni, pământurile celor necredincioşi le va cuprinde, Roma o va asedia şi în anul al şaptelea o va cuceri. Sabia necredincioşilor până în al 12-lea an nu se va scoate, va stăpâni asupra lor, vor face fântâni, vor sădi vii, vor îngriji grădini, vor naşte fii şi fiice. După anul al 12-lea sabia creştinilor se va scoate şi Turcul o va goni înapoi".

In temeiul acestei profeţii, poporul de rând crede că împărăţia turcească nu se va nimici decât pe la sfârşitul lumii.

Beniasfer. Al doilea, tâlcuitorii profeţiilor şi ai coranului spun toţi că, nu numai împărăţia turcească, ci orice stăpânire mohamedană va fi supusă şi nimicită prin armele şi puterea poporului dela miazănoapte, cuvânt care în limba arabă are îndoită însemnare: Ben însemnează fiu; iar asfer, dacă se ia la plural, însemnează expediţiuni sau armate şi are singularul sefer; iar întreaga expresiune ar însemna: fii expediţiunilor sau ai războaielor. Asfer, la singular, mai însemnează şi galben sau roşu, adică seminţia sau neamul galben, care, precum spun, ar fi neamul Sicalub adică al Slavilor sau al Ruşilor. Nu e la Turci prost sau învăţat, care să nu ştie că împărăţia otomană sau mohamedană va pieri de mâna neamului galben, dinaintea armelor căruia se vor retrage dela Roma până la Damasc. Deşi au fost bătuţi Turcii de atâtea ori şi până acum de Germani, totuşi nu

desnădăjduesc că vor cuceri odată Roma şi nu se vor retrage decât dinaintea altei seminţii dela miazănoapte. Iar când armele creştine vor ajunge la Damasc, atunci nu e departe sfârşitul lumii.

Al treilea, din istoria minunată a lui Alexandru cel Mare din Macedonia (care la Arabi şi la Turci are opt sau douăsprezece volume) cred că pe timpul acela va fi un neam cu numele Edzedz-Medzedz, denumire ce pare a fi o corupţiune a lui Gog-Magog din Sf. Scriptură. Oamenii din acest neam vor fi aşa de mici de statură, încât un soldat de al lor şi-ar putea aşeza toate armele şi vestmintele sale de un paiu şi s'ar putea culca la umbra lui, ca noi sub un platan vechiu şi rămuros. Astfel, când aceştia vor găsi vre o gheată de a noastră, vor zice: ce casă mare am găsit! Despre acest neam, spun ei că ar fi avut multe răsboaie cu Alexandru cel Mare şi că acesta ar fi avut să îndure multe din partea lor. In sfârşit, cu ajutorul lui Dumnezeu, i-ar fi învins într'o bătălie şi gonit dincolo de munţii Kafkat (Caucaz) şi-acolo i-ar fi închis cu zid puternic, nu de piatră, ci de aramă şi de acolo nu pot să mai scape decât numai la sfârşitul lumii. Dupăce amestecătura aceea de neamuri Hedziedz-Medziedz va fi despărţită de lumea cealaltă astfel prin acel zid, neavând ei alte unelte să dărâme zidul de aramă, se apucă să-l lingă cu limbele şi într'o noapte îl subţiează ca pe o frunză de ceapă. Văzând ei aceasta, cred că au scăpat şi atunci strigă de bucurie, când iată zidul se îngroaşă şi se face iarăş cum a fost la loc. Noapte de noapte, ei se căznesc să-l dărâme, iar dimineaţa Dumnezeu îl ridică la loc. Când, însă, odată Dumnezeu le va da voie să roadă zidurile cu totul şi neîmpiedicaţi să năvăliască în lumea locuită (în limba arabă: „Rebimeskium"), ca nişte lăcuste vor năpădi pretutindeni (mulţimea lor ar fi nesfârşită) rozând tot ce vor găsi în cale: vieţuitoare şi nevieţuitoare. Pe Musulmani, însă, îi va păzi Dumnezeu nevătămaţi şi întregi de furia lor şi tot aşa vor rămânea şi pe timpul stăpânirii tiranice a lui Tedzial, despre care povestesc următoarele:

Tedzial va fi omul cel mai rău dintre toţi muritorii, întru toate vrăjmaş lui Dumnezeu şi profetului, nelegiuit fără de seamă. Intâiu se va arăta în Damasc, apoi în Ierusalim, în Medina şi Mecca şi va face minuni mari şi neauzite cu meşteşuguri vrăjitoreşti. Intre altele, spun că va avea un asin năsdrăvan de forma lui Burak al lui Mohammed, pe care va călări şi din ai cărui peri, ca din tot atâtea instrumente muzicale, vor eşi cântările cele mai frumoase şi mai plăcute care vor amăgi pe ascultători. Toţi oamenii îl vor urma, afară de Musulmanii cei adevăraţi. (Prin acest Anti-Mohammed va lăsa Dumnezeu să fie încercaţi şi credincioşii profetului). Timp de trei ani, credincioşii aceluia îl vor cinsti ca pe un Dumnezeu şi se vor bucura de toate plăcerile pe care le vor putea iscodi cu mintea sau cu pofta tru-

pului. Cei ce nu vor crede aceasta, îşi vor lua pedeapsa, aşa că orice vor atinge sau vor lua în mână, se va preface în aur, încât, prefăcându-li-se în aur şi pânea şi apa şi lemnele de foc, în cele din urmă vor muri de foame şi de sete. Toţi câţi vor stărui în credinţa mohamedană vor avea un semn în frunte, ca să se deosebiască de alţii.

Mehti. Trecând cei trei ani de stăpânire ai lui Tedzial, Dumnezeu va trimite pe Mehtiizeman. Acesta cu braţ puternic şi arme norocoase va ucide pe toţi credincioşii lui Anti-Mohammed, apoi va întări pe Mohamedanii câţi au mai rămas în credinţa coranului şi va stăpâni şi el trei ani în diferite părţi ale pământului.

Coborârea lui Hristos din ceriu. Sfârşindu-se acestea, Isus Hristos va coborî din ceriu şi în 40 de zile va învinge pe Tedzial şi toţi necredincioşii cu arme norocoase, rămânând pe pământ numai credincioşii. In cele din urmă va muri şi el senin şi împăcat. După moartea lui, la trei zile, îngerul morţii (pe care ei îl numesc Israphil) va sufla din trâmbiţa cea mare, încât sunetul ei se va auzi pe tot pământul. La sunetul acesta, toţi îngerii şi toţi Musulmanii vor muri plăcut şi dulce, deodată. Dumnezeu a lăsat să se întâmple aşa, ca să nu se înspăimânte de năruirea lumii întregi. După ce vor muri toţi Musulmanii, Israphil va mai sufla odată din trâmbiţă, dar aşa de groaznic, încât toate fiinţele de pe uscat şi din apă se vor preface în praf şi nisip, mai rămânând în viaţă singuri cei necredincioşi şi diavolii, pe cari Dumnezeu îi mai ţine, ca să-i prăpădiască îngrozitor odată cu întreg universul. Atunci Israphil va suna a treia oară. La sunetul acesta, stelele, soarele, luna şi toate corpurile cereşti se vor prăbuşi şi se vor preface în nisip. Atunci vor pieri şi cei necredincioşi şi diavolii.

După acestea, urmează învierea tuturor şi judecata de apoi.

Şi ca să nu se pară glume toate acestea, să se ştie că ele se cuprind în cartea numită Mohammedia (vieaţa lui Mohammed), pe care, fiindcă n'o avem la îndemână, nu putem s'o întrebuinţăm, decât în măsura de care ne amintim de ea.

In cele din urmă, Dumnezeu va porunci îngerului morţii Israphil să se sinucidă, ca să fie făptură care să nu guste moarte.

Murind şi acesta, începe învierea morţilor şi judecata de apoi, precum urmează.

Despre învierea morţilor şi judecata de apoi.

Cel dintâiu care va învia, după pieirea tuturora, va fi îngerul Israphil. Atunci luându-şi acesta trâmbiţa lungă de 500 de ani de călătorie şi stând în Ierusalim va sufla şi toate sufletele vor sbura la trupurile lor. Când va sufla a doua oară, toţi morţii, îngerii, oamenii şi toate vieţuitoarele dela Adam şi lumea cea

dintâiu până la cel din urmă om, vor învia cu hainele cu care au fost înmormântaţi, având păcatele scrise pe frunte şi purtând povara greşelilor în spate. Cei buni şi credincioşi vor străluci ca soarele, luna şi stelele, iar cei răi vor fi cu chipuri deosebite; unii vor apărea cu feţele înnegrite, diforme, neruşinate, având capete de porci şi limbă groasă, încât nu mai poate încăpea în gură. Aşa: cămătarii, înşelătorii, mincinoşii, grăitorii de hulă. Impăraţii, regii, principii şi alţii mai mari se vor ridica atunci din mulţime ca munţii. Aceasta, pentruca să nu aibă în dosul cui să-şi ascundă păcatele, ci toate viţiile şi fărădelegile tiranilor să se vadă în faţa lor şi să se simtă cu atât mai ruşinaţi.

Mai spun că cei ce au iubit pompa şi măririle lumeşti trecătoare vor fi călcaţi în picioare de alţii.

Toate popoarele vor fi împărţite în 70 de cete şi vor sta înaintea judecăţii dumnezeeşti. Acolo nu va fi nevoe de martori. Toate membrele corpului fiecărui om vor da glas atunci şi vor mărturisi toate cele săvârşite printr'însele.

Arhanghelul Mihail va aduce apoi cumpăna dreptăţii dumnezeeşti, ca să se deosebiască sufletele celor drepţi de ale celor nedrepţi.

Atunci vor venì Moise, Hristos şi Mohammed cu cetele lor înaintea lui Dumnezeu, umbrind pe credincioşii lor sub steaguri mari. Aceia, însă, cari nu vor fi umbriţi de nici un steag, se vor osândi. Atunci Evreii vor striga către Moise, iar creştinii către Hristos: Ne-am încrezut în cuvintele voastre şi iată acum suntem osândiţi. Moise, însă, va răspunde Evreilor şi Hristos creştinilor că minţesc, pentrucă, dacă ar fi crezut cuvintelor lor şi n'ar fi falsificat Tora şi Evanghelia, ar fi aflat că cel din urmă dintre profeţi va fi Mohammed şi printr'însul ar fi primit cuvântul lui Dumnezeu întreg şi curat, precum e scris în coran. Apoi Hristos îşi va mai cere scuze înaintea lui Dumnezeu, că el nu s'a numit nici odată fiul lui Dumnezeu, ci fiul Mariei şi atunci toţi îngerii şi credincioşii musulmani vor mărturisi şi vor striga, că nedreptate şi înşelăciune s'a făcut lui Isus Hristos din partea păstorilor şi a necredincioşilor.

După judecata muritorilor, se vor ridica animalele, păsările şi toate făpturile vii, ca să-şi răsbune oaia pe lup, porumbul asupra uliului sau a şoimului şi aşa mai departe. Şi Dumnezeu va răsplăti tuturora după dreptate prin înţelepciunea şi ştiinţa sa nemărginită.

Pe urmă vor veni animalele de casă, anume, caii, asinii, catârii, boi ş. a. şi vor cere socoteală dela stăpânii lor, pentru ce i-a silit, când le-au căzut potcoavele, să meargă pe drum rău şi pietros, până ce li s'au rupt unghiile sau copitele? Pentruce i-au încărcat cu poveri peste puterile lor? De ce a mai fost pus la jug boul cu grumazii răniţi? De ce n'a lăsat puţin lapte în ugerul cămilei, al vacei, al caprei ş. a. să-şi poată hrănì şi acestea

puii lor? Pentru toate acestea, Dumnezeu va judeca cu dreptate şi va pedepsi cu străşnicie asprimea stăpânilor nemilostivi.

Pe urmă vor cere dreptate dela Dumnezeu singuraticele părţi ale corpului omenesc. Capul pentruce n'a fost ras în fiecare zi de Vineri. Ochiul, pentruce a fost silit să privească lucruri necuviincioase şi pentruce n'a fost uns deasupra (cu vopsea neagră) când s'a îmbolnăvit sau a slăbit de bătrâneţe. Urechea, pentruce a ascultat minciuni şi s'a împotrivit cuvintelor adevărului din coran? Limba, pentruce a grăit printr'însa minciuni şi a gustat din cele oprite: carne de porc, vin ş. a. Dinţii, pentruce au fost întrebuinţaţi la scopuri nelegiuite? Buzele, pentruce au sărutat nevasta altuia sau femeile stricate. Nările, pentruce au mirosit tămâia creştinilor sau sudorile din sânul soţiilor altora. Mânile, pentruce au deschis anumite odăi, pentruce au furat şi au săvârşit anumite păcate. Picioarele, pentruce au grăbit la săvârşirea răului şi au întârziat la faptele bune. Unghiile, pentruce n'au fost tăiate şi curăţate; iar dacă au fost tăiate, pentruce au fost aruncate la pământ, caşi cum ele nu s'ar ţinea de trup. Asemenea şi alte părţi ale trupului se vor plânge, dacă au fost întrebuinţate numai pentru pofta trupului, iar nu după rânduiala lui Dumnezeu.

Şi alte multe ca acestea.

Sfârşindu-se toate acestea, toate animalele vor pieri numai decât, prefăcându-se în pulvere, afară de trei: o cămilă, o pisică şi un cal, (Burak al lui Mohammed), care vor fi şi ele părtaşe, de dragul lui Mohammed şi al celorlalţi Musulmani, fericirii vecine.

Despre judecata cea deosebi a credincioşilor.

Dupăce se vor alege credincioşii de necredincioşi, musulmanii anume din celelalte 70 de cete, Dumnezeu va arăta greutatea păcatelor săvârşite de ei în viaţă. Pentru credinţa lor, sunt vrednici de raiu; pentru păcatele lor, însă, vor trebui pedepsiţi şi curăţiţi în Araf. Curăţirea şi-o închipuesc astfel:

Inaintea porţii raiului ar fi o groapă foarte mare şi adâncă, prin care ar curge râul de foc numit „Araf". Deasupra gropii şi a râului de foc ar fi o punte numită „Sirat", lungă de 500 ani de călătorie, dar lată abia de un fir de păr sau ca o dungă de foarfece. Pe această punte îngustă trebue să treacă oamenii în raiu. Atunci îngerii vor aduce cămile să facă mai repede drumul cei credincioşi şi dornici. Cămilele sunt, însă, berbecii pe cari i-au jertfit pe muntele Araf, când au visitat Mecca. Dacă cineva a avut bunăstare şi nu s'a dus la Mecca, nu va avea cămilă pe lumea cealaltă şi va fi nevoit să facă, pe jos, drumul acela de 500 de ani. Cine a fost, însă, la Meca şi a adus jertfă de berbeci, va avea cămile şi va trece foarte repede puntea raiului.

Dacă, însă, cineva are păcate grele pe care nu le poate

duce berbecul—cămilă, atunci cade pe pe punte în râul Araf, unde arde şi se curăţeşte bine. Când va fi curat, va încălica din nou pe berbec şi va întra fără întârziere pe poarta raiului.

Iar dacă e cineva cu totul lipsit de păcat, atunci va face, cât ai clipi din ochi, tot drumul acela aşa de lung şi va întra în raiu, fără de nici o piedică.

Cum e raiul, vom arăta într'un capitol deosebit. Acum să trecem la Araf şi la Dzehennem, ghehenna, sau iad.

Despre Araf,

(neterminat)

. . . .

(La Academia Română. Secţia manuscriselor. Bucureşti. *D. Cantemir*, Scrieri diverse No. 330. Transcris şi redat în româneşte de

Ioan Georgescu,
profesor la liceul „Mircea cel Bătrân"
din Constanţa.

Résumé.

Demètre Cantemir, prince de Moldavie, a été sans doute un des écrivains les plus doués, mais à la fois dépourvu de chance parmi tous ceux que l'histoire de la littérature connaît. Il parlait les langues: turque, persane, arabe, néo-hélène, latine, italienne, russe et roumaine et il comprenait entièrement le grec ancien, le slavone et le français.

À l'aide de ces langues, il était versé — comme peu d'autres — dans les trois grandes civilisations: antique, occidentale et orientale.

En 1714 il a été élu membre de l'Académie de Sciences de Berlin.

En cette qualité il a écrit en latin „Descriptio Moldaviae", ouvrage qui n'est pas simplement un traité de géographie descriptive, mais de plus encore de géographie physique, politique et culturale, de sorte que Mr. N. Iorga avec raison la nomme une véritable encyclopédie, vu que D. C. est justement consideré comme le précurseur du siècle suivant et son mérite est éminent pour la raison que son style est trop élevé pour son siècle, peu apte alors à le concevoir.

On juge que son principal ouvrage est sa fameuse histoire de l'empire ottoman intitulée: „Historia incrementorum atque decrementorum aulae othomanicae", ouvrage traduit immédiatement aux principales langues européennes: anglaise, française et allemande, — aussi le traducteur allemand disait-il que c'était une oeuvre „sans pareille" pour son temps.

En vérité, peu d'hommes ont connu l'orient, et plus particulièrement la vie des mahométans, aussi bien que D. C. Il était

secondé dans ce but non seulement par la connaissance de tant de langues orientales, mais aussi par son séjour ininterrompu, durant 22 ans, à Stamboul, résidence des sultans, où il avait un joli palais et, en qualité de représentant de la Moldavie, il entretenait des étroites relations avec toutes les personnalités marquantes, politiques et culturales, de cette capitale.

Il était en même temps bon déssinateur et musicien. Il nous a donné des importantes compositions et des traités sur la musique turque. Il a déssiné une des premières cartes de la Moldavie, de même que le plan de Stamboul, à côté d'un grand nombre des esquisses géographiques sur le Caucase oriental. À propos de ces travaux, Mr. G. Vâlsan attire l'attention générale sur la valeur réelle du prince D. C., valeur énumerée dans les „Travaux de l'institut de géographie de l'université de Cluj — Roumanie —" vol. II. Cluj „Ardealul" 1926, p. 17 sqq.

D. C. étant forcé a quitter le trône de la Moldavie, après le désastre de Stănileşti (1711), il passe en Russie, où il est chaleureusement reçu par le tzar Pierre le Grand. Selon la demande du tzar, il compose plusieurs travaux sur les turcs, entre autres, „Le système de la religion mahométane", traduit et imprimé en russe à Petersbourg, 1722. Mr. *St. Ciobanu*, professeur à Chişinău (Bessarabie) et membre de l'Académie Roumaine, donne un résumé de la dite oeuvre. (Voir son „D. C. în Rusia", Bucureşti 1926. Memoriile secţiei literare, seria III, memoriul 5).

A l'Académie Roumaine, section des manuscrits, entre autres se trouve une oeuvre de D. C. sous le titre: „Scrieri diverse No. 330" et en latin „*De Curano*" qui rassemble quant même sur bien des points avec „le système de la religion mahometane", mais la première est tout autre et tout à fait indépendante du second. Dans l'oeuvre russe, résumée par Mr. Ciobanu, l'auteur est „objectif" et à part „quelques sorties violentes" il laisse croire que c'est un ami des turcs qui parle. Dans l'ouvrage latin, découvert et traduit en roumain par moi, on distingue une tendance de polémique bien prononcée, plus spécialement dans le chapitre intitulé: „D. C,: Au cher lecteur bonne santé".

En comparant les trois grandes religions: la religion mosaique, chrétienne et mahométane, il cite et s'identifie avec l'opinion du philosophe péripatéticien païen Porphyrius qui caractérisait ainsi les trois religions: La religion mosaique est la religion des enfants; la religion chrétienne appartient aux choses impossibles; et la religion mohametane est „ la religion des porcs". Dans le même chapitre où l'auteur D. C. apporte, selon l'habitude, des éloges au tzar, il conseille au peuple orthodoxe (pravoslavnii) d'écraser la tête de la vipère, avant d'en être mordu, et il explique, d'une manière unilatérale, l'expansion

du mahométanisme, due uniquement à l'ignorance, au vice et à la possibilité de pêcher sans être puni.

Dans les chapitres suivants, bien plus nombreux et intéressants, il est plus serein et plus objectif. 'A peine, lorsqu'il parle des signes qui, d'après la croyance musulmane, vont précéder la fin du monde, il rappelle de nouveau que le peuple jaune ou rouge (probablement blond ?) nommé „Sicalub" qui vaincra les mahométans et les chassera depuis Rome jusqu'à Damas, et que ce peuple vainqueur ne peut être autre que le grand peuple russe qui avait accordé l'hospitalité à l'auteur.

Les conceptions et les sentiments hostiles aux turcs, doivent être liés avec les ressentiments naturels de l'auteur-prince qui avait perdu son trône, à cause de la politique anti-turque et, par suite, il est devenu un simple courtisan du tout puissant tzar.

Quoique une très grande partie des contes et histoires, entendues chez les turcs sur différentes personnalités et événements religieux lui paraissent abracadabrantes, tout cela ne lui déplait pas. C'est ainsi qu'il ne trouve pas déplaisant le conte sur l'arche de Noël avec le géant Fabetularz qui apportait des bois de construction, tandis que les rats rongaient les planches, en menaçant de naufrage l'arche de Noël. — Une autre fois, tout en parlant de l'hospitalité du patriarche Abraam, dit que c'est de celui-ci que les mahométans auraient appris de recevoir gratuitement et de respecter les pélerins du monde entier sans distinction de religion et d'origine. C'est un admirable sentiment qui honore l'auteur.

Le caractère de ce travail, tout à fait indépendant de celui qui apparut en russe, on le voit bien par une série entière de détails dont nous citons : 1⁰ La discussion que l'auteur à eue avec son professeur turc de Constantinople, Isaad Efendi, à propos du miracle de „la fraction de la lune" ; 2⁰ sa tentative non réussie d'ntrer dans la trésorerie du sultan pour voire la toge et la dent du prophète Mohamet (D. C. écrit systématiquement *Muhammed* et *Curan)*; 3⁰ enfin, l'histoire avec l'eau bénite et avec le turc Mola de Brata, dont il a seulement ouï, mais il ne l'a jamais vue qu'il ait la science des noms divins et le pouvoir de remplir des miracles. Ces moments personnels sont bien différents de ceux recontés dans l'ouvrage russe.

C'est dommage que l'oeuvre n'est pas achevée et que les copies prises des archives du ministère des affaires étrangéres russe de Moscou pour l'Académie Roumaine sont pleines de fautes (d'ortographe, d'accord, de déclinaisons, de conjugaisons, et ponctuations etc.), de sorte que je ne puis affirmer que j'ai rendu en roumain le sens avec une exactitude absolue, mais seulement avec une certaine approximation.

Pourtant, telle que l'oeuvre s'y trouve, elle reste toujours comme une valeur inappréciable non seulement pour l'étude

comparative des religions, mais aussi pour l'ethnographie et plus particulièrement pour la turcologie.

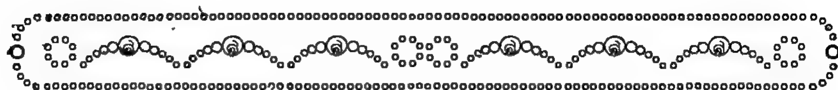
Comme la Dobrodja contient une importante minorité turco-tatare de confession mahométane, nous devons montrer un intérêt special à ce genre de travail. D. C. dès plus anciens temps y atteste l'existence des roumains dans cette province, aussi bien que leur force morale étonnante de transmettre aux nouveaux maîtres turcs le culte de Saint Foca.

Il faut tout de même reconnaître que grâce à cette population turco-tatare qui est loyale, pacifique et dévouée, et avec laquelle nous avons toujours bien vecu et nous désirons sincèrement de vivre en une parfaite harmonie à l'avenir, nous nous sentons nous-mêmes liés de plus en plus avec cet orient, plein de charmes et de poésie, qui a enchanté plus d'une fois non seulement l'âme du peuple roumain, mais aussi celle de l'auteur-prince D. C., si cruellement éprouvé par le sort.

L'éditeur et traducteur.

Ioan Georgescu,
professeur au lycée „Mircea",
Constantza (Roumanie).

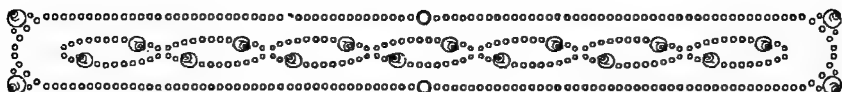

PUNTEA

Se clatină puntea de scânduri pe care păşim amândoi,
Un pas şovăit, şi ne'nghite năprasnicul apei şuvoi . . .
Cu ademeniri de sirene vrea apa spre ea să ne-atragă,
Auzul vrăjit ni-i o clipă şi apa ne pare mai dragă,
Se clatină puntea de scânduri, o clipă te uiţi în abis,
Şi-adânc se'nfioară, iubită, privirile-ţi pline de vis . . .
Te strâng cu putere la sânu-mi şi iarăş pornim amândoi,
Şi apele spumegă oarbe şi fierb de mânie sub noi,
Căci ţinta privirilor noastre e steaua ce arde în zări,
Ea pace ne toarnă în suflet, ne dă siguranţă'n mişcări.

Grigore Sălceanu

PRO DOMO

Pagini de moralitate contemporană

Motto: *„De veninul şarpelui poţi scăpa, de veninul calomniei niciodată". (Inţelepciune indiană).*

— *„Oricât de reuşită ar fi disculparea, din veninul calomniei tot mai rămâne ceva în colţurile chiar ale celor mai oneste şi mai înţelegătoare minţi" (Dintr'o scrisoare).*

— *„Şarpele, când i se face, scoate capul la drum". (Inţelepciune românească).*

Ori cât de pesimiste ar fi cuvintele înţelepte de mai sus, totuşi, o poruncitoare datorie, în primul rând faţă de demnitatea situaţiei sociale şi culturale în care mă aflu, îmi dictează să mă îndrept cu paginile ce urmează către acele conştiinţe luminate, care sunt cele mai în măsură a judeca şi a decide, sine ira et studio, într'o chestiune pe care, de pe acum încă, glasuri oneste şi indignate din public o califică drept „cea mai mişelească încercare de asasinat moral prin calomnie, exercitată în ţara noastră".

*

Un mic istoric.

In numărul de la 27 Sept. a. c. al ziarului „Cuvântul", Directorii acestui organ politic, fără a-mi cunoaşte persoana şi activitatea şi fără a fi suferit vre-un prejudiciu din parte-mi, de ori ce natură ar fi el, cu o surprinzătoare lipsă de scrupul şi de omenie şi cu dorinţa de a face senzaţie şi scandal cu scopuri de sigur materiale, au publicat pe prima pagină a foii lor calomniosul articol al unui anonim sub titlul: „Plagiatorul Universitar Brătescu-Cernăuţi". In acelaş timp, cu o ironie abia ascunsă, şi-au oferit coloanele ziarului pentru publicarea răspunsului meu.

Am răspuns în aceeaşi zi ziarului „Cuvântul“, cu repulsiunea pe care o simţi când te vezi târât în chestiuni imunde, prin următoarea telegramă:

„Răspunsul meu la articolul calomnios, intitulat „Plagiatorul Universitar Brătescu-Cernăuţi“, urmează în curând. Rog comunicaţi-mi numele autorului, pentru a-i răspunde şi pe calea justiţiei. Nu se pângăreşte o activitate onestă fără sancţiuni. Anunţaţi aceste rânduri în ziarul d-v.

Profesor *C. Brătescu*“

In numărul cu data de 29 Sept., pe pag. III, într'adevăr ziarul „Cuvântul“ ia notă de această telegramă şi-mi cere încă odată răspunsul, fără a-mi da însă şi numele calomniatorului.

Surprins de mişelia unui atac neonest, dat anonim, şi de *acuzarea de plagiat pusă în seama celei mai originale dintre lucrările mele*, mă duc la Institutul de geologie şi întreb pe colegul meu Prelipcean: Domnule Coleg, cunoşti d-ta un autor cu numele St. Pawlowski, care a scris un articol „Ueber ein altes Talstück in der Bucowina?“ (Despre o veche porţiune de vale din Bucovina)? La care d-sa mi-a răspuns că nu cunoaşte nici autorul, nici opera.

Dar revista geologică „Mitteilungen der geologischen Gesellschaft in Wien“, în care s'a publicat acest studiu, o cunoşti? Te'ntreb aceasta, fiindcă mi se pune în seamă, în prezentul număr din ziarul „Cuvântul“, că aş fi plagiat lucrarea mea: Câteva captări quaternare şi iminente în Bucovina şi Pocuţia“ după numita lucrare a lui Pawlowski din această revistă. La care d-sa mi-a răspuns: Da, d-le coleg, a fost în biblioteca Institutului meu până în această vacanţă mare (1927), când a fost ridicată de d-l profesor Ionescu-Bujor şi dusă în Institutul d-sale de mineralogie.

Cum articolul lui St. Pawlowski, de care abia acum luam cunoştinţă, îmi era absolut necesar spre a da un răspuns mai temeinic calomniei, am trecut la Institutul de mineralogie spre a-l citi. Aci, închis. A doua zi iese un servitor, călăuzit de care intru în bibliotecă şi constat prezenţa colecţiei întregi a revistei, cu excepţia volumului VII, tocmai volumul cu pricina, în locul căruia era un gol. A treia zi găsesc pe subalternul d-lui prof. Ionescu-Bujor, pe d-l Hoinic, şi împreună cercetăm iar biblioteca, fără a găsi volumul VII. D-sa îl caută apoi printre fişele

cărţilor împrumutate, îl caută pe mese şi birouri: volumul nicăeri. Cum dintr'un Institut nu se pot împrumuta cărţi fără ştirea Directorului, cetitorul poate trage de aci concluzia care se impune.

Prin urmare, volumul VII, unic în tot Cernăuţii — şi poate că se mai găseşte şi'n Instit. geologic din Bucureşti, Iaşi şi Cluj câte un exemplar, — neputându-mi fi accesibil, spre a-mi alcătui răspunsul meu, am fost nevoit a-l comanda telegrafic de la Viena, prin librăria Mühldorf din Cernăuţi, care mi l-a predat în două sau trei zile de la comandă.

Va să zică: Intreaga colecţie a unei reviste geologice stă în Institutul de geologie, iar titularul, geologul Prelipcean, care mi-a afirmat că şi-a alcătuit întreaga bibliografie asupra Carpaţilor şi a Bucovinei, nu cunoaşte nici pe autorul Pawlowski, nici opera citată; iar eu, care în viaţa mea n'am avut prilejul a răsfoi această revistă, ce nu e de specialitatea mea şi la care nu m'a trimis nici odată bibliografia lucrărilor mele, revistă ce stă închisă în Institutele colegilor mei, iar ei pot mărturisi că n'am împrumutat-o niciodată de la ei, — eu, vedeţi, eu eram ţinut să o cunosc! Şi mai vedeţi: tocmai cu puţin înainte de afişarea calomniei, această colecţie trece din Institutul de geologie, unde îşi are locul, în Institutul de mineralogie, unde nu-şi are locul şi devine inaccesibilă chiar unui profesor universitar. Pentru nechibzuinţa de a-mi fi dat acces, cu acest prilej, în biblioteca institutului său, subalternul d-lui Ionescu-Bujor şi-a primit oarecare admonestări severe din partea şefului său.

Interesându-mă la Biblioteca Universităţii, proprietara acestei colecţii de revistă, la ce dată a fost împrumutată Institutului geologic, mi s'a răspuns în scris: la 22 Iunie 1925. Rămâne deci intervalul între 1 Dec. 1924, data sosirii mele la catedra universitară şi 22 Iunie 1925, data scoaterei revistei din Biblioteca Universităţii, deci un interval de circa 7 luni, în care eu aş fi putut folosi studiul pomenit. In urma unei cereri ce am făcut-o acestei Biblioteci, de a se cerceta fişele cărţilor împrumutate de mine pe anii 1924 şi 1925 şi a mi se răspunde dacă mi s'a împrumutat ori nu volumul VII din Mitteilungen der geologischen Ges. in Wien, în care se află studiul lui Pawlowski, răspunsul scris a fost că nu mi s'a împrumutat. (Documentele se păstrează pentru ziua judecăţii).

Şi cum cercetările mele asupra captărilor au început chiar în luna Decembrie 1924 în Institutul meu, după hărţi, iar în Ianuarie şi Februarie 1925 au fost continuate pe teren cu studenţii, dovada deplină fiind făcută, putem trece acum mai departe.

Intre timp, până la sosirea volumului comandat în Viena, alcătuesc un răspuns pentru ziarul „Cuvântul". La 29 Sept. el a fost depus la poştă (după data recipisei). Ziarul însă nu-mi publică răspunsul care, de sigur, nu-i convenia.

La 3 Oct. telegrafiez ziarului cu răspuns plătit, cerând lămuriri asupra cauzelor nepublicării. A doua zi primesc acest răspuns:

„Inapoiat azi manuscrisul cu rugămintea de a-l scurta pe dimensiunile articolului respectiv şi a ni-l trimite spre publicare. *Cuvântul*".

Ca şi când un răspuns complet şi definitiv se poate face tot aşa de scurt ca o acuzare, care, la urma urmei, nu are nevoie decât de câte-va rânduri! Mai notaţi că articolul meu nu era chiar aşa de lung, ci destul de concis şi nu conţinea decât strictul necesar. Acest manuscris însă nu mi s'a trimis înapoi.

Deci, fiindcă îmi sosi din Viena cartea cu articolul lui Pawlowski, am alcătuit un al doilea răspuns, scurt, concis, luminos, academic, ca pentru oameni inteligenţi, de cultură şi bine crescuţi, în care lămuriam publicul, iar nu răspundeam calomniatorului, căci nu se poate răspunde unui anonim, care n'are nici măcar nobleţea curajului de a semna calomnia. Acest al doilea articol, expediat la 4 Oct. a fost publicat de „Cuvântul" abia la 9 Oct., deci iar cu întârziere voită. Şi, fiindcă aveam temeri îndreptăţite că nici acest articol nu se va publica, l-am tipărit la „Glasul Bucovinei" pentru publicul Bucovinean la 7 Oct., şi la 9 Oct. s'a tipărit în „Dobrogea Jună" pentru publicul Dobrogean. Pentru restul ţării, eram la cheremul „Cuvântului". Ba mai mult, la 5 Oct., am trimis ziarului „Universul" primul articol refuzat de „Cuvântul", iar la 6 Oct., pe al doilea, cu rugămintea de a le publica. La 8 Oct., „Universul" mi-a răspuns:

Stimate Domnule Profesor,

„La scrisoarea Dv. din 5 şi 6 crt., avem onoare a Vă înapoia alăturatele articole, comunicându-Vă cu tot regretul că, întru cât cetitorii ziarului nostru nu sunt în curent cu cele scrise de ziarul „Cuvântul", nu le putem publica.

Cu toată stima *„Universul"*

In sfârşit, abia la 9 Oct. „Cuvântul" îşi înţelege datoria: articolul meu apare. Dar la 16 Oct., cu o perversă stăruinţă de a calomnia şi tot şub pavăza anonimatului, el publică un al doilea articol calomnios, foarte lung, în care, pe lângă vechile calomnii, mai apar şi altele nouă.

Faţă de această incalificabilă persistenţă de asasinare morală, am trimis ziarului „Cuvântul", în aceeaşi zi (15 Oct.; data ziarelor e anticipativă) următoarea scrisoare recomandată:

Domnului Director al ziarului „Cuvântul"

Sărindar 4, Bucureşti.

„In ziarul Dv. de Duminecă 16 Oct., 1927, aţi dat din nou ospitalitate unui articol, care însemnează cel mai pervers asasinat moral din câte am cunoscut vre-o dată. Deoarece socot sub demnitatea mea a polemiza prin presă cu oameni, cari nici n'au măcar curajul a semna, bine-voiţi a lua notă că subsemnatul a cerut, odată cu aceasta, Ministerului Instrucţiunii numirea unei comisii de specialişti, în faţa căreia să se discute cazul; iar de altă parte, socotind acţiunea ziarului Dv. împotriva mea drept calomnioasă, am şi făcut demersurile necesare pentru darea Dv. în judecată, cu atât mai mult, cu cât la cererea mea de a mi se da numele autorului anonim, Dv. aţi răspuns cu tăcerea.

Cer ca aceste rânduri să se publice în ziarul Dv. fără întârzierea ce aţi pus-o la publicarea articolului meu anterior şi anume: să se publice la pagina şi în coloana în care a apărut şi al doilea articol calomnios. Aceasta conform legii.

Cernăuţi, 15 Oct., 1927. Profesor Universitar

C. Brătescu

Totodată am înaintat Ministerului Instrucţiunii următoarea petiţie:

Domnule Ministru,

Faţă de articolele calomnioase publicate de ziarul Bucureştean „Cuvântul" cu data de 27 Sept. şi 16 Oct., 1927, articole care însemnează cel mai mişelesc asasinat moral ce s'a plănuit vre-o dată împotriva onestităţii cuiva, — cu onoare Vă rog să bine-voiţi a desemna o comisiune de specialişti, în faţa căreia să se discute învinuirea de plagiat ce mi se aduce

şi care să-şi exprime concluziile într'un referat ce se va da publicităţii. De oarece ziarul „Cuvântul“ refuză a-mi da numele anonimului calomniator şi de oarece ştiu din anume informaţii că el este un membru din învăţământ, îmi rezerv dreptul ca, după darea referatului, să-l chem în faţa comisiunii de disciplină a Ministerului.

Primiţi etc.,

Profesor Universitar

Cernăuţi, 15 Oct., 1927.

C. Brătescu

In urma cererii mele, chestiunea a fost adusă şi în discuţia consiliului Facultăţii de Ştiinţe din Cernăuţi, care s'a oprit la următoarea concluzie :

Moţiune:

„Consiliul Facultăţii de ştiinţe din Cernăuţi, întrunit în prima şedinţă a anului şcolar 1927/28, luând în discuţie articolul anonim din ziarul „Cuvântul“, cu data de 27/IX a. c., în care se calomniază reputaţia ştiinţifică a d-lui profesor C. Brătescu, constată, în urma dovezilor aduse, că acuzaţiile aduse în acel articol sunt *complet neîntemeiate şi de rea credinţă.* Consiliul este de părere că astfel de acuzaţiuni nu aduc nici un prejudiciu reputaţiei ştiinţifice a d-lui prof. Brătescu. Consiliul aprobă această moţiune“.

Textul acesta va fi trimis spre publicare ziarelor: „Cuvântul“, „Universul“, „Neamul Românesc“, „Glasul Bucovinei“, „Dobrogea Jună“.

Notez ca un fapt bătător la ochi, că dela şedinţa mai sus pomenită au lipsit colegii Prelipcean şi Bujor, de şi semnaseră convocarea Decanatului şi de şi erau aşteptaţi, tocmai spre a da anumite lămuriri în legătură cu calomnia; căci, după expunerea de mai sus, şi după alte date, pe care le ştie multă lume, firul conducător la lămurirea acestei urâte fapte trece tocmai pe la d-lor.

La început am socotit sub demnitatea mea a răspunde unei calomnii care, ca orice calomnie, înjoseşte numai pe cel ce o afişează. Calomnia fiind o faptă imorală, autorul ei îţi inspiră desgustul pe care-l simţi în faţa fiinţelor degradate. Mai apoi însă, surprinzând oarecare priviri bănuitoare şi atitudini jignitoare chiar la anumite persoane de cultură universitară —

ceea ce nu le face onoare, de oarece măcar aceştia sunt datori a-şi forma convingeri din propria lor experienţă şi elaborare mintală, iar nu a le împrumuta pasiv şi de ori şi unde, — am ieşit din rezerva mea, cu toate că două motive temeinice mă opreau şi acum a răspunde :

Intâi, *anonimatul* calomniatorului. Pentru orice om cu simţul demnităţii personale şi a răspunderii faptelor sale, anonimatul este o ruşine izvorâtă din laşitate. Ai vrea să ripostezi şi nu ştii pe cine ai în faţă. Vei încrucişa spada cavalereşte cu un adversar valoros într'o discuţie academică, sau însufleţit de sfânta indignare ce ţi-o inspiră josnicia sa de caracter, mi-l vei purta din vârful harapnicului. Ridicându-te obosit de la masa ta de lucru, nu te poţi mira îndeajuns, oare din ce izvor de răutate perversă poate porni asemenea calomnie şi din ce laşitate acest anonimat de reptilă, care muşcă pe furiş şi se retrage la adăpost, ca nu cumva cu o lovitură să-i striveşti capul de şarpe cu pungile de venin lângă creier.

Al doilea, *lipsa de inteligenţă a calomniatorului.* Cine vrea să discrediteze efectiv reputaţia ştiinţifică a cuiva, îşi caută locul nu la un ziar, ci într'o revistă de specialitate. Specialiştii sunt cei indicaţi a-şi da verdictul lor, nu publicul cel mare, care, neavând pregătirea necesară, nu poate reţine de cât calomnia concentrată în titlul : „plagiatorul universitar cutare". Insă ignoranţa ştiinţifică a anonimului în materie de morfologie geografică l-a îndemnat a părăsi calea cea dreaptă şi a recurge la calomnia prin presă unde, de la o vreme, se batjocuresc toate valorile unui neam.

Am publicat, prin urmare, pentru lămurirea publicului, următorul articol, ale cărui afirmări juste le supun controlului specialiştilor noştri :

Răspunsul Profesorului Universitar C. Brătescu din Cernăuţi.

Sunt dator câte-va lămuriri publicului mare, în faţa căruia *un anonim* cu intenţii foarte nobile a debitat oarecare calomnii cu privire la corectitudinea mea ştiinţifică. Sub titlul „Plagiatorul universitar C. Brătescu, Cernăuţi", se afirmă că studiul meu : „Câteva captări quaternare şi iminente în Bucovina şi Pocuţia" ar fi plagiat după un articol din 1914, semnat de Stanislau Pawlowski din Posen. Regret că n'am cunoscut mai

curând acest studiu; altfel l-aş fi citat, coform obiceiului încetăţenit în ştiinţă. Curios e însă faptul că nu-l cunoaşte nici colegul nostru, geologul Prelipcean, care mi-a mărturisit, cu acest prilej, că şi-a alcătuit întreaga bibliografie asupra Carpaţilor şi a Bucovinei; şi nu l-a cunoscut nici d-l De Martonne, care la 1921, trecând într'o excursie de studii prin nordul ţării afirmă asupra Bucovinei: „il est etonnant qu'aucun essai d'interprétation morphologique n'ai été tentée", adecă: „este de mirare că nici o încercare de interpretare morfologică n'a fost făcută" până la 1922 asupra acestei provincii (vexi pag. 185 Lucrările Institutului de geografie, Cluj). In sfârşit, mi-am comandat telegrafic la Viena studiul domnului Pawlowski, iar acum putem oferi cititorului o paralelă între cele două lucrări, din care ori cine să deducă adevărul.

1. Lucrarea mea cuprinde 22 pagini concentrate de studiu pur morfologic.
   Lucrarea d-lui Pawlowski cuprinde numai 9 pagini şi jumătate, în care întră şi citate din diverşi geologi asupra structurei regiunii.
2. Lucrarea mea cuprinde 12 capitole, tratând fiecare tot o altă chestiune de morfologie. Dovadă şi titlul: „Câte-va captări quaternare şi iminente în Bucovina şi Pocuţia".
   Lucrarea d-lui Pawlowski cuprinde numai 4 capitole, referindu-se la ideea că şesul Mihodrei este o veche vale a Ceremuşului, dovadă titlul; „Despre un vechiu fragment de vale în Bucovina".
3. Lucrarea mea distinge 3 terase, la care mai adaog şi lunca neinundabilă ca şi pe cea inundabilă a Ceremuşului.
   Lucrarea d-lui Pawlowski distinge 2 terase: una superioară şi una inferioară (adecă a II şi III terasă de la mine).
4. Lucrarea mea distinge 3 captări vechi: una la Ceremuş şi două la Rybnica, plus o captare iminentă la Brusnica: în total 4.
   Lucrarea d-lui Pawlowski distinge numai o singură captare veche la Ceremuş şi una posibilă la Brusnica: în total 2. Colegul Pawlowski nici nu distinge *seria* de terase dela Cerhanowca, nu le vede semnificaţia şi nici nu pomeneşte captarea dela Kossow; iar captarea de la Dzurow nu o

recunoaşte ca atare, ci numeşte valea de aci ca *antecedentà*, ceea ce mi se pare o mare greşală.

5. Lucrarea mea reconstitue vechea reţea hidrografică, începând cursul vechiului râu dela Ribnica, îl trece peste terasele dela Cerhanowca şi apoi peste Bahna Mihodrei până la Siret, cum a şi fost în realitate.
Lucrarea d-lui Pawlowski începe cursul vechiului râu dela Ceremuş, ducându-l peste Bahna Mihodrei în Siret, ceea ce înseamnă a nu trata fenomenul în toată întregimea lui.
6. Vârsta celor trei captări vechi e dată în lucrarea mea ca aparţinând diferitelor perioade ale quaternarului.
Vârsta unicei captări vechi din lucrarea d-lui Pawlowski e pusă după miocen, anume în pliocen, ceea ce mi se pare o mare greşală. Nu e locul aci a o dovedi.
7. Harta mea cuprinde un teritoriu mai întins şi e pe scară mai mare de cât harta lui Pawlowski. Ea distinge clar, prin reprezentări grafice diferite, cele trei mari aspecte morfologice: *a)* munţii, prin curbe de nivel; *b)* platforma colinelor prin linii paralele şi *c)* luncile lăsate în alb şi terasele lor, ceea ce dă hărţii o mare claritate. Harta mea mai dă pretutindeni cumpăna apelor şi însemnează captările.
Nimic din toate acestea la Pawlowski. Harta mea e de o neasemănată fineţe de execuţie faţă de cealaltă, care are un aspect destul de rudimentar şi pe care curbele de nivel par trase după sentiment pe harta cu haşuri 1:200.000. De aceea munţii sunt reprezentaţi destul de grosolan. Aceste concluzii obiective nu concordă de loc cu afirmările calomniatorului.
8. Lucrarea mea e însoţită de 10 fotografii, un profil, o hartă morfologică şi o splendidă vedere a frontului munţilor în zona captărilor; pe când lucrarea lui Pawlowski nu e însoţită de cât de o mică hartă-schiţă, destul de neclară.
9. In sfârşit, lucrarea mea e scrisă cu o limpezime de cristal, de şi e foarte concentrată. Lucrarea lui Pawlowski are mai multe întunecimi şi pe alocurea chiar ciudăţenii. Aşa, de ex., la concluzie vorbeşte de o captare pliocenă a Siretului (sic) de către Prut, în loc să spuie de captarea Ceremuşului.

Mărturisesc că am rămas surprins de marea divergenţă dintre cele două lucrări. Mă aşteptam la o identitate aproape

completă, pe deoparte fiindcă în ştiinţa pozitivă, din aceleaşi premise trebuesc trase aceleaşi concluzii (şi de vină pentru această divergenţă poate fi, cred, progresul realizat dela 1914 până la 1925 şi, poate, şi ochiul cercetătorului); iar de alta, spre mai marea glorie a teoriei lui Bastian, care zice că oameni la fel organizaţi, puşi în aceleaşi condiţii, ajung la aceleaşi rezultate, chiar izolaţi fiind în timp şi spaţiu. Exemple: Kant şi Laplace, Darwin şi Wallace, etc. etc.

Cred că onoraţii cititori şi-au putut forma o convingere solidă, dacă este plagiat ori nu şi dacă calomnia izvorâtă din ură şi invidie şi afişată anonim merită iertare creştinească.

C. Brătescu.

* * *

Ascultaţi acum câte-va procedeie ale anonimului:

1. Compari câte-va *fragmente de fraze* din cap. I Pawlowski cu câte-va *fragmente de fraze* din cap. VI şi V (notaţi, în *această* ordine) din Brătescu; apoi la fel din cap. II P. cu altele din cap. III B; apoi din cap. III P. cu câte-va fraze ciuntite din cap. III, IV şi X B; apoi la fel din cap. IV P. şi cap. III B şi declari de sus, — socotind publicul neinteligent — că *„uneori capitolele* d-lui Pawlowski menţinându-se drept *capitole întregi* la d-l C. Brătescu“!

   Este aceasta onest? Şi ce se cuprinde în aceste fraze? Oare acele adevăruri care presupun o cultură înaltă universitară şi acele concluzii, care dovedesc orginalitatea unui autor, — sau nişte biete elemente obiective pe care zece mii de geografi trecând prin acelaş ţinut, sunt obligaţi să le pomenească la fel, fiind doar elemente obiective?

2. Alt procedeu: Iei un *fragment* de frază din autorul calomniat, de la pag. 8 şi-l combini cu alt fragment de frază de la pag. 9 şi cu altul de la pag. 10, apoi cu altul de la pag. 11 şi, în fine, cu unul de la pag. 18, deci din capitolele III, IV şi X Brătescu şi alcătuieşti un text; apoi îl compari cu nişte fragmente de fraze *numai* din cap. III Pawlowski şi zici că acesta e un procedeu onest? Nu credeţi? Vă surprinde? Controlaţi, vă rog! In felul acesta poţi alcătui chiar o poezie de Coşbuc dintr'un roman franţuzesc! Asemenea procedeu ţintueşte pe calomniator pentru totdeauna la stâlpul infamiei!

3. Alt procedeu: Compari fraza din B.: „Această suprafaţă... modelată mai apoi de eroziunea *noilor cicluri*“, deci o frază-clişeu, un mod de exprimare pe care îl poţi găsi folosit în toate manualele mai nouă de morfologie şi în multe alte lucrări —, căci avem şi noi, geografii, un limbaj al nostru, o terminologie specială, care redă mai concis şi mai clar ideea ce o exprimăm —, cu fraza din Pawlowski: „de sigur că aci e o suprafaţă de denudare... sculptată într'*un nou ciclu*“ şi strigi: plagiat! Dar observaţi: eu zic: „modelată de eroziunea noilor cicluri“, deci mai multe; iar Pawlowski zice: „într'un nou ciclu“, deci unul singur! Oare adevărul e acelaş în ambele locuri?
4. Alt procedeu: Falşifici textul autorului criticat prin suprimare de propoziţii sau cuvinte intermediare şi scoţi o frază ciudată ca aceasta: „Aceste terase sunt retezate... vertical› sau ondulate şi sunt aşternute pe de-asupra cu un strat de pietriş“. Este oare aceasta onest?
5. Alt procedeu: Pui în seama celui calomniat afirmări pe care el nu le face şi-l ataci pe tema aceasta. Aşa s. ex. se afirmă că eu denumesc terase şi luncile actuale ale Ceremuşului, când eu numesc 3 terase, fără luncile actuale şi apoi sunt trimis să învăţ carte din lucrarea colegului Vâlsan despre Câmpia Română, cu scopul de a mă înjosi. Este şi aceasta onest?
6. Alt procedeu: Se neagă evidenţa cea mai clară afirmând că cel calomniat n'a studiat cele două captări de la Kossow şi Dzurow, când aceste chestiuni au fost tratate pe larg şi cu o claritate de cristal în lucrarea mea. — Se afirmă neadevărul că Pawlowski studiază *toată seria* de terase de la Cerhanowca, când Pawlowski nu le studiază pe toate şi nici nu le vede sensul, prin urmare nici nu pomeneşte un vechiu curs de râu pe aci şi nici o captare; iar dacă eu tratez pe larg captarea de aci, se insinuează că... aş fi furat-o cine ştie de unde! — Se afirmă că Pawlowski vorbeşte de captarea de la Dzurow, când Pawlowski nici nu vede aci o captare, ci o vale *antecedentă*, ceea ce e o mare greşală şi o deosebire de ceea ce spun eu ca de la cer la pământ! — Dacă aci nu este o lipsă de onestitate, atunci de sigur că este o lipsă de cultură geografică serioasă.

7. Alt procedeu: Se afirmă că în fotografiile mele cu No. 6 şi 10 ar fi sub ele inscripţia (citată de calomniator cu semnele citaţiei!): „fig. 6 d. profesor lângă automobilul No. 199 Cernăuţi“ şi „fig. 10 cu bastonul întins spre pietre“, spre a trezi ridicolul acelui personaj care şi-a pus, în adevăr, sub o fotografie: „d-l X. scăldându-se în apa Iordanului“. Fotografiile mele fiind luate de mine însu-mi, nu puteam să apar eu în ele. Modestia mea e destul de cunoscută. La No. 6 calomniatorul mă confundă cu... un şofeur, iar la No. 10 cu un student, trimis într'adins acolo, ca să serviască ca termen de comparaţie pentru a aprecia înălţimea luncii neinundabile peste apa Ceremuşului. Şi notaţi: acolo suntem pe teritoriu polonez!

Şi alte procedee oneste şi de bună credinţă ca acestea. Ele, de sigur, nu merită de cât un dispreţ suveran şi nici nu sunt demne a mai fi pomenite... de cei cari înţeleg a se închide în turnurile de fildeş. Noi însă, dorind a da o lecţie aspră şi definitivă unor asemenea persoane care, fiind chemate a face apostolat în învăţământ, înjosesc totuşi demnitatea misiuni lor, le-am cercetat pe toate, cu răbdarea psihiatrului şi a pedagogului, care găseşte că şi asemenea cazuri sunt demne de atenţia unui studiu, spre binele şi moralizarea acelora cari s'ar simţi, poate, îndemnaţi a păcătui la fel.

Ar mai rămânea ultima calomnie întemeiată pe un citat scos din lucrarea recentă a tânărului învăţat I. Lepşi. Iată acel citat în întregime:

2) *Indreptare* „In lucrarea mea „Vârsta deltei dunărene“ (Analele Dobrogei 1924 No. 4, p. 9—10) am afirmat că d-l C. Brătescu ar fi dovedit răsturnarea profilului Dobrogei etc. Această aserţiune a mea se baza pe lucrarea d-lui C. Brătescu *„Mişcări epirogenetice şi caractere morfologice în basinul Dunărei de jos“* (Analele Dobrogei 1920 p. 569—597). Cum în Martie 1924, la care dată mi-am terminat lucrarea sus numită, nu cunoscusem încă opul „Câmpia Română“ (Bul. Soc. Rom. de Geogr. 1915) de G. Vâlsan, era natural ca paternitatea unor constatări (ca desacordul între cursul râurilor şi relief în Dobrogea vestică; terasele dunărene ale Câmpiei Române; neexistenţa Dunărei, probabilă, pe baza pietrişurilor balcanice găsite în terasa supe-

rioară etc.) să o atribui d-lui C. Brătescu, mai ales că acest autor în lucrarea sa sus indicată nu aminteşte nici într'un loc de G. Vâlsan ca adevăratul autor al acelor constatări. După apariţia „Vârstei deltei dunărene", d-l G. Vâlsan a avut bunăvoinţa de a-mi trimite lucrarea sa „Câmpia Română", în care, după cum am văzut, se găsesc deja acele constatări morfologice, a căror prioritate, fiind publicate deja în anul 1915, i se cuvine d-lui G. Vâlsan. In interesul obiectivităţii, voesc ca aserţiunea mea eronată (făcută fără rea voinţă) să fie îndreptată aici".

Îi spunem de la început d-lui Lepşi, pe care-l apreciem după justa sa valoare ca pe un harnic lucrător în ogorul prea puţin desţelenit al ştiinţei noastre, că tot în interesul obiectivităţii, cum s'a grăbit să satisfacă susceptibilitatea firească a colegului meu Vâlsan, tot aşa trebue să nu păcătuească şi faţă de susceptibilitatea firească a mea. O punere la punct e necesară şi aci.

Nu pot învinui pe d-l I. Lepşi, care, ca ori ce om de adevărată ştiinţă, trebuie să aibă sufletul curat de ori ce preocupări streine de adevăr, că ar fi scris această notiţă cu intenţii desavuabile; cu atât mai mult, cu cât d-sa, căruia i-am înlesnit publicarea a două studii în Analele Dobrogei, îmi trimite şi mie ultimul său volum cu dedicaţia „D-lui prof. Dr. C. Brătescu, *omagiu* din partea autorului". Din potrivă, îi cred sufletul tânăr şi vioiu însufleţit de cele mai nobile sentimente. Prin urmare, notiţa sa este rezultatul unei greşite informaţii şi a unei oare care stângăcii de stil în materie geografică şi cred că, după cele ce i le voiu arăta aci, d-sa se va grăbi a se corecta.

Mai întâi o mică consideraţie: socot că azi a trecut timpul enciclopediştilor. Un singur om de ştiinţă azi, — când abia te poţi ţine în curent cu ceea ce produce imensa uzină ştiinţifică în specialitatea ta şi, câte odată, nu te poţi ţine şi din cauze materiale —, nu poate să se plimbe cu aceeaşi siguranţă şi perfectă documentare în ramuri aşa de variate ca: geologie, morfologie şi, în genere, geografie, zoologie, botanică, istorie şi arheologie, fără primejdia de a nu cădea în superficialitate, sau a rămânea mai puţin bine documentat.

Deci, se afirmă că înainte de mine, colegul meu Vâlsan a vorbit despre: 1) terasele dunărene;

2) prezenţa pietrişului balcanic pe terasa superioară a Dunărei;

3) răsturnarea de profil a Dobrogei,
şi că eu, în lucrea mea, n'am pomenit numele colegului Vâlsan, de la care aş fi luat aceste cunoştinţe.

Să vedem dacă e adevărat.

1. *Terasele dunărene.* Inainte de mine şi de d-l Vâlsan au fost studiate de răposatul geolog *Murgoci* şi de alţii. In izolarea mea de la Constanţa, unde nu există o bibliotecă publică, neavând la îndemână şi opera „Câmpia Română" a d-lui Vâlsan, pe care d-sa mi-a dat-o abia în Iunie 1921 la Cluj, însoţită de o dedicaţie cu dată,— căci războiul, în vederea căruia eu am fost concentrat încă din 1915, dela sosirea mea din streinătate şi ţinut mobilizat, cu o scurtă întrerupere, până la terminare, mi-a risipit tot ce-mi sosise în lipsă în acel oraş, — am folosit un studiu anterior celui al d-lui Vâlsan, anume „La plaine roumaine et la Balta du Danube" de *Murgoci, pe care însă îl citez cinstit în vre-o trei locuri.*

   In afară de aceasta, terasele nu-s proprietatea nimănui. Ele sunt lăsate acolo pe glob ca să fie studiate de toţi geologii şi geografii lumii, cari pot descoperi în ele, de sigur, încă multe adevăruri. Eu le-am cercetat în vederea unei sinteze, d-l Vâlsan le-a cercetat în vederea altei sinteze ; eu în legătură cu mişcările epirogenetice în basinul Dunărei de jos ; colegul Vâlsan în legătură cu Câmpia română. Şi doar în asemenea sinteze stă mai ales originalitatea unei lucrări. Mai mult, studiul teraselor, aşa precum îl fac eu, nu este un împrumut fără spirit critic din autorul Murgoci, cel *citat* de mine, ci are şi o bună parte de cercetare proprie, căci doar nu eram la începutul activităţii mele geografice, ca să fac operă numai de compilaţie cu nămol de citate. Preţuiesc mai mult metoda activă a cugetării proprii, decât metoda leneşe a citării de păreri streine.

2. *Prezenţa pietrişului balcanic în terasa munteană superioară a Dunărei,* nu e o constatare personală nici a mea, nici a d-lui Vâlsan, ci e anterioară nouă. D-l Lepşi poate cere izvoare de informaţii asupra acestei chestiuni de la Institutul geologic din Bucureşti. *Eu nu afirm nicăeri paternitatea acestei descoperiri. Am găsit-o tot în Murgoci, pe care l-am citat; deci n'am luat-o dela colegul Vâlsan.* D-l Lepşi

nu face nicăeri, în articolul d-sale din Analele Dobroge (pag. 9—10) afirmarea că eu aş avea prioritatea şi paternitatea în studiul teraselor dunărene şi a pietrişului balcanic pe terasa dunăreană; de unde atunci stângăcia de a afirma, în nota citată mai sus, că mi-ar fi dat mie prioritatea, când d-sa îşi putea controla destul de bine cele spuse în articolul d-sale?

3. *Răsturnarea de profil a Dobrogei.* D-l Lepşi a afirmat însă curatul adevăr, în Analele Dobrogei, când a scris că *eu am dovedit răsturnarea de profil a Dobrogei dela S. de Carasu „mai ales prin studierea profilului transversal al afluenţilor văii Carasu“* (p. 10). *Această constatare n'o va găsi d-sa nicăeri de cât la mine.* Deci, când i-am publicat-o în Anale, n'aveam dreptul a i-o corecta şi pentru motivul că pe revista mea stă scris că orice colaborator răspunde *el* de ceea ce scrie.

La d-l Vâlsan, în opera „Câmpia română“, d-sa va găsi cu privire la această chestiune numai o notiţă de trei rânduri, cu „petit“, la pag. 239, în care se spune atâta:

„Insă sistemul de afluenţi, cari isvorăsc lângă Mare şi se îndreaptă spre Dunăre, împotriva pantei — alcătuind astfel adevărate văi epigenetice — arată că această excepţie este de origine tectonică şi relativ recentă“, ca adaos la textul „regiunea dobrogeană din dreptul Bărăganului, unde faţa podişului este uşor îndreptată spre mare“.

Dar nu se spune nimic despre verificarea acestei răsturnări de profil prin profilul transversal asimetric al văilor ce se deschid în Carasu.

Ideea răsturnării de pantă a podişului Dobrogei la S. de Carasu mie mi-a fost sugerată, înainte de a cunoaşte lucrarea d-lui Vâlsan, de următorul pasaj din Murgoci:

„*Valea Carasu nu se deosebeşte de limanele fluviatile din sud* (Urluia, Oltina etc.) *decât prin lungimea ei, provenită din cauza unei depresiuni orografice, curmezişă în platoul Dobrogei de S., datorită unei schimbări de pantă, unei torsiuni în suprafaţa pământului: peneplena din N. este înclinată spre SE, iar podişul bulgar este înclinat spre N. şi unirea între cele două planuri înclinate se face prin o albie şi produce depresiunea Carasu*“. (Bulet. Soc. Geogr. XXXIII (1912) pag 188).

De aci până la afirmarea răsturnării de pantă a podişului mai ales când ai construit, ca mine, un relief în gips al regiunii şi ai studiat ţinutul vecin cu oraşul în care te afli prin profile şi cercetări pe teren, — nu mai e decât un pas uşor.

In treacăt am avut o convorbire cu d-l Vâlsan asupra acestei chestiuni la Serviciul geografic al armatei, unde eram mobilizaţi amândoi şi unde, în orele libere, eu am studiat hărţile originale ale statului major pentru terasele din Ialomiţa şi Brăila şi pentru Dobrogea; şi a doua oară la Cluj, în 1921, asupra aceleiaşi chestiuni, după ce am conferenţiat în faţa d-sale şi a d-lui De Martonne subiectul meu, deja tipărit de un an, asupra mişcărilor epirogenetice şi a caracterelor morfologice în basinul Dunărei de jos. Acolo am aflat eu dela d-l Vâlsan că d-sa a afirmat *în scris*, înaintea mea, răsturnarea de pantă a podişului, dar tot acolo am adăogat eu că cel puţin răsunetul acestei răsturnări de pantă în profilul transversal asimetric al văilor îmi aparţine mie şi a rămas ca la o nouă revenire a mea asupra aceluiaş teritoriu să citez şi acest pasaj al d-lui Vâlsan. Prin urmare ceea ce a scris d-l Lepşi în Analele Dobrogei, atribuindu-mi mie, n'a fost o greşală, ci greşală este notiţa de acum din lucrarea sa cea nouă, pentru care de sigur are datoria a rectifica afirmările sale la prima ocazie ce i se va ivi. Dacă d-l Vâlsan i-a trimis d-lui Lepşi opera sa „Câmpia română", aceasta trebuia interpretat, cred, ca o fină recomandare pentru cunoaşterea şi citarea acestei lucrări, iar nu ca o stângace intervenire, care să determine în potriva mea gestul şi mai stângaci al d-lui Lepşi. Eu nu găsesc în sufletul meu nici un sentiment de invidie pentru succesele nici unui geograf; din potrivă, cu seninătate îl apreciez, îl stimez şi-l recomand cercetării studenţilor mei. De aceea prioritatea în descoperirea unui adevăr nu eu o voiu mistifica, mai ales în ţara noastră, unde sunt aşa de puţini geografi şi aşa de puţină producţie geografică. Dacă Murgoci vorbeşte de răsturnarea podişului dobrogean în sens diferit, deoparte şi alta a văii Carasu, Vâlsan adaoge în notiţa sa răsturnarea podişului la S. de Carasu în sens invers cu direcţia pantei văilor, iar eu confirm aceeaşi constatare prin profilul transversal asimetric al văilor afluente în potriva legii lui Babinet-Baer. La d-l Vâlsan însă faptul e pomenit aproape în treacăt, ca ceva lateral pentru sinteza sa, într'o notiţă; pe

când în lucrarea mea el capătă toată importanța pe care i-o dă sinteza ce o fac în acel studiu, sinteză originală şi probabil cu multă parte de adevăr, căci de aceea este citată şi în bibliografia geologică a noastră.

Cine a lucrat ca mine în condiţii extrem de nefavorabile pentru munca ştiinţifică, în primul an de sărăcie şi doliu de după războiu, o conferinţă ca aceea a Mişcărilor epirogenetice etc., fără posibilitate de prea multă documentare şi într'un oraş jefuit şi fără bibliotecă cum e Constanţa, acela poate înţelege bine că, pentru acest studiu, pe care îl produceam ca *profesor secundar*, este o barbarie să mi se arunce astăzi cu noroi în obrazul meu cinstit, în faţa unei ţări întregi.

Cine sunt vinovaţii? De ce stăruie în anonimat? De ce îi susţine în chip aşa de imoral ziarul „Cuvântul" înpotriva unui om cu care n'a avut nimic de împărţit? De ce acest asasinat moral prin calomnie are caracterul unui complot tăinuit şi cu ramificaţii? De ce el coincide cu anume interese actuale ale altora ca eu să fiu înjosit?

Adevărul, chiar dacă întârzie, dar nedescoperit nu rămâne nici odată. Iar o vorbă înţeleaptă spune:

„Morile lui Dumnezeu macină încet, dar sigur".

Profesor C. *Brătescu*

Adaos.

Aceste pagini erau deja la tipar, când în ziarul „Cuvântul" cu data de 20 Oct. 1927 au apărut următoarele rânduri la pag. 2 dreapta, sus:

BLOC-NOTES

In chestia plagiatorului Brătescu-Cernăuţi.

„D-l Prof. C. Brătescu, ne adresează o scrisoare de protestare înpotriva faptului că, în afacerea d-sale, am dat ospitalitate unui al doilea articol „care însemnează cel mai pervers asasinat moral" din câte a cunoscut vre-odată.

D-l Prof. C. Brătescu, socoate sub demnitatea d-sale de a polemiza prin presă cu oameni cari nu au măcar curajul de a semna, şi anunţă că a cerut Ministerului numirea unei comisiuni de specialişti în faţa căruia (sic) să se discute cazul. In acelaş timp ne încunoştiinţează că a făcut demersurile necesare pentru darea noastră în judecată, „cu atât mai mult" (!) cu cât la cererea d-sale de a-i da numele autorului anonim, noi am fi răspuns cu tăcerea.

Lămurim: autorul anonim este un profesor universitar de o valoare ştiinţifică cel puţin egală cu aceea a profesorului Brătescu.

Dacă nu i-am dat numele, e nu pentru că ne-am fi ferit, sau ni-ar fi interzis-o autorul. Ci pentru că am vrut să luăm d-lui Brătescu posibilitatea de a se sustrage unei explicaţiuni publice, sub cuvânt că chestiunea ar fi de resortul specialiştilor. Noi suntem de părere că publicul are drept să fie informat asupra calităţii ştiinţifice a „savanţilor" noştri. De aceea am fost bucuroşi să putem procura cetitorilor răspunsul d-lui Brătescu. Publicul poate aprecia singur dacă şi cât de fundate sunt ifosele supărate ale tânărului geograf din Bucovina.

Pentru că însă d-l C. Brătescu-Cernăuţi, pe lângă calităţile d-sale ştiinţifice, pe care acum suntem în măsură să i le apreciem, mai e şi de o rău crescută nervozitate şi ne ameninţă cu darea în judecată, ne vom face plăcerea să nu-i comunicăm numele autorului anonim de cât în faţa instanţei; nu de alta, dar ca să mai petrecem şi în particular".

Concluzie :

1. Până acum îmi făcusem convingerea că d-nii de la „Cuvântul" sunt oameni inteligenţi, dar lipsiţi de omenie. Acum refuz a le admite şi atributul inteligenţei. D-lor s'au asociat statornic la calomnie şi au împărtăşit-o cu satisfacţie. D-lor mă insultă şi acum.

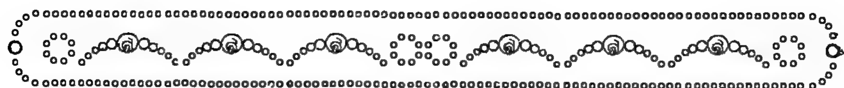
2. Pentru opinia publică inteligentă am publicat răspunsul meu dela 9 Oct., din „Cuvântul" şi „Dobrogea Jună" şi dela 7 Oct., din „Glasul Bucovinei", un răspuns concis, limpede, academic şi fără un pic de *„nervozitate rău crescută"*. De oare ce în consiliile Facultăţii noastre în totdeauna s'a desaprobat polemica dintre profesori în ziare, am refuzat a mai continua o asemenea polemică, care este identică cu o dare în spectacol, din motive de demnitate şi disciplină. De altă parte, o asemenea polemică nici nu este la locul ei în ziare, întru cât, fiind vorba de chestiuni de specialitate, pe care nu le pricepe nici calomniatorul, o asemenea polemică în faţa publicului mare rămâne zadarnică. In fine, cu *anonimii* nu se discută.

3. Cetitorii vor aprecia valoarea morală a calomniatorului şi motivele falşurilor sale. Cetitorii Cernăuţeni, în special, bănuesc de pe acum cine e calomniatorul.

4. Justiţia îşi va spune cuvântul.

Cernăuţi, 19 Oct., 1927. Profesor **C. Brătescu**

Errata : la pag. 124 rând 2 de jos citeşte: *Voitcu* pentru Hoinic.

LA MOARTEA LUI VASILE PĂRVAN

Da, nu-mi ese din minte şi cu toate astea e adevărat: A murit archeologul Părvan!

Intâmplarea a făcut să-l cunosc şi eu. Intr'o vară, acum vr'o 15 ani, era în escursie cu studenţii săi din Bucureşti la Adamclissi, la Tropaeum Traiani şi la întoarcere am mâncat împreună în grădina unui birt din Megidia.

Ii spuneam că în Dobrogea se fac două lucruri fără să vrei: Archeologie şi Sociologie. Te silesc la una pietrele cu inscripţii de pretutindeni şi la alta diversitatea de elemente, pe cari le vezi cu ochii cum zi cu zi se încheagă în societate.

M'a ascultat cu atenţie şi pentru că-i spusesem cât m'a interesat Cernavoda, ca aşezare veche — Axiopolis, unde am ţinut o conferinţă la un club cultural (fondat acolo în 1908 din iniţiativa amicului N. D. Chirescu, primar atunci), Părvan mi-a răspuns glumeţ:

— Aţi călcat pe urmele străbunilor. După Traian, în fiecare localitate mai mare era şi câte o schola — club şi în unele chiar şi mai multe. La Axiopolis a fost un club al corăbierilor de pe toată Dunărea!

Intr'altă vară, aceasta după răsboiu, l-am întâlnit la Constanţa, la Primărie. Intervenea pentru un pictor, ca să i se dea un loc unde să-şi instaleze atelierul... şi pentruca primăria să nu mai permită a se astupa cu gunoaele pieţei săpăturile ce făcuse ca să descopere un colţ al zidului vechei cetăţi Tomis, la întretăerea str. Dorobanţi cu Bulevardul Ferdinand!

Am vorbit şi atunci puţin.

Şi-a amintit de tânărul din Megidia ce-i vorbise de Archeologie şi pentru că de data asta-i prezentasem omagii pentru opera sa „Idei şi forme istorice“, pe care o citisem de curând,

m'a invitat să profit de ocazie că se găseşte la Histria, cetatea veche, la care săpa şi studia atunci, şi să mă reped pân'acolo, căci voiu vedea lucruri interesante, vom putea vorbi multe... El iubeşte pe oamenii studioşi, pe îndrăgostiţii de trecut.

Am dat zi după zi, am pregetat... Drum lung, după răsboiu nu-mi mai plăceau drumurile... Şi nici nu m'am dus şi nu l-am mai văzut de atunci.

Vorbind, în ziua când am aflat despre moartea lui, cu un cunoscut, acela a încheeat cu compătimire:

— Era un revoltat bietul Pârvan!

— Revoltat? O, nu! Era un creator senin, un constructor foarte lucid al povestei adevărate a neamului său, pentru care cerea şi mărturia rămăşiţelor infime, a cioburilor ruginite, a hârburilor şi pietrelor ascunse sau pierdute sub pulberea vremurilor, ori gunoiul stupidităţei barbare.

Doar el a spus atâtea lucruri frumoase, aşezate, precise şi a construit cu un material foarte durabil temeliile istoriei noastre. Un revoltat n'ar fi lăsat pe urma sa decât dărămături!

Insă a spus şi el, ceeace era drept să fie spus, pentru că societatea noastră privea, după răsboiu, ca inutile munca şi idealul său; a spus-o lapidar, aşa cum a învăţat dela străbuni: „inteligenţa creatoare contemporană e în totalitatea ei sdrobită de masivitatea impertinentă a bogătaşului, care asudă de grăsime şi de brutalitatea greoae a proletarului, care nu se gândeşte decât la mai multă pâine".

Strigătul inteligenţei creatoare!

Şi el era una din cele mai strălucite. Proba? Nu dărămase ca să ia locul. Muncise în tăcere monahală, construise nu cu şubrede reputaţii răsturnate, ci cu materialul necesar ştiinţei sale. Lucrările antecesorilor par înjghebări sarbede şi sărace.

Am fost mai târziu la Histria, am văzut săpăturile... Am văzut şi ceeace alesese şi dăduse deoparte ca „monumente" de studiat, ca material de analizat pentru constatările şi concluziile sale: fărămituri cu câteva litere sau semne, bucăţi de ornamente, hârburi de amfore cu iubitele lui „inscripţii ceramice" — nişte sgârieturi (graffiti), dar cu litere din secolul VI-lea sau al V-lea înainte de Cr.; apoi stampilele de pe amforele aduse aici cu vin din Miazăzi, cioburi de sticlă, rămăşiţe de piepteni, agrafe,

brăţări, bucăţi de marmură din placaje sau pietre de altare cu nume de împăraţi romani...

O adunătură barocă, din care diverse secole vechi plângeau sau râdeau, scrâşneau sau se bucurau.

Dar, ce lumină a făcut el ca să răsară din aceste rămăşiţe, cărora se părea că nu li s'ar fi putut de-apururi da de capăt... El le-a strâns cu dragoste şi înţelepciune, le-a observat, le-a reconstituit, le-a comparat cu ce văzuse în alte părţi, le-a determinat întrebuinţarea, locul şi timpul, înţelesul, viaţa şi.,. ca un vrăjitor a trezit de sub miile de ani o cetate splendidă cu viaţă de secole, cu o istorie bogată şi demnă, cu suflet generos, căci a radiat dela Pontul stâng spre bărăganul getic, spre singurătăţile scitice, spre fundul pădurilor şi vârfurile munţilor dacici, lumina helenică : Histria !

Urmărindu-l în cuvintele ce le-a avut cu fiecare din bucăţile grămezei, cuvinte ce le-a scris în „Comunicările“ şi „Memorialele“ sale, apare viaţa cetăţei, cu trireme ce vin şi pleacă din cheul de granit verzuiu pe lacul albastru cu zarea fâlfâind de pescăruşi albi, — cercetate cu privirea de preotul lui Apollo Iatros, de înţelepţii din Gherusie, de poporul histrian activ şi iubitor de bogăţii, de frumos şi de a înfrunta aventurier talazurile mărilor şi sălbătecia barbarilor...

Iată-l pe Aristaios cum priveşte îndurerat trupul fiului său Meidias... Il trimisese la studii temeinice la Cyzic, dar moartea timpurie i l-a răpit... Aud cum părintele îşi plânge feciorul pe cuvintele unei înaripate elegii — model de elegie din secolul IV-lea înainte de Cr. — elegie pe care grija lui Pârvan ne-a păstrat-o... căci frumosul stâlp de marmură albăstrie, pe care a fost săpată, l-au furat germano-bulgarii în 1917—1918...

Şi-atâtea, până ajungem să-l vedem pe Traian dând cu mâna-i augustă magna carta de drepturi şi privilegii Histrienilor la 25 Octombre anul 100 după Cr., când vedem înălţându-se o nouă Histria, refăcută sub scutul roman: civitas-histrianorum !

Şi aşa mai departe până la anul 238, când Geţii, Carpii şi Goţii sfarmă acest far de pe ţărmul Mărei Negre şi totul se cufundă în întuneric...

Era această Histria aşa de vie înainte, cum ne-a făcut-o Pârvan, cum ne-a reconstituit-o el din cenuşă ?

Dar am văzut lângă zidurile desvelite la Histria şi came-

rile goale şi patul sărac şi masa de brad, unde Pârvan lucrase luptându-se cu frigurile şi cu ţânţarii...

Până azi nimeni n'a săpat în atâtea locuri şi atât de mult la temelia romană a neamului nostru pentru a-i dovedi adâncimea şi întinderea.

După el începuturile neamului românesc trebuesc puse în Dobrogea şi cu mult înainte de războaele dacice, căci din Dobrogea romană s'a resfirat pătrunderea pe Dunăre în sus şi pe drumurile spre munte. Dela el Dobrogea va fi privită ca prima descălecare a românismului, descălecare din... leagăn.

Valoarea descoperirilor, constatărilor şi concluziilor sale este imensă şi interesează multe ramuri de activitate. Am cunoscut cazul unui savant etnograf, care terminase mai anii trecuţi o lucrare de mare erudiţie în materie de etnografie românească şi care a oprit tipărirea lucrărei sale până ce va citi „Getica" lui Pârvan, iar citind-o a renunţat la tipar, pentru a-şi reface lucrarea.

Şi totuşi Pârvan vedea bine că ceeace a făcut nu este destul, concluzia lui era; „Originile poporului şi culturei noastre nu se vor putea mai clar lămuri, până ce archeologia de săpături nu va lua în deaproape cercetare şi resturile evului mediu în strânsă legătură cu cele preistorice, iar filologia nu va cerceta istoric şi geografic — comparativ — pe bază nu numai romanică şi slavică, ci şi general indo-germanică, diferitele nume de persoane şi de elemente şi accidente geografice".

Studiul poporului nostru, ca grup de cultură, l-a preocupat totdeauna şi în acest sens după răsboiu, răsboiul aducând întregirea într'un singur stat da o posibilitate nouă savantului, el a alcătuit un program de acţiune pe baza căruia să se cerceteze metodic ţara şi poporul din cele mai depărtate timpuri şi până în vremea noastră.

Urmărind acest program, iată-l cufundat în protoistoria Daciei, din care a eşit studiul nebănuit „Getica".

Ce-aveam înainte? — „Dacia înainte de Romani" a bătrânului Tocilescu, „Dacia Preistorică" a fantasticului Nicolae Densuşianu, precum şi lucrarea conştiincioasă dar modestă „Contribuţie la Dacia înainte de Romani", teză de doctorat a d-lui I. Andrieşescu.

In „Getica" sa Pârvan întreprinde a afla ce s'a întâmplat

în Dacia între epoca myceniană şi cea romană şi punând la contribuţie rezultatele săpăturilor sale şi ale altora, piesele muzeelor noastre şi ale celor streine şi ştirile culese pe cale literară din scriitorii vechi, reuşeşte a reconstitui viaţa poporului get, viaţă ce-a durat de-alungul primului mileniu înainte de Cr.

Vedem cu mirare că aceşti Geţi au desvoltat o civilizaţie frumoasă în epoca bronzului III-lea şi IV-lea, au avut lupte cu Sciţii, ce-au năvălit asupră-le şi pe unii i-au getizat, iar aceia ar fi Agatirşii; şi-au apărat ţara de Celţii, ce înaintaseră în răsăritul Europei, de unde i-au alungat, etc. Că Geţii au fost în neîntrerupte legături cu Italia şi Sud-Vestul Europei, însufleţind comerciul vaselor de bronz şi a carelor de luptă, — ba chiar în legături cu Nordul, unde exportau aur lucrat. Că sub influenţa Sciţilor şi Celţilor au trecut, adaptându-se, la o nouă civilizaţie, cea a ferului, etc. Că ei au avut o religie superioară şi o moralitate austeră şi în totul că au dat o cultură interesantă.

Iar cum aceşti Geţi formează marele trunchiu pe care s'a altoit elementul roman, pentru a da poporul român, — se'nţelege că studiul geţilor este de-un imens interes pentru noi.

Legături cu acest mare popor al Geţilor întreţineau cetăţile greceşti din Pontul stâng şi relaţiunile lor au fost totdeauna active şi înrâuririle reciproce. Dar lucrul acesta nu-l putea întrevedea decât Părvan, care a studiat cu o minuţiositate, parcă, exasperantă Histria şi date fiind programul său de studii şi concepţia ce-şi făcuse, era aşa de firesc să treacă dela studiul Histriei la cel al Geţilor... şi a trecut spre marele folos al culturei noastre. Pentru alţii domina mereu întrebarea lui Ovidiu (din Trist. III, 9): Quis crederet?... atunci când se miră oarecum că a aflat aici cetăţi greceşti şi că

Huc quoque Mileto missi venere coloni,
Inque Getis Graias constituere domos.

(Cine-ar crede că aici coloni trimişi din Milet au venit şi între *Geţi* au clădit case greceşti?).

Din punctul de vedere al direcţiunei ce trebue să urmeze studiile lămuritoare ale originilor poporului şi culturei noastre, ceeace ne-a lăsat Părvan este de-o importanţă capitală, căci dacă altădată pluteam în nesiguranţă şi negurile ne închideau perspectiva, astăzi orizontul este mai larg şi mai luminos, perspectiva e limpede.

Dar, şi nici acesta nu e lucru mic, Părvan a imprimat istoriei o concepţie mai ştiinţifică şi mai aproape de omenesc şi de adevăr. In prolegomenele sale nimeni nu a vorbit atât de verde tinerimei studioase, căreia încredinţa ştiinţa şi sufletul său ca profesor. N'a fost numai un profesor de istorie, sau numai un istoric, ci şi un cugetător expresiv şi isbucnitor, care a căutat să scuture ştiinţa sa de un balast, ce o ţinea mai prejos de menirea, ce el întrevedea că trebue să aibă.

El concepe istoria ca „o privire sintetică peste viaţa marei şi unicei fiinţe, Umanitatea, ale cărei forme concrete de vibrare şi ritm sunt în devenirea lor, organisme complete, cu naştere, creştere, îmbătrânire şi moarte, — nenumărate în varietatea lor, întocmai cum nenumărate sunt speciile unei familii biologice, în timpul şi spaţiul geologic. Dar această privire sintetică nu se poate concepe decât ca o atitudine faţă de viaţa privită şi pe istoric nu-l interesează această viaţă ca o manifestare a naturei, ci ca o manifestare a culturei: „unde începe cultura, adică manifestarea reformatoare umană în mediul natural cosmic, acolo începe istoria". Aşa dar pentru el sunt „forme" sub care se prezintă umanitatea, iar ceeace le diferenţiază este „devenirea", prin care el înţelege manifestarea reformatoare omenească asupra naturei. Chiar individul este o formă a umanităţei şi el poate „deveni". Astfel Părvan circumscrie rolul celor ce se dedică ştiinţei istorice: „Istoricul se ocupă cu devenirea vieţei omeneşti spirituale, atât în aspectele ei individuale, cât şi în cele colective".

După el Istoria, ca să rămână în obiectul său, urmează să se ocupe numai de indivizii sau colectivităţile, care aduc aporturi culturale sau manifestări reformatoare în mediul cosmic, — pretenţiile celorlalţi de-a trece în istorie sunt, fireşte, impertinenţă! Introducerea lor — balast.

Prin modul cum concepe istoria, Părvan este un apologist al culturei, un preţuitor al inteligenţei creatoare de valori culturale, eterne... şi trebue să considerăm o fericire pentru neamul nostru, a cărui istorie tinde spre definitivă închegare, de a fi avut un îndreptător cu asemenea concepţie în această epocă.

Şi... nu pot uita în Părvan pe iubitorul de artă, pe cugetătorul artist, făuritorul celui mai frumos dialog, ce s'a scris asupra artei dramatice elene, „Anaxandros". In Delphi, după o reprezentaţie a Antigonei lui Sofocle, discuţii între cetăţenii del-

fieni Anaxandros, Theoxenos şi Callicrates asupra tragediei, dramei şi comediei elene...

Ce armonios cântă Theoxenos „iubirea cea aşa de uitată de oameni", cuvintele cad pe măsura versului antic; dar ce adânc răsună imnurile pe care Anaxandros le înalţă singurătăţei: „Sufletul omului e un isvor. Singurătatea e fântâna în care apele lui se adună, spre a se face mai mari. Lăsaţi isvorul să-şi adune puterile şi tot ce strânge va fi o bucurie cu atât mai mare pentru voi. Nu-l atingeţi însă în cursul lui, căci veţi păta unda clară; nu-i astupaţi fântâna apelor lui, căci el va sparge închisoarea şi se va risipi trist şi zadarnic în câmpul uscat şi netrebnic. Căci tot ce adună omul în liniştea lui solitară şi tot ce, deplin izolat de mulţime, poate modela în forme statornice ale gândului, e un dar al inimei sale iubitoare de oameni, în tot ce aceştia pot avea sublim în ei, făcut mulţimei imense din întregul spaţiu şi timp viitor"...

Dar tot ce-a scris Pârvan poartă întipărirea unei eleganţe de expresie — firească, unei necăutate clarităţi... Putem striga în urma sa: Poporul ce-a dat asemenea exemplar are o cultură!

Totuşi, ridicând privirea de pe opera lui şi căutând împrejur, o tristeţă prea fundată mă coprinde: S'a dus prea curând pentru ştiinţa şi arta sa, pentru cultura noastră. Sunt atâtea locuri în opera sa unde el promitea să revie, a lăsat multe chestiuni a căror descurcare a amânat-o pentru mai târziu... A murit pe neaşteptate, poate cu regretul că duce cu el taine ale ştiinţei şi frumuseţi pe care ar fi dorit fierbinte să le încredinţeze celor ce vin, ca o datorie a vieţei sale... şi nu-mi pot opri lacrimile...

Să moară el, care a dat glas, viaţă atâtor fărămituri netrebnice, atâtor hârburi şi pietre? Dela Salsovia, Tropaeum Traiani, Ulmetum, Tomis, Histria, şi din atâtea vetre de aşezări din vechi secole: Barboşi, Poiana, Suseni, Gruia, Zimnicea, Mănăstirea, Năeni, Bălănoaia, Turnu-Măgurele, Tinosul, Piscul Coconilor, Piscul Crăsani... El care a dat viaţă atâtor burguri, cetăţi şi popoare, făcându-le să vorbească inimei şi minţei noastre cu voci de străbuni şi să ne spună până şi gândurile lor despre lume şi viaţă...

Da, nu-mi ese din minte!

D. Stoicescu

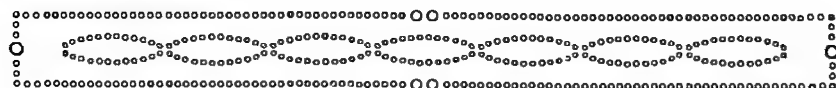
SEARĂ

Clipeşte focul somnoros din gene,
Mă'nvăluie'n roşcatele-i văpăi,
In lemnul ce se mistuie alene,
Aud plângând un pom tăiat din văi.

Se jeluește lung, prelung suspină,
Cu'ncetul se preface în tăciune,
O clipă doar mă'nvăluie'n lumină,
Şi ca un vis frumos, încet, apune...

Gr. Sălceanu

CANALUL NAVIGABIL DE LA CERNAVODA LA CONSTANȚA ÎNTRE DUNĂRE ȘI MARE

I.

La așezământul acestei lucrări s'ar cere să nu se întrevadă alt lucru de cât acela al înțelesului de muncă. Numai prin muncă omul a cules foloase și s'a mândrit de firea lui. Conduși de îndrumări chibzuite, noi clădim și înfrumusețăm locuri și regiuni, de pe urma cărora se trag foloase. Sufletul omenesc este făcut să cerceteze, să cunoască și să conducă elementele ce-l înconjoară. Prin această năzuință el cearcă să devină stăpânul destinului său.

Dacă omul stăpânește o parte însemnată din legile nestrămutate care guvernează universul și dacă din aplicarea acestor legi au decurs și s'au răspândit binefaceri cu înțeles de generalizare,.. este că în structura minții omenești se plămădesc mereu imbolduri și tendințe către frumosul formelor pe care ea le dorește adunate și încadrate în ritmul armoniei. El iubește să-și împodobească toate cele gândite ori visate cu parcele din realități, întocmai ca și micile țesături de scoarțe colorate. Aceste mărunțișuri de realități, omul se complace să le alcătuiască în ghirlande, să le pipăe formele așa fel ca compusul lor să-i reprezinte dreptul sfânt al posesiunei și al întrebuințărei.

Odată cu însușirea bunului cucerit prin muncă, omul socoate că trebue să predomine și să conducă elementele din jurul său.

II.

Cred a nu spune ceva axagerat, dacă persist în Convingerea că înfăptuirea Canalului navigabil între Dunăre și Mare (Cernavoda—Constanța) este cu putință și trebue să fie realizat.

O asemenea operă rămâne încadrată în sfera intereselor mari ale Țărei. Problema ce se pune prin deschiderea unei căi de

apă atât de ample, este natural ca să atragă, în cadrul ei, energii naţionale şi orizonturi de lumi îndepărtate.

Constanţa, port deschis la mare, primeşte în ori-ce timp al anului încărcăturile purtate de vapoare pe întinsul mărilor.

Orientul apropiat şi basinul Mediteranei sunt vecinele noastre.

Legătura de navigaţie între Dunăre şi Rin face ca marele nostru fluviu să fie o adevărată stradă largă, care străbate Europa de la Marea Nordului la Marea Neagră.

Spărtura canalului navigabil între Cernavoda şi Constanţa ar aduce deodată Constanţa cap de Bulevard la Mare şi va stabili portul nostru maritim în directă legătură fluvială cu Rotterdam, deservind astfel calea comercială a Europei centrale şi apusene.

Portul nostru de Mare va deveni o însemnată piaţă, la răscrucea căreia vor afla, ca să se negustorească, deoparte mărfurile orientului destinate popoarelor din centrul şi apusul Europei, iar de altă parte, tot către acest port vor converge produsele fabricate din ţările industriale europene, care îşi au îndrumarea către orient. Faţă de ocolul pe la Sulina ar resulta o scurtare de drum de circa 400 km.

Braţul Sulina şi, în viitor, braţul Chilia, care leagă porturile dunărene Galaţi şi Brăila cu navlul maritim, îşi vor păstra, ca totdeauna, — rolul lor de căi fluviale. Nu cred să intre în ideea vre-unui om serios că, realizarea canalului navigabil de la Cernavoda la Constanţa, ar avea ca scop deprecierea sau decăderea oraşelor Galaţi şi Brăila. Aşezământul geografic al acestor două oraşe cu privire la regiunile pe care le pot deservi în mod natural (o parte din Muntenia, Moldova, Basarabia, Bucovina, nordestul Ardealului şi Polonia cu Cehoslovacia) va menţine în permanenţă şi cu profit, în calea sa dreaptă, aportul de mărfuri la export şi import către Galaţi şi Brăila.

Căutarea de noi debuşeuri, ori valorificarea bogăţiilor unei regiuni sunt elementele neschimbătoare ale progresului. Infăptuirea lor este cea mai puternică încurajare a înaltelor aspiraţiuni şi, dacă s'ar născoci stânjeniri, pentru a împiedeca mersul drept al naturei lucrurilor, un asemenea fapt urât ar fi o mare nesocotinţă. Cum adecă, dacă toate basinele râurilor care străbat Ţara ar fi regularizate şi ar fi legate între ele prin Canale navigabile şi de irigaţiuni, .. oare s'ar găsi cineva care să susţină

că o întinsă rețea de canale pe cuprinsul Țărei ar nimici ori ar deprecia cu ceva celelalte mijloace existente de transport cum sunt căile ferate şi şoselele? Eu cred că nu, căci ori-cât de întinse şi numeroase ar fi drumurile de uscat şi de apă, ele nu se copleşesc unele pe altele, ci, din contră, ele îşi dau mână de ajutor, pentru ca să se servească între ele şi să concure laolaltă la ridicarea şi prețuirea bogățiilor locului. Exemplu vădit îl dau Țările din occident. Cunoscutul fabricant de automobile D-l Ford din America, spune că *un produs nu are valoare de cât atunci când acel produs este transportabil.*

III

In anul 1922 am publicat în revista „Analele Dobrogei[1]) un studiu proect despre canalul navigabil dintre Dunăre şi Mare (de la Cernavoda la Constanța). In acel proect socotisem canalul cu deschizătura liberă în aer, pe tot traseul lui de 60.200 metri.

Cum pe atunci se frământa ideea unui asemenea canal navigabil, pe care autorii articolelor din jurnale îl îndreptau, ca să aibă debuşeul în lacul Mamaia, am ținut să arăt greutățile şi nefolosința comercială a unei asemenea legături cu lacul şi am susținut că singură legătura directă a canalului cu Marea, în imediata apropiere (partea de sud) a portului maritim Constanța este aceea care corespunde comerțului şi interesului general al Țărei. Rămân şi azi hotărât legat de această din urmă idee.

Era evident că o legătură navigabilă între Dunăre şi Mare, de la Cernavoda la Constanța, să fi preocupat pe mulți înaintaşi. In studiul meu apărut în 1922 am citat pe Herr v. Vincke[1]), al cărui proiect, făcut în urma unui voiaj pe teren dealungul văii Carasu pe la 1840, prezintă, pe lângă interesul istoric al chestiei şi pe cel al preocupărei ce încă de mult îl aveau popoarele din centrul Europei ca să lege calea fluvială a Dunărei cu Marea la o depărtare cât mai mare posibilă spre sud de granița Rusiei.

Era fapt cunoscut că Rusia urmărea în politica ei externă stăpânirea definitivă a Mărei Negre — pe care o socotea un lac rusesc — pentru ca de la această posesiune să păşească hotărât la ocuparea Bosforului şi a Dardanelelor.

---

[1]) Vezi No. 3 anul III din revista „Analele Dobrogei".

Războiul din Crimeea de la 1856, în care Franţa, Anglia, Turcia, erau angajate pentru a respinge cucerirea şi chiar influenţa pe care Rusia le urmărea în Balcani, acest eveniment a fost şi este apreciat drept o problemă de istorie demonstrativă. Cu prilejul acelui războiu, Ruşii au blocat, prin scufundări de vase, gura braţului Sulina, împiedecând astfel exportul cerealelor din Ţările Române.

Ca răspuns la această constrângere, Englezii au instalat linia ferată de la Constanţa la Cernavoda, readucând transporturile de produse, care se scurgeau de la Dunăre către Mare, în o regiune mai sigură, ferită de ameninţările ruseşti. Tot cu ocazia construirii acestei linii ferate (1862) s'a zidit cheiul de debarcare pe malul Dunărei, la Cernavoda, tocmai în dreptul îmbucăturei văei Carasu cu Dunărea, lucru care de atunci a împiedecat orice revărsare a Dunărei pe Valea Carasu, ale cărei ape se întindeau mai înainte până în apropierea satului Alcap, la răsărit de Megidia.

Un alt proect — acesta însă de dată recentă — studiat cu multă îngrijire, este al Consilierului Ministerului din Buda-Pesta, Hajos, proect apărut în broşură la Buda-Pesta în 1917 [1]).

Autorul dela Buda Pesta întocmeşte canalul cu deschizătură liberă în aer, 50 m. lăţime, cu plecare de la Dunăre şi pe o distanţă de mai bine de $^2/_3$ din lungimea lui. Către Constanţa, el îl trece într'un tunel maritim (25 m. lăţime). Canalul este prevăzut cu un sistem de ecluze şi deversoar la captarea apei de la Dunăre.

Asupra articolelor ce-am întâlnit prin jurnale, deşi ele erau redate cu multă convingere în apărarea şi pledarea intereselor generale ale Ţărei prin crearea unui asemenea canal navigabil, totuşi nu le pot enumera aci, ele nefiind prezentate sub forma proectelor obicinuite.

IV.

După cum se va vedea din cele ce urmează, aduc aci câteva modificări cu privire la înfăţişarea generală a canalului faţă de prima publicaţie apărută în revista „Analele Dobrogei" 1922.

---

[1]) Vezi No. 3 Anul IV din revista „Analele Dobrogei" recenzie de Inginer V. Cotov despre „Un proect Unguresc pentru Canalul Cerna-Voda — Constanţa".

Consideraţiunile de ordin economic, comercial, precum şi dreptul de stăpânire în propriu teritoriu a unei căi navigabile de însemnătatea canalului navigabil Cernavoda — Constanţa, nu le găsesc potrivite de a le mai reproduce. Ele se află în lucrarea apărută în revista mai sus citată.

Dunărea la etiaj este cu 8 m. deasupra fâşiei Mărei. In epoca când apele sunt crescute, această diferenţă de nivel între Dunăre şi Mare atinge 10—11 m. Pentru săpătura canalului, consider apele Dunărei la etiaj. Voiu menţine deci în şirul socotelelor, apa Dunărei ridicată cu 8 m. deasupra nivelului Mărei.

Dacă mergem de la Dunăre (Cernavoda) spre Mare (Constanţa) şi lungind traseul căii ferate, întâlnim:

1. Regiunea oraşului Cernavoda cu împrejurimile, care, pe o lungime de 5.600 m. şi pe o lăţime medie de 400 m., pleacă de la malul Dunărei şi merge până în apropierea Gării Saligny. Ea reprezintă un profil ridicat deasupra nivelului Mării de la 5—9 metri.

2. Inainte de a ajunge la gara Saligny, porneşte spre răsărit Valea Carasu propriu zisă. Profilul acestei Văi este de 4 m. peste nivelul Mării. Valea îşi menţine această altitudine de 4 m. către răsărit până în apropierea satului Chiostel pe o distanţă de 24.800 m.

3. Cu începere din vecinătatea satului Chiostel, mergând spre Constanţa, profilul terenului se ridică gradual la 10 m., 15., 20., 30., şi atinge la punctul Palas cota 56 m., deasupra nivelului mării. De la Palas către Constanţa profilul se înclină la 50 m., 30 m., şi se termină prin râpa de 20 m., de la malul Mării.

Distanţa dintre Cernavoda şi Constanţa, pe care canalul o parcurge, lungind partea de sud a căii ferate, este de 60.200 m.

Canalul va fi cu deschizătură liberă în aer de la Cernavoda şi până la răsărit de Murtfatlar în punctul cu cota 25 m. altitudine din apropierea satului Valul lui Traian. Această parte a canalului parcurge o distanţă de 47.400 m. şi are o lăţime în fundul patului de 40 m., iar adâncimea de 8 m. sub nivelul Mării, numai până la Valul lui Traian. Pe ambele părţi ale canalului sunt prevăzute drumuri macadamizate de câte 5 metri lăţime, care vor servi pentru halajul mecanic al şlepurilor.

Cu începere dela cota 25 m. (Valul lui Traian) şi până în portul Constanţa, pe distanţă de 12.800 m. canalul întră sub pământ. El este format din două tunele maritime, paralele şi gemene, boltite în piatră, care merg în linie dreaptă şi debuşează în partea de sud a portului Constanţa. Adâncimea apei din tunele este de 5 m. sub nivelul Mării. Fundul (patul) tunelelor va fi ridicat cu 3 m. faţă de acel al canalului cu deschizătura liberă.

Această diferenţă de scară între fundul canalului cu deschizătură în aer liber şi cel al tunelelor maritime are ca scop ca tunelele maritime să servească drept stăvilar natural pentru viteza de scurgere a apei din canal.

Canalul cu deschizătura liberă va reprezenta, prin conţinutul său, acumulatorul de. apă, pe când tunele maritime vor ţine şi locul de regulator al vitezei de scurgere a apei.

Lăţimea tunelelor este de 20 m. fiecare, iar bolţile vor avea la mediane înălţimea de 14 m. deasupra făşiei de apă. Fiecare tunel este înzestrat cu câte o cale trotoar de câte 4 m. lăţime pentru halajul mecanic al şlepurilor. Tunelele maritime vor avea 10 coşuri ventilatoare.

Pe tot parcursul canalului dela Dunăre la Mare, el va avea o înclinare de 0.129 m. pe sută de metri (0,129 m./oo). Făşia de apă din canal se îmbină la Constanţa cu făşia de apă a Mării. Viteza de scurgere din canal nu va trebui să depăşească 0.25 m. pe secundă, pentru ca navigarea în amont şi aval să nu fie îngreuiată. In acest scop s'a socotit fundul tunelelor maritime cu 3 m. mai ridicat de cât cel al canalului cu deschizătura liberă.

Tot în vederea regularizărei vitezei de scurgere a apei din canal se va stabili la Dunăre, la capătul canalului de aducere din fluviu, două prize-stăvilar, metalice, mobile, susţinute pe zidărie-beton. Ele vor fi aşezate transversal canalului de aducere, la 8 m. sub nivelul Mării şi se vor monta pe fundament de beton la patul canalului. Manevrarea în sens vertical, în jos sau în sus, a acestor prize-stăvilare metalice va fi făcută cu mijloace mecanice (hydraulice sau electrice). Făşia de apă introdusă în canal va corespunde variaţiunei de înălţime a priselor-stăvilare. Debitul făşiei de apă primită în canal va menţine pe cât de aproape de constantă viteza de scurgere în canal. Odată canalul umplut în întregime cu apă, de la Dunăre la Mare, prizele stăvilare vor

fi manevrate între 3—4m. adâncime de la nivelul curent al Dunării, pentru a atinge viteza de scurgere dorită.

Canalul de aducere de la Dunăre va avea 1.000 m. lungime 40 m. lăţime şi 8 m. adâncime sub nivelul Mării.

La capătul opus al canalului de aducere se va înfiinţa un basin-port la Cernavoda, în afara oraşului, de 1.000 m. lungime, 100 m. lăţime şi 8 m. sub nivelul Mărei.

De la basinul-port Cernavoda la Megidia, canalul deschis (40 m. lăţime, 8 m. adâncime sub nivelul Mărei) va urma Valea Carasu în sudul liniei ferate şi va debuşa în basinul-port Megidia (1.000 m. lungime, 100 m. lăţime şi 8 m. adâncime). De aci canalul va continua calea spre răsărit, pe valea Carasu, până la Murfatlar, unde se va stabili un alt port (1.000 m. lungime, 100 m. lăţime şi 8 m. adâncime). Canalul deschis îşi va urma calea de la Murfatlar către răsărit până la punctul cota 25 m. altitudine (vecinătatea satului Valul lui Traian), unde se va construi un nou basin-port (1.000 m. lungime, 100 m. lăţime şi 8 m. adâncime).

La căpătul de răsărit al acestui basin-port vor pleca în linie dreaptă cele două tunele maritime paralele şi gemene, care vor debuşa la Mare lângă portul canalului şi în imediata apropiere a părţii de miază-zi a portului maritim. Acest nou port al canalului este socotit pe dimensiunile de suprafaţă: 2.000 m. lungime, 1.000 m. lăţime cu 10 metri adâncime. El va fi înzestrat cu cheiuri, platforme, dane, magazii, linii ferate etc.

Bazinul-port de la Valul lui Traian ar putea servi de bază navală secundară (vasele repezi de tonaj mic, care servesc la paza coastelor, cum sunt torpiloarele, canonierele, submarinele). Această mică bază navală ar avea legătură directă cu Diviziile de Dunăre prin canal pe la Cernavoda.

In timpul săpării canalului se vor asana, prin umplere, şi bălţile din Valea Carasu, care se întind la răsărit şi apus de Megidia, iar dacă conţinutul apei din canal va avea vre-o înrâurire asupra climei din Jud. Constanţa, o asemenea eventuală schimbare de climă n'ar putea fi decât în folosul regiunii străbătute de canal.

Oraşele stabilite dealungul canalului şi în special Constanţa, vor rezolvi definitiv problema alimentării cu apă.

Cu viteza de scurgere a apei din canal (0.25 m. pe se-

cundă) debitul pe care-l va vărsa Canalul în Mare nu va depăşi 120.000 m. c. în 24 ore.

Se înţelege că realizarea canalului navigabil de la Cernavoda la Constanţa reprezintă o lucrare de artă în stil mare şi care nu-i lipsită de obstacole.

Ţotuşi, piedicele ce se vor ivi în cursul săpăturilor nu vor fi de neînvins; ele se vor înfăţişa cu cerinţe de muncă perseverentă. In Valea Carasu, pe lungime de 47.400 m., pământul este de natură aluvionară, amestecat pe alocurea cu prundiş.

Spărtura tunelelor maritime pe lungime de 12.800 va întâlni straturi terţiare de rezistenţă slabă aproape în toată adâncimea lor.

Canalul va fi străbătut de 6 poduri de fer pentru căruţe, prin mijlocirea cărora se vor lega regiunile din ambele părţi ale Canalului.

După cum se va vedea în Tabloul alăturat, cheltuelile cerute pentru realizarea acestui Canal navigabil dela Dunăre la Mare, le-am estimat la suma de lei 2,935,813.900, repartizată ast-fel:

Lei 406,110.700 pentru săpăturile de pământ;

Lei 1,162,903.200 pentru zidării şi pavaj;

Lei 868,800.000 pentru construirea portului dela Mare.

Lei 12,000.000 pentru prizele stăvilare.

Canalul va conţine un volum de apă de 19,648.000 metri cubi.

Constanţa, 24 Octombrie 1927.

Jean Stoenescu Dunăre
Inginer

TABLOU

Dimensiunile Lucrărilor. — Preţurile.

A. — Săpăturile — pământ.

Desemnarea Lucrărei	Dimensiunile în metri	Total metri cubi	Lei pe m.³	Lei total
1. Cubajul pământ al săpăturilor canalului de aducere dela Dunăre şi al Bazinului Port Cernavoda împreună cu excavaţia pereţilor.	2(1000 × 9 × 40) + 2000 × 2 × 10 . .	1,300.000	6	7,800.000
2. Cubajul săpăturei canalului deschis dela Bazinul Port Cernavoda la Saligny împreună cu excavaţia pereţilor înclinaţi ai canalului.	(1000 × 9 × 40) + (1000 × 8 × 40) + (1600 × 5 × 40) + (2300 × 40 × 4) + (3000 × 6 × 6 . .	1,476.000	6	8,856.000
3. Cubajul săpăturei canalului deschis dela Saligny la Chiostel împreună cu Bazinul Port dela Megidia.	(23.400 × 6.20 × 40) + (1000 × 100 × 4)	6,203.200	6	37,219.200
4. Cubajul săpăturei canalului deschis dela Chiostel la Alacap împreună cu excavaţiunea pereţilor.	(5.300 × 16 × 40) + (5.300 × 8 × 10).	3,816.000	6	22,896.000
5. Cubajul săpăturei canalului deschis dela Alacap la Murfatlar împreună cu Bazinul Port Murfatlar şi excavaţiile pereţilor.	(4400 × 40 × 15.50) + (4400 × 15 × 30) + (1000 × 100 × 22) + (1000 × 25 × 14).	7,258.000	6	43,548.000
6. Cubajul săpăturilor canalului deschis dela Bazinul Murfatlar la Omurcea împreună cu excavaţiunea pereţilor.	(3100 × 40 × 24) + (3100 × 17 × 22)	4,135.000	6	24,810 000

Desemnarea Lucrărei	Dimensiunile în metri	Total metri cubi	Lei pe m.3	Lei total
7. Cubajul săpăturilor canalului deschis dela Omurcea la Valul lui Traian, plus Bazinul port Valul lui Traian împreună cu excavaţiile pereţilor.	$(300 \times 40 \times 30) + (1000 \times 100 \times 31) + (1000 \times 22{,}5 \times 22{,}5)$	3,966.250	6	23,797.500
8. Cubajul săpăturilor tunelelor maritime dela Bazinul Port Valul lui Traian până la Mare la Constanţa.	$2(6400 \times 3{,}14 \times 15^2) + (12.800 \times 44 \times 8)$	11,859.200	20	237,184.000
Totalul cubajului săpătură pământ . . .		40,013.650		406,110.700

B. — **Zidării şi pavaje.**

Desemnarea Lucrărei	Dimensiunile în metri	Total metri cubi	Lei pe m.3	Lei total
1. Zidărie în beton şi piatră a canalului de aducere dela Dunăre la Bazinul Cernavoda împreună cu platformele.	$2(1000 \times 1{,}20 \times 9) + (2000 \times 3 \times 0{,}80$	26.400	300	7,920.000
2. Zidăria în beton şi piatră a pereţilor şi platformelor dela Bazinul Port Cernavoda.	$(2000 \times 9 \times 1{,}20) + (2000 \times 6 \times 0{,}80) + (120 \times 6 \times 0{,}80) + (120 \times 9 \times 1.20)$	33.066	300	9,919.800
3. Zidăria în piatră ciment a ambelor borduri ale canalului deschis de la Bazinul Port Cernavoda până la îmbucătura cu tunelele maritime, pe distanţă de 45.400 m. (1.00 m. adâncime şi 0,80 m. lăţime).	$(90.800 \times 1{,}00 \times 0{,}80)$	72.640	200	14,528.000

Desemnarea Lucrărei	Dimensiunile în metri	Total metri cubi	Lei pe m.³	Lei total
4. Pavarea cu basalt-nisip compresat a şoselelor cari lungesc ambele borduri ale canalului deschis cu începere dela Bazinul Port Cernavoda până la intrarea în tunelele maritime pe distanţa de 45.400 m. (5 m. lăţime şi 0,60 m. grosime de pavaj).	(90.800 × 5 × 0,60)	272.400	100	27,240.000
5. Zidăria în piatră şi beton a pereţilor şi platformelor dela Bazinele Porturi Megidia, Murfatlar şi Valul lui Traian (fiecare port de 1000 m. lungime şi 100 m. lăţime).	3(2000×9×1,20)+ 3(2000×6×0,80)+ 3(120×6×0,80)+ 3(120×9×1,20)	99.198	300	29,759.400
6. Zidăria în piatră-ciment a boltelor ambelor tunele maritime dela Valul lui Traian până la Mare pe lungime de 12.800 m. (0,80 m. grosimea pereţilor tunelelor).	$(2\times3{,}14\times16^2\times6.400)-(2\times3{,}14\times15^2\times6.400)$	1,245.952	500	622,976.000
7. Zidăria în beton şi piatră a ambelor trotoare din canalele tunelelor, având şi platformele în piatră (4 m. lăţime şi 11 m. adâncime).	2(12.800×4×11)	1,126.400	400	450,560.000
Totalul cubajului în beton, piatră-ciment şi pavaje ale canalului deschis, ale Bazinelor Porturi şi ale tunelelor maritime		2,876.056		1,162,903.200

C. — Zidării în beton şi piatră-ciment la Portul dela Mare al canalului.

Desemnarea Lucrărei	Dimensiunile în metri	Total metri cubi	Lei pe m.³	Lei total
1. Zidăria în beton şi piatră ciment a pereţilor interni şi externi la Bazinul Portului la Mare al canalului (lungimea totală a conturului este socotită de 17.760 m Terasele, platformele şi terenurile pentru construcţii şi cele de caroserie se vor umple cu pământul scos dela săparea canalului). Pereţii Bazinului Port au dimensiunile: 15 m. adâncime şi 4 m. lăţime.	(17.760 × 15 × 4)	1,065.600	500	532,800.000
2. Zidăria în beton şi piatră ciment la cheiurile dela ambele braţe de faruri (800 m. lungime cel dela N-E şi 250 m. lungime cel dela S.).	(800 × 40 × 16) + (250 × 40 × 16)	672.000	500	336,000.000
Totalul cubajului pentru zidăria pereţilor şi farurilor Portului la Mare al canalului .		1,737.600		868,800.000

D. — **Lucrările de complectare**: Clădiri şi magazii din Bazinele Porturi şi Portul dela Mare; Uzina centrală electrică dela Megidia; podurile peste canal; tracţiunea mecanică a şlepurilor şi exproprierea terenului de pe traseul canalului.

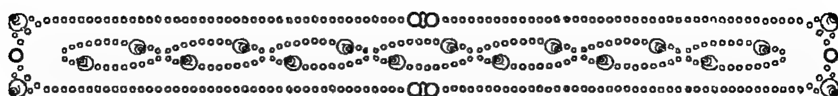
Desemnarea Lucrărei	Estimarea în Lei
1. Clădirile, magazii, depozite, biurouri şi locuinţe pentru personal la Bazinele Porturi dela Cernavoda, Murfatlar şi Valul lui Traian	120.000.000
2. Clădiri, magazii, depozite, biurouri şi locuinţe pentru personal în portul canalului dela Mare	250.000.000
3 Uzina electrică dela Megidia (2000 H P) împreună cu instalarea iluminatului electric din porturi şi acela de pe parcursul canalului deschis şi din tunelele maritime	50.000.000
4. Construirea a 6 poduri în fer peste canalul deschis .	48.000.000
5. Exproprierile terenurilor de pe parcursul canalului deschis şi pentru bazinele porturi: 210.000 m.c. dela Dunăre la Saligny; 3.390.000 m.c. dela Saligny la Valul lui Traian.	18.000.000
Total . . .	486.000.000

E. — **Două prize-stăvilare metalice la captarea dela Dunăre.**

Desemnarea Lucrărei	Estimarea în Lei
Două prize-stăvilare mobile la capătul canalului de aducerea apei dela Dunăre (fiecare stăvilar are 16 m. lăţime). Ele se vor manevra mecanic	12.000.000

Constanţa, 24 Octombrie 1927.

Jean Stoenescu Dunăre
Inginer

ODATĂ...

Odată nimic nu fusese din toate ce'n juru-ne sânt:
Nici soare, nici lună, nici stele, nici ape, nici cer, nici pământ...
Şi azi când apari înainte-mi, frumoasă ca Eva din rai,
Iubito, un gând mă'nfioară: odată nici tu nu erai.

Odată nimic n'o să fie din toate ce'n juru-ne sânt:
Nici soare, nici lună, nici stele, nici ape, nici cer, nici pământ.
Şi'n patima noastră fierbinte, pierduţi ca pe-o mare-amândoi,
Cu groază privim înainte, cu groază privim înapoi...

Gr. Sălceanu

Harta geologică a României. Mult aşteptata hartă geologică a României a apărut în sfârşit, pe scara 1 : 1.500.000, în condiţii tehnice ce nu lasă nimic de dorit ca fineţe de execuţie şi aspect estetic. Asupra valorii ei ştiinţifice nu mai e nevoie să stăruim. E destul să amintim că această hartă a fost executată sub conducerea d-lui *L. Mrazec*, fiind întocmită de d-nii *E. Jekelius* şi *I. Atanasiu*, după lucrările geologilor Institutului geologic al României (Transilvania şi Banatul, în parte, după lucrările anterioare ale geologilor unguri, iar Bulgaria, Cehoslovacia, Jugoslavia, Polonia, Ucraina şi Ungaria, după hărţile geologice ale acestor ţări).

In legătură cu preocupările noastre actuale, între altele, ne-a interesat în deosebi la această hartă mersul isobathelor în M. Neagră. E într'adevăr revelator ceea ce vedem aci — de şi nu nou pentru alte părţi ale planetei — şi de o valoare deosebită pentru problema formării basinului acestei Mări, *mai ales în cazul când aceste isobathe ar reprezinta cu rigurozitate formele fundului Mării, morfologia ei.*

1. Mai întâi observăm că şelful, adecă platforma continentală submarină se întinde pe sub apa Mării ca un şes uşor aplecat până la curba de 100 m (nu 200 m, cum ne-am aştepta). Pe paralela Constanţei şesul acesta coboară cei 100 m pe o distanţă de 120 km, ceea ce ar da o pantă de circa 0. m 83 la km. Spre N. şelful se lărgeşte, spre S. se îngustează. Fenomenul e în legătură şi cu relieful continental.

Intre 100 m şi 200 m panta creşte simţitor, coborând la S. 100 m la 6 km, iar la N. 100 m la 30 km, ceea ce ar da, în cazul întâi o pantă de circa 17 m iar în cazul al doilea o pantă de 3,3 m. la km.

De la 200 m până la 1000 m harta arată un povârniş submarin foarte pronunţat, de 800 m la 27 km, deci cu o pantă de 30 m la km. In sfârşit, dincolo de isobata de 1000 m începe iar un fund mai slab înclinat şi mai puţin accidentat, coborând

400 m la 40 km (între 1000 m şi 1400 m, cât e în hartă), deci 10 m la un chilometru. Un profil pe hârtia milimetrică ar evidenţia mai bine aceste cifre.

2. Toate isobathele ce trec peste şelf au un mers neregulat, indicând, prin conturul lor, *vechi văi continentale înnecate.* Cea mai caracteristică dintre toate este *valea submarină a braţului dunărean Sf. George,* căreia *curba adâncimii de 60 m îi desenează bine îngustimea şi direcţia.* Dela gura actuală a acestui braţ, mai precis de la SE de grindul-insulă Sacalin, această vale submarină merge drept spre Sud, ba chiar uşor spre SSW, până la curba de 70 m; apoi ocoleşte brusc spre E., către adâncimile mai mari ale Mării, până la 800 m (unde avem marginea hărţii).

Nimic de acest soiu în dreptul braţului Sulina şi Chilia; dar, imediat mai la N., în dreptul limanului basarabean Sasic, deci *în prelungirea văii Cogâlnicului, vedem iar o vale submarină,* cotind întâi spre SEE şi apoi brusc spre S., pe la marginea de apus a insulei Şerpilor.

Aceasta ne arată că, *înainte ca M. Neagră să-şi fi lărgit basinul său în aceste părţi (fapt, de altfel, geologiceşte recent), şelful era continent, adecă un şes, în care Cogâlnicul şi braţul Sf. George îşi modelau văi puţin adânci; dar că tot în acel timp braţele Sulina şi Chilia lipseau, ele fiind o formaţiune deltaică mult mai târzie, mai precis din vremurile istorice.*

Mai spre Sud: în dreptul lagunei Razim, deci a râurilor Teliţa şi Taiţa, abia se schiţează un uşor fund de vale spre vechiul braţ submarin al Sf. George. Sedimentarea din spre Nord va fi şters formele slabe submarine.

Dar, începând de la Taşaul, deci *de la valea Casimcei până la limanul Mangalia, observăm pe fundul Mării un sistem întreg de văi ce se unesc mai în larg pe fundul şelfului într'o singură vale,* la isobatha de 80 m, de unde valea continuă mai departe spre abis. Acest sistem de văi cuprinde actualele văi dobrogene: Casimcea, Mamaia, Agigea, Techirghiol, Mangea Punar şi Mangalia. *La unele din ele n'au rămas pe uscat de cât abia obârşiile, în care, spre ţărmul Mării, găsim limane;* la altele le-a rămas întreg cursul superior (Casimcea, Mangalia).

Intre Duran-Culac şi Şabla vedem un al doilea sistem de văi submarine, cu obârşiile pe uscat; iar mai la Sud, în dreptul

cap. Caliacra, încă două văi mai mici. In fine, valea Batova se continuă şi ea spre adânc, cu deosebire că *în zona ţărmului — de altfel ca şi în altă parte — abraziunea şi sedimentarea au stins urmele vechii văi de pe fund.*

Fenomenul acesta trebue să fie general pe toată laturea de N şi W a M. Negre. El a fost constatat şi la fluviile Ucrainei, ale căror văi înecate s'au putut stabili de geologii ruşi, dar şi la gura Bosforului — o veche vale a râului Kiathane unit cu Alibei în Cornul de Aur. Fenomenul văilor fluviale înnecate este frequent şi în alte părţi ale globului şi a fost menţionat în diverse puncte. Aşa s. ex. valea Senei se poate urmări pe fundul M. Mânece până peste şelful din spre Ocean; la fel văile de erosiune fluvială dela E. Statelor Unite, s. ex., între altele, valea Sf. Laurenţiu (până la peste 1000 m adâncime, şi valea râului Hudson; apoi valea Gangelui şi a fl. Congo, care se pot urmări, după isobathe, până la peste 1000 m pe fundul Oceanului (vezi Stielers Hand-Atlas, 1925); sau valea complect înecată până la obârşie a unui râuşor ce se lăsa din spre pragul, astăzi submarin, de la Serai (Constantinopole) către vechiul lac ce ocupa fundul M. Marmara; sau valea ce prelungeşte Dardanelele, pe lângă pen. Galipoli, peste şelful egeic către abisul din golful Saros (Heros) etc. etc.

Din datele produse se poate vedea că fenomenul în nici un caz nu e în legătură cu o oscilare uniformă de nivel a oceanului universal. De şi foarte răspândite pe glob, aceste fenomene au un caracter local din punct de vedere al amplitudinei scufundării văilor sub nivelul mărilor şi ele s'ar datora, la mările deschise şi la oceane, mişcărilor de scufundare ale scoarţei, iar la basinurile închise aceloraşi mişcări, nefiind însă excluse şi cauzele climaterice, sau deschiderea unei comunicări cu oceanul.

La Marea Neagră fenomenul însă trebue să fie recent. El este, în orice caz, quaternar şi, în ce priveşte ţărmul nostru, după cum s'a mai afirmat şi în altă parte, el trebue să dateze de după depunerea, cel puţin parţială, a loessului în aceste locuri. Mai amănunţit, dându-le toată importanţa cuvenită, vom analiza aceste văi submarine într'o lucrare a noastră ce este în pregătire.

C. Brătescu

In chestia împărţirii administrative şi a unor numiri nouă, date satelor româneşti din judeţul Constanţa. In volumul din urmă (a. VII pe 1926 p. 152—60) al „Analelor Dobrogei“ s'a reprodus, după *Monitorul judeţului Constanţa*, noul tablou de împărţire administrativă a acestui judeţ, în care apar 54 numiri nouă, curat româneşti, aşa cum a cerut de multă vreme revista aceasta.

Din felul cum s'a făcut această reproducere, cu semnătura prefectului de atunci, la urmă, şi cu o scurtă notă marginală, la început, cetitorul neorientat ar putea crede că meritul de a fi dus la bun sfârşit acţiunea înţeleaptă şi stăruitoare, urmată în această privinţă, ar reveni prefectului care, *întâmplător*, a semnat şi publicat acest tablou.

Ar fi mare greşală să se creadă aşa ceva.

Ideia romanizării toponimiei Dobrogene a fost zămislită întâiu de inimosul prefect de Tulcea *Ioan Neniţescu*, autorul cunoscutului volum de poezii „Pui de lei“ şi a altor volume. Fiind, poate, prematură atunci, ea n'a putut să prindă rădăcini şi cu atât mai puţin să dea fructele dorite.

A trebuit să vină răsboiul balcanic şi cel pentru întregirea noastră naţională, pentruca să ni se atragă atenţiunea cu toată seriozitatea asupra anomaliei mari ce exista în provincia noastră în privinţa toponimiei.

Deşi, încă în 1913, mai bine de 57 la sută din populaţia Dobrogei erau români, totuş numirile de localităţi, în cea mai mare parte, erau străine (turco-tatare), par'că te-ai afla unde-va „în inima Anatoliei“, vorba d-lui *C. Brătescu* (Noile numiri de sate din Dobrogea veche în „Analele Dobrogei“ anul V şi VI, 1924—5, p. 200).

Imprejurări nenorocite au făcut să dispară o mulţime de denumiri româneşti ce au existat în toponimia acestei provincii chiar pe vremea turcilor, sau — ceeace nu e mai puţin grav —

să se menţină decenii dearândul numirile străine în localităţi cu populaţie pur sau în preponderenţă românească.

Ca să pună capăt acestei anomalii, asupra căreia s'a atras atenţia şi în presă, d-l *Nicolae T. Negulescu*, fost prefect, iar acum deputat al judeţului Constanţa, în şedinţa consiliului judeţean dela 16 Octombrie 1923, punctul XIII arată că, autorizat de Comisiunea interimară a delegat pe d-l C. Brătescu, profesor de geografie, să-i întocmiască un tablou, prin care să se schimbe numirile străine ale comunelor şi satelor, ca unele ce nu-şi mai aveau rostul, cu altele mai potrivite şi mai româneşti.

D-l C. Brătescu, prezent la acea şedinţă, dă lămuririle cuvenite şi arată motivele ce l-au condus la fixarea noilor numiri. Comisiunea, având în vedere expunerile făcute, aprobă tabloul întocmit de d-l profesor C. Brătescu, cu unele mici abateri, şi roagă pe domnii parlamentari să dea tot concursul necesar, pentruca această legitimă dorinţă să fie în curând lege.

Ce s'a întâmplat, se ştie.

Din iniţiativa d-lui *C. Alimăneştianu*, atunci deputat, acum senator de Constanţa, s'a prezentat un proiect de lege, în a cărui expunere de motive se spunea: „Numeroase comune şi sate din judeţul Constanţa poartă denumiri turceşti, bulgăreşti sau tătăreşti, care nu au nici o legătură cu pământul Dobrogei româneşti . . . Pentru aceste motive, subsemnaţii, avem onoare a propune următorul proiect de lege. *Articol unic :* Comunele şi satele din judeţul Constanţa se vor numi în viitor după cum urmează". Şi aici urmează lista de numiri, aşa cum se înaintase de consiliul judeţean, însă cu multe şi regretabile greşeli de tipar, care au îndreptăţit pe d-l deputat N. Iorga să se ridice împotriva acestui proiect de iniţiativă parlamentară şi să-l califice drept „bizar".

Astfel proiectul de lege privitor la romanizarea toponimiei dobrogene a căzut.

Ceeace nu s'a putut înfăptui, însă, pe calea legislativă, s'a înfăptuit pe cale administrativă. Şi aice e marele merit al prefectului de judeţ de atunci, d-l N. T. Negulescu.

Cu ordinul No. 17.860 din 30 Iulie 1925, ministerul de interne (d-l Al. Crăsnaru) trimite prefecturii judeţului Constanţa corectura relativă la comunele şi satele care vor compune acest judeţ cu invitaţiunea de a-l restitui în termen de 48 ore dela

primire, verificat, corectat şi semnat cu menţiunea „bun de imprimat".

Tablourile ce se cereau pentru tipar în *Monitorul Oficial* trebuiau să cuprindă numele exacte ale tuturor comunelor şi satelor din acest judeţ, în ordine alfabetică, pe cele opt plăşi, indicându-se, în dreptul fiecărei comune, toate satele ce o compun, iar comunele-reşedinţe de plăşi şi satele-reşedinţe de comună aveau să fie marcate cu o steluţă, aşa cum s'a şi tipărit, atât în Monitor, cât şi, după acesta, în volumul din urmă al „Analelor Dobrogei".

Fiind vorba de schimbarea administrativă, introdusă prin noua lege, trebue să semnalăm, cu acest prilej, şi rectificările de frontieră ale judeţelor noastre dobrogene.

Din judeţul Constanţa, care era unul din cele mai mari judeţe din ţară, comuna Ceamurlia a trecut la judeţul Tulcea, iar comunele Ostrov, Almalău, Bugeac, Esechioi, Garvanul Mare, Canlia (Gârliţa, Galiţa), Lipniţa şi Satul Nou au fost trecute la judeţul Durostor.

Comnuna Râmnic din judeţul Tulcea a trecut la judeţul Constanţa.

Satele Deliiusuf şi Hasancea din comuna Carali şi comunele Gorna-Cadieva, Saragea, Duranculac şi Calichioi trecute din judeţul Caliacra la jud. Constanţa.

Asemenea şi comuna Cranova luată dela jud. Durostor.

Am ţinut să fac aceste semnalări, deoparte, ca să se înţeleagă mai bine „Tabloul de împărţirea administrativă a judeţului Constanţa", aşa cum a fost reprodus de *Analele Dobrogei* şi, de altă parte, ca să se vadă partea de merit ce revine fiecărui factor în opera de romanisare a toponimiei noastre dobrogene.

Precum ca să se ştie.

Verax.

Aducem viile noastre mulţumiri următoarelor instituţiuni şi persoane, care au binevoit a sprijini băneşte tipărirea revistei **„Analele Dobrogei"**:

1. **Primăria municipiului Constanţa** (d. Ion Bentoiu) **Lei 20.000**
2. **Banca Naţională şi Casa de gaj** (d. Ilie Mecu) „ **4.000**
3. **Camera de agricultură a jud. Constanţa** (d. V. Lepădatu . . . . „ **3.000**
4. **Creditul Dobrogean** (d. C. Alimăneşteanu) . . „ **1.000**
5. **D. G. Petrescu, Dr. Vasilescu, Albert Theiler câte 500** . . . . „ **1.500**

Administratorul revistei:
Ioan Georgescu
Profesor la liceul Mircea, Constanţa

Acest număr s'a tipărit în 1000 exemplare, dintre cari 900 pe hârtie de tipar şi 100 pe velină. S'aŭ scos şi extrase din articolele P. S. S. Gherontie Nicolau, Episcopul Constanţei (200), I. Georgescu (500), Jean Stoenescu Dunăre (500) şi C. Brătescu (500). Costul total al tiparului (fără expediţie): **Lei 44.165.—**

Colecţia Analelor Dobrogei, numerele izolate şi abonamentele se pot cere d-lui **Ioan Georgescu**, Profesor la Liceul Mircea din Constanţa, secretar şi casier al Analelor Dobrogei.

PREŢUL LEI 70.—